

EST

.xP6

rpc.3

cis.1-26

32101 045854898

RECAP

Z Knihovny
Antonína Skřivana
č. d. 544-II.

303320
20

POSILA Z BUDČE.

Časopis pro učitele, vychovávatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

*Časopis tento vychází po aróhu každý čtvertek u Fr. Řivndče na Pří-
kopech číslem 858—II. Předplácí se na čtort léta 45 kr., na pól léta
1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl.
50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.*

Slovo k účastníkům vychovatelství.

Kdokoli četl, četl zajisté s bolestí poslední arch lon-
ského ročníku „Posila z Budče,“ kde i jména panů odbíra-
telů a tudy i účastníků na zámyslech lepšího ve vlasti naší
vychovávání a školství udána jsou.

Malý věru to hlouček! ach bohužel přemalý na ty
ohromné starosti, jež požaduje pravé vychovávání národu
čtyrmillionového, a však raději musíme říci devětmilliono-
vého, neboť tolik jest Čecho-slovanů v Rakousku, jež stejný
váže k nám cíl, osud, vláda, stav vzdělání, a Bohem daný
jazyk a zvyk.

Na tolik millionů tak malé podílu-brání, to ouží pře-
bolestné prsa, neboť tu nezbyvá ani naděje! Smutný to
stav jest, přesmutný! ano zdá se, jakoby kletba Paně lpěla
na národu našem, jemuž od sta let již osudem určeno jest,
nepoznati svůj cíl a nedosáhnouti nikdy vyplnění svatých
tužeb srdce svého. Nadarmo to české srdce ještě bije.
Zhouba dvou set let nedá se napravit, nikdo nevrátí nám
již hrdost národní, nikdo zápal pro svatou věc, nikdo šlechtu,
šlechtu duševní, učené hlavy, nikdo svornost, nikdo samo-
rodé rozvíjení ducha čistě slovanského, jakož Bůh sám
zachtěl učiniv nás Čechy! — —

A však co platen nárek, co bédování, hořili dům, aneb
vadnouli požárem slunce krásné luhy vlastenské. Slzami
je nezaleješ, kvilením k životu nevzbudíš. Slzy jsou slané

(RECAP)

L51

xP6 (led.-cer. 1850)

1

solí se nezalévá. — Jen z pílňé ruky kvitně náďeje; ano věz duchu drabý! mrak každý jakkoli černý nese v sobě *pokehnání*. Bůh nesesilá víc, nežli člověku unesti lze. Čelo vyjasni — a čti ještě jednou a počítej naše účastníky. Onof jich 300 jest. Klad ty každý v ně důvěru, a každý zase v sebe, a ty máš oněch 300 Špartanů u Thermopyl, jejichž celého života cíl ten byl, okrášliti a zachovati vlast. I hle, ať všech 300 padlo, přece dosáhli jsou toho v skutku; zachovali vlast před perskými barbary, zachovali Řecko, velikou vlast a školu to celého vzdělaného člověčenstva! —

Věčně oni žijí v paměti národů, neboť kdož nezná jich náhrobek:

„Stáj, poutníče! a zvěstuj Lacedaemonům,
že zde ležíme, poslušni zákonu vlasti.“

Podobný obraz odhodlanosti svatě pro věc svatou opětoval se v Řecko, v této vlasti krásných duchů, ještě jednou, a sice pod jménem: „*Svaté tlupy Thebanské*,“ kde 300 vojínů, jinochů to udatných, v jedno strážné tělo sešikovaných často ve válkách šťastně rozhodovalo; a však byl to již čas klesání ducha řeckého, a svatá tlupa nebyla již s to, zadržeti úplně klesnutí Řecka, u vnitř rozervaného. Všech 300 padlo vedlé sebe nepohnutě na poli Chaeronejském a Pelopidas prohlížeje válečnické, slzeš velmi, vida jich oudatá těla a v smrti ještě patrné v cíli setrvání.

O kýchby naše vlast nebyla ještě u vnitř tak rozervána, aby ani „svatá tlupa Thebanská“ více pomoci nemohla! Na Hostýně odrazili Čechové s Moravany ukrutnou povodeň Tatarskou a Mongolskou; šurem profat rozpadl se tigr Kublajevic, a havraní hejno utíkalo daleko nazpět, aby ušlo zahynutí. U Hostějny jsou české Thermopyly, jenž první válkou ránu zafatí k zachování nevděčné Čechům Evropy! —

Mnohý zajisté z chladnějších čtenářů řekne: „Náš p. spisovatel horuje, rád létá a hraje nám něco na divadle z historie časů minulých, jenž jsou sice hezkými obrazy, ale což to pro nás? — Ano snad proto nás nazývá Spartany a Thebany, ano i Hostýněany, poněvadž platíme 3 zl.

za časopis. Jen z levna. Věci nyníjší jsou láze nepodobné oným dávnověkým a časopis není to ohromné dílo, aby tohoto všeho bombastu zaslouhovalo, není-li jeden, bude druhý, snad ještě lepší, a konečně ani toho není zapotřebí. Člověk sotva život ubájá; prázdný žaludek neučí se něho-
děk; na to, co máme platu, víme dosti a děláme dosti; jakový plat, taková muzika!“

Nechci pokračovati dále v řečích takovéhoto soldána, č. lépe řečeno, mnohořečníků, jimiž nic duševního, nic vyššího nehyhá nežli ten hídny, otrocký, mohorec, žold a mzda; najedění, napití, pohovení, povyspání, a což více jest toho vědního.

O tito otýldi na duši nejsou ani ze svaté thupy Thebanské, ani Špartanské, ani z vojínů hostýnských. Proběh kdyby jiných duší nebylo na světě učitelském, proměnilby se svět v teploučký tuk a sádlo, jenž ani oči nemá, aby vidělo, ani uši, aby slyšelo, ani srdce, aby ucítilo, že v skutku u velikém nebezpečení se nalézá vlast naše a všechna její naděje, — tak že konečně i ten tuk sám zajíti musí, vyburcován jsa ze svého spaní luzou nevzdělanosti, hříchu samozkázy, ano i šlapání všeho, co jest a bývalo lidem svatého a drahého.

A však těmto lidem nemůžeme jen vytýkati nedbalost o věci svaté, ale skutečné barbarství, neboť v nívec obrací se vše, cokoli dobrého a krásného zpladili pihní otcové naši. V tom ohledu každý nevěřmač náleží mezi Mongolce, jenž přicházejí co povodeň aneb co žravý čas, aby zpustošili vše, cokoli od sta let bylo vystavěno od duchaplných a příčinnivých předků. Mongol stavěl své brozné památníky z lebek a kostí lidských, kamkoli brozná jeho vláda po starém světě se rozlítla. A však zajisté Mongol, Tatar, pustošil jen jisté časy a nastali jiní časové; nedbalec ale národní, netečné učitelstvo, horší jest světostrašných Mongolů, neboť věk po věku odchází, kosti v kostnicích se mačá y pyramidy smutné na pohled, národ jim svěřený radí se, roste, tyje, žije, umírá, a ptáš-li se proč žilo, nemá tu odpovědi jiné, leč aby žilo, a mrtví na duši dále pochovali mrtvých

na těle. Nejbídnější stav člověka jest ten, neví-li k čemu jest. Tak bohužel žil náš národ a jeho učitelstvo a žije velkou částí ještě tak; za podnož jest cizine, za podnož sobě a své smyslnosti, hlouposti, zkrátka on *čecí* se staví, s kterouž jiný začítí může, jak a co nejlepší býti se mu zdá.

A však i zde není dosti nářku; není ovšem všudy tak, zajisté ale všudy ještě nedostává se: „Znání sebe samého.“ Neboť kdyby toho bylo, zajisté čelli bychom v této kníze i chyby své české, jakož jsou: „Čech nehodí se než do prvního ohně, vytrvalosti není, poznání není, snášelivosti není, zvláště bratrské, sebe vážnosti není.“

Obrátíme-li to vše na sebe, tedy říci musíme: „S horlivostí začal se náš časopis a naše školní touhy; nad tisíc stoupal počet oučastníků; nyní bohužel sotva dýchá a nad 300 nečítá duší podílu beroucích; dvě léta prožil a bere se umdlen do roku třetího, aby i on pokusil „do třetice všeho dobrého,“ a chce pro všecko na světě setrvat, koje se tou nadějí, že právě to zásluhou jest setrvati u Thermopyl tenkráté, když nejhůře jest. Porady učitelské znající chyby české, chtějí nehřešiti a setrvati. Že poznání sebe není, toť ovšem mnohý nechce připustiti, a však zde právě vada leží, neboť jinak, kladlibychom ceny na svůj cíl požitovní národu a nezhazovalibychom se pro cizinu, jenž jen sobě může býti záživným jádrem, nikoli ale nám, neboť buďtež Bohu věčné díky, i nám dal Bůh cíl odvěčný, jež-li dosáhneme života cíl dosáhneme, nikoli ale cíle cizího.

Cíl České naší vlasti, cíl Slovanstva tak jest velebný, tak hluboký, přísný a krásný, pracný a utěšený, rozsáhlý a všepronikající, tak v době našeho obnoveného života nevyhnutelný, pro pravý pokrok člověčenstva veškerého, že patříce naň, a sice zvláště učitelstvo tento první vůdce a strážce národu, tak pevně státi máme s pohrnutím všech života podrobných výhod ano i života vlastního osoblivého, jako onia Řeci u Thermopyl, u Chaeroney a u Hostejna.

Zde v skutku, má-li duch zvíťeziti, musí popředu učitelstvo prodchnuto býti přísným stoicismem, jež srovnal

kdosi s mořskou lodí, kamsi daleko plovoucí, z níž na čas sice odskočiti lze, když se pozastavila, aby se voda přinesla, pokrm atd.; volá-li ale kormidelník, tu nechá plavec odešlý vše státi, ženu, děti, pokrmy, zlato atd., a běží, aby loď došel, a nezůstal samojedinec v poušti bez dojetí cíle žádoucího.

Sám Kristus, tento věčný a svatý učitel, volán jsa ven vyjítí, žeby máti jeho a bratři tam byli, pravil, rukou okazujíc na lid: „Hle tuto jest má matka, toto jsou moji bratři!“

A v skutku, tážeme se, nečiní-li prostý voják více nežli učitel, tento pravotvůrce národu, za odpověď obdržíme — že ano, neboť vše oponští, otčinu, matku, otce, známé, výdělek svůj a jde hájiti vlast. Učitel hájí více než voják, vlast jeho jest vlast duchů, vlast pravdy, krásy, dobra, vlast lidskosti, vzdělanosti, poznání cíle svého vlastního i cíle celého stomillionového národu; ó zde jest pravé čestné válčiště, pravá pouť do zaslíbené země, kamž-li šťastně dojíti má národ, nesmí učitelstvo nikam obracet se, ani v levo ani v pravo, ani na pletky času matného, věrolomného, ani na slabost těla a málo oudů, ani na obtížnost cesty atd., právě, jakobychom zakletý poklad bez obracení-se hledati šli, aneb vítěziti ondy s rozháralým vůdcem Arabů, volajícího k nim: „Jen v před, jen v před, neboť před námi ráj, a v zadu za námi peklo.“ Kdo důvěren jest ve svůj svatý účel, nezhyne a nezůstane vlašným, kterýžto stav Kristus tak těžce kárá v prvním psaní svém v zjevení svat. Jana, řka: „O kýžbys byl vřelý aneb aspoň studený, jen nikoli vlašný.“ — „Bratři! již psáno stojí: Mane, thekel, fares, jako králi Balthasaru, kostky jsou vrhnuty; dále jen, dále, až dojdeme slunce.“

Sl.

Názornictví.

Das Buch der Mütter,

aneb navedení, jakby matky učily dívky své nazíratí
a mluvití.

Oa

J. J. Pestalozziho.

V lonském ročníku započali jsme podávati navedení k názornému vyučování; nebylo však nám možná věc tu ukončiti pro překážky nahromaděné. I nadějeme se, že nám laskaví čtenářové prominou, čemu zabrániti v naší moci nebylo.

Jsouce pevně přesvědčeni, že má-li školství naše z duševního spánku procitlé vzbopiti se ku práci vydatné, mládeži a tudy i národu prospěšné, pokusy čas měřiti nesmí, ale na základech dobrých bytí i starých budovati musí výš a výš na jisto a mocně: umínili jsme sobě, že než dále pokračovati budeme v započaté práci své především podáme, co již v obsoru názorného vyučování jiní před námi započali, jak vysoko již vybudovali, abychom pak na ramenou jejich k zdokonalení věci té přispívali, jak to ná každé pokročilejší pokolení sluší.

Tuť bychom arci přede vším učbou Komenského, otce našeho, počítí měli, než že každý horlivý pěstoun vlastenecké mládeže díla jeho zná, odkazujem každého na pilné sledování jeho, podávajíce prozatím díla mužů jinojazyčných. Mezi těmito stojí v čele Jan Jindřich Pestalozzi se svým dílem: „Das Buch der Mütter“, z níž tuto nejhlavnější zásady z předmluvy podáváme a budoucně i navedení podati neopomineme.

Příroda, aneb raději věčný tvůrce její, Bůh, upoutal první vyvinování-se vloh člověčích v rozumnou a spokojenou bytost — vyvinování se vloh k nazírání a mluvení na první pečlivost matčinu o dítě své a na předměty, které

jsouce úzce spojeny s pečlivostí touto a smyslu dítěte se do-
týkají i podnět jemu dávají již od narození—se jeho.

Ejhle matky! kniha, již do ruky podávám vám, neza-
myšlí nic jiného, leč udržeti vás na cestě, již předepsala
vám prozřetelnost Božská k prvním vyvinování vloh dítek
vašich, a naučiti vás jakbyste síly dítek svých k nazírání a
mluvení vyvínovaly způsobem nejjednodušším, nejsnazším a
potřebám rozumového a mravního vzdělání nejpřiměřenějším.

Vědělat se vždy zásada ta: že všechny vědomosti lidské
z člověka samého vychází a vycházeti musí — já ale říďe
se jí pojmám v navedení tomto tělo lidské v deset cvičení
z tolika hledišť, z nichž první kniha šest prvních a část se-
dmého obsahuje.

První cvičení učí matku, jak dítěti svému ukazovati
a jmenovati má vněšné oudy těla jeho, t. j. učí dítko na ně
patřiti a jména jim dávati. V cvičení druhém ukazuje jemu
polohu a místo každého údu t. j. ukazuje mu, jaké a které
oudy okolo těch leží, jež mu ukazuje.

V třetím cvičení obrací matka pozornost dítěte na sou-
visnost oudů těla jeho.

V cvičení čtvrtém ukazuje a povídá jemu, které oudy
jsou na hlavě jen jednou, které dvojnásobně, které čtyř-
násobně atd.

V cvičení pátém učí je nutné vlastnosti oudu těla jeho
nazírati a jmenovati.

V šestém učí vyhledávati oné oudy těla, jimž některá
z oných již známých vlastností přináleží a jakož právě do-
hromady patřící, pospolně jmenovati.

V sedmém cvičení učí matka dítě, aby nazíralo a vyslo-
vilo cože každým údem těla svého činiti a vykonati může,
i *jak* a *kdy*, v které případnosti tyto činnosti oudů těla lid-
ského stávají.

V osmém cvičení obrací pozornost dětskou na nějhla-
vnější, čehož k zaopatřování těla jeho náleží a nutno jest.

V devátém upozorňuje matka dítě na základě známých
juž mu vlastností údu těla na mnohostranný užitek těchto
vlastností a učí je, vyjádřiti se o nich určitě.

V desátém cvičení učí dítě sbírat všecko, čemu se v předešlých 9 cvičeních o každém jednotlivém oudu těla naučilo, nazíratí a jmenovati a z toho oud tento tak dalece popsati, jakž jej bylo v předešlých cvičeních poznalo určitě.

Nežádá se však, aby matka zdržovala se výhradně a bez přetržení u těla lidského při vyučování v nazírání a mluvení až by prošla a ukončila cvičení tato; nikoli, musí ona tuto na základě naznačené cesty učití se, jakby pojala z tohoto stanoviště celý obor předmětů dotýkajících se smyslů dětských, aby vždy po ukončení jednoho cvičení tělem lidským jiné podobné předměty určitě, však v smyslu tohoto cvičení v řadu, posloupnost, postavila a s dítětem zpravila.

Též neprodleně pokračovati budu u vypisování nejpřednějších předmětů dítěti nejbližších k vyvinutí, rozmnožení a oživení sil nazíracích a mluvících nejhodnějších v posloupnosti ze cvičeníh již známe, aby se matkám usnadnilo spojování s cvičením na těle lidském cvičení na jiných předmětech, jichž bližší známost dítěti potřebna jest.

Matko! na základě mého navedení, na základě mé knihy vybíratí musíš z proudu smyslných dojmů v nichž málo-mocné dítě jakoby plavalo *málo*, ale ku vzdělávání jeho *důležitě* předměty; než tenkrát nevyhnutelně zapotřebí matko! za nevyhnutelnou podmínku navedení tohoto měj to: že musíš u každého cvičení v nazírání a mluvení u každého předmětu dle celého obsahu této knihy neunaveně a pevně prodléti, pokudby nepojalo dítě předmět i s částkami jeho z hlediště každého cvičení dokonale a právě, a i vypovídati se naučilo s jistou určitostí a hbitostí bezohledně.

První puky lásky a první puky náhledů, jež co dvojí základ bytostí spokojené a rozumné uznáváme a uznávati musíme, sjednocují se v citu materském a v následcích tohoto citu, které se pudu podobají a tudy všeobecné jsou — ve veškerém jednání matčiným s dítětem svým. Co takto Bůh spojil matky; co Bůh ve vás a vámi v dítkách vašich spojil, to člověk nerozlučuj!

Dosažení nejdůležitějších účelů rozumového a mravního vzdělání závisí hlavně od sjednocení těchto obecných

prostředků — zakládá se hlavně na upotřebení a zachování tohoto sjednocení dle celého obsahu všech vychovavacích pravidel — od počátku až do skonání — zakládá se na rukověti, již se matkám podati může, aby tyto základy rozumové a mravní bytosti nejen ošetřovaly v prvním pučení ale i je v zrůstu jejich moudře a starostlivě pěstovaly — zakládá se hlavně na prostředcích, jimiž by matky v stavu byly, nejen připoutati první vliv svůj na rozumové vyvinování-se a mravní vzdělání dítek svých na útlé nitky materského citu svého, ale aby také důležité následky tohoto upoutání pro celý obsah vzdělávání dítek svých trvanlivě pojistily. —

Předměty samy, jež matka dítěti jmenuje, o nich mluví a tudy činí aby nazíralo, jsou vlastně a to jedinou knihou dítkám. Těmto jest se cvičiti napřed v nazírání a mluvení předobře, a nerozumno by bylo sváděti je z živého nazírání věcí skutečných a naváděti je k mrtvému nazírání form t. tištěných aneb psaných slov cizích.

(Pokračování.)

Co činiti, když dítky později škole oddány bývají, než zákon předpisuje?

Tato otázka v minulém roku se často opakovala v poradách a za prostředky vhodné rozličné se navrhovaly. Mezi jiným i ty: aby rodiče častěji se napomínali k časnému a pilnému do školy posílání dítek svých, ano i aby duchovní a světská vrchnost káráním a pokutováním k tomu je nutila, ažby donutila.

Řídkěji bylo slyšeti udávání prostředků těch, jimiž by učitel bezprostředně k časné a pilné návštěvě přispíval, aneb jakby to, co dítě zanedbalo, pomocí jeho buď zcela, buď z větší části nahradilo.

Za jediný prostředek, jímž zde učitelovi napomáhati lze, uznalo se za nevyvratné: aby on jsa vzdělán dle rozumu,

oitu a vůle řádným byl učitelem v každém ohledu, a aby nejen chtěl vzdělávati mládež sobě svěřenou dle zásad vychovatelských, nýbrž i vychovávatí uměl, a tak čině žákům svým školu milou, učení líbezná a lehká zároveň jim ukazoval, že to, čemuž učí, jsou prameny budoucího blaha živobytí jejich, a to samé že i rodičům ukázati třeba patrně, dílem slovy, dílem skutky.

Nechtíce slov šířiti o dítkách vyhýbajících se škole pod jakoukoli výmínkou lichou, povšímneme sobě raději oných, jenž pro vzdálenost, špatné počasí, slabost tělesnou, aneb chudobu později do školy oddány bývají, než zákonem určeno jest. Nezřídka se totiž stává, že dítky na venkově 7 ano i osmileté ponejprv do školy přicházejí, kdežto jiné již po skončeném 6. roce dle zákona ji navštěvují. Takových dítek bývá v četné škole zvlášt venkovské, k níž z osadních obcí děti přivtěleny jsou, počet nemalý.

V posavadním školství ale panuje ten zvyk, že veškerá mládež bez rozdílu stáří a bez ohledu na to, čemu se již doma naučila od matky přírody, vedena bývá písmenkou do chrámu moudrosti, může-li se pouhé čtení, psaní a počítání tak nazývati. Dle slov otce Komenského znamená moudrým býti arcit něco zcela jiného totiž: *Všecko, což potřebného jest, dobře znáti, dobře dělati, dobře vysloviti*, k čemuž dopomoci má prohlídnutí všech věcí na světě. Základ k takové moudrosti položilo dítě již před navštívením školy v lůně rodiny dílem samo vlastním nazíráním věcí vůkol něho jsoucích, dílem pomocí všech těch, již s ním obcovali a obcují: otec, matka, chůva, bratří, sestry a soudruzi jeho. Zároveň s tělem vyvínoval, rostl i sílil duch, takže čím starší dítě jsouc zdrávo do školy přichází, tím širší obzor poznání, tím více zkušeností s sebou přináší; dítě pak samo jesti u přirovnání jej s 5—6letým mnohem vyvinutější a silnější.

Kdoby v takových okolnostech dítěti tomu právě jen tolik nakládati chtěl, co 5—6letému nakládá, zapíralby zásady učby: *že vše vyučování jako po stupních jíti má, a že život dětský v lůně rodinném prvním, život jeho ve*

škole druhým stupněm jest, kterýžto poslední opíráti se o první má a musí, má-li škola pro život společenský v pravdě vzdělávati. Zkusilby zajisté pravdu přísloví: Co se dlí, to se mdlí. Kolik lenochá, tolik hříšníků.

Pročež se takovýnto žákům cesta zkrátit, práce poměrně k silám jejich a k uražené již cestě v poznání rozmnožiti a zvýšiti musí, aby žáky v stáří a síle sobě rovné v umění však výše postoupilé dohonili, v práci s mladšími i slabšími sobě nezasteskli, a aby duševní síly jejich nenapínáním jich neumdlévaly. To pak se děje zavozováním jich ve všechny předměty vyučovací, jimž se žáci výše postoupilé učí, tedy v psání, počítání, rejsování i věcné vyučování. Při tom se pozná, že není dítě toto tabula rasa (tabule prázdná), nýbrž že veliký základ již má v sobě nashromážděný, na který učitel bezpečně výše budovati můž.

Aby však škola byla dle zásad našich pokračováním života domácího a pro život vzdělávala, zapotřebí arciž, aby obzor vědomostí, ježž dítě doma vůbec nabýti můž, a s sebou do školy přináší, určitě vytknut byl; než bedlivý, nepředpojatý a horlivý učitel pozná brzy život domácí v osadě své v hlavních rysech jeho, aby věděl, co předpokládati můž u dítěte do školy ponejprv přicházejícího v tom neb onném stáří, aby věsti jej mohl k cíli vytknutému.

T. Dubský.

Herderův

úsidek o národech Slovanských.

Učitel národních škol má tu svatou úlohu, mládež jemu svěřenou vyučovati tak, aby se stala dokonalým dílem celého národu. Život národů znáti jest při tom nevyhnutelnou úlohou jeho, neboť jinak neví, jak a kam má svou školní mládež vésti.

Jest-li že však kdo ze vzdělaných a historie znalých cizinců nestranně soudil, zajisté to jest Němec J. G. Her-

der ve svém krásném spisu: *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit*. Carlshruhe 1792. 4 díly, str. 35—40. Tento úsudek Herderův tím více našemu učitelstvu aspeň v překladu v známost uvéstí za dobré jsme uznali, jelikož řeč jeho od mnoha let již často v důležitých českých spisech se připomíná, aniž se celý jeho obsah a souvisnost zná.

Slovanští národové.

„Slovanští národové zoujímají větší prostranství na zemi nežli v historii a to sice i spolu za tou příčinou, jelikož vzdálenější byli od Římanů. Známe je napřed na Donu, později na Dunaji, tam mezi Gothy, tu mezi Hunny a Bulhary, s nimiž často římskou říši velmi znepokojovali, obyčejně ale jen jiným pomáhající neb sloužíce. Ačkoli se Slované zde a tam činy svými vyznamenali, přec nikdy nebyli národem podnikavým vojenským neb dobrodružným, jako Němci; ano jen z ticha za těmito se táhli, obsazující místa a země po nich uprázdněná, až konečně tak zoujali ohromné země od Donu až k Labi, od Baltického moře až k sinému č. jaderskému.

Začetmo od Lüneburgu přes Meklenburg, Pomorško, Braniborsko, Sasy, Lužice, Čechy, Moravu, Slezko, Polsko, Rusko sahala jich sídla za horami Karpatskými, a před nimi v Multansku a Valašsku a rozšřirovala se podporou rozličných okolností vždy dále a dále, až je i císař Heraklius v Dalmatsku přijal, a tak povstaly království Slovan-ské: Bosnie, Dalmatie a Serbie.

V Panonii taktěž se rozmnožili, z Friaulu též zoujali jihovýchodní roh Germanie, tak že jich země se uzavřely Štyrském, Korutanském a Krajském. To vše úhrnem jest ten nejohromnější díl světa, ježž některý národ v Evropě ještě dosud zoujímá.

Všudy se osadili, aby země opuštěné zaujali a co kolonisté t. pastevcí a oráči vzdělávali a k svému užitku obraceli a za tou příčinou byla po předešlých zkázách a

zpuštěných jich tichá a pilná přítomnost zemím velmi užitečná. Oni milovali rolnictví, zásobu stád a obilí, též mnohá domácí řemesla, a započali všudy se zplodinami země a pilnosti užitečný obchod.

Podlé Baltického moře hned od Bukovce vystavěli pomorská města, mezi nimiž Vineta na ostrovu Rujaně Slovanským Amsterodamem byla. Taktéž obchod a život vedli s Porussy, Kury a Litviny, jak to jich řeč okazuje.

Na Dněpru vystavěli Kijev, na Volchovu Novgorod, jenž se brzo květoucími městy obchodu staly, jelikož Černé moře s Baltickým spojovali a zboží z Asie i do severní a západní Evropy převáželi.

V Němcích obírali se *hornictvím*, znali tavení a lití kovů, upravovali sůl, dělali plátno, hotovili medovinu, sázeli ovocné stromy a vedli podlé svého způsobu veselý hudebnický život. Byli též dobročinného srdce a pohostinští snad až přes míru, byli milovníky venkovské svobody a však poddani a poslušni, jsouce nepřátelé loupežení a pustošení.

Bohužel to vše je nechránilo před potlačením, ano ono je podporovalo; neboť nikdy se nestarali o vladaření ve světě, neměli mezi sebou dědičné bojechtivé knížata a vůdce, uvolovali se raději k placení daní, jen když svou zemi v pokoji požívati mohli, a tu mnozí národové, zvláště z kmene německého na nich hrubě se prohřešili *).

Již za Karla Velikého počaly ony potlačovací války, jenž bezpochyby jen užitky obchodnické za příčinu měly, nijak ale křesťanské náboženství všudy předstírané; neboť rekovitým Frankům muselo to ovšem býti pohodlné, s národem pilným, orbu a obchod milujícím zacházeti jako s pacholky, místo coby byli měli sami těmto uměním učiti se a jimi život svůj udržovati.

Co Frankové začli, dokončili Sasové; z celých zemí byli Slované vyhubeni, otroky učiněni a jich majetnosti mezi biskupy a šlechtu německou rozděleny.

*) so haben sich mehrere Nationen, am meisten aber die vom deutschen Stamme, an ihnen hart versündigt. —

Obchod jich na Baltickém moři zničili nordičtí Germané, jich Vineta vzala Dány smutný konec, a jich zbytky v Německu jsou tomu podobny, co Španěle z Peruanů učinili. Jest tedy divem, že po sta letech — — — nejhlubšího rozhorčení tohoto národu — — — měkký jich ráz v schytralost a tyranskou lenivost pacholskou uklesnul? a přece ještě všudy jest jich starý ráz poznatelný v zemích, kdekoli jen trochu svobody požívají.

Nešťastným stal se ten národ tím, že si při své lásce k pokoji a k domácí pilnosti, nižádné trvalé vojenské zřízení dáti nemohl, ačkoli mu na srdatosti v odporu krutém nikdy nescházelo.

Nešťastným stal se národ tím, že jeho poloha mezi národy země na jedné straně Němcům tak blízka byla, a na druhé straně svá záda všem útokům východních Tatarů ostavena měla. Pod nimi ano i pod Mongoly mnoho křivd snášeli a utrpěli.

Při tom při všem točí se kolo měnicího-se času napořádě, a jelikož tito národové větším dílem nejkrásnější krajiny země evropské obývají, jelikož budoucně celé vzdáleni budou a obchod z nich otevřen, konečně v Europě zákonodárství a politika místo ducha vojenského ráději tichou pilností a pokojným obchodem národů mezi sebou podporovati budou a musí: tu i vy tak hluboce padlí, předtím tak pilní a šťastní národové konečně jednou probuzeni budete ze svého dlouhého a lenivého spánku — — — abyste mohli ve své krajině od svého moře až ku horám karpatským, od Donu až k Muldě co majetnost svou užívati, a své staré slavnosti pokojné přičinlivosti a svého obchodu na nich slaviti *).

Jelikož z mnohých krajin pěkné a užitečné příspěvky k historii tohoto národu máme, tu jesti přání hodno, aby jich mravy i z jiných se vyplnily a zbytky jich obyčejů,

*) so werdet auch ihr so tief versunkene, einst fleißige und glückliche Völker endlich einmal von eurem langen, trägen Schlaf ermuntert, euere schönen Gegenden — als Eigenthum nutzen und euere alten Feste des ruhigen Fleißes und Handels auf ihnen feiern dürfen. —

písní a pověstí vždy více a více miznoucí shromážděny a historie tohoto kmenu národů v celek sestavena byla, jak jej obraz člověčenstva požaduje.“

Zde končí Herder svůj krátký a však pro nás zajímavý historický obraz o Slovanech, a nebude zajisté od místa i hned postaviti sem protiobraz sousedů našich od téhož samého spisovatele sepsaný. Tamto viděli jsme *lépu něžnou slovanskou* a nyní popatřme na *německý dub*.

Němečtí národové.

Přistupujeme ku kmenu národů, jenž více než jiní národové buď k blahu buď k žalu Evropy přispěli a sice svou velikostí a silou těla, svou podnikavou, odvážlivou a vytrvalou vojenskou srdatostí, svým rekovným služným duchem kamkoli své vůdce u vojště následovali a dobyté země za kořist mezi sebou rozdělovali a tudy svým obširným vítězáním a zpravou, která všudy na německý způsob se zaváděla.

Od černého moře až skrze celou Evropu staly se zbraně německé strašnými, od Volhy až k Baltu sahala jednou jedna říše Gothů; v Thracii, Moesii, Panonii, Italii, Galii, Španii ano i Africe měly v rozličných časech rozliční němečtí národové svá sídla a založili zde své říši. Oni to byli, jenž Římany, Saraceny, Gály, Kymry, Lappy, Finny, Esthy, Slovary, Kury, Porussy a i sebe mezi sebou vytlačovali, jenž všecka dnešní království v Evropě vyzdvihli, jich stavy zavedli, a jich zákony ustanovili. Více než jednou dobyli Řím, vítězili a drancovali ano i Carohrad vícekrátě oblehali a i v něm vládli, v Jerusalémě křesťanské království založili a ještě nyní vládnou dílem svými knížaty, jež všem trůnům Evropy dali, dílem pomocí trůnů vlastních co majitelé aneb v obchodu a řemesle více neb méně všecky 4 díly světa.

Jelikož není účinku č. následku bez příčiny, tu i tento ohromný následek musí svou příčinu míti.

1. Příčina však nebude jediné ležeti v rázu toho národu, neboť dílem jeho fysická dílem politická poloha, ano množství okolností, jenž při žádném národu tak se nespěšily, připůsobily k jich běhu.

(Pokračování.)

Z Prachenska.

Kladu zde ve jmenu několika pp. spoluučitelů tu poníženu otázku, mají-li učitelové Vodňanského vikariatu skutečně oželet blahodarného působení učitelských porad přikázaných dekretem vysokého ministerium osvěty od 2. září r. 1848 č. 5693 a dekr. sl. gubernium od 10. září m. r. č. 48497.

Myslí důstojný pan vikař, že učitelové Vodňanského vikariatu vyššího vzdělání nepotřebují, neb věří slovům paně E . . . . v ý m, že tento dekret pouze se týká učitelů pražských, anebo jest také jeden z onných, již všemožně brání, aby příbuzné mravné síly v jednotu se nespojily k cíli, jenž jest pravý pokrok v školství?

Jeden učitel.

Nové knihy.

Báchorky pro děti a přátele jejich od Štěpána Bačkory.

Vydání jest úhledné, na pěkném papíře a prodává se za 15 kr. stř. K dostání jsou u nakladatele Fr. Řivnáče v Kolovratské třídě.

Vůdce lidu. Knížka pouččná pro dospělého občana, jak se sám vzdělávati má. Sepsal Jos. Procházka. V Praze. Tisk a sklad Jar. Pospíšila.

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk Bedřicha Rohlička, dříve vd. Táborové.

POSEL Z BUDOČE.

Časopis pro učitele, vychovávatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvertek u Fr. Řivnáče na Pří-
kopech číslem 858—II. Předplácí se na čtvrt léta 45 kr., na půl léta
1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl.
50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.

O užitku bajek *).

Zjevení-sc.

Za dnů mé mladosti namáhal jsem se jednou nadarmo, bych nějakou poučlivou povídku, v kterých otec Esop mi-
strem je, sobě vymyslíl, a pomyslíl jsem konečně v duchu
svém: „Jaká to zpozdilost, lopotit se báchorkami, aby se
pravdě učilo! Samu pravdu hledati a sděliti ji každému, kdož
ji potřebovati může, přivádí rychleji, jistěji a snáze k cíli.
Pryč s bajkou pro nynějšek a na vždy!“

Když jsem tak myslil, vstoupil přede mne jinoch, jehož
krása nadpozemská mne v úžas a pomatenost přivedla. Po-
práv mi několik okamžení k spatování se, promluvil ke
mně: „Ty chceš moudřejším nad mudrce býti? Dej si po-
zor, abysi něco pošetilého nezačal! Kdyby se vždy holá
pravda pronášela, nevedlo by se s ní lidem lépe, jak
onné opici.“

Ona uskočila pánu svému a jakýs sedlák našel ji na-
polo mrtvou v sněhu. Z outrpnosti ji vzal rolník domů,
zahřál ji a podával jí oběda svého.

Mezi jídlem ptala se opice dobrodince svého: „Proč
foukáš na kaši?“

Sedlák odyce: „Abych ji ochladil.“

*) Předmluva k tisku chystaného spisu pod názvem: „Pravda
v obrazech, bajky a podobenství od Fr. Schneidera.“

„A proč jsi na cestě do rukou foukal?“ ptala se opice dále.

Rolník odpověděl: „Abych je zahřál.“

„Tak!“ vykřikla opice plna úžasu: „Matka mně učila: Kde z jedněch úst chladno a teplo vychází, tam se falešné přátelství nalezá. Nedověřuj se a prchni.“

Po slovech těchto uprchla a byla příštím ránem zkřehlá a mrtva.

Chudás přišel pravdou, které špatně porozuměl, o život svůj.

* * *

Nyní se posadil jinoch přede mne, a pozoroval mne s lahodnou vážností.

Kdo rád uvaluje na sebe vinu pošetilosti? Ostýchavě pokusil jsem se o své ospravedlnění říka: „Opici matka ovšem pravdu přilíš v obrazu a velmi temně vyslovila. Není divu, když se jí špatně porozumělo.“

„Ty tedy budeš mínění své vždy docela srozumitelně přednášeti?“ tázal se jinoch: „Měj se na pozoru! Lehko by se ti mohlo vésti jako jeřábovi.“

Rozhněván ukrutností orlovou, který se nemilosrdně na ptactvo sápal, pravil jednou ukrutníku tomuto: „Nedobře činíš, že v říši své uškrcuješ. Juž to tak daleko přišlo, že v nenávisti a ošklivosti jsi, a lehkoby to hůře mohlo býti.“ „Aspoň tvou nenávist a tvé opovržení, aniž to, co sobě horšího myslíš, nechci mít k obávání!“ zvolal orel pln vzteku, rozsápal jeřába a jako dříve řádil i dále mezi ptactvem.

* * *

„Co se jeřábovi tak velice nepovedlo“ mluvil jinoch dále „to se výborně podařilo moudrému špačkovi, šaškovi u dvoru orličího.“

„Kdoby tomu jen uvěřil,“ pravil jednou k orlovi, „že hloupá svině také pyšná a opovážlivá býti může! Poslyš jen, co se tetřevu přihodilo!“

On seděl na dubu a slyšel takováto dvě škaredá zvířata, jak sobě v rozhorčenosti na lva stěžovala. Rozhněván jejich rouhavými řeční zkríkl jsem na ně: „Vy bídní hloupáci! jak se můžete opovážiti krále svého pomlouvati!“

A jakou odpověď dala jejich hloupá a pyšná opovážlivost? Slyš a žasni! „Jest-li ty tak nečiníš,“ zabrochtali svině, „buď jest král tvůj lepší než lev, aneb jsi o mnoho hloupější než my. Kdo nám ničehož leda ouzkost a smrt nepodává, toho nazýváme ukrutníkem.“

„To není pravda!“ zvolal orel, „tetřev ti nějakou báchorku pověsil na nos. Aneb jsi ji sám vymyslel?“

„Hned tetřeva k zodpovídání předvolám!“ odpověděl špaček a odletěl.

Orel pohřížil se nyní ve vážné přemýšlení a pravil potom sám k sobě: Kdoby vražedníka svého neproklínal, muselby být docela bez rozumu. Když hloupé svině, které z lesiny této nevychází, takovou řeč si dovolují, v jaké pověsti as u poddaných svých stojím! — A oni přijdou do celého světa! —

To pravil orel, a neškrtil od toho okamžení žádného ptáka více.

„Viziž ten důležitý vplyv bájky,“ připojil jinoch: „ona smiřuje mysl s pravdou pronešenou. Každá však pravda mravoučná, kterou se činění a nečinění lidské řídití má, jest lidem vždy protivná, jestliže se jejich žádosti, jejich náklonnosti přičí. Jestli jim ji bez obalu přednášíš, buď rád, jestliže před ní toliko srdce uzavrou a nad tebou zlostí nerozlítí-se. Buď moudrým, a předlož jim bájku, v které se pravda poznati musí: a nebudeš ty, nýbrž oni sami učitelem svým. Obyčejně však si zakládá člověk rád sám na sobě, a ještě nejráději řídí se dle vlastní rady.“ *)

* * *

*) Nathan přivedl krále svého bájkou k rozumu (II. král. 12, 1—13), a prorok Jordánský musel pro své přímé pokárání knížete svého mečem katovým zemřítí. (Mat. 14, 3—11.)

„Bájka též o pravdě *přestědčuje*,“ mluvil jinoch dále: „Kde s důkazy rozumu ničehož poříditi nemůžeš, tam toho zkus nějakou ráznou povídkou, a zřídka kdy se oumysl tvůj nepodaří. Já jsem v té věci pamětihodné zkušenosti nabyl.“

„Cestuje do Egypta zůstal jsem jednou v domě venkovském na noclehu. Abych hostinského svého bavil, vypravoval jsem mu mezi jiným takto:“

„V Řecku měl jakýsi věkem sešlý muž syna, v kterém se již v outlé mladosti náruživá přichylnost k honbě vyvinula.

Jednou viděl starý otec ve snách lva, jak synáčka jeho přepadnul a roztrhal. Vyskočil s lůžka a boje se, žeby miláčka srdce svého ztratiti měl, umínil sobě, že jej sám střeziti bude, a v sálu letohrádku svého uschová, pakli jej nebude moci okolo sebe míti. Tam je jist, řekl, a může se radovat z překrásné výhlídky a obrazů, kterými sál okrášlen býti má! A tento nápad zdál se mu býti tak výborným, že neváhal jej i se snem dobrému duchu svému připisovati.

Chlapci se nyní zle vedlo. Buď jej starý otec ouzkostlivě po boku svém držel, aneb musel dlouhé hodiny v sálu ztráviti; a čím krásnější okolní krajina byla, tím traplivější bylo mu vězení jeho.

Z dlouhé chvíle díval se jednou na ty obrazy. Když k vyobrazení lva přišel, zkríkl pln zlosti: „Ty jsi neštěstí mého příčinou!“ praštil pěstí na obraz, poranil se, dostal zánět a zemřel.

Nešťastný otec zlořečil nyní a však příliš pozdě poštilosti své. V celé zemi není žádný lev, hořkoval: a já pošetilec! přináším dítěti svému vyobrazení tohoto zvířete cizího, a sám vyplním neblahý sen svůj!

Povídka má Egyptčana hluboce dojala. Příštím ránem slyšel jsem jej, jak sám k sobě mluví. Privil: „Na rozcestí mám počestnému to, co mi podávati bude, odkoupiti? Ovšem mi sama Isis*) radu tuto dala; a však — mohl bych lehkou od malovaného lva usmrcen býti. Chci se chrániti a nevyjdu!“

*) Isis byla v egyptském bájesloví bohyní měsíce.

Tato podivná řeč učinila mne zvědavým. Poptával jsem se a vypravovalo se mi: Hostinský tvůj dal se tou věrou, že snové zjevení Božskými jsou, již k mnohé zpozdilosti, která jej v hanbu a škodu přivedla, svěsti. Někdy arciť byl-k tomu pohnut, že nedůvodnost bludu svého nahlídl; a však toto poznání netrvalo nikdy déle než do nejbližšího snění, které jej jistě opět k nové pošetilosti ponouklo. Není mu pomoci.

A přece mu bylo pomozíno. Čeho nejráznější důvody nedovedly, to bájce mé podařilo se, aniž bych toho byl zamýšlel. Egyptčan byl a zůstal vyhojen od bludu svého.

* * *

Konečně poskytuje bájka ještě i tu výbornou službu, dokládá jinoch: že upotřebené pravdy usnadňuje. Skoro každý člověk je v stavu, k bájce, ve které příběh vymyšlen jest, něco podobného najíti, co se buď v skutečném životě stalo, aneb přec státi může, a v kterém pravdy, již se v bájce vyučuje, šetřeno býti má; a však toliko ti nejřidčí jsou schopni rozhodnouti, ku kterým okolnostem a poměrům nějaká pravda, jim jen tak zhola vštípena, se hodí. Tou příčinou se stává, že ze všech těch pravidel moudrosti, která v hlavě nosí, žádného užitku nemá. Kdo však pravdu v povídce, v bájce seznal, sotva bude na rozpacích, jak by jí dobře upotřebiti měl. Když se něco přihodí, co se příběhu, jež bájka vypravuje, podobá, napadne mu bájka a též i pravda, které bájka vyučuje, a jasně pozná, že právě nyní léto pravdy upotřebiti může, a jakým způsobem se toto užití státi má.

„Mudrc u něhož jsem jednou otrokem byl, měl dceru, která velmi krásná byla, a přec by štěstí přátelského a manželského bez pochyby nikdy nebyla užila, kdybych jí nebyl bájku vypravoval; jelikož jsouc plna nedůvěry v každém přívětivém člověku zakukleného nepřítele spařovala. Otec její vynasnažil se celou svou moudrostí ji přesvědčiti, aby se učila lidi znáti a toliko falešných se vystříhala; a však to více nespomohlo, než že drobet vlivnější byla, po-

kud se opět oklamána býti nedomnívala. Potom ale nedůvěřovala žádnému více.

Jednoho dne jí otec tak silně domlouval, že plakala. I řekl jsem: „Pane! nemělbyš zapotřebí se vaditi, a dcera tvá by sobě mnoho hoře ušetřila, kdyby se odvážiti chtěla k tomu, že žádného za falešného držeti nebude, před kterým by ji medvěd nebyl vároval.“

„Medvěd?“ ptala se dívka: „co tím chceš říci?“

„Chci ti říci,“ byla odpověď má: „že si máš vzíti příklad na starém muži, o kterém ti vypravovati budu.“

„Tento starec byl skorem pronásledován od jinocha, který se o přátelství jeho ucházel. Lidé starce často před tímto falešným a špatným chlapem varovali, ale všecko varování bylo marné. Společnost toho mladíka jest mi příjemná, říkával, jemu může obcování mé lehce prospěti a ještě nikdy jsem nezkusil, žeby falešným a špatným byl. Proč bych jej měl zapuditi? Na to ještě čas, až jestli zkoušku nepřestoji.“

Když jednou pospolu cestovali, uzřeli medvěda, který se na ně hnal. Jinoch vylezl rychle na strom; starce ale stavěl se umrlým, aby se zachránil, neb slyšel, že medvěd mrtvoly nežere.

To starci spomohlo. Medvěd jej se všech stran očučal, a potom se vrátil do lesa.

Když bylo po nebezpečí, skočil jinoch se stromu, a tázal se s úsměchem: „Co pak ti medvěd do ucha povídal?“

„Řekl mi, žeby to bylo neproměnitelnou pošetilostí, kdybych tě déle za hodného obcování svého míti chtěl,“ odpověděl starce, a odešel.

„Nyní vím, jak se člověk k známým svým chovati má!“ pravila dívka s radostí; a od té chvíle byla ze své pošetilé podezřivosti na opatrnost a rozumnou nedůvěrnost přivedena.

* * *

Podivný jinoch již hezkou chvíli domluvil, nežli jsem se osmělil, otázku, která již dávno srdce mé tížila, před-

ložiti, Konečně jsem chtěl mluvit; v tom mi zakývnul a pravil: „Kdože jsem? Ty bys mně neporozuměl, i kdybych ti to říci chtěl. Kým jsem byl? Právě jsem se snažil tebe přesvědčiti o tom, že by dobře bylo, kdybys i ty tím býti chtěl, kým jsem já někdy byl. Nyní tě budu ještě před něčím varovati.“

Buď opatrnějším a moudřejším, nežli jsem já v posledních dnech života svého byl, neosměl se nikdy to, co sobectví a hloupost lidí za nezměnitelné a nedotknutelné vydává a drží, veřejně vytýkati a kárati; nýbrž předlož jim pravdu, neukazuje při tom s nenávistí na špatnosti jejich. Pravda jest dosti silná a nepotřebuje tvé pomoci, aby pošetilé a škodné věci vypudila a zahubila.

Tak jsem se choval, a byl jsem vážen a ctěn, až mi napadlo poučiti lidi o podvodném kejklřství, nímž Delfy tak prosluly a zbohatly. Jakou odměnu jsem za to měl? — —

Se skály byl svržen, ubohý *Esop!*

Jan Václ. Rozum.

N á z o r n i c t v í .

Das Buch der Mütter,

aneb navedení, jakby matky učily dítky své nazírati a mluvíti.

Od

J. J. Pestalozziho.

(Pokračování.)

S m y s l o v é .

Každý člověk ve světě nejsa slepý, může viděti, což očím jeho se předmítá. To, což každému člověku viděti lze, jest nesčíslné; to, oč jednotlivec víc vidí než jiný jest u přirovnání s tím, co každý vidí, velmi skrovné. Že však

lidé skoro vůbec málo sobě váží toho, a zřídka kdo o tom mluví, co všickni vidí, naproti tomu jeden nad druhého se vynáší tím, o čem se domnívá, že to sám byl viděl aneb málo kdo, proto zdá se rozdíl větší býti mezi tím, co každý a oným a co jen málo kdo vidí, nežli skutečně jest. Celí národové nevidí po celý život svůj ani moře, ani ostrov, ani město, ani knihu, všickni lidé ale vědí to, z čeho povstaly a sestávají moře, ostrovy, města i knihy.

To, co dítě nejprvé a každodenně vidí, jsou — sebe a matku; rovněž vidí čtyry stěny, mezi nimiž žije a vše, co vnitř se nalezá; každodenně vidí otce, bratry a sestry své, vidí oděv otcův, matčin, bratrův a sestrin, vidí postele jejich i svou; vidí psa, kočku v světnici jsoucí; vidí chléb, maso, polévku, lžíce, nože, vidličky, umývadlo, vodu, mléko, oheň, kamna, podlahu, strop, dvěře a okna. Juž za času prvních dnů otvírá jemu matka okno, — tu vidí nebe a zemi, vidí zahradu před domem, vidí stromy, domy, lidi a zvířata; hledí na blízko i u vzdálenost, vidí velké i malé, jednotlivé i množné; vidí věci bílé, modré, červené i černé, neví však co že jest blízké neb vzdálené, co velké neb malé, jednotné neb množné, co bílé, modré, červené neb černé. Sotva jest mu několik neděl, juž nosívá je matka přede dveře, tu se blíží stromu, jež bylo dříve vidělo; psi, kočky, krávy a ovce běhají nyní nedaleko okolo něho; vidí ana slepice zrní sbírá, jež jí matka nasypala; vidí téci vodu z koryta; matka trhá kvítky bílé, žluté a červené, podává mu je i pod nos mu je strká.

Několik měsíců uplynulo a juž nosívá je matka dále; tu vidí ono dům, strom, chrám, jež zdaleka bylo vidíválo i na blízku. Sotva že chodit umí juž je vede pud vědění a požívání, leze po čtyrech přes práh do boží přírody, sluní se někde v koutku lichém za domem, lapá po všem, co vidí, sbírá kaménky na klín, utrhuje lesknoucí se a vonné kvítky a strká je i kaménky do ust, sahá po červíku, před ním lezoucím, po motýlu okolo něj letícím, po ovci vedle něho se pasoucí. Příroda Božská stojí tu velebně před ním a ruka jeho sahá po všem, co oku jeho se objevuje. Každ-

dým dnem přibližuje se mu něco nového, každým dnem ví o něco víc, každým dnem rozeznává více, co velké a co malé, co blízké a co vzdálené, co mnoho a co málo, co lehké a co těžké, co měkké a co tvrdé, co drsné a co hladké i co jemu milo a co nemilo.

Matko, matko ! co jest činiti tobě nyní? Ničeho jiného, leč abysi šla po dráze, již boží příroda, božská tebou a dítětem tvým vládnoucí prozřetelnost vyměřila. Ty vidíš a Bůh sám ukazuje dítěti tvému od prvního okamžení, když bylo milostná očinka otevřelo. Ty vidíš jak to, co Božská ním vládnoucí prozřetelnost před oči položila účinkuje na ducha i na srdce; z toho poznáš po čem že nejvíce se ohlíží v kruhu svého zřízení, po čem zvláště rádo lapá, z čeho zvlášť se raduje, čemu se směje. Následuj ve svém jednání zcela těchto dojmů, jež působí to, co ruka Páně zrakům jeho přestřela i účinkuje na ducha a srdce jeho. Nosívej je k předmětům, které jej rozesmávají, nosívej je k tomu, po čem rádo sahá a nač rádo hledí; hledávej v okolí, v domě, v zahradě, na louce, na poli věci podobné těmto barvou, leskem, tvarem, živostí a pohybováním, polož mu je na kolébku i na stůl postav je.

(Pokračování.)

Herderův

úsuděk o národech germanských.

(Pokračování.)

Jich velké, silné a hezké tělo, jich strašno-modré oči prodchnuty byly duchem věrnosti a zdrženlivosti, jenž je činily představeným poslušny, v outoku troufalé, v nebezpečenství vytrvalé, a tudy jiným národům zvláště rozmařilým Římanům k ochranu a vzdoru velmi příjemné neb strašlivé.

Již časně slouživali Němci v římských vojech též za tělesné stráže císařů, platili za nejvybranější lid ano když i

říše stísněná sama sobě pomoci nemohla, byly to německé voje, jenž za žold č. mohorec proti každému ano i proti svým bratřím bojovali.

Tímto žoldnerstvím po sta let trvajícím obdrželi němečtí národové nejen nauku vojenskou nýbrž i kázeň, která jiným barbarům cizou zůstati musela; ale nabyli také chuť ku vlastním dobýváním a tažením národů a sice za příkladem Římanů a za příčinou poznání jich slabosti.

Jestliže před tím Roma podmaňovala národy a tím vlád-kyni světa se stala, pročby to samé byli nemohli vyváděti ti, bez jejichž rukou Římané nic podstatného podniknouti nemohli?

První rána na římské země, odpočteme-li Teutony a Kimbry, přišla tedy od hraničních národů aneb od buřičů, počneme-li počítati od podnikavých mužů Ariovista, Marabuda a Hermanna.

Tito byli zkušeni v římském vojenství, ano slouživali u vojsťe, pročez na dosti slabost Říma a později Carohradu poznati mohli.

Někteří z nich byli právě tenkrátě pomocnými národy, a tu za lepší shledali ponechati sobě, co byli uchránili. Jakož ale sousedství slabého boháče a udatného chudáka tomuto chudáku nadvládu pojišťuje, tak i zde Římané Němcům, sedícím u prostřed Evropy a často z nouze do Římska a do vojsk volaným sami meč do rukou odevzdali.

2. *Dlouhý odpor*, jež více národů našeho Němectva proti Římanům činilo, *posilnil nevyhnutelně jich síly a jich nenávisť proti dědičnému nepříteli*, který se vítězstvími nad nimi více chlubil, nežli nad národy jinými.

Nejen na Rýně ale i na Dunaji byli Římané Němcům nebezpeční a jakkoli Germané rádi Římanům proti Gallům a jiným národům sloužili, přec nechtěli sloužiti jako samopodmaněnci. Odtud pošly ony dlouhé války za Augusta, a čím více Římané slábli, tím více v pustošení Římska se obraceli, až i ouplným pádem Říma se skončili. Svazek Markomanský a Švábský uzavřelo více národů proti Římanům, pak Heerbann č. vojenské tažení, v němž všickni vzdá-

lenější němečtí kmenové stáli, a které každého muže za spolubojovníka (*Behren* i. e. *Witstreiten*) činila, tato a podobná zřízení dali nejen jmeno ale i zřízení č. ústavu Germanů č. Alemannů t. spojené vojenské národy; samé to přede hry, které později přenešeny byly na všechny národy Evropské *).

3. Při takovéto neustále vojenské ústavě nebylo jinak možno, leč že Němcům *mnohých cností ze nedostávalo*, jež ale za příčinou své náchylnosti hlavní, aneb své hlavní potřeby t. válečnosti ne-nerádi obětovali.

Rolnictvím se neobíraly pilně, ano při některých kmenech byla i ta radost každoročním novým rozdělováním polí snížena, kterou mnohý na vlastní majetnosti a na lepším vzdělávání rolí míti mohl. Někteří zvláště východní kmenové byli a zůstali dlouho národy honebními a pastevními, jako Tataři.

Surové ponětí o obecných pastvištatech a o všeobecné majetnosti byly zamilované obrázky nomádů, což i do ústav svých vydobytých zemí a říší přenesli. Německé země zůstaly tedy dlouho lesem plným luk, močálů a bařin, kde zubr a olen, nyní již vyhubená německá rekovní zvířata vedlé německých rekovních lidí přebývala.

Umění a věd neznali a čehokoli jim z řemesel nevyhnutelno bylo, dělaly jim ženy a pacholeci větším dílem ukradení.

Národům toho druhu muselo býti příjemno opustiti své pusté lesy, hledati lepších krajin, aneb sloužiti za mohorec č. žold, zvláště hnala-li je msta, bída, dlouhá chvíle, společivost aneb pozvání od jiných.

Za tou příčinou bylo více kmenů u věčném nepokoji mezi sebou a proti sobě buďto v spojení aneb v boji.

Nížádní národové (vyjmeme-li jen několik pokojných obyvatelů země) táhli tak často sem a tam jako Němci a jest-li že jeden se zdvihnul, tu obyčejně mnozí jiní se připojili, tak

*) Obširné popisování německých ústav, jež podlé věků, kmenů a krajin velmi rozdílny byly, byloby zde bez účelu, jelikož to dosti brzo se okáže, co se od nich do historie národů dostalo.

z hromadky vojsko se stalo. Mnozí němečtí národové Vandalové, Svérové atd. mají jména svá od tohoto potulování (Wandeln, (schweifen) a tak se to dělo po zemi a tak i po vodě. Dosti to tatarský život! —

V nejstarší historii varujeme se tedy, zamilovati si nějaké místečko naší nové ústavy; neboť staří Němci tam nepatřejí; ženouce se po jiném proudu národů. Na západ se tlačili na Belgy a Gály až u prostřed jiných kmenů uzavřeni seděli; na východ šli až k Baltickému moři a jestliže na něm loupežili a při další plavbě písečnaté břehy nic k potravě nepodávali, tu si *netroufali* v země od lidu opuštěné. A tak to přišlo, že více národů, jenž do římské říše táhli, napřed na Baltu bydleli; byli to ale právě divočejší národové, jejichž zdejší přebývání nemohlo býti příčinou pádu této říše. V dalekosti mnohem větší ležela tato příčina, a sice v *Asiat-ském Mongolsku*, neboť tam byli západní Hunnové od Igurů a od jiných národů tlačeni, přešli Volhu, přišli na Alany donské a na velkou říši Gothů na černém moři a tu přišli samé německé národy, západní a východní Gothové, Vandalové a Alanové, Svérové do proudu, za nimiž pak Hunnové následovali.

(Pokračování.)

Z Blatné.

Motto. Čehož nám schází, jinému zdělití nemůžeme; žádného poučiti ani zlepšiti nelze, nepoučíme-li a nezlepšíme-li sami sebe.

J. J. Müller.

Co jsem Vás, milý přítel! z Prahy opustil, nebylo mi pro samé „noty“ možná, ničehož do našeho Posla poskytnouti, ač mě látky, ba i velmi příhodné nechybělo. Dostal jsem za ten čas, co na venku dlím, jak o učitelství, tak i o učitelích větší částkou zcela jiný pojem, a nabyť jsem posud mnohých milých i nemilých zkušeností, ježto celku

užitečné býti mohou. I Vám, drazí přátelé, ježto posud jasnějším a čistějším sklem na onen národní oul hledíte, přálých, abyste, dokud možná více do skutečnosti nahlédli, a pak sledující krásný Ideal školnictví, včely, vosy, ba i jiný škodný hmyz znáti se naučili, vjmísením škodě bránili, a pak Vaší duševní silou k vydatnému užitku ubohých včel napomahali. —

Jsou to krásné zásady, jakéž. až posud z Komenského (tohoto velikána učitelů) národnému učitelstvu podáváte; radostí se ve mně povždy srdce otrásá, kdykoliv číslo našeho přímého a skromného Posla obdržím, ale bohužel! málo, — málo soucitu na venkově nalezám. Ohlížejíce-se po kraji, skoro u žádného učitele Posel není k uzření. Tam, kdeby místečka naleznouti mohl, tam snad najdete posud jen: Bruncvíka, krásnou Helenu, Petra s klíčem, Palečka a j. v., ale o Poslu ani památky. Proč neslybujete v Poslu zlaté a stříbrné doly učitelstvu, měli byste více odbíratelů?

Ptám-li se, aneb přijde-li kdys o krásných záměrech Komenského k řeči, tu praví jeden: „I vždyť to byl kacír, ten Komenský, kdožby se dle něho řídil;“ druhý doloží na to: „Ať nám dají s těmi novotami pokoj,“ a třetí durdí se na Posla, že učitelstvu zvýšené platy nepřináší, a jiný konečně laje na ubohý časopis, ačkoliv ho ani neviděl, ani nečetl, a praví, že prý ještě hloupější věci podává, nežli živý nebožtík: Přítel mládeže.

Takové spasitelné rozmluvy slýchávám o počínání Posla z Budče, kterýž chovajíc v sobě pravého, čistého a nezyštného národního ducha, toliko hlasem volajícím na poušti se stává. Arcif, žeby mnohý chudás rád něco pro své vzdělání podniknul, ale starosti o chléb vezdejší, překazí i tu nejlepší vůli jeho. —

Když naříz. ministerst. v měsíci říjnu 1848 vyšlo, vše se ku ustanovené poradě jen hemžilo; neboť vše bylo napsáno na zlepšení platu. Že ale porady pro duševní vzdělání určené jsou, tož žádnému ani ve snách nenapadlo. Ale, kdožpak také duševního vzdělání potřebuje? — Vždyť umí každý na varhany čísla bičovat, housle hrát, klarinett ba i

fagott pískat, troubu troubit, a v tom předce až posud celá blaženost a sláva národního učitele spočívá, toť ten vrchol, na nějž každý bez unavení pádí! — Bylot by to ale smutné, kdyby přijda učitel k učitelovi na pouf, nemohlo se o něm říci: ten hraje dobře varhany neb housle, neb, ten dobře troubí; tenf by byl na vždy zatracen na stupeň nejnížší učitelské vzdělanosti. —

Málo jich znám, jenž dychtívi jsouce po vědách uznali, že jim vzdělanosti učitelské třeba! Každý všecko umí, všemu lépe rozumí, vše nejlépe dělá, jeho náhledy jsou nejkrásnější a spolu i nevyvratné, ani za mák mu na vzdělání neschází, a ona slova pověstného mudrce: „Já vím, že nic nevím,“ jsou jen pouhou lží. Kdyby se však předc někdo odvážil o jejich nevyvažitedlné výtečnosti pochybovati, i běda mu! pomluva po celém kraji, každé ubohé i, všecky neurčité otázky padnou na hlavu jeho; pronásledování ze všech stran ho nemine; žádný mu ani „notku“ nepujčí, a každý ho rozhlašuje za buřiče a rejpálka. — Tohoť jsem já, milí přátelé, za mou snahu o národní vzdělání učitelstva až do omrzení zakusil, a mnohý tlachal vyplaknul sobě mým skromným jménem ve veřejné hospodě ústa, ač sám hoden není, aby za plotem slepice hlídal. Tím způsobem zůstává všecko, jak bývalo. Sv. Pavel praví 8. k. Kor. 2.: „Kdo sobě na svém umění mnoho zakládá, nezná ani, jak jest samo v sobě zřizené.“ O byfby každý z nás pomněl často na následující přísloví Šalomounovo: „Synu můj! láska a pravda ať tebe vždy provází! uvaž je okolo krku tvého; napiš je na tabulku tvého srdce. P. k. 3. 3. —

Naše porady učitelské začaly vymasnažením-se našeho Veledúst. p. vikaře a jiných veleb. PP. krásně rozkvétati, ale dříve než se poupě odevíratí počalo, přišel mráz, a to nadějně poupě počalo od kořene vadnouti, tak že od měs. unora 1849 o poradách ani zmínka se nečiní.

Když již v proudu řeči se nalezám, musím vám též pověditi, že v městě Blatně, dne 3. pros. 1849 nová škola (kteráž se po 15 let stavěla) zasvěcena byla. Při této

slavnosti držel mimo jiných řečníků pan Teplý, komisař od krajského ouřadu důslednou řeč, jižto Vám v opisu posílám.

Prijměte srdečné pozdravení

Vašeho soudruha
Václava Kratochvíla.

Dne 27. pros. 1849.

Pozvání ku předplacení a k subskripci

na

Lučebné základy

hospodářství, průmyslu a životoznalství

od

Karla Amerlinga.

Ministeriálním dekretem od 17. vřesna 1848 číslem 6111 §. 3. c. h. i. nařizeny jsou pro vzdělání kandidátů: názorné vyučování *h.* přírodózpyt, hospodářství a technologie, ano *i.* také nauka o zdraví, o těle atd.

Podstatou a začátkem, kroví takořka všeho toho umění *jesti lučba*, bez níž každé z onných umění jen liché jest, sem a tam v šeru tápá, aniž do žadoucíoho vnitřku takovýchto dějů žáku dostati se lze.

Jak Vysoké ministerstvo osvěty dbale k tomu všemu pravému vzdělání přihlíží, viděti lze v skutku nejen z onných nařizení pro *čekanace národních škol*, ale i z návrhu pro *latinské i technické školy*, kde lučba co **nutný** předmět se předpisuje.

Na ten způsob zajistě bude zdaru, a i požehnání v pravé národní vzdělanosti, jenž nejen osvícení ducha, ale i vezdejší obohacení občanů na neustálém zřeteli má.

Že však Vysoké ministerstvo také ku *zvěcnatění* předmětů národních škol přihlíží, viděti z *pozdějšiho* dekretu od 13. srpna 1849 č. 4829, kde nejen hledí na zachování předešlého dekretu č. 6111, ale i přidání jednoho roku

praktického pro čekance nařizuje, aby předmětové zhora dotčení tím dokonaleji v paměť a život jich vtisknuty býti mohli.

Bohu buďtež díky, že již jednou Vysoká vláda upřímně se stará o vzdělání budoucích národních učitelů. Že také o lepší platy se postará, musíme doufat.

Tuto celou úlohu vchovatelství národního rovněž na srdci majíce, předsevzaly sobě Učitelské porady v Budči na světlo vydati spis s hora dotčený.

Doufáme s dobrou nadějí, že spis ten mládeži naší a mladému vchovatelstvu dobře poslouží, aby konečně zahrán byl onen příšerný hiatus u vzdělanosti národní v dosavadních slabikářských školách, kde lid duševní jísti se učil bez jídla, a létati bez vzduchu. Všecko bohužel od slabikáře až ku tak zvaným přírodozpytům čtvrtých tříd odbývalo se mezi 4 stěnami v lavicích a v podivných to hieroglifech jakoby život sám, v nějž dítě po skončení škol vstoupati má a musí, jen světem omalovaných skořepin, bájek a báchorek byl.

Konečně Bůh všemohoucí dává nám to dobrodiní, že u dětí realnost a realky spíše začínají, než dítě slabikář do rukou dostává. Jen na ten způsob brzo ono hnusné slovíčkářství a mučení dětí vyhyne tak, že školy naše brzo podstatnější generací nám podají, nežli posud očekávati se dalo.

Toto vše předeslavše, zveme vážené učitelstvo mladé i starší ku brzkému buď předplacení, buď subskripci na onen spis, jenž asi 40 archů počítati a na 300 rytin obsahovati bude. Cena předplacení jest 2 zl. stříbra, a od náležitého počtu předplatitelů bude záviseti, zdali spis vyjde čili nic. Na pouhé subskribenty nelze se v těchto těžkých časech spolehnouti, an toliko pouhé rytiny na 200 zl. stříbra výloh požadují. Bez rytin však nechceme a nemůžeme vlastně ten spis vydati.

Kdo nyní dvojkou stříbra se nepředplatí, musí později krámskou cenu mnohem větší zaplatiti. — Že cesta předplatní tuto zvolená, nám jest velmi nemilá, a u obecnstva našeho dávno již zošklivená, víme dobře, a však co naplat; ouzkosti školní, přednušky, nevhodné psání explikac na zdejším národním ústavu přiměly nás, nehleděti na to mezi svými.

Podlé usnešení s knihkupectvím mohou se předplacení až na konec ledna t. r. do knihkupectví p. Řivnáče v Praze zasílati.

Učitelské Porady v Budči.

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk Bodřicha Rohlíčka, dříve vd. Táborové.

POSEL Z BUDOČI.

Časopis pro učitele, vychovávatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvertek u Fr. Řivnáče na Pří-
kopech číslem 858—II. Předplácí se na čtvrt léta 45 kr., na půl léta
1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl.
50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.

Láska u vychovávání a vyučování.

(Pokračování.)

Aby však každá matka *svobodně* a *samostatně* v tom sobě počínati mohla, radil bych, aby následující cvičení **dříve sama nejen přečetla**, nýbrž aby se v nich sama **evičila** a všechny dané otázky moci zodpovídati a je sobě *osvojití* hleděla. Pak jí při zaměstnávání-se s dítětem navedení mého ani třeba nebude, i učiní ona mnohé ještě lépe a účelněji, než jak v něm poukázáno.

Musím však ještě o počátku a rozdělení látky cvičení těchto slovo promluvíti.

Má-li dítě již jednou něco dělati, byťby i hned volným, zábavným způsobem, jest lépe, když cos určitého před sebou má, k. p. stůl, židlici, tabuli a písátko. Má ono pak věc za mnohem důležitější, osobě vyučující pak možno lehce nějakou určitou látku k věcem, jimiž dítě obklopeno jest, připojiti.

Juž v prvních zábavách spojují *počítání* s mluvními a názornými cvičeními. Tomu se žádná matka (tím méně pedagog) diviti nebude, an každý ví, že dítky, učíce se mluvíti, též početní slova říkati se učí a obyčejně v třetím roce již do 10, často i dále počítati, aneb spíše jmena čísel řádovně odříkávati umí, ač toho nejmenšího pojemu o většině neb menšině nemají.

Jelikož ale velmi důležitě jest, aby dítě co možná nej-

zážeji zvyklo s *osvědčením* mluvíti, anto sic velmi lehce na papouškování se navykne; nemůže tedy dosti záhy s počítáním začato býti, i přijde jenom na to, aby přirozeným způsobem se to dělo a dítě aby se příliš záhy k *počítárství* nevedlo.

Tím jenom, že juž napřed s počítáním též některá cvičení v nazírání z tvaroznanství spojují, vštěpuje se *cena* každého čísla hlouběji a pevněji dítěti v paměť.

Musím však ještě o prvních mluvních a názorných cvičeních, jakož i vůbec o provedení praktického dílu listů těchto slovo říci.

Jest přirozeno *), že dítě nejprvé to, co mu jest nejnápadnější na předmětech je obklopujících, pojmenovat učiti, a je toto nápadné, nechat se to *barvy, podoby*, polohy, pohybování, zvuku, množství atd. týká, na *podobných* předmětech vyhledávat a srovnávat nechati musíme. A právě tak přirozeno jest, aby při *opakování*, tak jak dítě na duchu i na těle sílí a taktó k *nazírání*, k *porovnávání*, k *zpracování*, *smluvení*—se a k *pamatování*—schopnějším se stává, právě tak a v tomtéž poměru o tomtéž předmětu zponenáhla *přesněji a mnohostranněji* se pojednávalo.

Převráceně jednalby, kdoby s počátku juž jedným a *tímtéž* předmětem dítě tak dlouho zaměstnávatí chtěl, ažby jej (předmět) *všestranně* poznalo a o rozličných jeho znacích i o jeho *působnosti* mluvíti dovedlo.

A však v stáří, pro něž následující „zábavy“ píši, stojí dítě juž nad *prvním* stupněm pozorování, umí juž hbitě mluvíti, zná juž jmena, účel a upotřebení nejvíce předmětů, ješto mu na blízku jsou, i táže se juž častokráte na důvody a příčiny, chce podobné sobě předměty *počítati* a je brzo tak, brzo jinak *pořádati*.

Přece však musí, co do povšechnosti, s prvu přirozeným chodem vedeno, *nepak nuceně v tom neb onom udržováno býti*.

(Pokračování.)

*) *Přirozeno*, poněvadž žvatlavé ještě dítě tímto chodem samo jde a s prvu všechny sobě podobné předměty stejným jmenem jmenuje, aneb stejným tónem, stejným se-tvářením naznačuje.

Věvec míru.

(Báseň lyricko-didaktická.)

Lákavý jest věvec, uvitý z vavřínu,
Vítězovo zdobě čelo zbrocené;
 V lesku jeho však hle skryté stránky stínu,
 Na nich vzdechy mnohé duše zhrocené:
 Byť se v něm i stkvělo vlnadné plesu kvítí;
 Však se slza žalu mnohá na něm třeptí. —

Leč znám věvec, krásněji co zdobí lýmě,
 Věvec, vitý vůdci *duší* strážných,
 Jenž, umírniv žalu, klade blaha símě,
 Láskou vítězí ve srdcích blažených:
 Krašším leskem z něžné *palmy* věvec kyne,
 Jenž pro zásluhy se *lidomilu* vine.

Hle, jak věvec ten kladen mu v době stkvoucí,
 Kde dělí s ním srdce lid mu milný!
 Každý lístek šepce slova lásky vroucí,
 Tichou oblažených slzou zrošený:
 Řád velebný drahá jeho prsa kryje,
 V nichžto k člověčenstvu vřelé srdce bije.

A když jeho blíží večera se záře,
 V blahém *lásky* vědomí mzdy dochází,
 Vůkol něho šťastných milojasně tváře,
 A s plesem ho vroucí přání provází. —
 On po *velkých činech* k zdaru lidstva, vlasti
 V srdcích vděčných zjednal chrám si *tichých slastí!*

Frant. Daucha.

Naše vlast.

(Madrigal.)

Plodné nivy, háje ladné,
 Květné luhy, sady vlnadné;
 Rudných hor velebné témě;
 V každý krok posvátná země,
 Zástupy kde stály reků
 V čele velkých, slavných věků;
 Lid srdečný, bystrý, pilný,
 Rád k tomu, kdo *cit* má, sdílný; —
 Jaké jest to pokochání,
 Na *vlast milou* podívání! — —
 Mezi řádky hled můj čítá:
 „Zem ta *synem svým* tě vítá.“ —
 Jak radostné to poznání!

Frant. Daucha.

Pravidlo práva pravdy.

(Triolet)

Kdo nechce *pravdy* slyšet hlasu,
 Co platny tomu světla zdroje?
 Bychť důvodů strožil mu roje,
 Neposlyší on pravdy hlasu. —
 Protož na chválce temných časů
 Nedbám, zasnětiv *právu* zbroje;
 Byť pravdy nechtěl slýchat hlasu:
Vítězné jsouť o právo boje!

Frant. Daucha.

N á z o r n i c t v i .

Das Buch der Mütter,

aneb navedení, jakby matky učily dítky své nazíratí
a mluvíti.

Od

J. J. Pestalozziho.

S m y s l o v é .

(Pokračování.)

Nechť pokojně a svobodně spatřuje dítě, co že jest to, mnoho-li vadne, usychá, i že opět nové přinášíš jemu.

Tím jistě mnoho činiš pro ducha a srdce jeho; jedno však jest mocnější, důležitější, ano jest snad všeho důležitější a toto jest: aby dítě na nic více se neusmívalo, po ničem ruce tak nevztahovalo, a po ničem netoužilo více, než po tobě; jestiž to před důležitě, aby dítě nepřidávalo srdce nikomu a ničemu na zemi leč tobě, a však abysi i ty ničemu na zemi se neoddávala více, než dítěti svému. Příroda nabízí tebe, abysi sama obstarávala dítě své. Neodmítej je, nesvěřuj je v ruce nižádného; neboť není člověka, aby jemu byl tím, čím ty jsi jemu, a ono jest tobě tím, čím ti nikdo není. Nesvěřuj je rukoum nižádným — srdce jeho neprobuzuj se pro žádného, nýbrž jen pro tebe. První puky lásky, první puky díky, první puky důvěry vyvinují se tebou a pro tebe, a pro nikoho a nikým. Tyť nemáš vyšší slasti nad slast, jakou pocítuješ znamenajíc první stopy pučící-se lásky, pučícího díky a pučící důvěry. Prostředek však, k dojití této nejvyšší slasti jest tvou první povinností, a ten jest: *Opatruj dítko své!* Zachvěl i stydlých se před přirozeností člověckou, kdybych tě řekl: „Miluj dítko své!“ Jedno však řku tobě: „Nezanedbávej je; Božská ním vládoucí prozřetelnost počíná vyučováním svým od okamžení, v němž dítko otevřelo oči své, a prohlédlo; napomáhání tvé a oučinkování ve vyučování Božím neděj se později!“

Č í c h.

Nosem čicháme i dycháme.

Čichám květiny, lék, koření, hnijící maso, sýr, smůlu ševcovskou, kliharnu, mrchu, seno nedávno svežené, novo-pečený chléb, a na sta jiných věcí.

Vypátráváme často čichem vznikající žhár atd.

Zvyk odnímá krmím mnohou nelibost a toť dobrá; byloť by to neštěstí, kdyby ševcová nesnesla zápach koží a do mdloby padala. A vůbec živnost svou špatně provázely koželuh, jenžby v dílně, sedlák u kydání, nakládání a rozprostírání mrvy, lékař obvazuje nemocného, nos sobě podvázali. Komu jen tehdy volno, když něco libého čichá, velmi bohat a šťasten býti musí, jakož i onen, jenžby chtěl vždy jenom příjemné a jemné viděti, číti a slyšeti, jinak by mu tento stupeň jemnosti smyslové snadno se státi mohl obtíží velikou. Blaze tomu, kdož tak vychován byl, aby bez obtíže čichati mohl, což čichati z povinnosti musí, i snadno viděti, slyšeti, chutnati a číti muž, což viděti, slyšeti chutnati a číti povinnost ho nutí.

Tím dán jest jemu prostředek k ulehčení cnosti a právě tak důležitý prostředek k pojištění štěstí svého.

Vůbec prospěje síla smyslů člověku více, než přílišná jemnost jich.

R e č.

Dítě od přirození a bez pomoci umění nemohloby mluvíti, viděti však od přirození, bez pomoci umění může.

Bez umění nadáno jest od přírody pouze jednoduchou silou, již hlasy vydává. Umění povznáší ji teprv v řeč, a užije jí napotom, aby mu vysvětlení představ, podaných člověku smysly jeho vzdělaných. touto mocí ulehčilo.

Matka bývá nucena takměř pudem, aby dítěti v šetrných okamžicích zvuky švitořila; i poslušna jest tomuto přirozenému pudu patrnu radostí, i dělá jí potěšení, mohouc dítě rozveseliti a pozornost na něco jiného obrátiti, a příroda nenechává ji bez pomoci u vyhledávání účele

tohoto. Neslyšíť dítě pouze zvuky matčiny, slyšíť i hlas otcův, bratrův, čeledínův, slyšíť zvoniti, psa štekati, ptáka zpívati, krávu bučeti, ovce bečeti, koně hřečtati, kohouta kokrhati.

Za krátký čas přestává býti slyšení jeho pouhou, prázdňou svědomostí zvuků a rozličností těch, kteréž podněcují ucho jeho; tuší a znamená brzy souvisnost zvuků s předměty, od nichž pocházejí; hledí na zvon znící i upíná zrak na krávu, slyšíc ji řvátí, na dveře slyšíc někoho na ně klepati, ohlíží se po psu slyšíc ho štekati atd., a jakož počíná znamenati souvisnost zvuků nejčastěji ucha jeho se dotýkajících s předměty od nichž pocházejí; tak i brzy znamenati počíná souvisnost předmětů, jež nejčastěji vidívá, s onými zvuky, jež od matky slýchává, když mu některý z těchto předmětů ukazuje a jmenuje — začínáť pochopovati souvisnost jmen s věcmi pojmenovanými. Tak dalece přichází, než se pokusí o nápodobnění zvuku slyšeného; tu však začíná cítiti sílu v sobě. Mimovolně zavzní nestejně zvuky jeho i slyší je dítě, cítí sílu svou, i chce mluvití, i podaří se mu jednodlivé zvuky, z čehož se raduje, švitoří a směje se. —

Umění to, naučiti dítky mluvití, jest u lidu na větším díle v tom, co ono hlavně požaduje, příliš obmezeno. Mnohá matka, která o všem žvastává, což na nebi i na zemi jest, nedovede toho, aby 3 neb 4 částky oka, nosu a ust pojmenovala. O věcech cizích štěbetávají celé hodiny ba celé dni, o tom ale co nejhlavnější jest u vzdělávání dětském aby mluvily, k tomu nikdy slov nenalezají. Jestíť to smutná pravda, pravdou však zůstane, že lid obecný nemá onu známost řeči, již zapotřebí, aby se dítě mluvití naučilo; matky a to právě ty nejhovornější nemohou naučiti dítě, aby mluvití umělo. Že jest tomu tak, toť ovšem nesmírně zlé, než chvála Bohu! prostředky, jimiž se toto zlé odstraniti můž, jsou rovněž tak lehké, jakož toto zlé veliké jest.

Co umění vytvořiti a dokonati muselo, aby se vyhovělo potřebám lidského vzdělávání, i aby matky dítky své mluvití naučily v celém obsahu slova tohoto, jest již vytvořeno i dokonáno; mluva jest tu, a nalezá se u všech národů, ona jest utvořena. Čeho však není, jest: navedení,

jakžebý matky vedly dítky své od začátku hned ažby nouze, potřeba a okolnosti k cíli napomáhající samy je naučily, jak dítky své učiti mají řeči; navedení nedostává se jím takového, jenžby začátek tento ukázalo v plné míře jeho, i k poznání o důležitosti jeho přesvědčovalo.

Matky! kniha, již Vám podávám, nemá leč tento účel: ukázati vám, jakže dostáti můžete povinnosti své, jenž jest: vychovávatí dítky své rozumně dle potřeb jejich a okolností svých vlastních, k čemuž se vám posud prostředků nedostávalo. Dle něho máte poučovati dítky své o tělu lidském, o údech jeho, o vlastnostech a úkonech jejich i mluvíti je naučiti; též se máte naučiti, jakbyste tou samou určitostí rozváděly mluvnická cvičení tato na všechny předměty v oboru dětském ležící a které pozornost jeho budí a buditi mají.

Též i v navedení dítěte svého k mluvení podlé návodu knihy této, ničeho jiného činiti tobě netřeba, než co jsi činila v ohledu dojmů, které pomocí zraku samo sobě osvědomilo. Poznáváš-li, že nevyhnutelno jest, hluboko vští-piti v paměť dětskou dojmy předmětů takových, jenž se mu každodenně ukazují a pro vzdělání jeho důležitý jsou; tuť i uznáš že zapotřebí jest, aby i určitě mluvíti se naučilo o předmětech těchto; a poznáváš-li že nutným prostředkem ku vzdělání dítky tvé jest, abys je donášela k věcem, které pozornost jeho velice budí, a nazíráti je dala, tuť i pochopíš, že učiti je máš určitě o nich mluvíti. Učiň tak, a uč dítko své podlé knihy mé, aby věci spatřovalo, uč je věci, jež mu v domě, na poli a v zahradě ukazuješ i jich vlastnosti, podobu, úkony atd. dobře jmenovati a pokračuj dále v upozorňování jeho na blízkost a dálku, počet a velikost předmětů i jmenovati uč poměry tyto, k čemuž nej-lépe hodí se tobě názornictví mé o poměrech počtu a míry (*Zahl- und Maßverhältniſſe*), jehož první cvičení tak lehká tobě budou, jako počítání pěti prstů.

Těmito sjednocenými prostředky snadno a na jisto vzděláš dítě své, aby určitě mluvilo o smyslných předmětech všeho druhu.

Než obor předmětů, o nichž dítě slychává mluvit, jest mnohem prostrannější. Dítě tvé miluje, děkuje i důvěruje se a chce i má říci, že miluje, děkuje a se důvěruje. Vzdělávání pokolení mého, aby mluvit se naučilo o citech lásky, díku a důvěry souvisí s prvotinným vzděláváním citů těchto tak, jakož souvisí vzdělávání pokolení mého, aby mluvit se naučilo s prvotinným vzděláváním nazíravosti předměty smyslnými. Toto prvotinné vzdělávání č. lépe toto vyvinování se citů mravných původ svůj v lásce, ve vděku a důvěře má a v lůně mateřském klíči a puči, a jako příroda připoutala začátky v učení-se mluvit k péči mateřské, odkudž celý objem tohoto učení-se mluvit z péče o dítě na lůně mateřském vychází.

Jestli nutno, aby posloupnost prostředkův vyvinovacích ohledem na tyto city vycházela od těchto začátků a to dle celého obsahu svého a pevně naň se vážala v postupu svém. Všecka vnitřní pravdivost a jistota síly mravné, všechny základy pravých vnitřních nazírání, se opírajících pojmů o citech dotčených závisí od prvního rozpuku počítaje až k dokonalosti jejich jediné od prvního obstarávání mateřského.

Pročež matka, hleď, abysi učíc dítě rovně šla cestou, již příroda sama tobě naznačila. Majíc poučovati dítě své o věcech mravných pamatuj sobě: Rovněž jako nutit nebudeš dítě, aby vyslovovalo hlava, oko, ucho, ruka atd., pokud neutkvěl obraz hlavy, oka, ucha, ruky atd. v duši jeho tisícovým názorem, tak také učíš se slovy: láska, dík a důvěra, nenuť vyslovovati je, pokud tisícovým názorem vnitřním sobě je nepojistilo. Nechť ono nevyslovuje jmeno lásky bez citu vroucího; aniž ať vyslovuje díky bez citu díku, ani důvěra bez pocítění pravé důvěry.

Vím co žádám, ale Bůh a příroda požadují, co žádám já, a však svět a ty s ním zaměstnávají tebe tím, čehož Bůh ani příroda nežadají na tobě — svět a ty s ním vyrvaly tebe z pocitu vznešeného spojení přirozeného mohutností našich a vyvinování-se jí obstaráváním dítěte v lůně tvém; a bez vznešeného a vřelého pocítění úzkého

spojení v každém okamžení poňuknuta budeš, abysi vyřkla slovo *láška* bez citu i učiti je dítě vysloviti také bez citu.

(Pokračování.)

Herderův

úsudek o národech germanských.

(Pokračování.)

Se Sasy, Franky, Burgundy, Heruly stála ta věc zase jináče; Herulové stáli již dávno v římském žoldu co rekové, jenž svou krev prodávali.

Těž se varujme připisovati všem těmto národům stejné mravy neb stejnou vzdělanost, neboť opak toho dokazuje jich rozličné chování-se ku národům přemoženým. Jinak jednali divocí Sasové v Britanii, jinak jednali toulaví Alanové a Svevové v Španielích, nežli východní Gothové v Italii neb Burgundové v Gallii.

Kmenové dlouho pobývši na římských hranicích vedlé jich osad a míst obchodních na západě neb na jihu, byli mírnější a učelivější nežli příchozí ze severních lesů neb z pustých břehů.

Proto též byloby drzé, kdyby každá horda Němců sobě přivlastňovati chtěla bájesloví skandinávských Gothů. Kam nepřišli tito Gothové? a na kterých cestách se tato mytologie nezjemnila?

Srdnatému praněmci nezbývá skoro nic jiného, než jeho *Æht* č. *Tuisto*, *Mann*, *Hertha* a *Wodan* t. otec, rek, země a vůdce vojenský.

Při tom při všem můžeme se přec bratrsky těšiti tohoto vzdáleného pokladu *německé* báječné nauky, která na konci obydleného světa v Islandě se udržela a shledala, a bezpochyby bájemi Normanů a křesťanských učenců obohátila; míním t. nordickou Eddu.

Jakožto sbírka původnin řečí a smýšlení jednoho německého kmenu národního jest ovšem pro nás velmi pamětihodná.

Srovnání bájesloví nordického s řeckým, může být poučné a užitečné aneb nic a sice podle toho, jak se na ně díváme; marnéby ale bylo očekávání nalezení mezi těmito sklady Homera neb Ossiana.

Přináší snad země všudy stejné ovoce? a nejsou snad nejlepší ovoce toho druhu následkem dlouho připravovaného vzácného stavu národů a časů?

Nechť tedy v těchto básněch a pověstech jen to oceníme, co v nich nalzáme t. zvláštního ducha surového troufalého básnění, silných, čistých a věrných citů s přemělným užitím jádra naší řeči. Díka budiž každé uschovávací ruce, která přisluhuje k tomu, aby tyto národní poklady všeobecněji a náležitěji používány býti mohli.

Mezi jmeny, jenž dříve a nyní slavně k tomu přispěli, jmenuje za našich časů i pro dějepis člověčenstva jmeno Šuhm s díkou a úctou.

On jest to, který nám z Islandu toto krásné severní světlo v novém lesku svítiti nechává, on sám a jiní hledí je do obzorů našich známostí k náležitějšímu užívání uvéstí.

Bohužel my Němci nemůžeme mnoho z našich pokladů řeči vybrati, zpěvy našich Bardů jsou ztraceny, starý dub naší rekovní řeči stkví se mimo maličkostí, jen květem tuze mladistvým.

Když němečtí národové křesťanství přijali, bojovali pro své krále a pro svou šlechtu, kteroužto pravou meče-věrnost mimo vlastní jich národy (Allemany, Thuringy, Bavyry a Sasy, zvláště chudinci Slované, Prusové, Kurové, Livonci a Esthové nadostí zkusili.

K slávě jim slouží to, že též proti později vnikajícím barbarům stáli co živá zeď, na níž se zšílená běsnost Hunnů, Magyarů, Mongolů a Turků roztráštla *).

*) Jestliže Slované všudy při tomto spisu Herderovu k slávě německé mlčí, nemůže to ku krivdě této; neboť světu jest známo, že Němci sami Maďary na Slované ku pomoci přivolali, Mongoly zahnali jen Slované, a první rány zadali Čechové u Hostejně. S Turky válčili jen Slované, lečby i sám Herder Rakousko jen za pouhé Německo pokládal.

Oni tedy to jsou, jenž nejen největší díl Evropy dobyli, osadili a podle svého způsobu zřídili, nýbrž i chránili (beschützt und beschirmt praví Herder, ač křivě slova násobí, kde věci se nedostává) neboť jinakby bylo v něm to nemohlo vzniknouti, co v skutku vzniklo.

Jich stav mezi národy, jich vojenský svazek, a kmenový ráz staly se základními tvrdinami vzdělanosti svobody a jistoty evropejské. Historie, tento nestranný svědek dá nám zprávu, zdali Němci svým politickým položením nejsou spolu vinni na zdlouhavém pochodu této vzdělanosti.

(P o k r a č o v á n í.)

Milý bratři učitelové!

Stejný záměr nás spojuje; záměr ten jest duševní i materialní blaho člověčenstva, a prostředkové k dosáhnutí jeho jsou řádné vychovávání a vyučování školní zvlášť.

Záměr ten, jakožto ideal, ostane nám ovšem nedostížitelným; než způsob, jak rychle a rychleji k němu se blížit, je v moci naší.

Způsob ten zakládá se na všestranné zkušenosti u vychovávání a vyučování. — Zkušenost jednotlivce tedy nepostačuje, musí se podpírat na zkušenost jiných. Totof bylo také příčinou vzejítí našich *Porad učitelských v Budči Pražské*.

Porada učitelská v Pražské Budči snažila se již od svého početí zásadám paedagogickým zadost učiniti, jak okolnosti toho jen dovolovaly.

Působení její obmezovalo se ovšem počátečně a ještě před nedávným časem pouze na několika oudů, kteří, nebylo-li jim dovoleno (byloť to ještě za staré vlády) zásady paedagogické, v Poradách přijmuté a stanovené veřejně v skutek uváděti, činili to soukromně a v tichosti, jakož velelo svědomí, jenž jest zákonem nejprvnějším a nejpodstatnějším.

Poradě učitelské ale záleželo nejen na tom, aby řádný

způsob u vychovávání a cvičení mládeže se zavedl; ale ona se zasazovala i proti všelikému nepřirozenému s dítkami nakládání, jak ve škole tak i v životě domácím.

Odtud, z Porad Budečských, vycházel spor proti poněkudilým a poněkudčujícím školám, pěstovným to zblbělosti a zbabělosti, národní neležčnosti, duševní zakrnělosti, mrzké neodhodlanosti a náboženské nepodstatnosti. Odtud, z Porad Budečských, vycházel spor proti škodlivým navyklostem školským, jenž pokroku v cestu se stavily; tak i proti všeliké tradici odrodilých a cizopasných učitelů a chlebařské sofistice jejich.

Takovéto počínání Porady Budečské nemohlo se ovšem líbiti těm, proti kterýmž spor ten namířen byl. I počala doba protestů. Tu zaváděli protest proti české řeči, chtějí ji tím zabrániti přístupu do škol a veřejnosti; tu opět se protestovalo proti tomu, že byl jeden z Porady naši povolán do Vídně, aby pomáhal na plánu školním pracovati; tu proti tomu, že muž, jenž z Porady naši za ředitele české vzorní školy byl zvolen, nedostal pomazání na německé vzorní škole; tu proti učitelům té samé školy, ano sama česká škola zakusila protestu jejich; nemohli ubozí pochopiti, že by česká škola také vzorní býti mohla, jelikož prý jen německá za takovou platit může!!

Důvody, jakými své protesty podporovali, jsou tak jalové a nejapné, že nezasluhují tuto uvedeny býti.

Avšak na jeden protest zapomenu, na protest proti sobě samým; následovně proti své nevědomosti u věcech mládeži potřebných; proti své zlovůli a drzosti, s jakou se protivili a protivují až posaváde všelikým opravám školním; proti své odrodilosti, jenž otupuje a udušuje city šlechetné, city vlastenecké! —

Nejsou-liž učitelové takoví, nepoznávající vznešený svůj úkol, ano proti jemu nadto ještě brojící, duševními hrobníky, jenž pohřebují vlohy mládeže a vykopávají hrob národu našemu? —

Porada učitelská nemohla býti lhostejnou při takovém to stavu věci, jí tak citlivě a úzce se dotýkajícím. Ona se musila opřít nestvůrám všelikým u vychovávání a vyučování

vání mládeže, aby aspoň zabránila duševní morovině, jinak-li ji nelzelo ku zniku a lepšímu prospěchu jejímu v tom ohledu přispěti.

Porada učitelská, podpírajíc se o zákony, nepřestane i dále, podlé zásad svých, pro dobré školství a vychovávání mládeže působiti.

O by působení toto nemuselo se nad to ještě potkávat s netečností a ocháblostí pro věc nám svatou! by nemuselo narážeti na předsudky, jenž záměry dobré již v zárodku umrtvují! —

Ovšem mocnost udalostí nedávno se zběhlých přivodila všeobecnou sklíčenost ducha; než má sklíčenost tato býti ustavičnou překážkou dobrým, vlasti, státu a člověčenstvu prospěšným záměrům? —

Či snad čekati na lepší časy máme, kde vše k prospěchu našemu se má obrátiti? — Lepší časy! Kdo dělá lepší časy? Zda-li ne lidé sami? Nikoli, ale nečinností, ocháblostí a rozdrobeností, *ale usilovným, stálým a vespolným přičiněním.* —

Kam se poděly Porady učitelské, které tak hojně po vlastech našich se drživaly, snaživše se o lepší a přiměřenější učbu ve školách a o zdařilejší vychování domácí? —

Zanikly snad návaem politických událostí, jako zanikají kvítka jarů dechem mrazivého větru? — Nedejž Bůh, aby to takové bylo, aby učitelstvo poznovu na vzkříšení nového jara čekati musilo!

Vzmužte se, bratři milí, nedejte zaniknouti ústavům, jež vláda sama za potřebné a nutné uznává. Vaše hlavní péče musí přece jen býti, ať jsou již okolnosti jakékoli, státi se řádnými a svědomitými učiteli.

Vyt se nesmíte porad spustit, neboť ty jsou hlavní věci ku vzdělání učitelstva. I Vaše materialní blaho od toho závisí. Nepohne-li Vaše vychovatelství a učitelská vzdělanost srdcem těch, jenž až posud lhostejně na Vaši bídu a sklíčenost pohlíželi, od nichž ale přece zlepšení stavu Vašeho závisí: což jest posléz, co by jimi pohnuło? —

Skromnost jest jedna z přednějších vlastností učitelovou, avšak, kde se jedná o obecné dobré, nemá se učitel vzdá-

lovatí veřejnosti. Spojenou mocí více se zmůže, než různými silami; to platí všude, to platí i v záležitostech našich. —

Pozorujte jen, dráží bratří, proudy Českých řek, jichž břehy Vy obýváte, pozorujte, s jakým chvatem unášejí nashromážděné krůpěje své, aby je spojily v jeden mohutný, významný proud, jenž, jsa plavby hlavní žilou, nás z přima i s mořem spojuje. — Byloby toto možné, kdyby řeka jednakaždá běh svůj zvláštní měla? — O jak by vody jejich pohlcovány byly od proudů cizích, a roznášeny do rozličných světa stran!

Bratří! obraz tento nikdy nespouštějme z mysle, zvláště živě sobě ho představme, kdykoli se jednati bude o záležitostech našich, následovně i o *Poradách učitelských*.

Porady učitelské jsou ale také ono středisko, v němž dobrá rada a zásady dobré podstaty a zniku nabývají; kde se přítomní v dobrých předsevzetích tuží; kde se stává zkušenost a vědeckost jednotlivců vlastnictvím všech, a kde každé dobré ustanovení rychle podpory nabývá. —

Věnujte bez odkladu Poradám učitelským svou zvláštní pozornost a péči; neboť jen z Porad učitelských, a ne z kancelářů, mohou a mají vycházeti všeliké stanovky a opravy vyučování a vedení mládeže se týkající; jelikož učitelové, jenž se zabývají ustavičně vychováváním a cvičením mládeže, mohou jen míti v ohledu tom nejhlubších známostí a nejjistějších zkušeností.

Ovšem předpokládá se, že toto, co se o opravách a stanovách školských a vychovatelských bylo povědělo, může vycházeti jen z Porad učitelů *zkušených a pro své působitě i vědecky vzdělaných*.

Aby každý učitel řádným učitelem byl, to žádá povolání jeho; aby se pak každý také takovým stal, k tomu Porady z hlavní části dopomáhají a dopomáhat mají.

Čeho jest ale třeba, aby se Porady v skutku staly prospěšnými učitelům na nich oučastenství beroucím? —

Nejprv jest třeba, aby každý, vzdělávaje sebe, sám co možná pro svůj vlastní ouřad přicházel do porad s jistou

zásobičkou duchovní, již by co jistinu na ouroky pro dobré obecné položiti mohl.

Za druhé, aby Porada pronikala upřímná vzájemnost, t. j. aby byla neouhonnost v poučování a dobrá vůle v poučování-se; každý pak přepych ať se z Porad klidí.

Za třetí, aby každý oud pilně a rádně Porady navštěvoval.

Za čtvrté, aby Porada učitelská hleděla sobě takových věcí zaopatřit, jenž ku vzdělání učitelů zvláště napomáhají, kterých ale jednotlivcům ne tak snadno lze jest sobě zaopatřiti.

Za páté, aby jednotlivec dle usnešení celé Porady příspěvky rádně odváděl, ustanovené na zaopatření potřebných a nutných věcí pro Poradu.

Za šesté, aby Porada pouze na sebe se neobmezovala, ale své zásady a svá ustanovení i dále zdílela, v pochybných věcech ale dále rady hledala, snažíc se, ve střed s jinými Poradami vstoupiti.

Za sedmé, aby Porad hlavní starost byla, vše co k prospěchu jich se podniklo, vřele podporovati, jako jsou: časopisy pro učitele a vychovatele, knihy, mapy, a vše, co ku vzdělání učitelů, vychovatelů a mládeže vychází, a od Porad za dobré uznáno jest.

Budou-li Porady učitelské podlé z hora uvedených zásad jednati, není pochybnosti, že Porady dosáhnou, čeho sobě i každý svědomitý, příčinnivý a obezřetný jednotlivec přeje; směle pak očekávati můžeme, že čas přinese růže.

J. P. U. v P. B.

Ná vě št í.

Ve všech knihkupectvích jest k dostání: *Mapa království Českého*, podlé nejnovějšího rozdělení na 7 krajů a s poznamenáním sídel okresních, hejtmanství a soudů.

V archové velikosti malovaná; cena 20 kr. stř.

Při odebrání více exemplářů prodává se po 15. kr. stř.

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk Bedřicha Rohlíčka, dříve vd. Táborové.

POSEL Z BUDČE.

Časopis pro učitele, vychovávatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvrtek u Fr. Řivnáče na Pří-
kopech číslem 850—II. Předplácí se na čtvrt léta 45 kr., na půl léta
1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl.
50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.

M l u v n i c e.

Úvod.

1. Mluvnice jest navedení k řádnému mluvení. Mluvití však znamená, myšlenky své slovy vyjadřovati. Oučel řeči čili mluvení jesti toliko ten, aby i jiný člověk seznal, co sobě myslíme, cítíme, žádáme, chceme, slovem cò v nás u vniř se děje.

2. Má-li však dítě myšlenky své slovy vyjadřovati, musí zprvu myšlenek mítí. Člověk, narodiv se, nepřináší sebou žádnou myšlenku, vyjmeš-li toliko to, ač dost nejasné ponětí „mám,“ kterého duše i při budování těla svého v lůně mateřském nabýti mohla. Myšlenky (pojemy) své nabývá člověk později, až smysly jeho s věcmi mimo sebe v poměr taký přijdou, že tuto na ně působiti, a skrze smysly i duši dojmouti mohou. Jak mile potřebná proměna v těle dětském se stala, by nyní samostatně obstáti mohlo, tu obrací duše sílu svou na zevnějšek, vyvinoujou se smysly: oko se otáčí, na tu ned onu věc upírá; hlavička se obrací, žeť zvuky do uška přijíti mohou; ústka se otevírají, jazýček se hýbe, tak že částčky jiných věcí se ho dotknouti mohou; ručičky, z prvu byvše shalené, se narovnají, údy druhé dítěte a věci mimo omakávají atd. Poslední ze všech smyslů alespoň u dětí v našich krajinách vyvinuje a ostří se čich; nejprvé však a nejvíce se zabývá dítě ohmatáváním svého

vlastního tělčka, hlavičky, úst, oušek, nožiček, očíček, tak že ve strachu moudřejší člověk odhazuje ručiček, by choulostivějším oudům neublížilo samo ve své nevidomosti. Dítko takto nejprv samo sebe, totiž tělesnost svou, pak druhých věcí sobě nejbližších, sobě bšvědómí, ačkoli ani slovíčka nemá pro žádný pojem svůj. Slova ta podává *mát*, podati má *škola*. S tím počíná mluvnice.

3. Kdo chceš tedy a máš dítěk vésti k řádnému mluvení; a aby mluvili mohly, i aby měly, o čem se pravidelně a srozumitelně vyjádřovati: máš a musíš myšlenky jasné a živé duším žákům poskytovat. Však co říci má dítě, musí z počátku buď viděti, aneb slyšeti, aneb chutnati, aneb hmatati, aneb čichati. Ty jen podáš mu slovo pro věc, kterou hmatalo, vidělo, slyšelo, chutnalo, čichalo; jén pojmenuješ to, co jasně a živě před duši jeho se snáší. Takové vyučování slove *názorným*. *První část mluvnice působí názorné vyučování v mluvení; podává látku mluvnici (jaké posud stává).*

4. Dítě tvé má množství slov a myšlenek v zásobě, aniž ví, v jaké druhy se slova rozvrhují; mluví snad i bez chyby, aniž posud pravidla zná, dle kterých se tak a nejinak řeč uspořádati má; umí všechny skloňky a uchylky, aniž se tomu bylo učilo. Však i tyto věci musí sobě dítko uvědomiti, což nemálo přispívá k vybroušení rozumu a cvičení vtipu; ano zřizujíc svou řeč dle jistých osvědověných pravidel, učí se jaksi rozumnému životu, životu právě lidskému, který se zakládá na šetření jistých za potřebné uznaných pravidel.

5. K čemu máš pokročiti s dítkem svým, dosti-li hbitosti v mluvení nabylo? *K mluvovědě!* A v té? — K čemu jinému, nežli k nejjednoduššímu a nejlehčímu; totiž, aby se naučilo slov svých, kterých v mluvení užívá, do jistých tříd rozvrhovati, čili rozeznávati: které slovo je statné jméno, které přídavné, které sloveso, které citoslovce atd, a opět, které číslo řádové, které rodové, které množivé atd. Čili jiným sprostým slovem: Seznamuj dítě s po-

jemy druhů slov v řeči užívaných. Tím se obírající část mluvnice náleželaby do pojemovny. (*Mluvnické pojemosloví.*)

6. Zapotřebí dojista k tomu již zběhlosti a cviku v přemýšlování a živosti paměti, aby člověk druhých pravidel pochopil, vštípil sobě, a v čas s plným vědomím upotřebil. Pročež mluvnice, jakéž nyní jich stává, kdež množství pravidel soustavně jest seřádkáno a i přidané jsou odchylky od pravidel, 3. část mluvnice stanovím. (*Mluvověda plná.*)

7. Co se těchto 3 částí hlavních mluvnice týče, chcít o první toliko to nejdůležitější, jako v přehledu, naznačiti, nepouštěje se do žádných obšírností, ač na konci příklad jeden podám takového vyučování.

Třetí část pomijím zcela, neboť máme hojnost mluvnic, mezi nimiž několik zdařilejších. Však v druhou část se zevrubněji uváží, a sice o *metodik* té části, totiž udati míním, jakby asi nejlehčeji a nejjasněji (opět zase názorným způsobem) sobě učitel počínati měl, aby dítky pojemy a rozdíly druhů slov pojaly a v paměť sobě vštípiley:

Část první:

Názorně cvičení v mluvení.

1. Účel jeho, aby dítě dostalo hojnou zásobu látky k mluvení (pojmu a slov).

2. Čiň tehdy, by děti což možná nejvíce věcí a vlastností jejich seznaly, účinky a působení jejich pozorovaly, mezi sebou věci různé a udalosti porovnávaly, příčiny a účely jejich poznaly, a o všem tom řádně a dokonale vyjádřiti se uměly *).

3. Jasně a hlasitě necht dítě každé slovo pronášit; a když po učiteli mluví všecky, nesmí se hluk trpěti, aby mohl učitel chyby u vyslovování zpozorovati a napravit.

4. S čím máš započít? To tě dítě samo učí. S tělem. Však nemyslí, abys do plného, zevrubného roze-

*) Nedávej, milý učiteli, ani školku Svobodovu z ruky!! Při vyučování jí sice v ruce míti nesmíš; ale mimo školu neustále v ní se cvič!!

brání těla se pustil, jakž to Pestalozzi chtěl, aniž, abys ho až na konec postavil, jakž to Diesterweg *) činí. Nýbrž, nejdřív uč dítě ty nejhlavnější a nápadnější částky těla svého jmenovati, jako jsou: ruce a částě jich, nohy a částě jich, hlava a částě její, trup a částě jeho. Vnitřní utroby a i mnohé subtilnější částčky zevnějšího těla zanech s právem až na konec vyučování názorného **). Čemu máš pak děti učiti? Co vidí a slyší ve škole; na to je veď do zahrady, do polí, do háje, na luka, k potoku, k mlejnu. — když to ubožátko nemusí ve škole dřepěti — vše pojmenuj, co vidíte, slyšíte, hmatáte, čicháte atd. Tu nabude dítě nesmírné množství pojemů a pro pojemy slov.

5. Umí-li dítě jmenovati věci mu blízké, viz aby hledalo a pojmenovalo vlastnosti věcí těch, k. p. chrpa že je modrá, růže červená, koukol červený, nebe modré, ještěrka čerstvá, žába loudavá, zajíček rychlý atd. Pak se ťaž, jaké věci jsou též červené? které děti mají zelené kabáty? které modré? která zvířata jsou líná? která čerstvá? atd.

6. Na to pozoruj s dětmi oučinky a působení jistých věcí; k. p. slyšícе hluk, který při větru v komíně se ozývá, upní pozornost dětí naň a řci: Co to? „Vitr!“ — Zvuku tomu říkáme, milé děti, že to hučí. „Vitr hučí!“ Řci to Jene! Ty Antoníne, atd. Podobně děti samy ti povědí, že koza bečí, krejčí šije, truhlář dělá truhly, bednář pobijí sudy, voda teče, pták zpívá, atd. ***).

7. S tím se však neupokoj, ale přidej otázky: *kdy, kde, kam, jak, s kým, čím*, a poznenáhla přidávej i *proč*. Co se otázky *proč?* týče, jen při věcích ji čin, v kterých dětem patrná jest a zrovna makavá příčina. K. p. Kam

*) Der Unterricht in der Kleinfinderschule. Čtvrté vydání. Bielefeld 1845.

***) Ačkoli ti hlavně toliko o řádné mluvení se jedná, neopomeň přece již hned připomenouti, že nejpěknější věc na zemi jest tělo lidské; že ho každý hledět, čistit, za něco svatého považovati má! Ať již ráznějši, silnějši vzroste nám lid náš! Probůh neopomeň toho!

***)) Látky podá k 5. a 6. učiteli Vinařického: „Kytka,“ sv. 2., str. 34—52.

chodíte, dívky, abyste se něčemu dobrému naučily? „*Do školy.*“ — To musíš důkladněji říci, Františku! asi tak: My chodíme do školy! Opakuj to. „*My chodíme atd.*“ Ale proč? „*Abychom se učily.*“ Baruško, opakuj to, ale srozumitelně!.. Jene! spoj ty to, co povídal František a Baruška, dohromady! Jan: „*My chodíme do školy,*“ — (a proč?) — „*abychom se učily!*“ Několik dítek to opakuje; ba i všechny dohromady. Josefe! kdy chodíte do školy? Jos. „*Ráno i odpoledne.* Spoj to všecko! „*My chodíme do školy, bychom se učily, ráno i odpoledne.*“ Opakuj, opakuj... Rcete to všechny ale z lehka, ať každého slyším. Marie! kolikrát je to za den? „*Dvakráte.*“ Přidej to k průpovědce, kterou jsme právě říkali: „*My chodíme do školy, bychom se učily, dvakráte za den, ráno i odpoledne.*“ Dej to jednotlivým i všem. opakovati. Podobně pokračuj o jiných věcech; k. p.: Slunce svítí — ve dne, — na obloze — lidem i zvířatům; — v noci svítí měsíc a hvězdy — na nebi — v létě i v zimě — nejsou-li oblaka... atd. atd. Vždy víc a více přímětků se přidává.

Sem i náleží sady, které z prvu *jen o jednom* předmětu byly vyrčeny, změniti, by *o více předmětech* platily. K. p.: Na jaře kvete růže v zahradě i za oknem; — na jaře kvetou růže v zahradách i za okny....

8. Pak porovnávají se věci rozličné a působení jejich; však nemusím opět připomínati, že všecko, o čem s dětmi takovou rozmluvu započínáš, musí na něčem viděném, slyšeném, atd. se zakládati. V čem se podobá kůň oslu; v čem se liší? a jiné.

9. Ty mně namítáš, že nelze všecko viděti a slyšeti a ohmatati, a čichati a pochutnati. Vím to. V takové případnosti užívá se obrazů, aneb živého popisování věcí. Obrazy nejlépe uděláš-li sobě sám v dostatečné velikosti, v barvách a souměru náležitém*); mistrovská práce se nežadá; obyčejné obrazy jsou pro školu příliš skrovné.

*) Regální arch na jeden obraz stačí.

10. Pomůcky, čili věci, na kterýchby se děti při takovém hlavním cvičení mluvili ještě učily, jsou: *Průpovídky* mravní, z povídky té neb oné vyplývající; *příslloví*, do řeči vpletená, o věcech, kterým se třeba právě učí, k. p. není vše zlato, co se třpytí; — *hádanka* lehká, kterou děti rozřešily; — *krátké povídky*, *bajčičky*, zvláště ve verších; — *veselé písničky* *). Těmto se lehoučce naučí; zásobu myšlenek a slov nabudou; a zvláště když se navykají jasně a hlasitě mluvit, když při odříkání i sebe menší průpovídky před děti ostatní se postaviti musí; hbitost velkou u pravidelném a řádném mluvení nabudou.

(Pokračování.)

Květinky.

Milá máti! pravily dítky, dej záhony květin nám : mně jeden, Jaroslavovi jeden a Božence jeden, abychom je pěstovaly a ošetřovaly.

A matka svolila v žádost jejich a dala každému záhon květin. I radovaly se dítky velice, a tleskajíce rukama, pravily: Jaká to krása, jaká vůně to bude, až všechny květinky rozkvetou! Neboť to bylo na jaře a květinky teprv poupata nalévaly.

Ladislav, nejmladší z dítek, jsa netrpěliv nemohl se dočkatí času, ažby poupata v květ se rozvíly, ale prál sobě, aby květiny na záhoně jeho přede všemi a co nejdříve rozkvetly. I přistoupiv k záhonku svému, prohlížel poupata bedlivě a radoval se velice, kdykoli našel poupě, z něhož tu a tam červený aneb žlutý lupínek vykukoval. Dlouhé však zdálo se čekání pacholetí na květ a vůni. Pročež jal

*) Čelakovského „Běží Vávra z Poličky“ po 3. čtení umělo již 7 dětí, a nežli tyto odříkaly, uměla již to celá třída. Napomáhati se arci musí. Taktéž „Honem, honem derte“ po 5 čtení; tíže šel: „Za poledne rychlý klouček,“ ... zvláště 3. sloka. Při prvním čtení musí se vysvětlovati; pak z povolna a živě předčítati.

se poupata jedně po druhém zotvíratí, a byliny žádných poupat posud nemající vymítatí a odhazovatí. Na to zvolal: „Vizte květiny mé, any již kvetou.“ Za tím slunce vystoupilo výš, a květiny kloníce hlavinky své truchlivě tu stály, uvadly a poschly, anižby se byly poledne dočkaly.

Máti tato vlast jest drahá, my učitelové jsme dítky ony; záhony s něžnými květinami školy jsou s mládeží národní. Nám svěřila vlast nejdražší poklad svůj, mladé pokolení své, a bychom v rozum i srdce jeho zasívali semeno pravdy, dobra a krásy, a když vzejdou co útlé a něžné bylinky je pěstovali sílice je vláhou mírnou v půdě domácí i zahřívající sluncem, jenž nám vzešlo Vykupitelem světa a kterěz odlesk svůj má v životě mužů vychovaných ve vlasti a činy svými proslulých.

A však semeno, jež zasíváme, klíčí a pučí, i v bylinu vzrůstá ano i poupata žene péčí naší ve školách národních; květem a ovocem svým však neblaživá nás. My dochovavše bylinu až k této době odevzdati ji musíme rukou jiným, bohužel někdy i cizím.

Totož nermuťž nás; neboť má-li květ a ovoce býti, musí po jaře přijíti i parno letní i chladnější podziměk; nadto bylo-li semeno dobré, kořeny mohutné obstojí mezi trním a silou svou udusí to, co v zrůstu překážeti jemu se zdálo.

Budme trpělivi a snažní, horlivi a setrvalí, vespolek sebe a vlasti milovní pracující na poli národním, a bychom netrhali kvítí ani ovoce nečesali se stromů, jež sázeli a štěpovali jsme sami, radujme se z toho vědomí, že popřáno i Bohem pomozeno nám přispívati činně k blahu vlasti a národu.

Těž nevymítejme mnohé byliny ze zahrad svých aniž jimi nepohrdejme proto, že ač stejnou péčí na zdaření-se jich pracovali jsme, přece na jaře neb záhy v létě neblaží nás květem svým. Jak smutná bylaby příroda, kdyby Květena všechno roucho své svlékla již na jaře!

Chceš-li klubka dojítí, táhni se po niti.

Kdožkoli přísloví toto čte, poznává v něm, že vlastně radu opsahuje, co a jak dělati má ten, kdož účele, konce nějakého dosíci chce. Dojítí klubka jest zde účel neb konec; táhnutí-se za klubkem po niti prostředky a způsob jsou, jimiž účele dosáhnouti lze. S klubkem pohozeným, zakouleným v skrytosti někde souvisí nit; chopíš-li se jí, a půjdeš-li opatrně po ní, abysi ji nepřetrhl aneb něčím nezastínil; nebude jinak, než že klubko nalezneš, byšby i dosti vzdáleno a zraku tvému ukryto bylo.

Učitel chtěje povolání svému zadost učiniti, jakž se na muže rádného, v čelo mladého pokolení postaveného sluší, klade za konec svého působení rádné vzdělání mládeže sobě svěřené. Tento konec, jež každý z nás sobě obral v životě svém učitelským záležití v tom, že se snažíme o vzdělání rozumu, citu a vůle mohutností to dětských, abychom vychovali z mládeže lidi, kteří znajíce pravdu, dobro i krásu život svůj v obeování s lidmi dle poznání tohoto vždy, všudy a to rádi zpravují pro blaho své i bližního svého a to vše ke cti a slávě boží.

Toť pak ono klubko, jehož dojítí chceme u vzdělávání mládeže.

Která však jest ona nit, po níž jest se nám táhnouti t. j. kterou cestou jíti a kterých prostředků užíváti, abychom neomylně došli účele vytknutého?

Prostředky tyto jsou: Vzdělávej mohutnost představovací vysvětluje představy a ponětí temné; neboť ony jsou to, jenž škodné účinky citu budí, a buď bázeň, buď třetivost a blouznivost, buď málomyslnost a zbabělost často i zoufalost, buď nelidskost a ukrutenství plodí.

Napomáhej aby lidskost v obcích a tudy i v národu se rozmáhala, což se opět děje ušlechťováním mohutnosti představovací, když se duši předkládají činy šlechtné v obrazích živých a krásných, jenž se berou z života jednotlivých mužů, obcí, národů a člověčenstva vůbec.

Chtěje vůli pevnou a neohroženou vzděláti i nakloně-

nou k vykonávání činů velikých a vznešených, rozniť též mohutnost představovací, aby se chopila toho mocně i lehce, cožkoli velikého a vznešeného jí předkládáš.

Maje dle povolání svého budit a silit mysl zbožnou, ukazuj a vysvětluj vlastnosti boží v skutcích jeho, v obrazech patrných a skvělých a hled, aby se poznal ten, jenž jest láska a život věčný, Vykupitel náš; uč znáti mládež, čemu učil on, jak žil, co konal, co utrpěl a jak umíral. Též uč mládež podle příkladu jeho živu býti.

Tak jen cíle svého dojdeš a povolání svému zadost učiníš.

Cvičení a zkušeni dává umění.

Toto přísloví, ač jest dosti známé, přece zasluhuje, aby velikými literami napsáno a v každé škole tak vyvěšeno bylo, aby učitelé jak říkáme v oči bylo při všem, cožkoli žákům svým, aby věděli a uměli, předkládá.

Každý člověk zajisté nejsa obmezen a zděděnými předsudky zaslepen poznává, že ani to, čemu se mládež naše až posud ve školách učila, ani způsob, jakýmž se vedla, ani míra, v jaké se tomu naučiti mohla, nepostačují, aby pro život se vzdělala, a škola vším právem nazvati se mohla ústavem mládež pro život vychovávajícím; neboť se změnil život pospolitý v posledních stoletích znamenitě, ana škola posud na tom samém místě stojí, kam se v středověku výšinou mohla a musila. Za tou příčinou není mezi životem a školou nižádné vzájemnosti; život pospolitý nestředňuje se ve škole v ohnisko jedno, aby odtud opět paprsky vycházely osvěcující jej k činům vznešeným. Život žádá rozumné o zkušenost se opírající *jednání*; škola však podává *mechanické potočnosti* v psání, čtení a počítání. K tomuto jednání nepřináší člověk mimo své přirozené vlohy ničeho s sebou na svět a do školy, též později jen řídké zkušenosti a kusé vědomosti přináší; všemu čehož jemu bu-

doucne zapotřebí bude, naučiti se má a musí po cestách ne-
sčíslných a prostředky rozmanitými, též vycvičiti se ve všem
a to pomocí jiných, dospělých již i umělých. A právě proto
přichází mládež do škol, toť tedy účel školy, toť povinnost
učitelova. Učitel věsti tu má mládež cvičením a zkoušením k
rozumnosti a zkušením důležitým proto, že právě tyto po-
klady dovésti ji mají k cíli, ježž Bůh každému člověku vy-
tknouti ráčil. Z toho arcíť jde, že učitel sám rozumný a
zkušený v životě lidském býti má a musí, jelikož toho ji-
ným dáti nemožno, čeho sám člověk nemá.

T. Dubský.

Anděl pozemský *).

Z ráje když Bůh kleslého muže vyhnal s ženou,
Oba žalost pojala nad tak smutnou změnou:
Na zemi tu z rána vřady anděl sestupoval,
Aby žití ubohým bříem ulehčoval.

Anděl ale zmizel, jak hvězdy zasnivaly;
Na kolenou lidé tu k nebi bédoyali:
„Račíž, pane! — volali — anděla nám dáti,
A nech u bídňku jej děle prodlévati!

Dejž nám, milostivý! jenž zehnáš ve trestání,
Anděla, by s námi žil v stálém obočování!“ —
K věčné lásce lidé se darmo nemodlili,
Anděl dán jim, s nimžtoby nerozlučně žili.

Krášlila jej nevinost, podobal se květu;
A by zůstal, scházely peruti mu k létu. —
Porodila matka jej v sladkém užasnutí;
Dítě totiž — dítě jest anděl bez peruti!

*) Pověsti tyto vyňali jsme ze sbírky krásných bajek a podob-
benství pod názvem „Světlušky“ od Fr. Is. Proschko, přeložením
Jana Kocijana.

Křivonoska.

Podál u sionské hradby
 Palmový strom stíny lil,
 V nichž se smírce věčné klatby
 V sladkém snění často kryl.

Na tom stromu k pohovění
 Malý ptáček sedával,
 Jemuž často na lupení
 Semeno pán podával.

Zpěváček se odměňoval
 Tím, že roztomile pěl;
 Teskněji však prozpěvoval,
 Spasitel-li odcházel.

Neustále jednou z rána,
 Co jen mohl, ptáček pěl;
 Píseň byla dozpívána,
 Krmitel se nevracel.

Nemohl tu déle dlíti,
 Krajinou se letmo hnál;
 Na kříži — ach běda! pniti
 Uzřel, ježž tak miloval.

Uzřel ruku proraženou
 Hřebíkem a krvavou,
 Ruku, jenž ho oblíbenou
 Krmila potravou.

Uzavře hned vydobyti
 Z rány hřebík zobákem,
 A tak pána vyprostíti, —
 Nebe plesá nad ptákem.

Zobe, šklube, vytahuje
Ptáček neunavený,
Až se zobák zakřivuje,
Zůstane pak zkrivený.

A když muže bolestného,
Nímžto míval zásobu
Píce, na smrt raněného
Pochovali do hrobu :

I tu ptáče zarmouceno
Naposledy zpívalo,
A pak hořem utrápěno
Dozpěvujíc zkonalo.

Totě pověst o tom ptáku,
Jenž se hořem utrápil;
Zkriveného od zobáku
Křivonoskou nazván byl.

Při schůzce k Poradám učitelským

v okresu Pardubickém dne 25. října 1849.

Z nejnovějšího plánu vyučování školního vysvítá, že zvláštní ohled brán jest tenkrát na *vědy přírodopisné*. Bylot také nepochopitelné, že tak dlouho mohly zůstat zanedbány. Již starý Plinius pravil: „Mezi nešlechtnosti ducha nevděčného i to počítám, neznat přírodu.“ *)

Ano poznání tvorstva zůstává hlavní cestou k poznání Boha, k poznání samého sebe, a vznešeného určení života našeho. Bedlivě kdo pozoruje jen ty zde vůkol sebe rostoucí byliny, vůkol něho se pohybující zvíře neb i u jeho nohou ležící kámen, musí při té opravnosti chtěj nechtěj zvolati: „O jak dobře a moudře jsi Stvořiteli až do toho nejmenšího prášku učinil a uspořádal vše! Protož nás i

*) Inter crimina ingrati animi et hoc naturam ignorare.

sám Spasitel nabízí k pozorování a rozjímání přírody, řka Math. 6. „Patřte na kvítí polní, kterak roste: pravím pak vám, že ani Šalomoun ve vsí slávě své tak oděn nebyl, jako jedno z nich. Poněvadž tedy trávu polní, ješto dnes jest a zejtra do pece bývá vložena, Bůh tak odívá, čím více vás malé víry?“ Učí nás tedy příroda Boha, jeho skutky mocné, jeho prozřetedlnost znát, povzbuzuje nás, bychom nenechali zahálet v sebe uloženým schopnostem.

K mravenci posílá lenocha, by se učil pracovat.

A i to povznese ducha lidského, že nic ve světě nezhyne, že zase obnovené, krásnější, lepší povstane: z housenky ošklivé zdvihne se motýl, ze shnilého mechu připraví se ourodná půda pro bylinu vyšší. Protož jest příroda obrazem, že i my nezahyneme, což krásně opěvuje básník německý Salis:

Sproßt ihr Keimchen aus den Zweigen,
Sproßt aus Moos, das Gräber deckt!
Hoher Hoffnung Bild und Zeugen,
Daß auch wir der Erd' entsteigen,
Wenn des Ew'gen Frühlingsodem
Uns zur Auferstehung weckt.

Uvedmež tedy i mládež do této svatyně přírody, vždyť mládež sama již miluje přírodu, ráda honí motýla pestrého, ráda chytá brouka bzučícího, ráda trhá kvítí barvou neb vůní svou na smysle oučinkující. Vedme a povzbuzujme tuto náklonnost.

Však velký jestif obor přírody, mnoho let, ba celé své živobyті nestačí ku skoumání a poznání tvorů jejich; velká uloha bylaby to jednotlivému člověku, a tudy dobře, když jeden pomáhá druhému.

Chcíf proto ze svého dvadctiletého skoumání přírody, seč má síla je, veleváženému učitelstvu zdejšího okresu býti v tom nápomocen, a sice prozatím v oboru *rostlinstvo* čili bylin.

Veden tou myšlenkou, nejprv to znát, co nás obkličuje, pak znát co nám škodí, bychom se tomu mohli vy-

hnout, a konečně znát to, co nám k užítku jest... dle toho chci tehdy nejprve podat do knihovny školní v Pardubicích herbář, čili *sбірku všech bylin na panství Pardubickém* rostoucích; pak podám každé škole zvlášť ve zdejším Vikariatu *byliny jedovaté*, aby je dětem okázat mohli, by se jich varovali; a konečně dostane každá škola *byliny užitečné*, čili v hospodářství neboli v nemocech a řemeslech prospěšné.

Zbývá mi ještě podotknout, odkud by P. učitelové ohledem na tyto byliny nějaké poučení nabyti mohli. Odpověď na to je velmi choulostivá. V češtině máme posud málo takových knih. „Přírodopis od Filčíka a od Šíra;“ oba tyto spisy jsou příliš stručné; Dr. Staňka přírodopis též nevyhoví našim žádostem; Dr. Presla přírodopis je zase nad míru učený; Dr. Amerlinga „Jedy a kazyjedy“ vyšli jenom dva (?) dílky; — — — nezbývá tehdy nic jiného, než abych sám p. učitelům do ruky něco podal, dle čehoby přednášet mohli... což také ochotně chci učinit. K příští čtvrtletní schůzce chci dát písemně do těch třech oddílů zdejšího okresu ~~popsání~~ *jedovatých bylin*, způsob hojení, kdožby se byl jimi otrávil a lék, který nám podávají. Pak bude následovat popsání *užitečných bylin*.

Poněvadž ale nemám takovou zásobu bylin, abych jedním rokem veškeré školy podělit mohl, chci k novému roku zdejší škole podat *veškeré byliny panství Pardubického* a školám v Sezemicích, v Bohdanči, v Holicích a Dašicích *byliny jedovaté a užitečné*, ostatním pak školám dodám je během roku 1850.

Kdyby však někomu na tom záleželo, aby veškeré v Čechách rostoucí byliny znal, ať jich zašle ke mně, a chci mu milerád ty samé pojmenovati.

Pučíž tehdy opět jedno kvítko k uslechtnění národu a k oslavení Božímu.

P. Jan Čenek,
kaplan Pardubický,
spoluod jednoty přírodopisné Lotbs v Praze.

O u č t y

příspěvků peněžných pánů členů Učitelských Porad v Budči od 1. listopadu 1848 až ku konci září 1849*).

Příjem.

P. Dr. Karel Amerling 2 zl. — p. František Tesar 2 zl.
 — p. Václav Rozum 2 zl. — p. Jan Kliment 1 zl. 50 kr.
 — p. Vojtěch Janota 1 zl. 20 kr. — p. František Vrba
 2 zl. — p. J. Šobota 1 zl. 20 kr. — p. Štěpán Bačkora
 2 zl. — p. Václav Bažant 30 kr. — p. Vinc. Bíba 40 kr.
 — p. Josef Bačkora 2 zl. — p. Petr Mazák 40 kr. —
 p. Josef Walter 2 zl. — p. Jan Hejtmánek 2 zl. — p.
 Josef Švestka 2 zl. — p. J. Čada 1 zl. — p. Antonín
 Svoboda 1 zl. 20 kr. — p. J. Kopriva 1 zl. 40 kr. —
 p. Marsák 50 kr. — p. František Grill 1 zl. — p. Antonín
 Husák 1 zl. — p. Antonín Šupík 1 zl. — p. Václav Hy-
 bner 50 kr. — p. J. Spála 1 zl. — p. Josef Řehák 2 zl.
 — p. Jan Malýpetr 1 zl. — p. Jos. Pečený 20 kr. — p. Jan
 Řehák 20 kr. — p. Jos. Bubeníček 20 kr. — p. Jan Klíma
 20 kr. — p. Jakub Heinrich 50 kr. — p. Jos. Placák 50
 kr. — p. Vojtěch Bláha 50 kr. — p. Tomáš Houdek 40 kr.
 — p. Vendelín Filip 2 zl. — p. Jos. Kunert 2. zl. — p.
 Frant. Pába 20 kr. — p. Karel Dekastello 50. kr. — p. Jos.
 Šolle 1 zl. 10 kr. — p. Jos. Prehal 1 zl. — p. Jos. Za-
 vadil 1 zl. — p. J. Pacovský 40 kr. — p. Jos. Jedlička
 10 kr. — p. J. Kólisko 30 kr. — p. Václ. Vahinuška 10
 kr. — p. Václ. Čapěk 20 kr. — Jos. Freiberg 20 kr. —
 p. Ant. Rezač 20 kr. — p. J. Lebeda 10 kr. — p. J. Ko-
 hera 20 kr. — p. J. Siegmund 20 kr. — p. Václ. Pazder-
 ník 20 kr. — p. Ant. Křenovský 20 kr. — p. J. Pražák
 1 zl. — p. J. Mikuláš 10 kr. — p. Frant. Černý 20 kr. —
 p. Petr Haške 10 kr. — p. Jos. Dajer 5 kr. — p. Ant.
 Kroupa 10 kr. — p. Václ. Pelíšek 10 kr. — p. Jos. Kytka
 10 kr. — p. Jan Dýnebír 10 kr. — p. Ant. Krtek 6 kr. —

*) Že oučty teprv nyní se skládají, jest příčinou přetržka Porad Učitelských.

p. Jan Náhlovský 15 kr. — p. Jan Vrba 15 kr. — p. Václ. Šimonek 1 zl. — Posel z Budče 20 zl. —
V celosti 77 zl. 51 kr. stf.

Vydání.

Za psaní z Lince poštovního	—	zl. 15	kr.
„ dvě skříně na knihy Porad Uč.	8	„	— —
„ 200 kuliček k losování	1	„	— —
„ výkres diplomu pro P. U.	10	„	— —
„ spěšové osudí k losování	2	„	— —
„ inserat v „Brager Zeitung“	—	—	40 „
„ atlas zemězpytecký	15	„	24 „
„ časopis „Posel z Budče“	5	„	— —
V celosti		42	zl. 19 kr. stf.
<hr/>			
Odčteme-li od příjmu		77	zl. 51 kr.
vydání		42	zl. 19 kr.
<hr/>			
zbyde		35	zl. 32 kr. stf.

V Budči Pražské dne 3. ledna 1850.

Jos. Walter,

t. č. pokladník Porad učitelských.

Návěští.

Tuty dni vyjde nákladem porad učitelských v Pražské Budči zemězpytecká mappa Čech ku prospěchu národních a průmyslných škol od Dr. Karla Amerlinga.

Dle usnešení-se Porady uč. v Pr. Budči dne 17. ledna r. b., dostanou ji pp. údové dotčené porady, jenž celý příspěvek svůj t. 2 zl. stf. již zapravili aneb v běhu tohoto měsíce dozpraví, *zdarma*.

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk Bedřicha Rohlíčka, dříve vd. Táborové.

POSIL Z BUDOČA.

Časopis pro učitele, vychovávatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvrtek u Fr. Řivnáče na Příkopech číslem 858—II. Předplácí se na čtveř léta 45 kr., na půl léta 1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl. 50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.

Láska u vychovávání a vyučování.

(Pokračování.)

Ačkoli jsem chtěl v následních praktických „zábavách“ přísně dle vyřknutých zásad se držeti, obávám se přece, že se mně to vždy a všude nepodařilo, a že jsem semo tam od nich se uchýlil, i vím, že se mi to při *psání* návodu mnohem spíše přihoditi může, než u zacházení s dítětem samým.

Neboť píšeme-li cosi, tu bychom to rádi co možná nejmnohostranněji ukázali, představili, bychom takto u jiných zájem pro věc tu zbudili a jim též *mnoho* podali; tu pak lehce se stává, že na okamžiky dítě se zřetele ztrácíme, a v chvílích těchto rozum a důmyslnost, důvtip, převládati necháváme.

A může-li se to zkušenci (praktikovi) přihoditi, kterak tím spíše přihodí se to onomu, jemuž *sepisování knih* takorůka *řemeslem* jest a jakýchž písálků v Německu *) na tisíce máme. Tudiž není ani divu, že tolik školních knih s těmi nejkrásnějšími a nejpoučlivějšími předmluvami, s nejjasněji a nejspojitéji vyřknutými zásadami, dle nichž by jednáno býti mělo, vychází, an naproti tomu *praktický* díl, tedy *práce hlavní* za těmito daleko v zadu zůstává.

*) Laskavý čtenář nezapomeň, že toto překlad z němčiny jest, že takto Ramsauer (Němec) sám píše.

Poněvadž jsem *mnoha* matkám *mnohém* býti chtěl, podal jsem jim též *mnoho*, a tím již učinil jsem cvičení tato příliš učebnými, t. j. příliš methodickými. Toto se mně, počínaje od *třetího stupně*, skutečně místy přihodilo.

Tak jak krásná věc jest *důkladnost*, tedy jest to přece *chybou*, že my Němci a zláště my učitelové často i tu, kde by toho třeba nebylo, až *příliš důkladnými* býváme a tak mnoho najednou povídati a hned na počátku všecko vyčerpali chceme.

Jelikož matky, jakož i zastupitelky jejich, pro něž toto píši, ať všecky ku vzdělaným náležejí, přece rozdílné býti mohou co do vloh, stavu, důstojenství, školního vzdělání a mohovitosti, chtěl jsem *všem* posloužiti, a tu jsem konečně ze staré zkušenosti shledal, že *vlastně žádné školní knihy nestává, aniž stávati může a smí, podlé kterých by každé dítě úplně vyučováno býti mělo* *), poněvadž jak brzo by takové knihy stávalo, matka, učitel, vychovatelka — pouhými nástroji, pouhými mašinami býti by musili. To se ale nikdy v žádných okolnostech státi nesmí, ana i při nejlepším *metodu* vyučující osoba vždy *hlavní* jest věcí, zvláště pak u vyučování počátečním.

Příručka (ruční kniha) pro matky ale musí udávati *duch*, v němž vyučováno býti, též semo tam rozborně *prakticky* ukázati, jak se to díti má, a toto poslední, míním, že jsem věrně učinil, i posílám tedy tuto malou práci svou do světa s tou nadějí, že *přemýšlející* a *milující* matky a jich zastupitelky jí dobře použijí, ano pro učny své ještě zlepši, i že položí takto základ k opravdivému, vážnému, důstojnému povahu a ráz vzdělávajícímu vyučování, k čemuž jim Bůh dopomáhej!

§. 9.

O držení a pohybování těla, též o pozornosti (bedlivosti) na zevnější pořádek a na slušnost.

Mluvím-li o držení a pohybování těla, rozumím tím nejen *školské* držení těla k. p. při psání atd., nýbrž vůbec

*) Jinak musila by kniha ta pouze pro toto dítě psána býti.

všecko, co k zdravému a slušnému držení celého těla, tak jako jednotlivých jeho dílů náleží a na čež dbáti a hleděti u mnohých dětí ani dosti záhy počíti nemůžeme.

Jsou tisíce dětí, jimž dobré držení a pohybování těla, tak jako jistá slušnost a pořádku milovnost takorka přirozeny jsou, avšak jsou opět tisíce jiných dětí všech stavů, ješto ohledem na tyto vlastnosti nápadně slabý aneb neobratný a nepozorný, buď příliš něžný aneb neohbity, buď lenivý a netečný, buď svémyslný jsou, jejichž přirozenosti aneb nedůstatku vůle *vychováváním* (tuto navykáním) napomáhati se musí.

Tak jako ke všemu, co vychováváním docíliti se má, základ položen býti musí matkou neb její zastupitelkou, tak též i základ této stránky vychovávání musí od matky vycházeti, i budeť ona tím spíše na to dbáti, jelikož lehce nahlédne, jak návyky tyto se *zdravím* dítěte souvisí a jemu též vážné slušnosti dodávají.

Mnohem dříve juž, než dítě školu navštěvovati počne, jakož i *vedlé* „zaměstnání“ *), kteráž tuto později následovati budou, musí se na držení a pohybování těla u dítěte hleděti, i závisí mnohé od toho, *hterak* se to děje.

Musíť to tedy matka tím opravdivěji činiti, jelikož ve velmi málo školách dostatečně k tomu se přihlíží — přihlížeti může.

(Pokračování.)

M l u v n i c e.

(Pokračování.)

Příklad názorného vyučování k cíli tomu, aby se děti řádně mluvíti naučily, uspořádán.

Uč. Přináším Vám, milé dívky, dnes opět obraz, na němž spatříte — —

*) I při nich.

Děti, nedočkavě: A co? a co?

Uč. Já ho tehdy hned rozvinu; ale žádám nejupnutější pozornost!

Děti. Budem, budem pozorný!

Uč. Rozvine obraz, jež sám byl sobě maloval, aneb snad vypůjčil, a na tabuli jej připne.

Děti. Ah, to je had, had! (hluk po škole, který se však za chvíli utiší.)

Uč. Myslíl jsem si, že brknete (se omýlíte)! Ani neznáte zvířátka! To není had, to je *ouhoř*! Vyřkněte to slovo jasně!

Děti. Ouhoř, ouhoř, ouhoř!

Učitel *). Toničku, jdi a slož nám z písmenek to slovíčko a vystav (vyvěs na počítadle); a ty, Josifku, ho tady napiš na tabuli; vy pak, druzí, je stíhejte, zda nechybují. — Dobře!! Čtete to, ditky!

Děti. Ou-hoř!

Uč. Ty sem pojď, Františku, vezmi tamhle proutek, abys nám mohl na všecko dobře ukázati. Tak; a nyní nám povíš, co na tomto obrázku jest namalováno.

Frant. Na tomto obrázku jest namalován ouhoř **).

Uč. Dává to nejmenším opakovati, buď jednotlivcům, buď celým lavicím, neb všem pospolu; až je jist, že to dobře vyslovují všechny. — „Kdybych byl ale nejen jednoho ouhoře tu nakreslil, ale ještě pod ním jednoho, a nad ním jednoho, kolik by jich bylo?“

Děti. Tři!

Uč. Jak byste to po tom řekly? Všecky na jednou totiž hned nemůžete; ty to pověz, Petříčku!

*) Pravidlem pracuje učitel s dětmi prostředními; schopnějších táže se u věcech těžších, ale nesmí je zanedbat, aby nezlenošily; slabším dává obyčejně opakovati.

***) Sotva že František odpověď tak dokonalou podá. — Učitel vedí ditky k tomu, aby v takovýchto odpovědích, kde toliko slovo přidati mají, celou otázku hned opakovaly. Odpoví-li chybně, oprav hned čili dej opravit. Nejspíšby dítě as odpovědělo: „Na tomto obrázku namalováno je ou-hoř.“ — Oprav!

Petr. Na tom obrázku jsou namalováni tři ouhoři.
(Řekne-li to chybně, učitel opraví.)

Děti to opakují.

Uč. Františku! Ukaž na ouhořovu hlavičku; a ty, Dorotko ji popisuj, jaká je?

Dor. Maličká, špičatá!

Uč. Řekni to pořádně: „Hlava ouhořova jest maličká, špičatá!

(*Dorotka* to opakuje; a i jiné děti.)

Uč. Anno! Jakou má ouhoř hlavu?

Anna. Ouhoř má maličkou, špičatou hlavu.

(Jiné děti to opakují.)

Uč. Nyní to, dítky, řekněte obé, hlava ouhořova jaká je, a ouhoř jakou má hlavu?

Děti. Hlava ouhořova jest maličká, špičatá; ouhoř má maličkou, špičatou hlavu.

Uč. Jeničku, dovedl-li bys to říci o třech neb více ouhořích? Pokus se! (Půjde to ležce; pomahej; musí to!)

Jeniček. Hlavy ouhořovy jsou maličké, špičaté; ouhoři mají maličké, špičaté hlavičky.

Uč. Opakuje tuto novou složenou sadu, jasně a odměrně sám as dvakrát, neb třikrát; pak ji dá jednotlivcům, lavicím a celé škole opakovati. — —

Uč. A kdoby si to z Vás, m. d., pomysll, že ta špičatá hubička také mlsná jest?!

Děti si šeptají, ohlížejíce se kamarád po kamarádu, že je ouhoř mlsný.

Učitel jim to nebraň, ale pokračuj: Ouhoř je živ ve vodě: v moři, v řekách, potocích a rybnicích. V noci však na jaře vylezá z vody, plazí se do zahrad, do osení, nejraději do mladého hráchu, roste-li bližě břehu. Není-li ten ouhoř mlsné zvířátko? Vy byste ho měli napamenouti. Napomeňte ho; povím vám jak.

„Nechod mlsný ouhoříčku,
nám na lusky při měsíčku!

Děti to opakuji po učiteli buď jednotlivě, buď všechny, hrozíce prstíčkem ouhoři malovanému. Veselost ve škole.

Uč. Ale tu mlsnost pan ouhoř draze zplácí. Odváží-li se z večera na pole aneb do zahrady při břehu, vracívá se z rána obyčejně tou samou cestou. Aby však tam se dostatí mohl, kluzkým šlemem si ohladil cestu. Lidé buď pozorující *) šlemovou stopu jeho, aneb dle zmařhaného osení čili hráchu soudíce na návštěvy jeho, posypají popelem aneb pískem okraj pole při vodě. Napasený ouhoř vrací se z rána. Připlaziv se k popeli, neví kam — a vrátí se do osení čili hráchu čili zahrady; a pak jest s ním Amen. Lidé přijdouce, najdou a lapnou ho! — Co se stává mlsnému ouhoři, vejde-li v hrách se napást? **)

Děti. Posype se mu cestička popelem nebo pískem. (Říká se.)

Uč. Vyhrožte *tím* ouhoři, dětičky:

Nechoď mlsný ouhoříčku,
nám na lusky při měsíčku;
popelem ti zasypeme tvou cestičku!

Děti to opakuji buď jednotlivé aneb všechny, hrozíce ouhoři, až to umí všechny. —

Po této průpovědce, poněvadž se dětem líbí, nastane malý šramot; učitel dovol dítkám chvíli veselou; pak ale pokračuj. — —

(P o k r a č o v á n í.)

Rozhodnutí některých úloh z měřictví.

V minulém ročníku pravili jsme, že body, čáry, úhly, plochy a tělesa jsou předměty, jimiž měřictví neustále se

*) Zdeby slušelo, zeptati se dětí, zdali asi lidé to poznají a podle čeho, že jim úhoř na osení a hrách chodí?

**) Vybral sem schválně *ouhoře*, jelikož o něm se dočísti lze v knize: „*Jaromírova první kniha k čtení, od Jana Formánka 1842.*“ Tam najdeš podobného více. Průpovědka jest má. K druhým zvířátkům najdeš bajky v Štulcových 50. bajkách, a jinde.

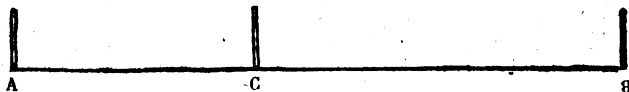
obírá. Slíbili jsme též, že okážeme v letošním ročníku, jak možno upotřebiti podotčených věcí v měřictví a toto opět v životě obecném. Nikdo ale nemysli, že by tu došel úplné známosti vědy tak rozsáhle; budou to, jak z nápisu vysvitá, jen některé úlohy měřické, jež okolnosti časopisu dovolují od času k času zde podávati. Bližší pojednání ve vědě této vyjde snad, dá pán Bůh, později tiskem ve zvláštní knize.

Úloha I.

Měřiti rovnice na poli.

Při vyměrování rovníc na poli dlužno pozorovati trojí práci: 1. *vytknutí rovnice* č. *vyznačení kraj-body*, 2. *vytýčení* a 3. *měření rovnice*.

Nejprvnější starost jest, abychom znali oba kraj-body měritebné rovnice; tyto dva body značí se buďto kolíky aneb tyčkami, jež vždy svisno stavíme. Je-li vzdálenost veliká, musíme mezi oběma kraj-body v té samé rovnici ustanoviti ještě jiné body a je opět tyčkami značiti. Práce ta, ustanoviti t. ve vytknuté rovnici více bodů, slove *rovnici vytýčiti*. Stává se to za tou příčinou, abychom při vyměrování rovnice nepřišli s řetězem s pravé cesty a neudali délku čáry klikaté místo rovné. Vytýčení rovnice děje se takto: A a B bylyby n. p. kraj-body měritebné rovnice

AB; mezi těmi mělby se třetí bod n. p. C ustanoviti, kterýby ležel v rovnici AB. K tomu cíli postaví se měřič k tyčce A a pošle svého pomocníka s jinou tyčkou mezi A a B; tento drže tyčku svisno mezi dvěma prsty, dívá se na měřiče u bodu A, který jemu pokynutím ruky ukáže, zdali v pravo aneb v levo má se postavit. Spatří-li měřič u bodu A, že tyčka C tyčku B zakrývá, aneb jinak řečeno, že tyčky se líčují, dá rukou znamení, aby pomocník tyčku zabodl. Všecky tři tyčky musí tak státi, aby zraková čára

vycházející z oka měřičova všech po straně se dotýkala, t. aby zraková čára stala se stýčnicí všech tyček. Na takový způsob může se více bodů v rovnici ustanoviti, při čemž ale podotknouti sluší, aby nejvzdálenější tyčky vždy napřed se zasadily.

Někdy jest třeba, aby rovnice vytýčená se prodloužila. Dejme tomu, že by n. p. rovnice CB měla se prodloužiti k bodu A. Práci tuto může jediná osoba vykonati; postaví se totiž s tyčkou v tu stranu, kde jest bod A a zřídí se sama do rovnice CB. Nyní nebylaby také úloha těžká, kdyby jediná osoba rovnici měla vytýčiti. Tak n. p. můžeme bez obtížnosti vytýčiti rovnici CB, řídíce se mezi body C a B podlé prodloužené čáry AC.

Je-li vzdálenost malá, stává se vytýčení rovnice pomocí napnuté šňůry, jak to n. p. u zahradníka viděti. Zahradník natáhne t. šňůru od jednoho krajbodu k druhému, a vysazuje stromky podlé šňůry do rovné řady. Stromky svisno postaveny, musí pnem svým na šňůru napnutou přilehati, aby tato byla ke stromkům co zraková čára k tyčkám v rovnici postaveným. Podobným způsobem pomáhají sobě stavitelové a mnozí řemeslníci.

Po vytýčení rovnice nastane měření. K tomu potřebujeme sáhovku a měřický řetěz. Při malých vzdálenostech postačuje sáhovka aneb ještě lépe dvě sáhovky.

Dvěma sáhovkami odbývá se práce rychleji, a sice takto:

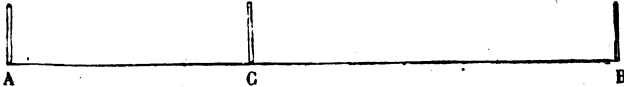
Od jednoho kraj-bodu natáhne se šňůra k druhému kraj-bodu; obě sáhovky položí se, začatmo od kraj-bodu měřitebné rovnice, podlé napnuté šňůry za sebou tak, aby konce jejich na se přilehaly. Nyní vezme se sáhovka první, položí se za sáhovku druhou, aby konce se dotýkaly, pak zase sáhovka druhá za sáhovku první, napotom opět první za druhou, a práce ta opakuje se tak dlouho, až ku konci rovnice. Součet opětovaných prací sáhovkami dává délku rovnice.

K měření větších vzdáleností beřeme *řetěz měřický*. Tento jest dlouhý 10 víd. střevců, a sestává ze železných,

kroužky spojených členů. Jednotlivé sáhy na něm jsou odděleny trochu většími kroužky mosaznými. Mimo to má na každém konci větší kruh železný, skrze který tyčky se provlékají. K řetězu náleží ještě dvě tak zvané *řetězní tyčky* a *řetězní hřeby*.

Řetězní tyčky liší se od ostatních tím, že mají nad bodcem příční hřeb č. lounek (Querstift), na němž kruh řetězový může spočívat, aby nepadl na zem.

Měření řetězem odbývá se takto: Koncové kruhy řetězu navlékneme na tyčky řetězní. Jedna osoba zabodne svou tyčku n. p. do začat-bodu A, druhá natáhne řetěz

k bodu C; zarazí též svou tyčku do země, a jde podlé řetězu až k bodu A, aby se přesvědčila, zdali řetěz všude jest dobře napnut. Potom se vrátí opět k své tyčce C, nechá se, drže řetěz na tyčce, od svého soudruha zříditi do měřitebné rovnice AB, mrští jednou aneb dvakrát řetězem, aby se narovnal, a postaví do prostřed kruhu řetězní hřeb. Potom opustí oba své místo a táhnou řetěz v směru vytknuté čáry tak daleko, až zadní soudruh přijde k zaraženému hřebu. Tu dá znamení prvnímu, aby zůstal státi; na to vytáhne hřeb, zasadí svou tyčku, na níž spočívá řetěz, a řídí prvního soudruha opět do vytknuté rovnice. Tento učiní jako dříve, zarazí druhý hřeb do kruhu, a táhne řetěz tak dlouho, až ho druhý soudruh zastaví. Ten opět hřeb vytáhne, tyčku svou zasadí a zřídí prvního do rovnice. Tak to jde až ku konci vytknuté čáry. Délka zbývající na posledy odpočítá se dílem na řetězu, dílem odměří se sáhovkou. Nyní sečtou se hřeby, jež osoba zadní přinesla, a součtem násobí se 10 sáhů. Násoba připočtena k změřenému zbytku dá délku rovnice vytknuté.

Tak se děje vytýčení a vyměrování rovnic na *rovině*, kde žádných překážek není. —

(Pokračování.)

Vyňatek z kamopisu pro národní školy v Čechách a na Moravě, v Slezku a Slovensku.

Sepsal

Štěpán Bačkora.

§. 1. *Kamy* č. *kopaniny* (mineralia) jmenujeme taková tělesa v přírodě, kterým naprosto cevy scházejí, jakové u rostlin a živočichů spařujeme, kterýmiž tekutiny neb šťávy kolují, se rozmnožují, proudění svá urychlují a poznenáhla v dužinu, kurů aneb maso, kosti atd. se přetvařují, tak jak se to v skutku u rostlin a živočichů děje.

§. 2. U kamů se stává rostění více nahromaděním a smíšením, stejnorodých i nestejnorodých částic, nikoli však náhodně, ale dle zákonů lučebních a silozpytných, totiž dle jistého většího neb menšího snaženství jedné částky k druhé.

Kamy, u srovnání s rostlinami a živočichy, vedou život velmi nepatrný (trpný), abychom tak řekli kamový.

§. 3. Do ohoru kamů patří i tělesa z rostlinstva a živočistva, která v rozličných vrstvách zemních zkameněla nacházíme.

Toto přidružení zkamenělých rostů a živočichů, ke kamům neděje se pouze proto, že mnohé vlastnosti kamů přijaly, ale hlavně i z té příčiny, že postoupnost a stáří nadřecených vrstev udávají. K. p. jantar je původně pryskýřice stromu, který v dávnověkosti již zašel, aniž vlastně památky jiné po něm ostalo; než jantar, záhubě vzdorující ostal ve vrstvě horniny, ve které se posud nachází, jsa hlavní známkou její. Též i živočichové a kosti jejich, které v rozličných vrstvách zemních se nalézají, ustanovují větší neb menší stáří těch vrstev a sice dle toho, jak na sobě spočívají, a stávají se takořka tím od hornin, je zavírající, nerozlučitelné.

§. 4. Věda, kterou rozličné kamy tyto poznáváme, jmenuje se *kamopis* (mineralogie).

Kamopis se dělí na dvě oddělení:

§. 5. A. Na *zeměpyt* (geognosii), který učí, z jakých hornin povrch čili kůra země se skládá, jak jedna vrstva na druhé spočívá, a která druhou předchází ve stáří; jak toto ze známých udalostí a porovnání určití možno.

§. 6. B. Na *kamozpyt* (oryktognosie), jenž udává známky a vlastnosti jednotlivých kamů, dle kterých se jeden od druhého více méně liší, neb sobě více méně podobny jsou k. p. jak a čím se liší křídlice od křemene, vápno atd., z jakých částí jsou složeny.

§. 7. Dříve, za časů Thalesových, pokládali *zem, vodu, povětří* a *oheň* za první věci v přírodě, ze kterých vše ostatní pocházelo.

Novější učení mužové ale vypátrali, že tyto čtyry věci, jež živly zoveme, předce ještě z jiných rozdílných částí sestávají a se rozloučiti dají. Pátráním takovýmto našlo se 63 hmot, jež *prvkami* nazýváme, a to z té příčiny, že se posud dále rozloučiti nedají.

Každá věc na zemi je buď sama prvkem, aneb z dvou, třech i více jich složena.

Učení tito mužové hleděli živly nejen na prvky rozkládat č. *rozlučovati*, ale oni se také snažili, jednotlivé prvky i skládat č. *slučovat*, což se jim u mnohých věcech podařilo, u mnohých však až posud podařiti nechtělo.

§. 8. Způsob ten, přírodniny rozlučovati na prvky, a opět tyto mezi sebou v jedno slučovati jmenuje se *lučba, lučební umění* č. po řecku *chemie*.

I. Rozdělení prvků.

Prvkové tito se na tři dělí:

1. na *šviby*, 2. *švuby* *), 3. *kovy*.

§. 9. 1. *Šviby plynné* jsou prvkové plynné jak *povětří* neb *pára*, z nichž ale mnohé i na *tekutinu* uvéstí se dají;

*) *Šviby* má ten samý kořen co německá slova *Schwaben*, *Schwefel* a ruské slovo *sierit* znamená tolik, jako zápach po síře; *švuby* pak je staroslovanské slovo, a znamenalo u horníků vždy horniny otrušikové a jiné podobné jedovaté.

mimo toho i to u nich památno jest, že *mluno* čili bleskovou moc na se přitahují.

Sem náleží: 1. *kyslík* (oxygen, Sauerstoff), 2. *solík* (chlor), 3. *kazík* (fluor), 4. *vodík* (hydrogen), 5. *brudík* (bromium), 6. *dusík* (nitrogen).

§. 10. 2. *Šviby tuhé* nemají ani lesku, jaký u kovů spatřujeme, aniž *mluno* na se přitahují, a měřená tíže jejich jest nepatrná.

Sem náleží: 7. *síra* (sulphur, Schwefel), 8. *luník* (selenium), 9. *kostík* (phosphor), 10. *bledník* (borium), 11. *uhlík* (carbonium), 12. *křemík* (silicium), 13. *řasík* (jodium),

§. 11. 3. *Kovy* mají svůj zvláštní lesk, jenž se *kovový lesk* nazývá; jsou neprůhledné, z většího dílu se *kovatí* a *roztopovatí* dají; *mluno na se přitahují*, jej dále zdělují, a protož jsou *dobří vodičové mluna*.

Kovy se opět na dvě dělí:

A. na *lehké*, B. na *těžké kovy*.

§. 12. Kovy lehké nazýváme ony, které se nikdy samorodé v přírodě nenacházejí, aniž na povětří v samočistém stavu obstojí, ale co nejrychleji s *kyslíkem* se pojí. Jejich měřená tíže jest nepatrná. Dle měření jsou ty nejtěžší z nich jen as *pětkrát* těžší než voda.

Lehké kovy tyto ve sloučení s kyslíkem jsou buď *trupelnaté čili zemité* aneb *povahy žíravé*.

Jsou-li, sloučivše se s kyslíkem, *žíravé*, jmenujeme je *žíravokovy*, k. p. *draslo*, které mydlář potřebuje na mýdlo, není nic jiného, než jistý kov, *draslík* zvaný, sloučen s kyslíkem a uhelcem*), kteráž to sloučenina jako kuchyňská sůl vypadá. —

Dají-li ale kovy, sloučivše se s kyslíkem, *znik zemi a prsti*, nazývají se *zemokovy* č. *trupele*.

a) *Zemokovy* jsou následující: 14. *cirkoník* (circonium), 15. *hlíník* (aluminium), 16. *sladík* (glytium), 17. *itřík* (ytrium), 18. *tořík* (thorium).

b) *Žíravokovy* jsou: 19. *draslík* (calium), 20. *sodík* (na-

*) Uhlec = kyslík a uhlík v jedno sloučen.

trium), 21. *japík* (lithium), 22. *vápník* (calcium), 23. *merotík* (baryum), 24. *strontík* (strontium), 25. *horčik* (magnesium).

B. *Kovy těžké*. Tyto se na povětří lesknou, nicméně lesk ten netrvá u všech stejně dlouho; u některých později, jiné ale jej napořád podrží, dle toho, jak mají buď většího neb menšího snaženství ku kyslíku aneb žádného; měřena tíže jejich ale, ač znamenitě rozdílná, vůbec jest patrná.

Kovy sprosté rozdělují se: c) na *kovy sprosté*, d) na *lepokovy*.

c) *Kovy sprosté* nazýváme ty, jenž majíce ještě velkou přichylnost ku kyslíku, řídko samorodé v přírodě se nacházejí. Další rozdělení kovů těchto stává se dle toho, jsou-li *kujné a tažitelné, křehké, tavitelné* neb *v dým přecházející*.

Křehké kovy, jenž buď docela neb poněkud jen kovati neb rozlahovati se dají, jmenujeme *polokovy*.

a) *Kovy křehké č. polokovy těžko tavitelné*:

26. *žestík* (molybdænum, Wasserblei), 27. *buřik* (manganium, Braunstein), 28. *chvořik* (Scheelium), 29. *nebesník* (uranium), 30. *chasoník* (titanium), 31. *tantalík* (tantalum, columbium), 32. *barvik* (chromium), 33. *vanadík* (vanadium), 34. *živěník* (cerrium).

b) *Kovy křehké č. polokovy snadno tavitelné a v dým se měnící*:

35. *kalík* (Wismuth, bismutum — jest trochu ještě tavitelný), 36. *zemník* (tellurium), 37. *strabík* (antimonium, stibium), 38. *otrušík* (arsenicum).

c) *Kovy kujné a tažitelné*:

39. *měď* (Kupfer, cuprum), 40. *železo* (Eisen, ferrum), 41. *broník* (nicolum), 42. *cín* (Zinn, stannum), 43. *olovo* (Blei, plumbum), 44. *zinek* (Zinf, cincum), 45. *dasík* (Kobalt), 46. *ladík* (cadium).

d) *Lepokovy.*

Tyto mají nejmenší, ba skoro žádné snaženství čili žádnou příbuznost ku kyslíku; protož, nepojíce se nikdy sami o sobě s kyslíkem, na povětří vždy pěkně lesklé zůstávají. Mají-li se však přece s kyslíkem sloučiti, musejí se k tomu, takřka, násilným způsobem přinutiti; za to ale takové sloučení nikdy stálé není, a jak jen dost málo možná, odlučují se prvky tyto co nejrychleji.

Do třídy této patří:

47. *zlato* (Gold, aurum), 48. *stříbro* (Silber, argentum), 49. *platík* (Platin), 50. *rtuť* (Quecksilber, hydrargyrum), 51. *paladík* (palladium), 52. *dusík* (irridium), 53. *voník* (osmium), 54. *ruměník* (rhodium *).

(Pokračování.)

Výsledky Porad učitelských.

Z Pardubic.

Na den 29. října m. r. byli jsme všickni na zdejší děkanství veledúst. p. děkanem J. N. k plenární schůzce povoláni. Zde se nám od p. vikaře čtly výsledky celoroční všech odborů porad našich, při čemž každý přesvědčení nabyt, že hojného užitku vesměs poskytují. Tímto se pevně zakládá vzdělání váženého Učitelstva i svěření jemu mládeže. Ovšem vyznati třeba, že bylo několik členů méně horlivých (všudy jest koukol mezi pšenicí), pročež svrchu jmenovaný p. vikář všem na srdce vložil, by neustupovali od svého podniknutí, které v sobě tak sladkého ovoce zahrnuje**), i vyslovil mírnou pochvalu přítom-

*) Prvky ostatní tuto jen dle jména uvádíme, jelikož velmi pořídku přicházejí a malého tudy upotřebení došli: 55. *didym*, 56. *erbiium*, 57. *lanthon*, 58. *niobium*, 59. *norium*, 60. *pelopium*, 61. *ruthenium*, 62. *terbium*, 63. *belyrium*.

**) Ministerium se důvěruje v dekretu svém od 2. září r. 1848 v učitelstvo, že použije porad k prospěchu svému. I zdá se

ným předsedům za jich vytrvalé snažení-se k účelům blahodárným.

Napotom vytknul p. J. Čenek důležitost přírodopisu pro národní školy. Pracovav on sám mnohá leta v botanice skumně i výkonně, nabyt v tomto předmětu rozsáhlých známostí, a slibil celému odboru učitelskému okrsku zdejšího nejprv v tomto, posléz i v ostatních odvětvích tohoto rozmanitého předmětu nejpotřebnější věci pro školství sdělovati; což s potěšením a vděčností od přítomného shromáždění přijato bylo.

Na den 29. listopadu byli naše porady ustanoveny; nedržely se však, poněvadž velmi bouřlivé sněživé povětrí v tom překáželo, aby více pánů členů se sešlo.

Na den 27. prosince se náš odbor na hlavní škole sešel.

Předseda povzbudil vážené učitelstvo k hojnému odbírání časopisu „Posel z Budče,“ an jeho články vždy rozmanitější spůsobilost na se berouce, každému čtenáři milejší se stávají; načež umluveno bylo, by se pro celý odbor prozatím 4 exempláře objednaly; neb zdejší odbor za předešlý rok 15 zl. stříbra za knihy do knihovny vydal.

Tentýž dal přečísti článek v. č. 44. P. z. B. od p. D. Ammerlinga umístěný, jenž Českého průmyslu se týká, s tím návrhem, abysme i my dost maličko k tomuto tak krásnému účelu přispěli; načež se ta nejochotnější vůle k tomu vyjevila, ale nemožnost ji tak dalece obmezila, že se jeden los k zaopatření pro tentýž odbor p. jednatele poručil.

Pan podučitel Ant. Bujarek předčítal své vypracování přes prázdniny o soustavě sluneční v rozmluvě mezi učitelem a dítkami, což od přítomného shromáždění chvalně přijato bylo.

Předseda předčetl pojednání z počtářství z pamětního násobování, jakby totiž děti v nejkratším čase a velmi rozumně způsob tohoto počítání pochopily, a na budoucnost je ne tak snadno zapomněly.

nám, žeby důvěra ta v nás více účinkovati měla na učitele, než podobný zřejmý příkaz předbřeznový; neboť tu mluví konstituční ministerium k mužům — *svobodným.* *Red.*

Ohlásilo se 8 nových v Národ. N. schválených knih, které se k zaopatření p. jednately předepsaly.

Konečně obdržel předseda pokračování z přírodopisu od p. kaplana J. Čeňka, an nemohl tento sám skrz zdření cholery v zdejších okolí přijíti; a že již pozdě na čase bylo, odložilo se čtení toho článků na budoucí porady.

Vincenc Jarolímek,

1. učitel kreslení na hlavní škole a předseda.

Príspevek k dějepisu školství.

Následující listina byla nám doručena k uveřejnění, aby laskaví čtenáři poznali, v jakém bídném stavu materialním i duchovním jest posud učitelstvo naše, a jakými prostředky na cestách dlouhých domáhati se musí vezdejšího chleba svého.

Wisoco dustognj C. k. kragisky Gubernium!

Ga njže podhotowený František N. Učitel s B. přinašj w neghlubšj uctiwosti swau poniženau prosbu, a žádost a spolu omilostiwé zastání, wneghlubšj pokoře prosy gak následuge wubec známo činy.

Ga 20 roku w B. škola posud nedostawená, a nepotwrzená, střecha schnilá w druhy školuj sednicy žádné okna žádné dweře, žádné kamna. Patronáta není Faszi žádné Congrua nedoplněná, Žita sem měl dwacet mjr to ge přič Sobotales s prwu na šagnech, njni giž 19 mněsycu žádný střecha dirawá dřewnik spadlj a chliw žadnj; ga upána Děkana na W., on nic; ga upana Wikáře w G. ono geště nic, ga naslawnj Auřad do K. ono pořad nic ga na slawný, Kragisky Auřad ono take nic? i mug umučeneg Gežiši Kriste co sy mám počít?

Frant. N. učitel s B.

Následek žádosti této byl prý ten, že p. N. v B. všecko obdržel, oč byl žádal.

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk Bedřicha Rohlíčka, dříve vd. Táborové.

POSEL Z BUDČE.

Časopis pro učitele, vychovávatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvrtěk u Fr. Řivnáče na Pří-
kopech číslem 858—II. Předplácí se na čtveř léta 45 kr., na půl léta
1 sl. 30 kr., na celý rok 3 sl. Po poště se předplácí pololetně 1 sl.
50 kr., s obálkou 2 sl. 14 kr., celor. 3 sl. 40 kr., s obálkou 4 sl. 28 kr.

M l u v n i c e.

(Pokračování.)

Nudí mne to však již, abych ještě déle tak do nejpo-
drobnějšího se pouštěl. Dojista, že každý to tak dobře,
snad i lépe dovede, jak bych já to napsal. Toliko to při-
pomínám, že děti nyní podobným způsobem jak zhůru, to-
tiž patřením na obrázek se dovědí a pak i říkají, že „ou-
hoř má hned za hlavičkou dvě ploutve“ — „jednu pravou,
druhou levou;“ že „ploutvemi vesluje při plování;“ že „svířata
ve vodě žijící a ploutve mající slovou ryby*);“ že „ouhoř
je ryba a není had;“ že „ouhoř má tělo válcové, obyčejně
loket dlouhé, 2 neb 3 prsty tlusté;“ že „ouhoři po zádech,
přes řítek až pod břicho běží spojené ploutve jako hřebí-
nek, mající sto paprsků;“ „kůže jeho je černo-zelená, která
se větším ouhořům stahuje, a z níž se váčky na peníze a
jiné věci shotovují;“ že „penízky na kůži ouhořově tepru
patrné jsou, když uschla“.... (Tyto sady se všelijak mění,
jak zhůru naznačeno.) — Při té příležitosti může učitel,
aby opět dětem přestávku milou, jako k oddechu a k obno-
vení sil učinil, maně sobě utvořiti hádanku: „Vidíte, dě-
tičky! grošiček (ukazuje ho) jest dost malý penízek, a přece
si člověk může zaň všelicos dobrého koupiti: několik brků,

*) Není to žádná určitá definice. — Od jinad to snad dítě ví,
aneb mu to při opakování dolož, že ryby mají studenou, čer-
venou krev, dychají žebry, atd.

půl knihy pěkného papíru, tužku, a co křídly! Ale, hádejte, za jaké penízky nelze si nic koupiti?

Děti, radostně: Za rybí penízky!

Uč. Dejte to, dětičky, doma hádat rodičům, uhodnou-li to? Veníčku! Jak to dáš hádati mamince? Jak to řekneš? „*Hádejte maminko, za jaké penízky nelze si nic koupiti?*“ — — — Ale hádejte i Vy nyní, proč není penízky znát na kůži, dokud jest ještě mokrá? (Děti hádají, sotva uhodnou. „*Proto že jsou velmi jemné, a těsně přiléhají ke kůži.*“ (Opakuj.)

Ony dvě sady: „Penízky na kůži atd.“ spoj s touto sadou, a nech to od dětí dle potřeby, a jak dlouho to děti těší, opakovati, tak že by řkaly: *Penízky na kůži ouhoří teprv patrné jsou, když uschla, proto že jsou velmi jemné a těsně k ní přiléhají.*“ —

Tak dlouhou sadu řádně t. zřetelně, jasně, bez zadrnutí vysloviti, požaduje již cvik a hbitost v mluvení; jaká tehdy bude radost učitelova, když po několikerém opakování i to menší dítko se na odříkání její odváží a dobře ji pronese. — Pak nech tu sadu změnit; dej si dříve říci příčinu, proč není znáti penízky na kůži ouhořově, tak že asi takto vypadá: *Proto že penízky na kůži ouhořově velmi jemné jsou a těsně k ní přiléhají, jsou teprv patrné (znáti), když kůže uschla. . . .* (Děti takové říkání těší.) . . .

Uč. Ale ještě vím, dětičky, o kůži ouhořově něco.

Děti. A co? a co? Pověďte!

Uč. Že Rusové si ji dávají místo skla do oken!

Ve škole podivení. Do oken?

Uč. Jak pak by tu asi bylo, dětičky, kdybychom z oken tabulky skla vyňali, a tam prkénka nandali?

Děti. To by tu byla tma.

Uč. A proč?

Děti. Nemohlo by sem slunce svítit!

Uč. Ano, nemohlo by sem světlo skrz prkénka proniknouti! Antoníne, pověz nám příčinu, pročby byla tma ve škole, kdybychom místo skla prkénka nandali do oken?

Antonín. Poněvadž nemůže světlo skrze prkénka proniknouti; proto by bylo tma adt.

Uč. Poněvadž ale skrze sklo dobře proniká světlo, říkáme o sklu, že je průsvitné (pro-svit.) Vojtišku! jak říkáme sklu, proto že skrze něho dobře proniká světlo? — Co to znamená: Sklo je průsvitné? Poněvadž prkénka nepropouští světlo, jaká nejsou? (Průsvitná.) Prkénka nejsou průsvitná. — Prkénko není průsvitné.) Proč nenazýváme prkénka průsvitnými? (Poněvadž neproniká světlo adt.)

Tuto operaci aneb manevr nějakou chvíli i s jinými dětmi provázej, až se přesvědčíš, že děti tebe pochopily, a i jiných věcí průsvitných (papír, kartoun, hedvábí) a neprůsvitných (kámen, plech, zem) pojmenujout.

Uč. Nemyslete si však, dětičky, žeby Rusové byli lidé hloupí a chtěli míti tmu ve svých světnicích. Chtějí míti v nich světlo tak, jako my. Jaká tedy je kůže ouhořova, když ji Rusové dávají do okna.

Děti. Kůže ouhořova je průsvitná. (Kůže ouhořovy jsou průsvitné. Kdyby nebyla kůže ouhořova průsvitná, nedávaliby ji Rusové do oken, adt.)

Uč. Pak ještě dětem povídej, že ouhoř jest velmi choulostiv na zimu; že proto na konci podzimu se zaryje do bahna jezer a řek, učině si dosti prostornou brlohu, kdež po celou zimu spí. Obvyčejně bývá takových přezimovačů více na jednom místě. Na jaře pak, na konci března čili z počátku dubna vylézá probudiv se. —

Této příležitosti může se uchopiti učitel, aby dítkám pověděl, jak dlouho spáti je zdrávo tělu, a prospěšno duši, a ku cvičení a mluvení užívej třeba průpovídky:

Sest hodin-li spíš, máš dosti,
v mladém věku i v starosti;
osm lenoch požaduje,
v posteli se provaluje;
devět hodin spáti, zdálo
by se pánům ještě málo.

Pak může i učitel přidati, že v podobných děrách, však dva otvory, vchody majících, se ukrývají ouhoři ve dne proti svým nepřátelům mnohým; nechť dětem to vypraví, že ouhoř se živý rodí, as tenouký jako nitka a dlouhý as 1 palec; že příliš skrovný jest zrust jeho, 9letý bývá 9 palců; že však více jak sto let živ jsa, i 9—12 stop délky nabývá; pověz jim učitel, že hlavali se ouhoři urízne, ještě dlouho otevírá ústa a kousati chce. Můžeš i to podotknouti, že lid náš sobě podvazků dělá s usušené kůže ouhořové, kterými se proti křečem uchovati mní. Ty však doporučuj mírný život, rozumné chování, tichou letoru atd.

Ty a takové věci povídej učitel dítkám, dílem, aby sobě odpočinuly po odříkání, dílem, aby rozmanitosti nabylo jeho vyučování, dílem pak opět se toho na dětech vyptávej, bys je v mluvení a spolu i v pozorném poslouchání cvičil *).

Poznámání 1. Patrnó, že se mnohé věci za hodinu tím způsobem odbýli nedají; patrnó, že se ani nemůže raditi, aby samým takovýmto cvičením učitel školní dvě čili tři hodiny trávil: však i více hodin by dítky vydržely, kdyby učitel příhodných povídek v učení své propletl, když by všecky činy zvířat aneb lidí tak živě popisoval, žeby dítky to zrovna před očima díti se viděly. Mnoho se opět přidati může při opakování: tak že, v čem se včera cvičily dítky, jen zběžně učitel sám dnes vypravuje; což však včera vypravoval dojmavého, dnes to zevrubněji probírá, a *mluovníká cvičení* připojí.

Poznámání 2. Nemá-li však cvičení zůstati *bez účele a směru, a smyslu*, musí učitel dříve alespoň pojemosloví prodělati pro sebe, zvlášť o statných jmenech, přidavných, náměstkách, slovesech, spojkách. Děti však ani se nedozví, co to sloveso, příslovce atd.

Poznámání 3. Patrnó, že takovýmto způsobem cvičení nedosáhne se toliko hbitostí u děti v mluvení a množství

*) Kdo můžeš, zjednej si: *Naturgeschichtliches Lesebuch für Schule und Haus von Fischer*. Braunschweig 1849. Kéžby podobná čítanka česká byla!!

myšlinek a pojmů, kteréby při mluvovědě jim látky dostatečné podávaly, noprž žeť i naučení z přírodopisu, z zeměpisu, z mravoučení, z náboženství, z dějepisu, z životoprávy a j. beze všeho naučení se připojiti dají. Častým opakováním a proměňováním průpovědek rozličných, vyjasní se každý pojem, a smysl každé sady a věci, takto probrané, vštípí se hluboko do paměti, a co se připojilo k ušlechtění srdce srdečným způsobem, i do srdce dítek. Podobně cvičil jsem v náboženství nejmenších, a mohu směle říci, že s ouplným prospěchem; neboť Bůh jest v přírodě, a tam jej, i svatý mrav dítě nejlhčeji najde a sezná.

(Pokračování.)

Rozhodnutí některých úloh z měřictví.

(Pokračování.)

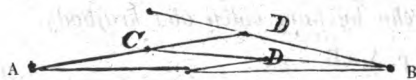
Úloha II.

Vytýčiti rovnici na poli, kde se vyskytují překážky mezi kraj-body.

Stává se často při praktickém vyměřování, že mezi kraj-body měřitebné rovnice rozličné překážky se vyskytují, jako jsou: kopce, stavení, lesy a j. tak že nemožno rovnici vytýčiti, ani měřiti na předešlý způsob. Uvedeme zde jiné způsoby, jak bychom sobě měli počínati v takovýchto případnostech.

1) *Vytýčiti rovnici, když mezi kraj-body jest návrší, že nemožno viděti od jednoho kraj-bodu k druhému.* N. př.

A a B bylyby kraj-body měřitebné rovní-

ce, mezi oběma jest návrší, tak že není viděti z bodu A na bod B, a z bodu B na bod A *). Je-li kopec

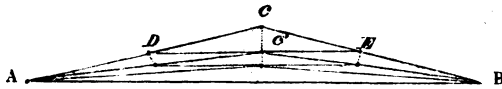
*) Zde představme sobě, jako bychom se dívali s oblak na kopec; od tamtuh spatříme jen vrchol tyček, ano i kopec zdá se nám býti rovinou. Za tou příčinou jsou tyčky v našem obrazu naznačeny jen tečkami a sice také jen na rovné ploše.

toho tvaru, že možno se dvou míst kopce *oba kraj-body* spatřiti, předvezmou pouze dvě osoby práci tuto, a sice jak následuje :

Osoba C postaví se se svou tyčkou na kopec na př. do bodu C, aby viděla tyčku A a B; osoba D volí sobě též místo na kopci, aby viděla tyčky v obou krajbodech. Nyní zřídí osoba C osobu D do rovnice CB; napotom zřídí opět osoba D osobu C' do rovnice DA, potom zase osoba C' osobu D' do rovnice C'B; nyní opět osoba D' zřídí osobu C' do rovnice D'A, a to tak dlouho, až spatří obě osoby, že dále řídit se nemohou, což důkazem, že obě tyčky stojí v rovnici AB, t. že *rovnice AB jest takto vytýčena*.

2) *Vytýčiti rovnici přes kopec, kde není viděti z jednoho kraj-bodu k druhému, a kde jen s jednoho místa na kopci lze dohlédnouti na kraj-body A a B.*

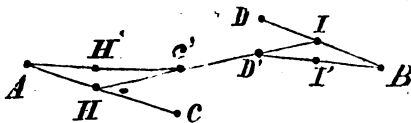
N. p. A a B
jsou krajbody
rovnice AB;

mezi nimi leží kopec, odkud jen z jednoho místa možno viděti obě tyčky v kraj-bodech A a B. K vytýčení takové rovnice zapotřebí tří osob. Jedna n. p. C postaví se se svou tyčkou na kopci tam, odkud vidí tyčky A a B, druhá osoba D postaví se mezi A a C a třetí E mezi B a C. Nyní zřídí osoba C osobu D do rovnice CA, jakož i osobu E do rovnice CB. Potom opustí C své místo a nechá se zříditi od D aneb E do rovnice DE; nyní musí se opět C' postarat, aby přišly osoby D a E do rovnic C'A a C'B. potom postoupí C' a tak pořád, až všecko zřizování samo od sebe přestane, což opět důkazem, že jest rovnice AB vytýčena.

3. *Mezi kraj-body nenalezá se na kopci žádné místo, s kterého bychom viděli oba krajbody.*

N. p. A a B
jsou krajbody
rovnice AB;
mezi nimi jest

kopec, odkud nespapříme se žádného místa *oba kraj-body*. Zde třeba čtyř osob k vytýčení rovnice AB.

Osoby C a D postaví se s tyčkami na kopec, aby každá viděla *jeden kraj-bod*; místa jejich bylyby n. p. body C a D. Mezi C a A postaví se osoba H, již osoba C zřídí do rovnice AC. Tak také osoba D postaví osobu I do rovnice BD. Napotom opustí C a D svá místa, a obě postaví se do rovnice HI dle velení osoby H aneb I. Nyní musí opět H a I postoupit, aby první stála v rovnici AC' a druhá v rovnici BD', potom postoupí C' a D', a to zase tak dlouho, až všechny tak stojí, že každého dalšího postřkování zapotřebí není, což opět svědčí o dokončení práce. —

Mimo podotčené případnosti vyskytují se ještě jiné překážky; n. p. mohou v cestě státi domy, lesy. Jelikož ale rozhodnutí takovýchto úloh předpokládá známosti některých sad měřických, můžeme o tom teprv později promluvit. —

(Pokračování.)

Vyňatek z kamopisu pro národní školy v Čechách a na Moravě, v Slezku a Slovensku.

Sepsal

Štěpán Bačkora.

(Pokračování a dokončení.)

II. O slučování se prvků.

Mnohé prvky nacházejí se v přírodě samy v sobě, samorodé totiž; větší jich však část ale jest rozmanité mezi sebou sloučena, nejprv a nejhlavněji s kyslíkem.

Sloučí-li se jeden prvek s jiným prvkem, tedy jmenujeme takové sloučení *sloučením na prvním stupni*. V takovémto sloučení jest kyslík *kyselé* a druhý prvek, s tímto sloučený, *žiravé povahy*.

Také ale dva rozliční, již sloučení prvkové s jinými dvouma rozličnými prvky v sloučení se nacházejí, což již *sloučením na druhém stupni* jmenujeme. Tak k. p. máme jednoduché sloučení v živlu vodním; neboť voda sloučena

jest ze dvou prvků: *vodíku a kyslíku*. — Zemní živel chová v sobě mnoho prvků (kovů), které nejhlavněji s *kyslíkem*, mnohé se *sírou, vodíkem, uhlíkem* a jinak sloučené nacházíme.

§. 16. *Kovy*, sloučené s kyslíkem, nazýváme *kysličnky* (oxide), kteréž to přijmení své pak od kovů, s kyslíkem sloučeným, dostávají, k. př. železo, sloučeno s kyslíkem, nazývá se *kysličníkem železitým* č. *okysličeným železem* (Eisenoxyd), čemu v obyčejném živobytí *rez* říkáme. Hliník, ve sloučení s kyslíkem, jmenuje se *kysličníkem hliničtým* č. *okysličeným hliníkem* (aluminium-oxid), a to jest — ovšem ještě s jinými přísadami — ta po zemi hojně rozšířená hlína, ze které hrnčíři, cihláři o jiní pracují.

§. 17. Mnohé *kovy*, zvláště *zemokovy*, sloučené s kyslíkem a jinými prvky, jako je *křemík, uhlík* a t. d. dávají rozličné země neb kameny. k. př. prst, ornici, křídlici, cirkon (sloučen z cirkoníku a kyslíku) a t. d.

§. 18. *Žiravokovy*, sloučené s kyslíkem, u kterých i ještě prvků jiných, jako jsou *uhlík, solík* a j. přidružno bývá, dávají, mimo mnohých kamenů, *žiraviny*, totiž sloučeniny takové, které kůži, papír, dřevo a t. d. sžirají a svráskují; k. p. *draslo*, jenž se skládá z draslíku, kyslíku a uhlíku, *soda*, sloučena ze sodíku, kyslíku a uhlíku, *vypálené* č. *živé vápno*, složeno z vápníku a kyslíku atd.

§. 19. Kysličníky mohou se opět sloučiti, jako že je v přírodě i hojně sloučené nacházíme. Kysličník, jenž bývá povahy žiravé, slučuje se opět se sloučeninou prvního stupně, kterouž pak *kejssem* nazýváme. Kejsy tyto naproti tomu jsou obyčejně *povahy kyselé*.

Kysličníky mohou se opět sloučiti, jako že je v přírodě i hojně sloučené nacházíme. Kysličník, jenž bývá povahy žiravé, slučuje se jen opět se sloučeninou prvního stupně, jenž bývá naproti tomu *povahy kyselé*. Sloučeninu tu, jenž jest povahy žiravé, budeme nazývati *žír*, onu povahy kyselé opět *kejs* č. *kys*.

§. 20. *Kejs* a *žír* znamenají takové protivy, jakové

jsou *mluno sklové* a *mluno prýskyřičné*, jaková jest *povaha mužská* naproti, *potaze ženské*.

Přichylnost prvků a sloučenin mezi sebou jmenujeme *příbuzností lučební*.

Čím větší jest příbuznost lučební mezi prvky a sloučeninami, tím oužeji tyto sebe pronikají, tak že nová z toho povstala sloučenina zcela se liší od částí ji skládajících.

§. 21. Sloučenina, kteráž ze sloučenin prvního stupně se skládá, jmenuje se sloučenina *druhého stupně*.

V sloučeninách může býti buď *kejs* neb *žír věci podstatnou*, podle toho, jak jedno nad druhým převládá.

Máli se tedy nějaká sloučenina prvního stupně k. p. *kysličník vápničitý* sloučiti, musí míti opět, jak již známo, sloučeninu prvního stupně a sice *kejs*. Jelikož ale kysličník vápničitý v tomto sloučení je povahy *žiravé čili ženské*, tedy ho nazveme *vápničkou*; a tak i budoucně koncovkou *ítka* všechny *žíře* poznamenáme.

Vápnička může se s mnohými *kejsy* slučovati. — Sloučí-li se s *uhelcem* (z kyslíku a uhlíku složeným), dostaneme *obyčejné vápno*; sloučí-li se se *sířcem* (č. olium, složeného ze síry a kyslíku), tu dostaneme z toho *sádro*, neb tak zvaný *gyps*.

Každé sloučení na druhém stupni č. sloučení podvojně nazýváme v lučební řeči *solí*. Vápno tedy a sádro jsou *sole*.

K lepšímu přehlednutí jejich sloučení rozebereme je na prvky; z nichž složeny jsou:

Vápno

je složeno z

kejsu uhličnatého

(č. uhelce),

tento je složen z

kyslíku a *uhlíku*,

a

vápničky,

tato je složena z

kyslíku a *vápníku*.

Sádro

je složeno z

kejsu sírného

a

vápničitky,

(č. sírce),

tento jest složen z

kyslíku a síry,

tato je složena z

kyslíku a vápníku.

§. 22. Kejsy sestávají nejvíce z prvků nekovových; nicméně i mnohé kejsy z prvků kovových jsou sloučeny; tyto jmenujeme *kejsy kovové*, ony *nekovové*.

Kejsy nekovové jsou na příklad *kejs sírný* č. *sírcec*, *kejs uhličnatý* č. *uhlec*, *kejs křemičitý* č. *křemec* (z křemíku a kyslíku), *kejs kostičnatý* č. *kostec* (z kostíku a kyslíku), *kejs dusičnatý* (z dusíku a kyslíku) a t. d.

Kejsy kovové jsou n. př. *kejs otrušný* č. *otrušec* (z otrušíku a kyslíku), *kejs strabiný* č. *strabec* (ze strabíku a kyslíku) a t. d.

§. 23. Nejsou ale kovy vždy jen s kyslíkem sloučeny, také někdy se sírou, které to sloučeniny pak *sírníky* zoveme; k. p. železo, jenž se sírou sloučeno jest, jmenuje se *sírník železitý*, což obyčejně kyzem nazýváme; měď sloučena se sírou, jmenuje se *sírník měditý*, což nic jiného není, než tak zvaný *mesec*; olovo se sírou sloučeno, jmenuje se *sírník olovitý*.

Naučili jsme se tedy znáti *kovy okysličené* č. *kysličníky*, *kejsy a žíře*, *kovy osírněné* č. *sírníky a sole*.

§. 24. Sole v lučebnické řeči ale ještě určitějšího názvu dostávají, jenž se následovně tvoří: Jmeno kejsu dá název (statné jmeno), končící se na *an*, a jmeno žíře dá k tomu příjmení (jmeno přídavné), k. p. *sůl*, jenž povstala z kejsu uhličnatého č. uhelce a vápníčitky, nazývá se *uhlan vápníčitý*; *sůl*, složena s kejsu sírného č. sírce a železitky, nazývá se: *síran železitý* atd.

Co se povědělo o kysličnicích, může se říci i o solích, totiž že jsou buď *zemité*, *žiravé*, *kovové*, *sírné* a *jiné*.

Soli zemité jsou takové, jenž povahu zemitou mají k. p. *hadec*, jenž se hlavně skládá z kejsu křemičného a hoř-

čítky; *břídlice*, složená z kejsu křemičného a hlíničitky (a vápničitky).

Soli žíravé jsou povahy žíravé jako jest *draslo* č. *uhlan drasličitý*, jenž se skládá z kysličníku drasličitého (drasličítky) a uhelce; *soda* č. *uhlan sodičitý*, složen ze sodičítky a uhelce, atd.

Soli kovové, které se snadněji opět na kov uvéstí mohou; k. p. *octan olovitý* (č. cukr olověný), skládající se z octu a olovnatky; *dusan stříbrný* (pekelný kamínek) sestávající z dusce a stříbrítky atd.

Soli sírné č. *sírany* jsou takové, v nichž žíře se sířcem sloučené bývají, k. p. *skalice zelená* č. *síran železitý* (Eisenvitriol) sloučen ze sířce a železitky; *skalice modrá* č. *síran měditý* (Kupfervitriol) sloučen ze sířce a měditky; síran sodičitý (Schwefelsaures Natron) sloučen ze sířce a sodičítky *).

Skalice č. nickamínky ale vlastně jmenujeme v užším smyslu sloučeniny takové druhého stupně, jenž se ve vodě rozpustiti dají.

Kým vlastně každý učitel jest aneb býti má.

Nejmoudřejší Tvůrce stvořiv člověka k obrazu svému, postavil jej na tuto zemi a svěřil mu všechny poklady a statky její, by jich k svému potěšení a obveselení použil, a tak šťasten a blažen dny pouti své vezdejší trávil.

Všemocný Světovládce však rozdělil toto přírodobohatství na rozličná místa; tak n. p. uložil kovy do lůna země, do nejstrašnějších hlubin a smrtihrozcích propastí; těla nebeská upevnil tam v nedohledné výšině, jiné poklady zase chová bezedné moře v sobě, a naše země? o! tať jest pokryta milliony tvory a bylinami rozličné rozmanitosti.

*) Vyžene-li se pálením (s uhlím) kyslík, jmenuje se to pak *sodová játra*, která, uvržena jsouc do vody, smrdí jako smradlavé vejce.

z nichž každá, i ta nejmenší cosi užitečného v sobě pro nás chová, a nám i všem jiným tvorům prospěchu poskytuje.

Proč pak ale rozdělil Nejvyšší tyto krásné přírodo-statky tak porozličně? proč je nepřipravil tak, bychme jich hned, beze všeho namáhání k něčemu upotřebiti aneb požívati mohli? — Proto, aby člověk, tento zvláštními přednostmi nadaný zemětvor těchto statků dobývati, jich zlepšovati a ušlechťovati nucen byl, t. j. aby je odchovával, a tím svých vloh namáhal, tělesných sil cvičil, a vůbec duch i tělo by stálým pohybáním a prací zaměstknány byly.

Máli se však člověk odchovatelem této veškerosti státi, musí dříve sám, ačkoliv pánem jejím a zvláštními ducha i těla přednostmi nadán jest, jakéhosi odchování nabýti; neboť ačkoli k obrazu Božímu stvořen a pro nebe určen jest, nicméně bez rozumného vychování a ošetřování stalby se rovným zvířatům, a jeho krásné povolání utrpěloby na věky zkázy té největší.

Než, kdo pak jest odchovatel člověka?

Nejprvnější ovšem odchovatelé jsou rodičové, kteří outlé nemluvňátko nevědoucí ještě o ničem ošetřují a obstarávají; zvláštní však a o zdar ducha i těla pečující vychovatelé lidstva jsou učitelové; — neboť nezůstane dítě vždýcky nemluvňátkem, ono roste, sílí, a mimo rozumného domácího odchování musí, máli jednou zbožným člověkem, řádným občanem a zdárným vlasti synem slouti, ještě jiných věd nabýti, které jen v našich národních vychovatelnách od zřízených k tomu učitelů dojiti mu lze. —

Učitel jest tedy dítěti z rukou rodičů vycházejícímu druhým otcem a pěstounem, an jej den ke dni sílí slovy vzdělávajícími, an jej napájí mlékem mravo a vědouc-ným, an šatí a kráslí ducha i tělo dítěti vštěpováním ctnosti a mravnosti, a tak je na dráhu občanského žití, již jednou samo nastoupiti má, připravuje.

Pakli takový pěstoun řádně a přísně svých povinností zastává, moudře uvažuje, že jen nedospělé dítěti jemu k cvičení a odchování odevzdány jsou, pakli často pomní, že jednou od něj požádá Pán počet z vladařství, tedy jest více

než pěstoun; on jest vzdělavatel, zšlechťovatel a vůdce národa; — on ví, že se tu před ním nacházejí nadějeplné kvítky palouku národního, on ví, že tu má nedávno vypučené letorůstky, z nichž vychovati má užitečné a ovoce nesoucí stromy, kteří jednou v sadech sem tam rozsazeny hojného užitku nésti mají napomáhající k blahu vlasti a národa, jsouce tím k prospěchu společnosti občanské.

Tyto tedy nadzminěné outlé letorůstky pravý národoučitel co moudrý štěpař v učilišti odchovává.

Jsouť tu ovšem pláňatka rozličného vzrostu a vlastností, dítky totiž rozličných vloh a povah a mnohé snad již jakýmsi vášním oddané, kteréž však hned na počátku moudrý učitel seznati musí, a tu jakožto rozšafný štěpař počne znenáhla škodlivá a v cestě stojící větvičky ořezávat a odstraňovati, by hladké místo k šlechtění zůstalo.

Dovedl-li toho, šlechtí dle schopnosti přiměřeně tento outlý strůmek; hned vede totiž dítko vždy od lehčího k těžšímu, necvíčí jej v starouměních, ale činí jej nejprvé pozorným na vše, co vůkol se nachází, vysvětluje, proč to neb ono tak, a na tom místě se nachází, a k čemu to prospívá, a spojuje s tímto přírodopoznáním též poznání dobrotivého Dárce, od něhož všecko to pochází.

Dařili se šlechtění takové, a počneli strůmek povyrůstati, ó jaká tu péče! opět co moudrý štěpař okopává pilně a pleje všecken svyzel; učitel totiž napomíná a kárá dítko, chrání je před zlým tovaryštvem a zlými příklady, přerézává denně i korunku, šlechtí totiž i zevnitřní způsobyllost a obratnost dítěcí, a co starostlivý pěstitel neustále vyhledává, coby opravy potřebovalo.

Může mně však někdo namítati, že se vždycky šlechtění nepodaří; ovšemť že se nepodaří; ale víme, že jest mnoho způsobu zšlechťování a tím více rozliční způsobové vychování; neb i zde řádný národoučitel denně přemejšlí, co ten neb onen žák za lék potřebuje a nepomáhá-li jeden, chopí se jiného, a pokračuje tak dál a dále, až mnohdy z nemravného a zkaženého dítěte zdárný a poslušný, z tupého a lenivého přičinlivý a vědochtivý žák se stane.

O, jak tu nyní plesá srdce takového vychovatele! Se vši láskou a se vši horoucností obětuje vše, aby jen ze svěřenců jemu odevzdaných řádné lidi vychoval; mnohdy až do noci namáhá svých sil přemejšlením, skoumáním a přihlížením, jakby se to neb ono lehčeji a snadněji vyvésti dalo, nepřije oddechu po celodenní práci umdleným smyslům a ztrmácenému tělu, a to vše jen proto, by blaho v lidstvu jednou zkvítati mohlo. — A jak dlouho trvá tato péče pěstitelova?

Já se zase vrátím k našemu štěpaři, jak se asi ten dlouho o stromky zšlechtěné stará.

Staneli se stromek již schopným a je již dosti odrostlý, bývá obyčejně přesazen buď do zvláštních sadů neb v mnohočetném stromořadí se mu budoucí jeho místo vykáže, což se dle vlastnosti jeho vždy řídí.

Dítko nezůstane také vždycky záčkem, ono také svým časem bývá přesazeno, buď ještě do nějakého cvičení, aneb také do mnohočetného stromořadí, to jest, když se stane, vyjdouc ze školy hned služebníkem neb služebnicí, což se také dle jeho schopností obyčejně řídí; a tu mnohokrát ubožátko přijde do řady dobré i zlé ovoce nesoucích stromů, kteréžto mnohdy stínem svým, svým totiž nemravným chováním a zlými příklady překážejí vzrůstu tohoto nedávno přesazeného zšlechtěnce, a překazí mžikem mnoholetou snahu, z čehož mnohé nešlechetnosti a neštěstí pochází.

A co medle činí rozšafný učitel, vida dítka v podobných případnostech?

Prochází často co moudrý štěpař sady a stromořadí, nahlíží pokaždé, jak strůmek v zrostu, v síle totiž duševní a v mravech pokračuje; a shledá-li pokrok zpáteční, ó, tu ze vši síly napomíná, vystřihá, zkušeností dokazuje, následky toho neb onoho zlého skutku předkládá, pamatuje dítě na vševědoucnost a všudypřítomnost Boží, a klade mu vše co moudrý a upřímný otec na srdce vřele a horoucně, a to tak dlouho, jak dlouho mu lze skutky pěstence svého pátrati.

A nyní, když všecko toto národoučitel věrně plní, kým proto sluje? Vzhledem na mládež a její vychování jest pě-

stounem, jejím zšlechtitelem, zakladatelem jejího blaha jak časného tak věčného.

Pozorujeme-li však z bližšího stanoviska, komu řádné vychování mládeže prospívá, shledáme, že nejprvé vlasti; neboť jest-li se hned ve škole outlé dítky mimo jiné předměty též slavné našich praotců skutky znáti učí, a nejen slavné tyto děje, ale i místa jejich výkonu, poznají-li nehody, jež podnikla drahá vlast naše, stará-li se o vzdělání mateřského jazyka hned ve vychovatelně, vštípí-li se dítkám hluboko do srdce a stará-li se též o ujmoutí přísloví českého: Modli se a Boha vzývej, česky mluv a česky zpívej, tam se láska k vlasti rozněcuje, tam se vychovávají zdární synové a dcery vlasti, ano od nich se lze nadíti, že po cizotě toužiti nebudou, jim že bude drahým vše, co chová rodinná vlasti naše; a teň, jenž tak horoucně a vřele dítkám toto vštěpuje, věrným Slávem vlasti sluje; neb se stará o zvelebení, o slávu, ušlechtění a blaho její. —

Věrný tento Vlastislav však jest také vůdcem národu; neboť nejen že se stará o řádné vzdělání svých žáčků hned ve škole, ale on pečuje o všemožné poučení a mravokárství i u dospělců, an, shledav příležitostně jich neduhy a nedostatky zakládáním knihoven, zarážením čitáren a jiných užitečných spolků o zdar ducha poučení, a napravení se stará, a jich vzdělává.

Národní učitel jest posléze služebníkem státním; on totiž odchovává ve škole budoucí občany, věrné poddané, poslušné vojsko, budoucí ouředníky a vůbec všecken druh lidstva tím, že vštěpuje již outlým dítkám lásku, poslušnost, povolnost, upřímnost a spravedlnost, a stará se o to, by tyto ctnosti s dítkem takřka rostly, a jej i v stáří před každým přestupkem zákona střežily; a toho kdyby nebylo, jistěby nebyla žádná láska, poslušnost a povolnost i u dospělců, ano zkáza zroztlaby celému mocnářství, kdyby mravokárství hned ve škole svého základu nemělo.

Krásnýf to ovšem stav, o němž se tak ninoho říci dá, posoudíme-li však nedoplňky a nedostatky, jenž se sem tam vyskytují, a které někdy i důstojnost učitelovu zapí-

raji, posoudíme-li, že mnohá mimořádní povinnost, první místo obdrželi musí jen proto, že poskytuje učitelé poněkud výživu, jako jest šumaření, polní hospodářství atd. posoudíme-li, jak bídne mnohý svou krvavou mzdu dostává, jak na místě vděku a díky mnohdy lání, mstu a podobných odměn obdrží, co tu usoudíme, kým jest zde takový učitel?

Rozluštění další této otázky zanechal bych draží Pánové vám, neboť vím, že mnohý lépe zakusil cosi takového než až dosaváde já, ale předce krátce odpovídám, žeby takový učitel spíše mučedník a utrpiteľ slouti měl, který mnoho práce, ale málo mzdy má, od kteréhož se mnoho požaduje a málo se o jeho lepší zaopatření dbá, a kterýž často dost bídne ze svých příjmů žíti by musil, kdyby vlastních živních prostředků neměl, aneb jiného ještě nehleděl, z čehož nějakého prospěchu čerpá.

Než, musíme doufati a na toho nejvyššího mocnáře spolehati, a s tím se těšiti, že on jednou tĕm, jimž na tom záleží, v hlavě předce upomínku na nás opět obnoví, a dosavadní postavení že zlepšení nabude.

Em. Beněš,
nižší učitel Lstibořský.

N á v ě š t í .

Lhůta ku předplacení-se na lučbu od Dr. Amerlinga prodlužuje se o celý únor. —

Dnes 7. února bude se držeti Porada učitelská v Pražské Budči o 11. hodině dopoledne. Předmět, o němž se rokovati má, jest: Jak lze vyučování v zeměpisu žákům pro jich život prospěšným učiniti?

O m y l o v é .

- Str. 75 §. 9. má státi: 1. Šviбы jsou atd.
 — 76 řád. 2. má státi bleskavou m. na se nepřitahují.
 — — §. 10. (Šviбы tuhé) = Šviбы.
 — 78 řád. 12. ne dusík ale dusík.
 — 77 — 9. místo kovy sprosté čti kovy těžké.

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*
 Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*
 Tisk Bedřicha Rohlíčka, dříve vd. Táborové.

POSEL Z BUDČE.

Časopis pro učitele, vychovávatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvrtek u Fr. Řivnáče na Pří-
kopech číslem 858—II. Předplácí se na čtvrt léta 45 kr., na půl léta
1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl.
50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.

Návod k užívání zeměznalecké mapy Čech.

Mapa tato má hlavně sloužiti k tomu, aby naše milé
obecenstvo, především ale učitelstvo národních škol sezná-
mila s povahou zemězpyteckou naší vlasti a sice na způ-
sob nejsnadnější a pokud možno nejnázornější a nejvydatnější.

Věc, o kterou se zde hlavně jedná, jestiž půda, pod-
laha a základ milé naší vlasti, která, pohledneš-li na celou
Evropu, pravým srdečním jest důlkem Evropy; jesti to
ono pozemí, v němž a na němž vše ostatní, co českého
jest, se nalezá, roste, děje, hyne, zase rodí a dále žije;
jsou to ony často i v básních opěvané milé hory a pohoří,
údolí a poříčí, bytiny a dybře, nihlovy a raholiny, chlomy
a brdy, dlouhopusté hvozdy a lidnaté roviny požehnané, na
nichž nejen po dvanácte set let drazí otcové naši přebývali
a z nich svou obživu těla i duše měli, ale z nichž i každý
z nás aspoň jedno místo za své nezapomenutelné rodiště
aneb za okolí svého hospodaření a působení počítá. Jesti
to ono divadliště, jehož okolniny a poměry nejen první
na nás důrazy v mladosti naší činily, ale i na mnoze na
osudech dějin smutných neb radostných národu českého
podílu velikého měly.

A však to vše ostavujíce obšírnějšímu pojednání o ze-
měznalecké povaze ouzemi českého a přistupujíce raději
k věcem těm, jichžby pozorovati měli p. učitelové, aby co

možná nejlepšího z map těch užítku, ku prospěchu své drahé mládeže měli.

A.

Země česká nechová ve všech svých krajinách stejné skaliny a zeminy t. stejnou půdu země, nýbrž rozličnou, jak se později ještě více o tom přesvědčíme, a rozličnost ta je na dotčené mapě naznačena rozličnými, hned do očí bijícími barvami. Jakou horninu každá barva znamená, viděti jest v pravo dole, z pořadí barevných čtverečků, u nichž i jméno horniny jest připsáno.

Pamatováno ale budiž napřed, že horniny původu *ohenního* (vulkanického) naznačujeme barvami rozličné červe-
nosti, aby tak na první pohled rozeznány býti mohly od hornin *vodou* č. neptunismem uložených (odsitnenských), ostatními barvami naznačovaných. Sitno vlastně znamená pohanské peklo, podzemí, orcus starých Římanů; zde ale slouží za pojem působení přírody na minerály a horniny v hlubinách země, které čím hlouběji jsou, tím více na *odkysličování* působí, jakož i na hlcení se kamů a sezrnatění hornin a sice svým nejen tlakem ale i horkem postoupně a určitě přibývajícím. — Ostatně pro snadnější pochopení věcí držíme se zde v tomto nástinu ony myšlenky, že země dvoji cestou povstala t. *ohenní* a *vodovou*, pročež i zplodiny č. horniny rozeznáváme *ohninské* a *vodanské* (vulkanische und neptunische Formationen).

1. *Čtvereček barvy růžové* znamená *žulu* (Granit) *zrnitou* to skalinu č. horninu, často strakatou pro samé bílé, žluté a černé puntíčky, ačkoli i ty se rozličně mění. Žula vlastně jest nejstarší v Čechách hornina a skládá se patrně ze *tří* rozličných hmot, z nichž jedna jest *křemen* (Quarz, křemen zajisté každý zná) v zrnek poloprohledných; druhá hmota bělavá, žlutavá i červená, v zrnek měkčích a to jest *živec* (Feldspath) a konečně třetí blysknavá lupenkovitá, což jest vůbec známé *kočičí stříbro* č. lépe *slída* (Glimmer). Za příčinou těchto 3 rozličných kamenů v žule a jich barev bývá žula zrnitá, neboť jeden kam vedle druhého se vy-

hlatil zrnitě, a hornina tedy jest složitá, a strakatá rozličně. Jak z růžové barvy na mapě vidíme, jest žula velmi hojně rozšířena po Čechách.

2. *Čtvereček barvy lilakové* (modrorůžové) znamená **rulu** (Gneis) t. horninu, která vlastně to samé jest, co žula jsouc z těchto trojích kamenno-zrn složena t. z křemenných, živcových a slidových, a však dělí se od žuly tím, že sloh není zrnitý, nýbrž *deskovitý*, *lupenatý*, tak jakoby zrna ona byla splešklá, roztažena v lupeny, desky atd. I tato hornina velice jest rozšířena po Čechách, zvláště v jižních, jak to z barvy viděti jest. Barva již okazuje t. různomdravá, že souvisí s barvou předešlou t. růžovou tak, jako žula s rulou souvisí, neboť oboje větším horkem a hlacením vznikly, žula i rula. Oboje barvy značí horniny jedné a té samé doby, jenž slove *svoren* (Urformationszeit), od svaření se prvků, svaření atd. tak zvaný.

Následují horniny doby **broznenské**:

a) *Čtvereček barvy černavě-žlutavé* znamená horninu vůbec známou pod jmenem *brídlice* (též *křídlice*, *droba*, *krovol*, *psacek*, *brouskový kámen*, *Thonschiefer* zvaná), která bezpochyby se stala zvětráváním a rozmočením žuly neb ruly. Nejvíce viděti jest brídlici v celém poříčí řeky Mže, tedy v celém kraji Plzenském, Berounském atd.

b) *Čtvereček barvy bledočerné* znamená horniny pískovité a hlinovité, jenž v sobě chovají hojnost *kamenného černého uhlí*, které nejvíce na brídlici jest rozšířeno.

c) *Čtvereček barvy modré* značí *marvan* č. *mramor*, t. vápenný tvrdý kámen, jenž rozličné pěkné barvy mívá a tudy často schvalně se leští. (Übergangsfalt.)

d) *Čtvereček barvy žlutočervené* č. *turančové* značí *zmijud* č. *diorit*, (Grünstein) kámen *zmijové* č. *hadové barvy*, často tmavozelené a strakaté, z jinorazce a živce složený; barva jeví vznik jeho suchohorkým hlacením neb ohněm.

e) *Čtvereček barvy rumělkové* značí horninu *hadec* (Serpentin), v níž *horčítka* a *křemen* převahují; původ jest rovněž suchohorký, *sitnenský*.

Následují horniny **jeseenské**:

1. *Čtvereček bledocihlové barvy* znamená **jesep** t. kámen pískovci podobný a však barvy červené, cihlové, což od těsta pískova zrna slepujícího a krevelem zbarveného pochodí. Leckde bývá ten kámen zelený a to pochodí od železnatky t. od železa méně okysličeného, nežli jest železitka č. krevel (Rothstein).

2. *Čtvereček syté cihlové barvy* znamená **huvku** (Porphyry) t. horkem vzniklou horninu zrnitou složenou z těsta živčového různě barveného a ze zrn křemenových hlacených. Jest to horkem a hlacením proměněný jesep, pročez oboje souvisné mají barvy a někdy i jméno jisp.

Horniny ladvenské.

α) *Čtvereček s barvou zelenavou* znamená **pískovec** (pískový kámen, Sandstein, Grünsandstein) t. slepeninu z přehojného písku křemenitého, což se buď vápnitým, buď hlinítm tmelem č. slepovadlem slává.

β) *Čtvereček s barvou bleďožlutou* znamená **opuku** (plané vápno, Plänerfalf), kterýžto útvar jinde v cizině, jeli bělejší a pouštili více barvu, slove *křída*. Opuka je vlastně vápenec s drobným písečkem, kámen to kyprý, k stavivu velmi příhodný. I tyto dvoje horniny, pískovec i opuka, mají mezi sebou souvisnost, což i barvy naznačují *).

γ) *Čtvereček s barvou sytě karminovou* znamená **čedič** (Basalt), černý to kámen (též železný kámen nazvaný), v středohorských chlumech vůbec známý, který hlavně z kamené pětilup (Augit) zvaného, pak ze zrněk železné rudy atd. se skládá v homolité vrchy: chlummy ze země vy-

* Pro Prahu to jest památno, že z *křemitec* se sekají a berou krychle na povozní dlažbu ulic; z marvanů (mramoru) zase plošky na cestníky (Trotoirs) aneb leckde ze zmijudu; domy staví se nejvíce z *opuky*; schody, veřeje, krpety (Zocfel) obyčejně z pískovce, aneb u domů nadhernějších z marvanu; z opuky tvrdší zvónivé sekají se dílem dlaždičky do chodeb v domech, dílem z dlouhých kusů svisle pod střechy. Tak tedy na ulici vidíme útvary brozenské (křemitec a marvan), v domech útvary mladší ladvenské (opuku a pískovec). Památná to shoda.

stupuje a původu sopečného, ohněm povstalého jest, což i barva sytě červená značiti má.

Horniny jezerenské.

1. *Čtvereček barvy sivé č. mořské* (helové, Grünspan) znamená útvary jistého hrubého vápna, pak hlíny a *hnědého uhlí* (Braunföhle), jenž v čas jezer v Čechách ostavených vznikaly, a tudy *jezerniny* slovou. Tyto útvary jezer vidíme v pořčí Ohry, Lužnice a hořejší Vltavy.

Jiné barvy jsme sem nepřijali, an naznačování cizých a podrobnějších hornin přijato býti nemohlo. Samo sebou se rozumí, že každá tato hornina jedinou barvou naznačena zase své podrobené články má k. p. břidlice, tu a tam bývá *krovolem*, dá-li se lámati na tenké desky, nevětravé, pevné, lesklé; slove *oslou* dá-li se dobře užiti k broušení; slove *psackem* dá-li se lámati na psací desky barvy černé atd. Tak také opuka, má-li více hlíny v sobě, slove *slín*, má-li více vápna, pálí se na vápno, a slove dobré vápno, jinak ale *plané vápno*, z čehož povstalo německé: Blänerfalf).

Po seznámení se s barvami hled nyní pan učitel

B.

nabýti jakého-si hlavního přehledu složenosti ouzemi českého, k čemuž zapotřebí následujících poznamenání.

I. Útvar žďarský č. prahorní, t. žulo-rulový nazvaný. Pohledneš-li napřed na místa lilaková a pak růžová t. na rulu a žulu, tedy uzříš a) že oboje tyto horniny, kamž i *svor* *) náleží, nejmohutněji se rozprostřely po jižních Čechách, a sice v šírosti asi 12 mil a v délce asi 25 mil, t. táhneme-li od hór Šumavských 12—15 mílovou šíři až do míst, kde severně Plaňany a jižně Polička leží. Jestli to tedy směr od západojihy k jiho-východu.

Kromě této ohromné žulo-rulové plasy v jižních Čechách spatříš b) rulu i žulu po celém hranicovém rámu Čech, tedy v Smrčinách, Rudných horách, v Krkonoších a v Žďarském pohoří, jenž dělí Čechy od Moravy. Z rozličných dů-

*) Svor (Glimmersteifer) jest rula vlastně, ale s převahou slídy č. kočičího zlata: tedy rula slídnatá.

ležitých příčin uznati musíme, že žula a rula vlastně všudy po celých Čechách se rozprostírají a sice i v hlubinách, bytby na povrchu patrný nebyly, tak že na hranicích oněch jen cípy jejich vyčuhují aneb zde a tam u prostřed Čech jen některé výplazy mají. Jestli to vyjednanou a památnou věcí, že kdekoli kopáme do hloubi, konečně v té největší hloubi na žulu přicházíme, pročež žula mezi prahorniny č. žďárniny se počítá (lečbychom někde kopali v čediči, zmi- judu atd., o čemž později). Zdá se ze všeho, že rula a svor na povrchu země spíše se utvořily, a pak teprv že ze štěrbin sitnenská tekutá neb těstovitá žula vystoupila.

Oboje tyto horniny i se svorem náležejí dohromady do jednoho věku č. do jedné vety, která česky slove *svoren* t. čas svorování, svařování, spojování se atd., tvoření se svoru, ruly, žuly atd., tak jako na jiné straně čas tvoření se ledu *leden* nazýváme, čas vzrůstání trav neb květů *tra- ren* neb *květen*, čas dubů a bříz *duben* a *březen* atd. Protože tyto horniny byly první ze všech utvořeny, slovou také *prahory* (Urgebirgarten).

(Dokonečení.)

O domácím vychování mládeže.

Motto. „Člověk bývá s tisícerymi vlo- hami zrozen. Jsou to jen klí, — kdož rozhodne, zdaž — k ou- rodnému neb k neurodnému, k stínícímu neb větvi a lupení nemajícímu, k živícímu neb k je- dovatému stromu zrostou. Kdož rozvine ono neurčité klí, jenž nic není, a všim býti může? — Vychování!“ *Gedike.*

Člověk bez vychování podoben jest po zemi se pnoucí ré- vě, kteráž buď prázdná, aneb jen kyselá ovoce přinášívá. Tak jako ošleřování, ořezávání a vyvěšování révy teprv k outlé šťávě dopomáhají, tak též působí vychování na člověka,

kterýmžto teprva vlohy od Nejvyššího nadané v outlé sjednocení vedeny býti mají. Vychování jest tou nejsvětější povinností oněch, jenž se prvními původci člověka co nástrojové té ušlechtilé stavby stali. Tuť jest výklad onoho přísloví: „Jaký pramen, takový potok,“ na pravém místě; neb jací rodičové, takové dítky bývají, a jablko nepadne nikdy daleko od stromu. Zůstanet to věčnou pravdou: „Žádný nemůže dítkám svým morální dobrotu, moudrost a blaženost jich v srdce vštípiti, než v té samé míře, jakž sám dobrým, moudrým a blaženým jest. Zvířata, jsouce jen na jisté přírodní zákony poutána, nemohou výše u své dokonalosti vstupovati, než jak Božské určení jim vykávalo. Jediné člověk, tento tvor duševný, závisí ohledem na své vzdělání docela od oněch, k nimžto nejužšími svazky sloučen bývá. Domácí vychování jest tedy ten první šťastný neb nešťastný krok člověka k jeho ušlechtění čelící, a rodičové jsou ti první pěstitelové, již úřad vychovatelský od početí dítěte na sebe vzali, a k němu dobrovolně se určili. Nechcít ony povinnosti rodičů v celku jich obšírnosti obíratí, aniž hodlám rodičům jejich svatosvaté slyby v paměť uváděti; nýbrž uvádím a kladu Vám, rodičové, Vaše dítky, tyto nejsvětější závazky Vaší obapolné lásky na srdce, kterých dle přirozených zásad vychovati máte, aby časné i věčné blaženosti dle vůle Nejvyššího schopnými se staly. Každé vychování musí na jistých zásadách spočívatí, a máť obtíže, buď v povaze dítek neb rodičů samých, buď v rozličnosti stavů, smýšlení, zvyků atd. I je zapotřebí při vychovateltství obezřetné moudrosti, aby se každé nebezpečí hrozící skalisko šťastně obejítí a jemu v pravý čas vyhnouti se mohlo. Za úvod kladu několik příkladů, jenž nám vychování domácí, jeho překážky i pohromy z nich vyplývající, na pravé světlo uvedou.

Za jednoho krásného jarního jitra šel jsem za povoláním do jedné asi 1 hodinu vzdálené, přífarní vesnice. Blíže se k vesnici zaslechl jsem pronikavý dětský křik, jenž z jedné krajní chatrče pocházel. Vstoupiv do této bídné chatrče, našel jsem tam sedm malých dítek, kdež nejstarší děvče

sotva 12 let počítalo, a již k tomu odsouzeno bylo, ostatním za vychovatelku sloužiti. As půl leta staré dětsko leželo na proutkové kolébce a pronikavě křičelo, jsouc od dvou jiných, as 3 neb 5 let starých dítek sem a tam tak nejápně kolébku strkáno, že opravdu k obávání bylo, aby z kolébky nevyletělo, a tak pohromu na sobě nevzalo. Jiné as 1½ leta staré, docela skoro nahé dítko sedělo na zemi, a hrálo sobě s velikým nožem; i lekl jsem se, že si oko vypíchne. Nejstarší dívka právě mladší sestřičku, jenž na bídné postélce na slámě ležela a nemocnou se býti zdála, obsluhovala, co zatím jiné vedle něho stálo a křikem od ní chleba žádalo.

Užasnut nad takovým bídným hospodářstvím ptal jsem se po otci a matěři. „Nejsou doma“ pravila nejstarší dívka plačtivě; „otec bude v hospodě a máti je na poli.“ — „Tak jsi samotna u těchto dítek,“ ptal jsem se dále, „toť tobě rodiče velmi mnoho svěřují a musíš býti velmi opatrná, aby žádná z tvých sestřiček k ourazu nepřišla. Býváš začasté sama tak sobě zanechána?“ — Ach, velmi často, skoro denně, odpověděla dívka, a když máti přijde domů, bývám obyčejně ještě vazena. „A proč?“ tázal jsem se já. — „Matka bývá mrzutá,“ pravilo děvče, „protože je otec v hospodě, o hospodářství se pra nic nestará, a k tomu je obyčejně opilý. Přijedli v noci domů, tuť se vadí, kleje, bije nás a naši máti, která celý den na poli pracuje.“ — „Tyť bys měla juž chodit do školy! doložil jsem dále.“ Já bych měla arciť choditi do školy, ale na to není ani pomyslení, neb otec praví, žeby musel za mne platit školní plat, a že nemá peněz, matka ale říká, že je mě doma potřeba!“

Vida jaké obtíže má v takových okolnostech vychování, dal jsem nejstarší dívce napomenutí, aby v trpělivosti osud svůj snášela a matce trapný stav ulehčiti hleděla, a zarmoucen jsa nad bídným stavem oných dítek, opustil jsem chatrč.

Obrátiv se do vsi, přišel jsem k hospodě, u kteréž tři chlapi na lávce sedíce, v karty hráli. Když jsem se přibližoval právě se mezi nima strhla hádka, z kteréž to až do hodné pračky přišlo.

Rvačka byla krutá, tak že jeden již krváceti počal.

Několik hospodních hostů, jenž u otevřeného okna seděli, na pračku se zalíbením pohlíželi, a vyhrávajícímu hochu nemalou pochvalu a posilu vzdávali. V tom vyběhl ze světnice muž, jenž se otcem býti zdál, a kterýž chlapce roztrhnouti hleděl, což se jemu po nějaké chvilce podařilo. Šel jsem do hospody, a byl jsem od něho uctivě přivítán. Sotva jsem se posadil začal následovně naříkati: „Není-li pravda, pane, že jsem nešťastný otec takových dvou nezdárných synů; ten třetí nezbeda je syn našeho pana zprávce. O kýchbych je mohl dle svého zdání vychovati, ale toť musím zanechatí Nejvyššímu. Mám svým hostům co posluhovati, tak že na vychování svých vlastních dětí ani pomyslití nelze. A kdybych i čas k tomu měl, vždyť zlí příkladové, jež v domě vidí, i tu poslední jiskru mých dobrých zásad udusí.“ — Tu se ozval jeden z přisedících hostů, řka: „To je také nadělení, že si hoši karty zahráli, a se trochu poprali; to nestojí ani za řeč. Chlapci mají svou divokost a buráčení přestát, — má-li z nich cos řadného býti. Vždyť hrání karet a pračka není žádný zločin!“ — Rozhorlen takovouto řečí, řekl hospodský: „Každý mluví, jak tomu rozumí. Já ale myslím: „Čemu z mládeži navykneme, tomu v stáří neodvykneme.“ Z těchto chlapců budou v pozdějším stáří vášniví hráči a práci, až to snadno, nedopouštěj Bůh! ku vraždění přivedou. Přisahání a klení, což tak často slychávají, nechci ani připomenouti.“

„Vy to hned berete velmi z vysoka,“ pravil onen host. „Já nechám mé dítě docela svobodně běhati a jednati, a myslím, že, když pan zprávec, který zajisté moudrý muž jest, též tak činí, že i já s svými hochy dobře pochodím.“

„Co se toho týče,“ odvece hospodský, „věděl jsem, jak jste onehdy hosta sebou do hospody k muzice přivedl a jemu tak dlouho kořalku a pivo připíjel, až sám chlapec o ušetření prosil, a posléz celý opilý domů donešen býti musel. Nechci si Vás za vzor vzítí, neb Vaše zásady u vychování nezdaří se velmi prospěšné býti. Budou Vaše dítky, nešťastni jsouce, jen na Vás naříkati.“ Zuřivě ozval

se jiný host, řka: „Děláte-li si z toho tak velké svědomí, a chcete-li Vaším hostům v kázání předhůzky činiti, kdež přec jen od nás žijete, byloby rádno, abyste hostinství docela zanechal, sic budeme přinuceni budoucně Vaši hospody docela se chrániti.“ „Toť také učiniti hodlám,“ pravil hospodský, neb nablížím, že takové hospodaření docela žádného požehnání nenese, a mé dítky při tom zkázu trpí.“

Sotva domluvil vyrazila z kuchyně žena jeho, a jako zlá saně následující monolog započala: „O ty neprozřetelný muži, chceš svým hloupým kázáním všechny hosti vypudit! Vždyť jest hospoda pø mých rodičích a dítky též mé, a protož mám také do toho co mluvit. Ostatně jsem hochům sama karty dala, chtějí, aby sobě trochu pohráli. A což také na tom záleží! Nebudou-li umět karty hrát, a hosti vyrážet, budou takovými bídnými hospodáři, jako ty. Trochu klení! — ba toť jest maličkost! Vždyť jsem sama v hospodě vychována, a vím, co se patří, protož nechci z dítek svých žádné pobožňstkáře ani učence míti.“ Tak jádrnou řeč dokončivše, opustila světnici, a já zaplativ svůj malý řad, odebral jsem se k obydlí tamního zemana, kterýž mne na poradu ohledně vychování svého syna byl vyzval. — Přicházeje do zemanského dvora, užřel jsem mladého pána, as 10 let starého, s jinými vesnickými chlapci v rozmanité zábavě, tak že mne ani nezpozorovali.

Jeden z vesničanů, jenž snad mladému pánu povolným býti nechtěl, dostával právě milostivě bití, a že si toho líbiti nedal, jemu něco málo zpátky navrátil, vzal nastávající vládce notný kámen, kterýž jemu bez rozmyšlení tak nerázně na hlavu hodil, že se tak hned krev po lících valila, a onen ubohý odnešen býti musel. — Spěšně ubíral se mladý panáček ku své milostivé máti, a ouzkostně pravil: „Milostivá mamá, právě když jsem se po dvoře pokojně procházel, přišlo několik kluků ze vsi ke mně, a vsadili mi několik ran. Chtě na ně kámen zdvihati, utíkali, a jeden, padna na dvoře přes pařez, jejž včera z lesa přivezli, hlavu sobě rozrazil, tak že polomrtev domů nešen byl. Já jsem, nevinně, mamá! — „I k čemu takového

onlouvání, drahý synu!“ pravila líbezně máti, „známť tě, a vím, že tobě věřití mohu; a kdyby to i pravda byla, žes to udělal, vždyť jest to jen sprostý pacholík, ten se nemá opovážít na šlechtice, jako ty jsi, ruku vložiti, a protož toho zaslujuje. Ostatně což na tom, zdaž o jednoho sedlského kluka méně neb více; jen aby se tobě, drahý synáčku, nic nestalo. Jdi a polož se do postele; dnes už se nesmíš učiti, neboť bysi se namáhal, a snadno by si mohl onemocněti.“

Dvě slečinky, hrajíce s milostivou máti karty, byly touto udalostí nemile vytrženy, a protož přetrhly nevrle rozmluvu tuto, pravíc, aby mamá takovouto malicherností čas nezanedbávala, a raději na začatou hru pozorna byla. Hráló se dále. — Já ubožátko čekal v předsíni, až mne někdo opoví, a tuť jsem měl příležitost, tento celý výstup vyslechnouti. Najednou povstal vedlé čeledníku křik a hřmot, jakoby někdo utěkaje se bránil, až na jednou dvěře mocně se otevrou, a děvče, dle mého úsudku služka, jako u vytržení vyběhla, do pokoje k milost paní vkročila, aniž byla skromnou osobu v předsíni zpozorovala.

„Což pak zase?“ vzkříkly obě slečny karbanice skoro jednohlasně. „Milostivá Paní,“ začala dívka plačtivě, „mladý pán chová se v čeledníku neslušně, nedá nám pokoje, tak že to již není k vydržení.“ „I ty hloupá huso!“ oslovila dívku milost Paní, „takovými daremnostmi nás vytrhujes! Mladý pán jest veselý jinoch a rád si zašaskuje, což byste solě za čest a milost klásti měly, když vás tak švarný kavalír svých žertů hodnými nalezá. Vezměte sobě za vzor našeho Petra, který se docela jináče chová, když s ním slečinky žertují.“

„Ale milost Paní!“ chtěla dívka dále mluvití, čemuž milost Paní s urputným: „Stěhuj se s očí! konec učinila. S pláčem ubíralo se děvče z pokoje, a přijdouc do předsíně, aniž by mne bylo zpozorovalo, kdybych se byl sám s tou žádostí nevytasil, aby mne u své vrchnosti opovědělo. Zdlouha kráčela děva do pokoje k milost Paní zpět. Sotva do dveří vkročila, zakřikla milostivá velitelkyně: „Již

jsi tu zase!“ — Dívka odpověděla ponížně: „Pan učitel z B. —, jehož milost Pán objednal, mešká v předsíni a dává se opovědit.“ „I aby do toho das,“ pravila jedna ze slečinek, tof ani dnes naši partii nedokončíme, a toho kantora sem právě diblík přinesl, aby mně již jistou výhru překazil. Af čeká, až se papá z lovu navrátí, mamá s ním beztoho ničehož k vyjednávání nemá, a když vám mladý pán v čeledníku velké šprými dělal, vezměte si tam pana učitele, tenf vám může nějaká mravná naučení povědít.“ Celá tato zábava děla se tak hlasitým způsobem, že jsem ji v předsíni až na poslední slovíčko vyslechnouti mohl a musel, a každý si může pomyslit, jak mně s mými zásadami o všeobecné vychování okolo srdce bylo. Daje se již jednou na vojnu, chtěl jsem až do poslední krůpěje bojovati, a odebral jsem se se zpět přicházející divčinou povolně do čeledníku.

(Dokončení.)

M l u v n i c e.

(Pokračování a dokončení.)

Seznam některých knih,

v kterých se zásoba valná průpovědek, bájek a povídek ku cvičení v mluvení pro dítky nachází.

50 bajek Štulcových. Výborná kniha; zvlášt některé z připojených básniček jsou výtečné. Dobře by to bylo, aby učitel obrázky vymaloval, a jednotlivé podlepil na lepenku. Čtenářům se mohou po jedné půjčit, by se jim doma učili, ten té, onen oné; a pak zas je vystřídali mezi sebou.

Bačkorův: Malý vypravěč. Pěkný; mohlo by však semo tam dětinštějším býti.

Vinařického: Kytky, oba svazky. Není třeba chválit.

Vinařického: Slabikář od str. 30. Potěšení maličkých!

Douchovy: Krátké povídky o nakládání se zvířaty. Prálbych, aby byly všechny obrázky z knižičky této na jednom archu vytištěny (as jako na ohlášení) a barevné k dostání, by se zavěsiti mohly ve škole. Slíbeno to bylo sice, ale posud nemohl se jich můj p. agent v Praze dopídit. Nemělyby v žádné škole scházeti; děti se jim rády a s velkým pro mravy prospěchem učí.

Rozumovy Hádanky. O těch byla ocenující kritika v těchto listech podána. Rychlý odbyt dokazuje jejich vhodnost.

Zahradníkovy bajky. Tyť mají do sebe velké ceny, a jsou poklad moudrosti; vlastně jsou pro lid dospělejší. A však i pro mládež najednu vybrati lze.

Sychra ve dvou svých spisících obírá se výkladem *příšloví českých.*

Mnoho najdeš příhodného ve všech *čítankách*, zvlášť *Šumavského*, v *Školce* blahopověstné, v *Slovesnosti* a j.

Radou ti to budiž konečně učiteli, abys čítaje kněh, nečítal pro sebe, ale abys znamenal, coby se i dětem tvým hodilo, to si pak vypsál do zvláštní knihy. Uvidíš, jak radostně se děti na tebe dívají budou, a jaké ticho nastane, jak milé se této knihy dotkneš!

Rozhodnutí některých úloh z měřictví.

(Pokračování.)

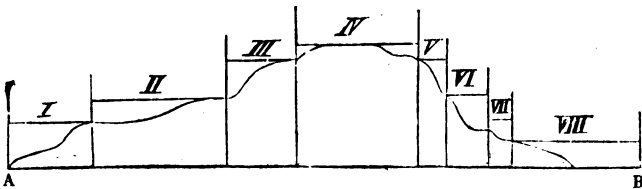
Úloha III.

Měřiti rovnice přes kopec.

Předešle slyšeli jsme, jak možno vytýčiti rovnici přes kopec, nyní jedná se nám, jak možno rovnici takovouto měřiti.

Nejdříve budiž tu připamatováno, že při vyměřování ploskostí na poli vždy plocha vodorovná se vyrozmívá, a že se nebere nižádný ohled na plochy křivé. Kdo by práci takovéto jistotu upíral, tvrdě, že plocha křivá jest větší nežli plocha vodorovná aneb vůbec nežli plocha rovná mezi

stejnými hranicemi, a že tedy jedna za druhou brátí se nemůže, tomu budiž za odpověď, že poněkud má pravdu. N. p. k povlečení vycpané sesle potřebujeme více látky, nežli bychom potřebovali, kdyby místo vycpaného sedadla bylo jen rovné prkénko. Nápodobně měli bychom k potáhnutí kopce více látky zapotřebí, nežli k potáhnutí roviny v týchž mezích pod kopcem. Patrně tedy, že křivá plocha na vycpané sesli a na kopci jest větší nežli plocha rovná v týchž mezích. Však to pravda jen v těchto a podobných případnostech, nikoli ale na poli, kde se jedná, mnoho-li se tam může rozsítí, aneb mnoho-li kliditi. Na tyto otázky odpovíme, že na kopci právě tolik, jako na rovině pod kopcem, kdyby se tento odstranil. Kdyby o tom pochyboval, nechť si jen připomene, že všechny trávy a byliny ze země kolmo rostou, a věc se vysvětlí. Posázejme n. p. hromádku z písku udělanou dřívky, aby jedno dřívko stálo vedle druhého a kolmo, odstraňme potom, táhnuvše dřívka, hromádku, shledáme, že na plochu rovnou, na níž hromádka ležela, ni více ni méně dřivek nebudeme moci postavití, nežli jich stálo na hromádce. Mysleme si místo dřivek trávu, byliny, obyčí a vůbec rostliny, a místo malé hromádky z písku celé kopce, a úkaz jest tentýž. Nyní nebudeme se také diviti, že v praktickém měřictví podotknuto o měření *rovníc přes kopce*, a proto přistupme k rozhodnutí úlohy samé.

Mezi body A a B byla by rovnice přes kopec vytýčena, již máme měřiti. Dle obrazce našeho bylo by to, jako bychom měli měřiti pod kopcem vodorovnou čáru AB. Tato práce neměla by žádných obtížností, kdyby bylo jen přístupu pod kopec; však i na kopci možno práci tu vykonati a sice takto:

Dvě osoby vezmou měřický řetěz a budou sobě počínati, jako při vyměřování čar na rovině, s tím rozdílem, že bude zde vždy jedna osoba státi vejš, a druhá níž. Začnou-li n. př. měřiti od bodu A k bodu B, bude státi přední osoba (osoba bližší k bodu B) vždy vejš, zadní níž až k oddělení IV. Odtud to jde s kopce, a stání osob bude nyní naopak. Starost obou osob jest, aby zůstaly vždy v rovnici, a aby řetěz napnutý ležel vždy vodorovně. Poslední stane se, když v oddělení I., II., III. přední osoba řetěz položí na zem, zadní jej ale na tyčce tak vysoko pošoupne, až leží vodorovně. V oddělení V, VI, VII a VIII klade osoba zadní řetěz na zem, a první jej zdvihá. V oddělení IV. spočívá řetěz u prostředku na zemi, a na koncích jest vyzdvižen. Zadní osoba pilně si znamená každou odměřenou délku, a součet všech jednotlivých délek dá délku vodorovné čáry AB. Že tomu tak, můžeme se takto přesvědčiti: Představme si, že na kopci kolmo zabodnuté tyčky dosahují až na vodorovnou plochu AB, a že od jedné tyčky k druhé vodorovně napnuté řetězy sjedou po tyčkách až dolů na rovnici AB shledáme, že tato bude zouplna přikryta řetězy v ouhrn vzatými, a že tedy částečné měření vodorovně napnutých řetězů na kopci v celku to samé jest, jako bychom měřili rovnici AB. Mimo to jest z měřictví skumného známo, že vodorovné čáry jsou spolu též rovnoběžné k čárám vodorovným; tak též jsou čáry svislé opět rovnoběžné k čárám svislým. Dále ještě známo, že rovnoběžky při setkání-se s jinými rovnoběžkami tvoří zároveň, a že v tomto protiležní stranice jsou stejné. Dle toho činí v obraze našem vodorovně napnutý řetěz na kopci s protiležní vodorovnicí pod kopcem a s prodlouženými tyčkami kolnými v každém jednotlivém oddělení ouplný zároveň, v němž tedy protiležní stranice t. vodorovně napnutý řetěz s protiležní vodorovnicí jak částečně tak také v celku stejný býti musí. Ž toho všeho jde, že délky vodorovně napnutých řetězů na kopci ve všech osmi odděleních dohromady zcela jsou stejné s vodorovnou čárou AB, a proto vše jedno, jestliže měříme na

kopci aneb pod kopcem rovnici AB. Měření takovéto částečné přes kopec slove *měření po stupních* (Staffelmessung).

Ještě zde podotknouti sluší, aby tam, kde nemůž řetěz u prostředu na zemi spočívat, neměřily se délky celým řetězem, jelikož tu síla nestačí, aby celý řetěz rovnoběžně se udržel. Tak zase naproti tomu odbývá se měření po stupních na příkrých kopcích n. př. v oddělení V, VI a VII, kde jsou vzdálenosti jen malé, pouze latěmi aneb sáhovkami. —

(Pokračování.)

Z Milévsko.

Dne 21. ledna byla zdejší městská škola zvláštním darem poctěna. Náš vysoce důstojný p. t. pan prelat *Jeronym Zeidler*, opat kláštera Strahovského, maje vědomosti, že zdejší školní mládež se v přírodopisu vyučuje, ráčil obdarovati zdejší ústav školní vzácnou sbírkou na 238 kusů nerostů.

Šlechetný, štědrý dárcce zavdal tímto dobročinným a chvalitebným skutkem naší milé mládeži k dotčenému předmětu netoliko zvláštní náchylnost, aby vzdělanosti v přírodopisu nabyta, nýbrž prokrestil cestu i k pokračování ve větší nábožnosti ducha lidského, aby díky tímto praktickým způsobem ve viditelném stvoření také k náboženství vedeny jsouce poznaly, v jakém poměru životní i bezživotní tvorové ve všech třídách veškeré přírody od nejvyššího až k tomu nejnižšímu a zase od nejmenšího až k tomu největšímu v nepřehledných řadách k samému Stvořiteli se nacházejí — slovem: jak Bůh v přírodě nic prážného netrpí. Račiz Svrchovaný za to Lidomila našeho, o vzdělání, blaho a prospěch mládeže naší tak pečlivého a milostivého, jenž i v mnohostranných případnostech důkaz podobné lásky projevil, ještě mnohá leta svým požehnáním provázeti.

Emanuel Kypta,
místní učitel.

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk Bedřicha Rohlíčka, dříve vd. Táborové.

POSIL Z BUDOČEK.

Časopis pro učitele, vychovávatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvrtěk u Fr. Řivnáče na Přímokopech číslem 858—II. Předplácí se na čtort léta 45 kr., na půl léta 1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl. 50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.

Návod k užívání zeměznalecké mapy Čech.

(Dokončení.)

II. *Útvar břidličný.* Ve svorenu, jak ze všeho jest viděti, vytvořily se na nynějších hranicích českých vypukliny t. vrchy ohromné, čímž onen dotčený *rám hraniční* hornatý povstal; za to ale v jižních Čechách jakési poloobloukovité hluboké — k východu hlubší necky se vytvořily, jenž od západu až k východu v délce 40 mil se táhnou a všechny pozdější dtvary hornin v sebe přijímavše jako v neckách slité a vrstvitě nad sebou složené chovají.

Necky ty již podlé barev dobře rozeznáš; co není v jižních Čechách růžové neb lilakové, nýbrž jinobarvé, to leží v oněch neckách. Ty samé necky poznáš podlé pořččí Mže, pak leží pořččí Ohry, Běly, Labe, Jizery, Cidliny, Orlice, Metuje atd. v těchto neckách. (Na jezerniny Budějovické a Třeboňské zatím zde nebereme ohled.)

Nejdolejší vrstva hornin, které v oněch žulo-rulových neckách jest *plasa břidlicová*, která ačkoli jen na západu až do prostřed jest patrná a na bílední leží, přec i v ostatních neckách se nalezá, což se nejen kopáním do hloubi a v hlubokých řečištích *) atd. potvrzuje ale i tím, že pohlednem-li

*) U Prahy na Petřínu leží opuka, pod opukou pískovec, a pod pískovcem leckde tenounká vrstva uhlí, hlavně ale pod uhlí mohutný útvar *břidlice*, na níž celá Praha leží.

kolem na kraje oněch necek, cípy břidličné všudy spatříme z jedné i z druhé strany, k. p. u Chrudimi a Skuče na jihu a u Roketnice, Hrádku, Nového Města, pak u Vysoké a Železného Brodu na severní straně.

K útvaru břidlice náleží taká černošedá místa, jenž kamenné uhlí značí, pak i modrá místa s vápnem mramorovým a se zmijudem (Diorit), který dobu tu převraty svými ukončil. Dobu tu tvoření nazýváme *broznen*, od slova brozno, jenž značí místa močálovitá u řek, jezer, rybníků atd., kamž se odevšad šlem a bláto, jakož i shnilé zbytky rostlin ze zvětralých hor stíkají.

III. *Útvar jesešní* č. červeno-pískovcový, též *brsenský* nazvaný. Po uložených útvarech a členech břidlice nastala nová doba, jenž slove *jesešen*, proto že v době té se ukládal písečnatý hlinou a krevelem prostoupený kal, jenž utvrdnul v jeseš č. červený pískovec (alter rother Sandstein). K jesešu náleží ještě *hukva* č. tak zvaný *jisp* (Porphyr), též ložiska uhlí, vápna atd. Jeseš však a jeho články nepokrývají již celý útvar břidlice, nýbrž do hlubšího dílu necek na východě se táhna vytvořil velké výplazy u Blšan (nedaleko Rakovníka), u Českého Brodu, pak mohutné u Jilemnic, Hostinné, Náchodu, Brňnova, Supí-hory, ano i u Lančkrouna, tak že souditi lze, že všudy zde mezi těmito místy pod pískovcem neb opukou leží jeseš. Hukva č. jisp jest jeseš horkem a hlacením proměněný.

IV. Po jesešové době a po jeho útvarech mělyby vlastně zvláštní horniny následovati t. útvary *livenskéé*, tak jak se to v jiných cizích zemích kolem Čech nalezává, a však tu v Čechách jest jistá mezera, t. horniny takové nenalezají se v Čechách, z čehož soudíme, že nebyly zde zplozeny, bezpochyby za tou příčinou, že vody tehdejší přes vysoké hranice České stoupati nemohly. Za to ale mohutně se vyvinula doba

V. *laděnská* t. útvar *pískovceé* a *opuky*, jejichž rozsáhlost po Čechách v oných neckách snadno podle barvy žlutavé a žlutavo-zelenavé poznati můžeš. Táhně se od Prahy, Strašíc a velkých Holetic širým středem celých necek až za

Litomyšli a za Lanškrounem do Moravy. K tomuto útvaru počítá se i *čedič*, jelikož čedič po utvoření pískovce a opuky ze země co sopkový kámen vystoupil. Tato doba pískovce a opuky sluje také *ladven* od slova ladva, t. země se sladkou (ne-mořskou vodou a s dalekými od moře vodami, což rázem jest tenkrátňho vyvinutí se zemské souše.

VI. Po ladvenu následoval *jezeren*, t. věk jezer českých, jenž nejvíce jen v pohoří Ohry a Běly na severu, pak v pohoří Lužnice a Vltavy *), na jihu své kaly hrubo-vápenaté, hlinaté a uhelnaté uložily. Jezera tato byla jaksi odloučena od velikých necek jižních Čech.

Všecky tyto doby zeměkúry naši počítají se za předpotopní t. že se staly a zběhly před vůbec známou, velikou potopou světa. Všecky následující doby zeměkúry naši slovou *po-potopní*. Potopeniny jsou v Čechách skoro všudy rozšířené, a proto jsme je nenaznačili; a naplaveniny jsou jen u nynějších hlavních řek, k. p. u řeky Moravy (v Moravě), u Váhu na Slovensku, u Dunaje atd. Vynechali jsme tedy potopeniny i naplaveniny mocněji vyvinuté.

Kdokoli z láskavých čtenářů pozorněji toto vše si na mapě prohlédl a v paměť i v živý názor vštípl, již již mnohé bude mít usnadnění v pochopování věcí ostatních, o kterých zemězpyt jedná, jakož i ostatní učení o rolnictví, stavitelství atd.

C.

Po seznání hlavního přehledu zemězpyteckého v Čechách, hleď každý 1. ve svém místě orientovati se, t. začítí pravé poznávání a pátrání českého ouzemi na místě tom, *kde sám bydlíš*. Nemohli jsme ovšem veškerá místa geografická v Čechách na tuto mapku postaviti, a však tu vezměme některou mapu geografickou zevrubnější ku pomoci, a zajisté brzo nalezneme svou dědinu, svůj městys neb město, a podlé naší mapy pak brzo pozná se, na čem stojí t. na které hornině aneb v které hornině celé okolí

*) Též trochu u Ledče v jihu, a u Krotavy na severu atd., což ale nepatrné jest.

se nalezá. Nemůžeme dostikráte tu věc opakovati a začátečníkům na srdce klásti, aby *v přírodě samé na ony horniny hleděli* a tisícere jich podivné záměry a proměny pozorným okem stíhali a tudy pak jakýsi *praktický pohled* si získali, bez něhož se nelze obejít v pravém posuzování věcí přirozených. Tisíc proměn má žula, v každé skoro krajině jinak na oko vyhlíží a přec jest to jen žula. Tak i břídlice, strakoud, zmijúd atd.

2. Taktéž snadno rozhraní a začínání nových útvarů hornin se nalezne, a tak mnohemu člověku v krátkém čase svého živobyti, kde přec leckdy i delší cesty se udají, možno jest, že svá zemězpytecká poznání rozšíří, a zdokonalí. Čechy nejsou tak veliké, aby vzdělanější, ba i sprostý člověk přsležitosti neměl, aspoň tu a tam mnohé krajiny projíti a pozorněji prohlédnouti, a tím zajisté každá cesta jeho jakéhosi duševnějšího interessu nabude, aniž více na hory a roviny, údolí a hvozdy okem pohlížeti bude netečným neb myslí otrlou.

Člověk znající se v zemězpytu zajisté všudy po zemi přeradostně cestuje, neboť všechny ano i ty ohromné na oko nestvůrné skály i hlubiny již k němu mluví a jestliže umdlen cestou si poutník zasedá, nesedá on co cizinec ale co vroucí přítel a známý těchto kameněných svědků, jenž napořáde nám steré otázky dávají, a i některé odpovědi milé o dávnominulých věkách zeměmati naší znám vypravují.

3. Hleď každý zříditi si podlé karet č. *map větších*, krajových, k. p. *Krejbichových*, aneb ještě lépe podlé *map triangulačních*, jež nyní každý ouřad a obec chová, zvláštní geografickou č. zemězpyteckou mapu svého okolí; zkoušej polohu hornin, běh jejich hranic a jejich nad sebou vrstev a znamenej si zde a tam vyskytující hlinišfata, šachty na uhlí, na rudy rozličné, pak fabriky atd., a to čín do okolí 2 hodin, kde zase druhý učitel to samé učiniti může.

Tím způsobem teprv za čas, bude-li kdysi české učitelstvo národní působiti jeden veliký celek jednoho šlechtěného ducha, může povstati mapa zemězpytecká co nejzevrubnější; neboť mějme to na paměti, že přítomnou mapu nijak za bezchybnou vyhláshujeme. Bezchybnou může se

teprv státi příčiněním tisíce lidu hlavy otevřené a vzdělané. Nebude-li učitel jen učití písmenkám knih ale i velkopísmenám mohutné, všeobživující přírody, tu zajisté začínati bude od popisu otcovského domu, jeho vůkolí vždy dál a dále se rozšfřujícího a od popisu ouzemí dědiny své, aby konečně k celku vlasti celé došel, a v *Putovně* tím zdařileji i ouzemí ciziny ano i celého světa probíratí mohl. Loket ten vlastní a dětem vštipený bude výborný a v skutku ouplný, tak že pak směle jim žák bude moci změřovati krajiny vedlejší a cizí.

3. Současné může bedlivý učitel i přikročiti k hotovení mapy zemězpytecké *vypuklé*, pracované pódle dát pravých výšek a nížin ouzemí a sice na začátku jen k *mapě svého okolí* na 1 neb 2 hodiny ve vzdáli, tak jako se již zvláště Frančané pokusili o hotovení map vypuklých. Jimi teprv práce ta celá obdržela by *korunu názornosti* a neobyčejné užitečnosti, jakož i usnadnění žákům těmito věcmi důležitými vyučováním. Měření výši hornin není tak těžké, aby učitel vzdělanější takové předsebevzítí neuměl, a sice buď zeměměřický buď tlakoměřický. Prvním učí měřictví, jemuž učitelstvo národní již hojněji se vyučuje a druhému učí sílozpyt č. fysika, tak že pomocí dobrého tlakoměru vždy s prospěchem vykonati se dá. (O tom svým časem více.)

4. Při tomto bedlivém stopování přírody hledíž vždy na myslí mýti, jakbys onen svazek přírody mezi horninou neb mezi horninami a *mineraly* v nich obsaženými, mezi živěným *rostlinstvem* a *živočišstvem*, pak mezi *člověkem* a jeho průmyslem vždy lépe a lépe nahlížel, tak abys konečně toho nerozdílného celku došel, jehož stává mezi člověkem, ano mezi národem a vlastí jeho hmotnou. Bůh dal člověku tu hroudu (*gleba* latinsky) hmotnou, aby s ní tak dlouho pachtil a trmácel, ažby mu z ní veselé osení těla i ducha vyrůstalo, vzkvřtlo, zráló a pravého *chleba* podávalo. — Neпостаčuje však k tomu ledabylý všeobecný přehled a všeobecné tvrdění, nýbrž v skutku ta nejmožnější zevrubnost, neboť v průmyslu často pro maličkosti neznámé stojí celý ohromný kolostroj, a přetěžko jest ustanoviti, coby v pří-

rodě bylo malíčkostí neb velikostí. V přírodě vše jest důležité.

Zúmyslně jsme na mapě naši připojili známky, kde se který důležitý kov nalezá, kde se těží a kde se i dále ku zpracování promyslnému vede. Jsouť onyao rudy kovo-hojné, jako květy země, jenž pak nad zemí a v zemi zvláštní hornický, tavířský a průmyslnický život vůbec zavádí.

I zapotřebí tedy seznámiti se se značkami kovů, jakož i se známky fabrik rozličných, jak na hoře v levo na mapě podlé pořádku sestaveny jsou, aby se pak po mapě čísti mohly v podrobnu a v přehledu.

Měli jsme v úmyslu kromě dotčený průmysl s minerály také rozsetý průmysl s rostlinstvem a živočištvem připojiti, a však mapa bylaby pak tuze přeplněná, tak že by pak jedno pro druhé nezřetelným se stalo, kromě žebychom se spokojili pouze naznačením míst barvami, tak žeby místa a města s průmyslem *zemní* (hrnčírství, porcelaniectví, skláře) *žlutý* prostředek dostali; místa s průmyslem z rostlinstva *zelený* prostředek; místa s průmyslem ze živočišstva *krvavý* prostředek. Podlé míchanosti průmyslu bylyby i barvy dotčení míchané.

Naznačení silnic a cest nechtěli jsme vynechati, neboť pro učícího se žáka zemězpytu dobře jest, jde-li obyčejnou cestou, aby věděl, jak horniny v ouzemí, po němž právě jde, se mění, a kde jich jest rozhraní, a jakové jest.

Ostatně kdo by zevrubněji si chtěl na své mapě i průmysl český naznačený míti, rovněž se mu poslouží časem svým; neboť důležité jest v přehledu dobře znáti, kde v Čechách který průmysl buď přírodou buď úmyslem, jest usazen, kterýžto poslední bývá mnohém nestálejší a nebezpečnější prvního. —

6. Hledíž každý zaopatřit mimo mapu malovanou několik těch samých map ale *nemalovaných*, a to proto, a) abys mohl pro přednušky školní namalovati si mapu vždy jen *jeden věk*, pak druhý, třetí atd. k. p. na jednu si jen *svoren* t. kde žula, rula, svor, jinorázec, karárský marvan atd. se vyvinuly; pak na druhou mapu *brsen*, kde křídlice, břídlice, křemitec,

droba (Grauwaße), osla, psacek, krovol, rašjec atd. se nalezají, též zmijud, marvan, strakoud atd. Na třetí mapu přišly by útvary *jesepu* a *jispu*; pak na čtvrtou mapu útvary *opuky* a *pískovce*, *čediče*, *drasneku* atd., a na potom konečně jezerniny; b) aby se žákům aneb vůbec učícím se mohl dáti pojem o přirozených hranicích Čech, českých krajů, podkrajů, žup atd., neboť *politické hranice* bývají, ovšem na škodu země, jiné než *přirozené* a ty ustanovuje *povaha ouzemi hor a vod*. Jak vůbec známo z vyššího zemězpytu a dějepisu jsou to hory, jenž země a národy rozdělují, a jsou to vody, jenž se spojují. Nedej zemi vod tuť máš *poušť*; jen vody jsou žilami země urodných, a jen *hory vysoké* mají stálé prameny, a jsou pravým *rozhraním vod*. Čím vyšší jsou hory a čím delší, tím více dělí i národy od sebe. Pohoří dlouhá žďarná (z prvohor složené) na 600—2000 stěv. dělívají *národy* od sebe k. p. Šumavské pohoří, Krkonoše, Rudné hory. Nižší hory k. p. brdovité dělívají kraje od sebe, a každý lochan, jež zavírají č. obstupují a prameny, potoky, říčkami a jednou spojující řekou oživují, představuje vlastně jeden *kraj* v sobě ukončený, kterýž spojuje řeka jednotlivá z říček potoků a pramenů složená. Tak n. p.: Mže č. Berounka tvoří *poříčsko* Mže, a to zoujímá celou prostoru země od vrchu Osy (Osser) v Šumavě až k Žandovu u Chebu, a odtud, t. od Osy dilem až ku Kamejku a od Žandova ku Chuchelským břehům před Zbraslavou. Vltava co *velká* již řeka, *dělí* zde *kraje* jednotlivé a sice k. p. poříčsko Mže od poříčska Sázavy, ačkoli velká řeka více krajů v jednu zemi zase spojuje.

Jak z mapy vidíme, jest poříčstvo Mže hlavní sídlo *plasy břídlíčné*, která ač dále za Vltavu sáhá, přec Vltavu se dělí (bývalý Berounský, Plzenský, kus Loketského atd. kraje). Jelikož řeka Mže zase má podřeky t. Oslavu, Bradlavku, Radbuzu, Vrchomží *) č. začátek Mže, Střelu, tedy

*) Vrchomží tvořené jest podle vůbec známého *Vrchlabí*, a značí začátek Mže, tak jako Vrch-ohří; vrch-vltaví, vrch-sázaví, vrch-jizeří, tak jako zase vodopis český žádá názvy: Konec-vltava, konec-

tato jich podpoříška tvoří podkraje, a každý podkraj má zase své přirozené popotočí č. potočsku, někdejší *staro-českým župám* rovné. To samé platí ač s proměnami i o Vatavě, Sázavě, Ohře, o Labí, Jizeře atd., čehož další rozvedení očekávají se musí ve vodopisu samém.

Jakož jsme zde o vnitřku Čech promluvili, tak nyní i o celku Čech samém t. na venek obráceným promluvíti sluší. V průměru hodí se země česká velmi dobře k účelům spolu politickým; neboť v čtverhranný silný rám zahrnuje svůj národ, a všecku svůj přírodu, ano tím i historii a osudy národu, a dobře jest žáku znáti tuto dobrou *prvomíru*, aby podle ní uměl cizé národy a jich sídla měřiti a posuzovati. Jest-li kdy Richter pravdu měl, že děje národu závisí od ouzemi národu, tedy to Čechy velmi světle dokazují. —

Ostatně ale Čechy jsou nemálo zkráceny, neboť začátek poríčí Ohry počítá se k Bavorům, a začátek Lužnice v Budějovicku u Vitorazu*) počítá se k Rakousům, což jest nepřirozené i škodlivé celku. Jen malé kousky u Liberce, kde začátek jest Nisy, pak u Rumburku a Braunova patří podlé rozhraní vod k cizině.

Ostatně každý znatel okolí svého se prosí, aby pochyby na mapě Poradám učitelským v Budči oznámil, a sice k tomu cíli, aby pak budoucně zcela ouplná a větší mapa pospolitou pomocí vydána býti mohla. —

mže, konec-ohra, konec-vatava, což tvořeno jest podle názvu: *Konec-chlum*, a konečně: Střed-vltaví, střed-ohří, střed-mží atd.

*) Vitoraz, nyní Weitrach, býval Slovany osazen, což dobrý takt v osazování zemí celkovitých projevuje; uhonem času ale Vitoráz přišel k Rakousům.

O domácím vychování mládeže.

(Dokončení.)

Mladík as čtrnáctiletý stál v čeledníku u okna, a z dlouhé chvíle naň poklepával, tak že, když jsem tam vkročil hrdě se poobrátil na mé pozdravení nepoděkoval, aniž se ze své zábavy vytrhnouti nedal. Co druhá dívka mne slušně pozdravíc, v pilném šití pohřížena byla, podala mně má průvodkyně stolicí a nabídla mne k sezení. Několik minut trvalo v čeledníku hrubé ticho, až mladý pán, co divoch vyskočiv, ze dveří pádil. Nyní nastala lamentace. Moje průvodkyně vypravovala své družce onen neblahý výstup u milost Paní, končíc následujícími slovy: „My jsme chudé, nešťastné dívky; chceme-li počestnými zůstatí, nezbyvá nám nic jiného, než abychom co nejdříve tuto panskou službu opustily a raději v potu tváří svůj vezdejší chléb si dobývaly.“ Na to počaly obě hořce plakati, a já s mým tvarohovým srdcem měl jsem co dělati, abych s nimi plakati nemusel. Těšil jsem obě dle možnosti, dávaje jim tu radu, aby svou stížnost buď milost Pánovi neb panu vychovateli přednesli. „I tuť bychom špatně pochodily,“ pravila jedna z dívek. Milost Pán by nám za takovou pošetilost několik vsaditi mohl, a pan hofmistr je více k obávání, nežli mladý pán sám.“ Vypravovaly mně mnohé prostopášnosti, kterých se pan hofmistr, tento pravý vzor svých učenců dopouští; podotkly velmi značně i jeho zvláštní obratnost jak k milost Paní tak ku slečinkám, z čehož zřejmě vysvitlo, že pan hofmistr více ku zábavě milost Paní, milost Pána a milost slečinek slouží nežli vychovatelem u mladých pánů jest.

Já však vida onen krásný obrázek vznešeného vychování, ani jsem více na návrat milost Pánův nečekal, a ubíral jsem se zkormouceným srdcem k domovu. Po celé zpáteční cestě k domovu přemýšlel jsem na ony troje zásady vychovatelské, ježto jsem dnešního dne v útrobu svých zkušeností uschoval. Mimo nadání napadla mně následující slova mudrce Plutarcha:

„O kých bych mohl, jako onen starý Krates říkával, na to nejvyšší místo města vystoupiti, a ze vši síly volati: „Co myslíte, rodičové, jenž větší pilnost na vydobývání ve-
zdejšího bohatství vynakládáte, nežli na dítky samé, jimžto
„je zanechati hodláte!“

Připojil bych k tomu, že takoví rodičové podobají se onému, jenž více péče obracel na střevíc, nežli na způsobnost nohy své. — Hněd v prvních okamžicích novuzrozeného dítěte urovnejme zásady u výchování jeho. První zásada budiž, aby se stalo dobrým, mravným, nábožným, a u všech okolnostech lidských užitečným oudem. Arcif, že výchování, byť by to i nejlepší bylo, dítko k tomu utvořiti nemůže; ale napomáhati, vyvinouti, řídití a obrátiti možno. Zdaliby vyvinutí, dle našich záměrů a dle našich sil uspořádané, přec pravého oučinku nepřineslo, nemůže naší vinou slouti; něb zhyne-li bylina slabá a od kořene pokažená, nemůže se též za chybu zahradníkovu pokládati. Pravda jest, že bedlivou dohlídkou, pilným ošetřováním mnohá símě krásně pučí, mnohé slabé květiny síly nabývají; tak i člověk bez výchování zůstalby zvířetem, dítko by též zahynulo, kdyby se hned nově zrozenému občerstvení nepodal; protož i výchováním stává se člověk člověkem.

Ukončice stručné pojednání své, volám ku všem rodičům slovy Siracha 7. 23.

„Máš-li dítky, vychovávej je, a hled ohnouti šíje jejich v mladosti.“

Václav Kratochvíl,
I. učitel v Blatně.

Rozhodnutí některých úloh z měřictví.

(Pokračování.)

Úloha IV.

Měření na poli čáry křivé.

Často stává se, že i čáry křivé nutno měřiti řetězem aneb sáhovkou, jako n. p. meze lesů, rybníků, vinutí se

řek, cest a j. Chtíce řídit se dle zásady první, musili bychom upotřebiti k měření křivek opět jen křivých čar co míry; však neskončený může býti počet jich, tak že ani nemožno zhotoviti ku každé z nich zvláštní míru. Jsme tedy přinuceni, užívat v případnosti takovéto měr rovných.

Každá křivá čára rozdělí se na malé dílky, aby každý dílek mohl se považovati za rovnou čáru; napotom měříme každý dílek zvlášť co rovnou čáru a míry jednotlivých dílků v ouhrn sečteny dají délku celé křivky. —

Někdy nejedná se o zevrubné měření čar; tenkrát stanovíme délku *krokem, cestoměrem, hodinami, zvukem, okoměřem* a j.

Stanovíme-li délku krokem a chtěli bychom ji znáti též v sáhách, musíme zkoumati, v jakém poměru stojí kroky naše k míře obyčejné. Dobře ale jest, jestliže cvičením-se kroky tak zřídíme, aby se jich vešlo pět na dva sáhy. Dejme tomu, že bychom měli n. p. vzdálenost 200 kroků dlouhou, můžeme délku tu i v sáhách udati, soudíme-li takto: 5 kročejů činí 2 sáhy, mnoho-li sáhů činí 200 kročejů? Anebo ve způsobu počtářském:

$$5 : 2 = 200 : x; \text{ z čehož obdržíme}$$

$$x = \frac{200 \times 2}{5} = 80 \text{ sáhů. —}$$

Zvukem stanoví se vzdálenost takto. Pomocí dobrých hodinek vteřinových (Sekundenuhr) vyměříme čas, který uplynul od okamžiku, kdy jsme spatřili n. p. blesk vypáleného děla až k okamžiku, kdy bouchnutí k nám došlo.

Známo jest, že zvuk v jedné vteřině 1050 střeviců víd. uběhne; napočítáme-li tedy 4 vteřiny, máme vzdálenost velkou $1050 \times 4 = 4200$ stř. víd. —

Cestoměr jest stroj, který vykonanou cestu udává. Pakli se do pásku kolem těla otočí, neb do hoří v ruce, neb do sedla na koni, slove tehdaž *kročejochet*; jest-li se pak upevní na voze, tehdaž slove vlastně *cestoměr*.

Kročejochety jsou obyčejně zhotoveny z mosazu, a skládají se z krabice zavírající v sobě dvě kolečka. Z krabice jde provázek, který jest přivázán buď na noze člověka aneb

na koni, a jelikož každým spuštěním nohy se přitahuje, postrkuje každým krokem první kolečko dále. Kolečko první vsáhá do kolečka druhého a otáčí je; na tom jest opět připojena ručička, která okazuje počet kročejů.

Vlastní cestoměry na vozích jsou druhu kolikerého. Nejjednodušší a nejpevnější záležit v železné krabici, která na zadní ose vozu jest upevněna. Má v sobě dvě kolečka, první se 40, a druhé se 47 zuby; potom kladnici (Triffling) a točenici bez konce (die ewige Schraube). Na hřídeli točenice z venčí jest hvězda s 5 paprsky, z nichž při každém oběhu kola vozního rafička na špici upevněna jeden takový paprsek postrčí a tak pomocí točenice bez konce obě kolečka v krabici pohybuje.

Na hřídeli prvního kolečka jest kladnice se 6 cev (Zriebstöße), která vsáhá do kolečka druhého. Otočí-li se kolo u vozu pětkrát, otočí se hvězda jednou, a kolečko první v krabici pohne se o jeden zub dále; otočí-li se kolo vozní 10krát, otočí se v tom čase hvězda dvakrát, a kolečko první v krabici pohne se za ten čas o dva zuby; otočí-li se kolo u vozu 200krát, otočí se hvězda v tom čase 40krát, a kolečko první v krabici o 40 zubů, t. otočí se teprv jednou.

Jestliže ale kolečko první jednou se otočí, otočí se kladnice na témž hřídeli také jednou, a kolečko druhé, do nějž kladnice vsáhá, pohne se o tolik zubů, kolik má kladnice cev, t. o 6 zubů. Otočí-li se první kolečko dvakrát, otočí se kolečko druhé o 12 zubů dále, a kolo u vozu 400krát; otočí-li se první kolečko $7\frac{5}{6}$ krát, otočí se kolečko druhé o 47 zubů, t. jednou, a kolo vozní $1567\frac{2}{3}$ krát. Na hřídeli tohoto druhého kolečka jest připevněna ručička, která, oběhnuvši jednou do kola, počet oběhu kola vozního t. $1566\frac{2}{3}$ krát. udává. Jestliže má tedy okolek vozního kola $15\frac{15}{47}$ stř. bude délka vykonané cesty = $15\frac{15}{47}$ stř. $\times 1566\frac{2}{3} = 24.000$ stř. = 4000 sáhů = 1 mile rakouská. Na hřídeli té ručičky jest ještě jiná, která jistou předložkou se pohybuje, a teprv po 20 obězích první ručičky, tedy po 20 milech jednou se otočí. —

Částým cvičením-se může člověk i v okomře dosti daleko to přivést, jak o tom již mnoho příkladů svědčí. —

(Pokračování.)

Igor Svatoslavič

čili

slovo o pluku Igorově a báseň indická: Rama-Jana.

Vetchá, stará slovesa této básně v skutku okouzující mají dojem na čtenáře a zasluhují všeho uvážení a v paměť uvádění. Bohužel nelze všem místům jejím rozuměti pro historickou neznámost tenkrátních všech okolností a osob, a však čemu se rozumí, úžasem naplňuje každého.

Náleží však tato hrdinská báseň Rusům hluboko zádumným, jsouc z nejstarších pamětí literatury ruské ku konci 12ho věku. Jest tedy Rusům Igorův pluk tolik co nám Rukopis Královédvorský. Krátký obsah její jest následující.

Igor Svatoslavič (t. syn Svoslava) kníže Severo-Novohradský spojiv se se třemi sobě pokrevnými knížaty táhl r. 1185 se svými a s vojsky jich proti tatarským hordám Poloveckým nedadouc toho vědomost ani Velkému knížeti Kyjevskému ani nečekal všeobecné výpravy proti tomuto hlavnímu nepříteli ruské zemi. Houfové Igorovi nevšímalí si varovných znamení na nebi, dobyli sice v první bitvě jasného vítězství, a však brzo zase Polovci zotavivše se napadli na Rusy a rozprchnuli po dvojdenní porážce veškeré vojsko ruské, chytili i samého Igora a do vězení jej odvedli, z něho ale předce sám utěkem si pomohl, nade čímž celá Ruská země opět velmi se zaradovala. —

Hlubokým citem pronáší básník svou a všeobecnou bolest, t. že ruská knížata v nesvornosti žijí a hrdostí svou jakoby nižádného k pomoci nepotřebovali, v odvážlivá nebezpečení pro veškerou ruskou zem se pouští. „Řeklitě „(knížata) bratr bratru: to moje a to moje-že; i načali „knížata pro malé (věci) toto veliké mluvití (t. tato hrozná

„slova zjištnosti) a sami na sebe zbouřeni kovati. Pohaní se
 „všech stran přicházeli s vítězstvími na zemi ruskou. Ženy
 „ruské vzplakaly řkouce: už nám svojích milých lad ni myslí
 „mysliti, ni mněním domněti, ni očima vzhledati a zlata a
 „stříbra ni málo toho nachovati. A vzstoultě bratři! Ky-
 „jev touhou a Černigov pohromami, tesknost rozlívá se po
 „Ruské zemi; knížata sami na sebe zbouřeni kovali a po-
 „hání sami vítězstvími nabíhající na Ruskou zemi brali daň
 „po veveřici ode dvora. Igor i Vševlad už lež ubudili
 „(vzbudili), kterou to byl uspal otec jich Svatoslav, hrozný
 „veliký kníže Kyjevský. Tehdá veliký Svatoslav vyronil zlaté
 „slovo slzami smíšené i řekl: O moji dva synové Igore a
 „Vševlade! časně jste načali Poloveckou zemi meči kvělití,
 „a sobě slávy hledatí; než nečestně odolali jste, nečestněť
 „krev pohanskou prolévati jste. Vaše chrabrá srdce jsou
 „v ukrutné oceli kovaná a v bujesti zakalená. To-li jste
 „stvořili mé stříbrné šedině? Řekli jste: zmužujme se sa-
 „mi, přední slávu sami pochyťme, o zadní se sami podě-
 „líme. — Tu Igor vysedl ze sedla zlata v sedlo Košče-
 „jovo (t. jenž za šarapatku néstojí); sklonila se tu hradům
 „zabradla a veselí poniklo“ — atd.

„O ruská zemi už Šelom'anem nejsi. Hle větří, Stri-
 „bozí vnučí vějí s moře střelami na chrabré pluky Igoro-
 „vy, země drnčí, řeky smutně tekou, Polovci jdou od Dona
 „i od moře i odevšech stran.“

„Byli věkové Trojánovi, minula leta Jaroslavova, byli
 „pluci Olgovi Olga Svatoslaviče. Tentě Oleg rozbroje me-
 „čem koval i střely po zemi rozsíval. Tehdáž při Olze sí-
 „valo se a rostalo ruznicemi, hubíval se život Dažboha
 „vnuka (t. Štěstí) v knížecích rozbrojích věkové člověkům
 „krátili se. Tehda po ruské zemi řídko ratajové (sedláci) výskali,
 „než často vrány krákali, mrchy sobě dělíce a kavice svou
 „řeč hovořily chtěce poletěti na žrádlo. To bylo v ty voj-
 „ny neslycháno: s rána do večera s večera do světla le-
 „tají střely kaleny, hřímají šavle o lebky, třeští kopí oce-
 „livá v poli neznámém, prostřed země Polovecké. Černá
 „země pod kopity kostmi byla poseta a krví polita, túhou

„vzešly po ruské zemi. Zachází tráva žalostěmi a stromy „s touhou k zemi překlónili se, už pustína sílu přikryla.“

Těmi a takovými nářeky smutnými naplněná jest báseň a jest tedy i pro naše časy důležitá, neboť ještě nevidíme všechny Slovany spojené v jednu duši k jednomu cíli, ještě jim jedno *slunce v nádrách* nesvítí. — Utrpěli Rusové hrozné bouře, hrozné bídy, veškerá jich *příslovi* (načež již Čelakovský nás pozorny činí) dýchají jen smutné zkušenosti; a veškerý jich zpěv jest dodnes — zádumčivý. A však zašli již ti časové; Rusko stojí nyní ohromné, všem cuzým na postrach a maličko mine, že i slunce rovnoprávnosti a čisté lidskosti vzejde nad ním. Jen u nás západních Slovanů napořád Visla (polská) nelíbá ještě Sávu Horvatskou, Mura (krainská) nežná ještě slovenský Váh a Hron, Odra Lužičanů a Slezanů ještě neslouží Marici a Vardaře Volharské. Hrozná zajisté přijdou ještě mračna na země tyto, *dokud se nespojí, co Báh spojil k cílům velikým*. Tisíce nehod již minulo, tisíckrátě upěly drahé vlasti a podlehly tu Polovcům, tam Mogolům (viz Jaroslava), tu Maďarům, tam Němcům a Turkům a hle, um náš ještě se nemůže probrati, aby spatřil: Tuto jest tvé slunce, v tomto znamení zvítězíš!

O Bojáne, kýžbys dále pěl svou píseň: „Těžko že „hlavě kromě plecí, zle že tělu kromě hlavy; těžko slavské „zemí bez Proslavy. Ni chytrému, ni rychlému, ni ptákem „rychlému soudu božího neminouti“ t. není možno minouti.

Jednotlivé krásy této básně jsou:

Zdatilý a zvláštní jest popis prvního vítězství Rusů nad Polovci č. jak je náš Dalcml nazývá Plavci. „S rána v pátek podupali (Rusi) pohanské pluky Polovecké i rozsuli se střelami na poli, pomknuli krásné děvy Polovecké a s nimi zlato i povlaky i drahé aksamity; ortmami i japončicemi (japonskými látkami) i kožichy počali mosty mostiti (dělati) po bažinách i blátivých místech a všakými náradími Poloveckými. Červený prapor, bílá korouhev, červená čelka, stříbrný oštěp (dostaly se) chrabrému Igoru Svato-slaviči.

Popis následujícího neštěstí:

Druhého dne velmi ráno krvavé záře světlo opovídají, černé tuče (mračna) s moře jdou, chtějí přikryti čtyry slunce, s nich třepestí siní bleskové; (tak bylo) býti hromu velikému, jíti dešti střelami s Donu velikého; tu (bylo) se kopím přelámati, tu se šavlím potručeti o přilbice Polovecké na řece Kajale u Donu velikého. Kam Tur tahnoucí s Igorrem do pole (Vševlad) poskokal, svou zlatou přilbicí pobleskuje, tam leží pohanské hlavy Polovecké; poštěpány šavlemi kalenými přilbice Avarské od Tebe Jar-Ture Vševlade. Co mi šumí, co mi zvoní už ráno před zořemi? Igor pluky zavrácuje, žel tě jemu mila bratra Vševlada. Bili se den, bili se druhý, třetího dne ku poledni padli práporci Igorovi. Tu se dva bratří rozloučili na břehu bystré Kajaly (řeka v Polovecké zemi). Tu krvavého vína radosti, tu hody dokončili chrabří Rusíci, svaty napojili a sami polehali na zemi Ruskou. Ničí se tráva žalostěmi a dřevo s túhou k zemi přiklonilo se. Na řece na Kajale tma svět pokryla, po ruské zemi prostřeli se Polovci jako parduží hnízdo. Už snesla se hana na chválu, už třeskla nouze na zvuli; už vrhne se div (strašidlo) na zemi.“

Nadherné jest volání knížat na pomoc Igoru:

Veliké kníže Vševlade! Nemyslíš ty přiletěti z daleka, aby otcova zlata stola zaštitil. Nebo ty můžeš Volgu vesly rozkropiti a Don přilbicemi vyléti, můžeš po suchu živými šereširy střílet. Ty bujný Ruřiče i Davide! ne vše-li přilbice po krvi plovaly? ne vaše-li chrabrá družina rýkala (křičela) jako tuři raněni šavlemi kalenými na poli neznámém. Vstupte hospodinové v zlatý stfemen za křivdu toho času, na zemi Ruskou za rány Igorovy, bujného Svatoslaviče! Halický Osmomysle, vysoko sedíš na svém zlatokovaném stole. Podepřev hory Uherské svými železnými pluky zastoupiv královi cestu, zatvořil si v Dunaji vrata, metaje břemena skrz oblaky, soudy řídě do Dunaje. Hrůzy tvoje po zemích tekou, střílíš s otcova zlata stola Sultany za zcměmi. — Don ti kníže křičí a zove knížata na vítězství.

(Pokračování.)

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelshá v Budči Pražské.*

Tisk Bedřicha Rohlička, dříve vd. Táborové.

POSEL Z BUDČE.

Časopis pro učitele, vychovávatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvertek u Fr. Řivnáče na Pří-
kopech číslem 858—II. Předplácí se na čtvrt léta 45 kr., na půl léta
1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl.
50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celoro. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.

Uzavírání sňatku.

„Jaké semeno,
také plemeno.“

Vyňatek ze spisu: „O vychování tělesném.“

Podává

Jan Spott,

Dr. lékařství a ranhojictví, ředitel ústavu přírodovědeckého v Praze.

Člověk čím více se vzdělává, tím více bolužel se od-
rozuje a klesá v ohledu tělesném. Vykročiv z dráhy, ja-
kou mu příroda prvotně vykážala, tralí vždy více sil a chorí.
Zákonům přírody ale nelze se bez trestu rouhat. Jedna
z nejnovějších příčin vždy horšího odrozování—se ve mohut-
nějších a vzdělanějších třídách, jsou ale: zle volená man-
želstva. Oučel u obaplném spojení přirozený jest: zdravé
a četné potomstvo. Vizme jakým způsobem příroda ho do-
sahuje i jak rozliční národové ji následovali. U zvířat na-
stává obyčejně u obaplném se vyhledávání krutý mezi
jednotníky pohlaví mužského boj, po skončení kterého vždy
jenom vítěz co nejsilnější a nejbujarejší plod svůj rozšiřuje.
Podrobuje se takto u živočichů vůli a žádosti pohlaví muž-
ského jenom tenkráté druhé pohlaví, když dostatečného má
rukojemství podstaty a zdařilosti ploditele. — U národů
rozličných podobné panovaly a panují obyčejje. Co vítěze

vidívaly rády dívky svého milence, a zasnoubenec musíval skládati dostatečných důkazů své odvážlivosti a myslí udatné. Skušenost takto dávno překonala lid: že toliko pravdivý a horoucí záchvat, toliko mocný zápal lásky s to jest, dokonalé vydávati potomstvo. Musel takto u Špartanů novou manželku sobě vždy muž z rodičův domu ukrásti, ve vlastním ale domě jenom kradmo choť svoji vídat, dovoleno bylo — neboť se vysmívali obecně Špartanové muži, kterého by byli shlédli, an z pokoje ženy vychází. Potkáváme se s čímsi podobným u jižních Slovanů. I nablíželi nejední národové: že obapolná láska a vzájemná náklonnost ke sňatku nevyhnutelně jsou potřebny. Poukazujeme na obyčej u nás dle Všehrda panovavší, že totiž ke sňatku mohla sama sobě dcera muže zvoliti, a jestli otec nesvolil v sňatek, mohla dcera podati svou záležitost na celý rod aneb ucházeti se o nález u ouřadu. Tady vidíme, již ženské pohlaví co osobu vystupovali, prosté všech otrockých poměru. — Ovšem že nynější obyčeje u zámožných tak na obapolnou lásku nehledí jako na vzácné a hojné dary, mohovitost, velké jméno neb vzácný a vysoký rod, ba i v domech mírné majetnosti již pýcha, lakota a marnost zastupují pravdivý zápal. A tak ne zřídka se stává, že u prostřed těchto časných statků nadarmo hledáme obapolné spokojenosti, vzájemného štěstí u zdařilém svých dítek vychování a pěstění.

Ale pominuvše lásku, která jest slepá, a tudíž někdy zbloudí, a kterou rozumní rodiče poněkud spravovat mohou; zdraví a síla tělesnosti nových manželův první zasluhují uvahu. Špartané na to měli ohled největší, aby volili manželství z osob pěkných, bohrých, rázných i švarných, na jejichžto tvářích veselí a zdraví zářilo. Protož obecným v celém Řecku zdáním, nic nebylo krásnějšího nad Špartany i Špartanky. — Velké a majetné rodiny zavírají sňatky, aby jenom majetnost svému rodu udrželi a rozmnožily — tady ale jest všeho povážení hodno: že ve vyšších třídách obyčejně panuje vysílení, že tedy obyčejně pro převýhodné žití líhnou se a usazují dědičné nemoce zvlášť počasně. Jestli

vrstva nemísí se zasňubováním-se se zdravější, tedy vždy více se odrozuje, vždy silněji slábne, hasne i mrzačí. Možná nyní velmi často slyšet otázku, proč za našich dnů máme tolik neduhů nových, kterých starobylost neznala? Ale náš způsob života ničím žití starožitných se nepodobá. Kazíme se vždy více i zženštíme měkkostí, nečinností i rozmařilostí. Samo nahromadění nauk a umění jest zřídlem zkázy tělesné. Zjevily se tedy nové příčiny chorob, kterých druhdy neznáno a kterých podnes neznají svobodní národové, kterým obyčejně divochové přezdíváme. — Zasnoubením-se s rodinou zdravou, třeba chudou zaopatří i zachová žádoucí zdraví i vlohy na další časy. Není však pravidla bez výmínky a tak nalezneme i rodiny dobrého zdraví, vloh i mohovitosti, což ovšem vzácným jest a řídkým štěstím.

Volíce muže pro dcery, neb ženy pro syny nejenom potřebí uvážít jich *nynější zdraví, tvar i budovu*, nýbrž i spolu a nejhlavněji to: zdali není v jich rodu neb nebylo nějaké *choroby dědičné*. Znaky ženského zrostu ke sňatku příslušícího jsou:

- 1) pocházení od zdravých rodičů jmenovitě matky.
- 2) zdravé dětinství, krtic a anglické nemoce prázdné.
- 3) zanechání šněrování obzvláště přílišného.
- 4) čmíry pravidelné.
- 5) bedra široká, stehna ke kolenům stíkáající-se, zuby zdravé, zřúst obzvláštěně hřbetu i kříže rovný.

Ženské naproti tomu malé neb zkřivené, majíce v poměru druhých oudů tuze dlouhých ramen, dlouhou bradu, velké modré oči, bílou kůži i měkké maso: vždy spolu nějaké chyby při sobě kostí bederních chovají, šťastnému porodu méně více odporující. — Rodinné ale *choroby dědičné* jsou: souchotiny, nemoc anglická, krtice, padoucnice, záduřivost i bláznění. Lékařové uskovňují častokrát jednotlivé nemoce, ale sama toliko vláda zemská i rozumné zákony vyplenit i vykořenit je mohou. Příkladem nám jsou: osypky, čemovité nemoce, málomocenství (pokožní to choroba východní) atd. Nelze ovšem celé rodiny odkázat na bezženství, neb takové právo by se považovalo za kruté a

nelidské, spolu jak vkládat jarmo na osoby, které jinak přislíbují všechny společenské ctnosti. Konečně takové právo by bylo nesnadno vykonat, a zavaldo by lidem zlým nové příležitosti nadužili utiskování nevinných obětí. Náleží tedy těch výstrah spojit v mysl i srdce rodičů a pěstounů. Náležitý způsob žití může na čas dlouhý osoby od vypuknutí *souchotin* ochránit, a zasnoubení jich s osobami druhé pleťi, kterých budova prsou jest dokonalá a silná může náklonnost k tomu neduhu povlovně vyhasit v jich rodině. Totéž i o jiných chorobách dědičných bude platiti. Provalení *krtic* možná velmi často předejiti tvrdým, prostým i sesilujícím způsobem života, a tím zcela je konečně v rodině vyhladit i všelikou k nim náklonnost umoriti. Daleko trudněji vykořenit *padoucnici*, a ještě trudněji *zádamčivost* i *šilenost*, pročež jich nejvíce u zasnoubení se vystříhati náleží. Zdá se, že čas, způsob žití i mísení rodu s osobami zdravými mnohem snadněji mohou spravit jiné ústroje než hlavu; k čemu připočítati sluší: vady srdce, krutost, pýchu, vilnost i lakotu.

Jiný nezpůsob jest: *příliš časně vstupování v sňatek*. Ta věc jest vážnější, nežli by kdo mohl myslit: neb vysílení porouchá zdraví rodičů a neduživé působí potomstvo. Noví zasnoubenci nálezše v manželství nové slasti, nadužívají jich, podkopávají zdraví své a potom rychle nechuf pojme k manželce. Mladý člověk bez zkušenosti a nauky, potřebující sam průvodčího i místra, stane se manželem a otcem. Co za smutné divadlo! Umírá častokrát takový muž i otec, než se naučí být jedným i druhým. Časné nadužívaje žití, časné vyčerpá všechny jeho půvaby, hnuší sobě tedy potom všecko, i samé žití, trpí, choří i umírá za živa. Zlé následky předčasných manželství mnohem jsou patrnější v ženách, které vysílené outěžky i kouty, před časem stárnou a někdy v 30. neb 40. roku zacházejí. Odkázané na trpení a kouty nedospělé částky rodičů trpí na zanícení, zatvrdlosti, bělotoky, krvotoky, madry atd. Z vysílení celého těla hojně povstávají choroby prsní, břišní, i částí rodičů, i konečně chřadnutí, vodnatelnost, *souchotiny*. Pro-

tož v našem ponebí musíme věk k zavírání manželství příhodný ustanoviti pro ženské mezi 16—20, pro mužské pak mezi 24—30 rokem. Pravidlo náleží ale rozumně přizpůsobit každému zvláštnímu pádu; neboť i sklad těla i způsob života může vzrůst i dozrálost opozdit nebo přispí-
šit; ačkoliv ukázání čmír i jiných znamení, pouze ukazují počatou činnost částek rodičích, nikoli ale dospělost. Známo že leta přirozená u nás ouřednictvím se ohledávaly a sice ne dle počtu let, nýbrž dle pučení a nádýmání-se prsou u ženských, a osypání brady a částic rodičích u mužských, poslední oboje znamení ale nemusela ve spojení býti, proto že mnozí muži až do starosti žádných na bradě vousů nedostávají (Všehrd). Osoby výhodně žijící spíše dozrávají, tak i v městech dříve než na venku. Kdo by myslil, že náleží bráti ohled na lidnatost země a z té příčiny že méně potřebí zakazovat sňatky předčasné, tomu budiž odpovědi: že množit počet neduživců i mrzáků není lidnatosti posloužit. Konečně sluší na každého pravého občana šetrný zřetel bráti rozumným volením na zdravé potomstvo, an nynějšímu pokolení, nepříznivými občanskými poměry, dlouho trvajícím bezženstvím vojska a ouřednictva, beztoho hrozí upodlení a zvrhnutí.

Vážnou rovněž uvahu zasluhuje patrná neplodnost *sešlých* již osob, kterým by vstupování v stav manželský se mělo rádně zabránit. U mužských těžko čas vykázat, v kterém plodit přestávají; ženy pak nepochybně jak mile trátí čmír.

Uzavření sňatku též překáží *všeliké zvrhnutí plní*, které plodnost ženských tomu ohavnému řemeslu se oddavších ruší. U Čechoslovanů dávno již na to zřetel byl brán. Tak již v 10. století dle biskupa Dittmara jak sprznění tak i povolnost ze strany ženské přísně na těle byly trestány. Vojenské řízení (2XV. století) nařizovalo bez milosti vyhnání žen necudných z tábora. Podobně zní úsudek u Všehrda nad unosem a podávením. Nečistota tělesná dle mandatu Richemburského (1620) byla trestána metlami, vězením i na hrdle.

Konečně překází sňatku plodnému uzavření ve *vlastní rodině* — čehož zvlášt k udržení majetnosti se dělá. Nejjistější to způsob k odrodění a zvrhnutí; čehož již na domácích zvířatech lze pozorovati. Protož tomu již za starodávna mudrci odporovali a křesfanské myslí platíž tedy výrok písma svatého.

Vychovatel lidu i bude míti na zřeteli všelijaké pověry panující u námluvách i na den zasnoubení, častokráte spokojenost nových zasnoubenců na celé živobyti rušící. Ať se poučuje lid, aby více na zdraví a dobrý mrav nových zasnoubenců hleděl než na všeliké pověry, i byšby dávným třebas zasvěceny byly obyčejem. Toť bude základem pevným štěstí nejenom manželů nových ale i celé rodiny; potom ať třeba přší na den svatební, ať se to neb ono přihodí při hodu svatebním, ať svíčky u obřadu posvátném nestejně hoří atd. atd. nic to vše nepřeruší spokojenost mravných, zdravých, mladých, pro sebe, rodinu svou i vlast žijících manželů.

Láska u vychovávání a vyučování.

(Pokračování.)

Od prvního okamžení, kdy dítě skutečnému rejsování a psání počne se učiti, musí se u něho též na *školské* sezení přísně hleděti, jelikož ho nyní více třeba, než za časů prvnějších, kdy děti v sednicích tak dlouho držány nebývaly a tolikerému učiti-se nepotřebovaly. Avšak držení těla, jak ze zkušenosti vím, nejen ve školách, nýbrž i v rodinách, a jak od rozličných učitelů (mimo vlastní zkušenost) jsem se doslechl, i v učitelských semeníštích, ježto onino byli navštívili, vůbec velmi málo pozornosti se věnuje.

Jest to sice zdoluhavá věc, tomutéž žáku totéž vždy a stále musít povídati a opakovati, nesmí nás to však přece nijak unaviti.

Školské všeobecné: „Sedte rovně!“ atp. přemálo prospěje, asi tak, jako všickni jiní *všeobecní* příkazové a zákazové.

Musímeť se k *jednotlivému* žákovi obrátiti, jinak přelechne příkaz i zákaz aneb myslí sobě: „To se mne netýká.“

Méně škodí, naučí-li se dítě o něco méně krásně psáti, než když špatnému držení těla přivykne; písmo jen když *dosti zřetelné* jest a vlastnost tato když časem i u zběžném psání docíliti se dá. Viděl jsem školy, v nichžto přes polovici žáků při tom *nejnepřirozenějším* držení těla jakož i tabulky aneb knihy přece, aniž jsem možnost toho pochopiti mohl — hezky psalo.

Mohou-li žáci v takovéto případnosti hezky, dobře psáti, dalo by se věru souditi, žeby mnohem lehčeji na *zdravé držení těla* navykati se dali.

Avšak ovšem — hledíváť se pouze a jedině na *písmo!* Přejde arci velmi mnoho na to, *jak* počáteční (pojmovní) učitel žáka dostává. — Zvyklý-liť tento již z *domova* na postavení a pohybování své pozor dávati, bude to tím spíše ve škole činiti; pročež volám ke všem matkám a jich zastupitelkám: „*Budtež velmi bedlivy na držení a pohybování těla malíčkových, i přibližte již od třetího roku k tomu, aby dítka vaše:*

1. všecko tiše položilo a postavilo;
2. tiše nohama stoupalo;
3. tiše po schodech chodilo;
4. tiše dveře odevíralo a zavíralo;
5. mluví-li aneb jde-li, rukama silně aby nepohybovalo;
6. v chůzi se neklátilo aniž nestejným krokem nechodilo;
7. když mluví, očima nekroutilo, ani jimi příliš nepohybovalo;
8. když mluví, se nepitvořilo;
9. — — prsty nehrálo;
10. — — rovně a pokojně stálo neb sedělo;
11. na jedné noze dlouho státi sobě nezvykalo;
12. v chůzi aneb stojí-li, ruce v před nesvěšovalo, ani je nespínalo;
13. k lidem, s nimiž mluví, příliš blízko se nestavělo;
14. sedí-li bez práce, bez zaměstnání, křivě nesesedělo,

ani neslušně a nemotorně se nepodpíralo, ani nohy své okolo noh židlicě neotáčelo, ani je křížem nekladlo;

15. při prohlížení nějaké knížky, nějakého obrazu atd. věc příliš blízko k očím nedávalo;

16. věc, na niž se podívali chce, nezpůsobně nepopadlo, zláště je-li to cos subtilného, k. p. čisté šátky, obrazy*) atp.;

17. subtilné věci: šaty, papíry atp. vždy pořádně složilo**);

18. subtilné věci nikdy na nepravé místo a nikdy křivě, nerovně nekladlo;

19. čte-li aneb dívá-li se na nějakou věc, ji vždy zrovna drželo aneb položilo;

20. u stolu slušně sedělo a nohy pořádně stavělo, stolní náčiní k. p. lžičky, vidličku, nůž slušně drželo;

21. když jí, příliš nefoukalo, nemlaskalo, hltavě nejedlo, ani po jiných lidech nepohlíželo;

22. přes nic a mimo nic v sednici nešlo, by to, co k zdvihnutí jest, nezdvihlo;

23. na židlici, na niž nějaký šat, kniha neb cos jiného leží, nesedalo;

24. pakli někomu něco podává aneb od něho něco odbírá, slušně a pravou rukou to činilo***).

Nemysliž nikdo, že všemu tomuto dítě najednou aneb

*) Jsou mnozí, ano i vzdělaní lidé, jižto skutečně mnoho citu pro umění mají a přece ani žádný výkres, ani mappu, obraz atd. při pohlížení naň do ruky řádně neberou, nýbrž věc tu jednou rukou v *dole* uchopují (a takto jí zohýbají, na místě, co by jí jednou rukou *nahoře* držeti měli, tak aby takořka v povětrí se vznášela) aneb jí *oběma* rukama drží.

***) K tomu se dá nejlépe působiti při oblékání a svlékání-se dítek, přidržujeme-li je totiž k tomu, aby šaty své samy sobě braly a je pak opět samy ukládaly (jak podotknuto při hračkách), a netrpíme-li, aby se to *dle jich libosti* dělo a ony na *kterékoli* místo šaty ukládaly. — A právě tak musí se i při jídle již záhy na slušné držení jak těla, tak jídelního náradí bedlivě hleděti.

****) Nepravíž nikdo, že by mnohé z tohoto k držení čili k nošení a pohybování těla nepatřilo; co se tím neprostředně neděje, děje se to prostředně, i jedná se tu vůbec více ještě o *smysl* (cit) pro pořádek, slušnost, nošení a pohybování těla, než o *úplnou zručnost* v jednotlivých těchto věcech.

za krátký čas naučiti lze, tím méně, že by ono vše to v několika letech sobě navyknouti mohlo; postačí prozatím, pakli je při každé *vhodné a přiměřené příležitosti* vždy a opět na to upozorníme a ano když se na jedno v druhém a v třetím, na druhé v čtvrtém a v pátém, a opět na jiné v ještě pozdějším roce *navykne*; a však chraňme se dítěti stále o tom kázati, zláště nesní (při vši důležitosti věci samé) žádná *výhradní, obzvláštní váha **) na tyto zevnitřnosti kladena býti, sice vychováme na místě příjemných dětských postav s příjemným též se-pohybováním *švihličkáře, upejpálky!*

Jako při všem jiném, tak přijde i zde na to, *jakým duchem* se cos děje. Jisto ale jest, že dítě, vedeno-li tuto *přirozeným* způsobem, později ve škole a pak i po celý svůj život též lépe seděti a ohebněji, obratněji se zachováti dovede, než jiné, jemuž se podobného vychování nebylo dostalo.

(Pokračování.)

Igor Svatoslavič

čili

slovo o pluku Igorově a báseň indická: Rama-Jana.

(Dokončení.)

Krásný jest i opis útěku Igora z vězení:

Prysknulo moře v polunoci; jdou smršť **) mhlami. Igorovi knížeti Bůh pouf káže ze země Polovecké na zemi Ruskou k otcovu zlatu stolu. Pohásla večeru záře: Igor spí, Igor bdí, Igor myslí, pole měří od Velikého Donu do malého Donce. Komoň v polunoci (stál uchystán) Ovlur (sluha Igorův) hvízdnul za řekou, velí knížeti rozumněti.

*) Měl jsem již žákyně, ješto na nic tak nedbaly, jako na *rovné držení (nohemi) těla*. Na tyto nemohl jsem se nikdy bez srdcebolu podívat, jelikož tím jak vše *opravdivé*, tak *všecka dětská prostota* zmizela.

**) smršť = Bafferthofe.

Igor kníže poskočil hranostajem ke třetí (třtinám u vody) i bílým hoholem (divoká husa) na vodu; vrhl se na rychlý komoň i skočil s něho bosým vlkem i poletal sokolem pod mhlami zabívaje husy i labutě k snídání i obědu i večeři. Donec řekl: Mnoho ti slávy, a Končaku (vůdci Polovců) nelibosti a Ruské zemi veselí. Igor řekl: o Donče; mnoho ti veleslávy kolebavšímu knížete na vlnách, stlavši jemu zelenou trávu na svých stříbrných březích, oděvavši jej teplými mhlami pod stínem zelena dřeva, střehnul si jej hoholem na vodě, čejkami na proudech, černaďmi (kachny chocholaté, černé divoké) na větrech. — Na sledu Igorově jezdí Izak s Končakem (oba Polovci stíhající Igora). Tehda havrani nekrákali, kavice, straky nestrakotali, po větvech polezali (samá dobra znamení u Rusů) toliko datlové tektem (fukáním) cestu k řece kážou, slavíci veselými písněmi světlo opovídají. — Slunce svítí se na nebesu, Igor kníže v Ruské zemi. Děvice pějí na Dunaji. Igor jede po Bořičevu (vršek v Kyjevě, kde nyní chrám sv. Ondřeje stojí) k svatě Borodici Pirogošti. (Pirogošt přinesl obraz matky boží z Cařihradu do Kyjeva.) Stráně (jsou) radostny, hrady veselí, pějíce písně starým knížatům a pak mladým. Zdrávi knížata i družina bojovavší za křesťany proti plukům pohanským. Knížatům sláva i družině.

Byloby zde přemnoho ještě co povídati a vykládati vroucím duším slovanským, jimž každá krůpěj drahá jest, neboť z této básně, tohoto čistorozence slovanského, nejen grammatik přemnoho získati z ohledu starých forem, jakové jsme již v Kralovédvorském rukopisu viděli, ale i přírodopyzpítatel, milovník starožitností a dějepisu, zvláště pak básníci, máme-li ze slovanské krve vyrostnuvše, dále růsti přirozeně a zárodek ten s rázným výsledkem pěstovati. Není tedy dokonce dosti, aby našinci básně tyto četli, tuť zůstanou neplodnými, aby ale i jiné národní slovanské básně zvláště Rusů a Srbů četli a tak pole to rozhojnili, jak to již náš Čelakovský ve svém výborném: „Ohlasu ruských“ písní učinil.

Všecko ostatní, jak se to nyní u nás v rýmky a veršičky frakové přiodívá, zahyne zjista časem, neboť národ pozná svou vlastní krev, své pravé zárodky, své vítězové věštby, odmrstí cizé školy, cizé rýmy, cizí rozpěv, cizé obyčeje, cizé náhledy, cizé mudrování a zachová slávu nejen dědům svým jako Izaslav ale i proslavení člověčenstvu, jakž to od každé krásné a přirozené Květeny lidstva očekávati se musí.

K přednášením tyto básně se nehodí, neboť nelze posluchači množství obrazů sivým orlem naletaných, v náhlém běhu chápati; nadto jsou mnoha místa temná, ano i zcela neznámá. Ovšem ale důležité jest, aby podrobné její krásy rozebírány, užívány a v život zaváděny byly.

Básně Královédvorského rukopisu daly se dosti snadno aspoň v řádky pořádati, zde však ani toho možno nebylo, Igorův pluk jesti velký dithyramb, kde básníka v horování, v bolestí a nadšení již ani veršovní nohy ani což jiného stavovalo.

A však i tu vidíme druhou školu č. druhý věk národního ruského věštění. Neboť i zde v básni toužebně vzdychá básník po Bojánu, jako náš Záboj po Lumíru, i zde viděti již. doby křesťanské, kde věchá slova věché způsoby básní musely hynouti před dobou živlu zcela jiného. Skladatel tedy Jaroslava o pobití Tatarů, a skladatel o Igorově pluku padají v tuže samou kategorii, což i času se zhola srovnává. Igor žil a bojoval r. 1185, bitva pak Hostýnská svedena byla r. 1241, tedy asi o půl století později, při čemž (t. proti Tatarům a Mogolům) nejen Polovci padli ale i Rusové, ačkoli si pomáhali. Ostatně viděti patrně, že škola ruských věstců, byla téže správy a téhož ducha, jak naše česká, neboť sady mnohé skoro doslovně si podobají k. p. minul den prvý, minul den vterý, a když za třetím luna byla a pak: Bili se den, bili se druhý, třetího dne ku poledni padli praporci Igorovi. Sedlej bratře svoje rychle komoně i mojí ti hotovi, a množství jiných.

Bolest největší však svírá tu obzvláště Slovana, pomní-li, že čas tak málo ukrutný památek zachoval z oněch dob, kde národ ouplně ještě žil jakousi neočevanou bojostí a

přirozeností. A však i tu ještě nepouštějme nádeji, neboť dilem ani Ruská země, ani Česká, ani jiná Slovanská nejsou ještě tak prohledány, aby zhola nic více odkrýti se nedalo, a byť i to se nestalo, tím pevněji a statněji hajme malého statku majetnost a pohlížejme raději k východu slunce do přebohatého Industanu, odkudž naše Slovanští praotcové přišli. Tam zajisté hojně nalezneme dědictví a poklady neočekávané pro národ i člověčenstvo. Zištný Angličan loupi a na duši na těle mrtví tento národ ráj světa obývajcí, a však my Slované nedleme hlásiti se aspoň prozatím po duševním jich dědictví. Cesta národní musí Čecha vésti z Čech do zemí pobratřenců slovanských, kteráž se nekončí v Rusku, ale sáhá až do Hindustanu. To-li vše Slovan napřed prošel, pak teprv ve svém dalším vzdělání odeber se do vůkolních cizín.

Těchto podotknutých slov jest sice málo na papíru, přemnoho ale v učitelství, máli t. učitelstvo naše dítě slovanské napřed s vlastním seznámiti, a pak teprv do ciziny v Putovně vésti! —

Jestli jsme vše z podotknutého Igorova pluku za krásné uznali, i což říci máme o předrahých a přehojných perlách našich prapraotců hindustánských? Spíše než bylo Lumírů a Bojanů byli dávno již pěvcové veliké hrdinské básně *Rama-Jana*, *Maha-baratha* a množství jiných. Proslavený Řeků pěvec Homer daleko zůstává za pěvci hinduskými, jenž upřímo naši praotcové jsou, jak jsme několikráte již byli dokázali. Tam tedy drahý Slované! hledej své dědictví, tam učiteli přihlížej, abys mládeži své co předkládati měl, nemysle si, že na Bavorských hranicích, jakž nám to do uší hučeno bývalo, konec jest slovanského světa. Tam spěj, kde slunce vychází. Hojnost nad hojnost zůstavili nám Indové, spisy mudrcké poznatkozpytecké, básnické, mravnické, bohoslovní, právnické, lékařské, počtářské, algebraické atd., což nám divno nebudiž, žilif v ráji, jehož do dnes trvá; tam jsou nejvyšší hory na světě a spolu nejnižší, nejteplejší; tam

hojnost diamantů a zlata, tam nejkrásnější z celého světa Květena a Zvířena. Tam odtud jde naše koření, tamodtud vše co vzácného a drahého, pročež i od nejdávnějších časů zdejší předobří lidé až do této doby od *hladových zrádníků* válkami přepadáni a nade všechen pomysl trýznění byli, tak že největší díl Hindustanů nyní Angličanů přešpinavému náleží. Při tom při všem nezašel ten národ prastarý, a zachoval bohudiky vše ze své slavné dávnověkosti.

S úžasem spatřujeme co již tento proslavený národ před 2 — 3 a 4 tisíci lety pracoval. O kýchby brzo *hospodárství* našeho národu tak vyniklo, aby nám brzo, aspoň v překladech práce oněch praotců podávalo.

Náš Ant. Jungmann sice začal a náš Hanka, a však což jsou ty trochy proti nesmírnému množství? Slyšme jen něco z Hankova překladu (Krok, díl II., str. 5—20), a porovnejme s kterýmkoli podobným místem Iliady řeckého Homera a poznáme brzo rozdíl ku velikému prospěchu Indů.

Válka Lakšmona s velikánem Attikajou.

„Jak mile Lakšmon skončil řeč, Attikaja mstou rozpálen, pouští naň vražedné kopí, ale Lakšmon stíhá okem blížící se u povětrí nástroj smrti a žena proti němu kalenou střelu zdrtí tuto na tři kusy. Tíméž způsobem z jedné i z druhé strany na tisíce vyházeno a zničeno oštěpů. Lakšmon zakládá na rychlo pronikavou zbraň, na tělivu rovně velikého jako samého boha Indry luku; letí obosečný oštěp. — Nardarmo velikán nastavuje proti němu všeliký způsob zbraně. „Prudšího a rovně pálícího jako hrom oštěpu nic v letu za-
„držeti s to není Vrcícím letem, pálí, hubí, ztroskoce všecky
„vcečné překážky i Attikaju stíhá. — Ohromný jeho let
„rozloučen s kadlubem, s takým na zemi padá rachotem,
„jako hrůza skály, kterou hrom rozrývá.“ —

Jak tuto hrom třeští, tak zase srdcejatný jest pláč rodičů nad smrtí Jedináčka: Dlouho přitulovali k srdcím svým studené to tělo a tu hluboká vydávající vzdychání, padli podle něho na zemi. O Jadino Datto, praví tu Máti v rozhorlení smrtelností jeho zledovatěle líce. O moje dítě! Ty co jsi mne více nade svůj vlastní život milovalo, proč v

čas rozloučení se mnou na tak dalekou cestu nejmenšího ke mně potěšujícího slova nemluvíš? Dovol, synu, ať tě jednou políbím, jednou ještě na nejméně a již podávám se tak ukrutnému rozloučení.“

Tak cítili, tak jednali, tak psávali naši před mnoha tisíci lety živší otcové! a my dosud pro cizinský hluk a vřesk, pro zotročování a bolesti nemůžeme se zpamatovati, abychom aspoň věděli, kde co z kostí našich pohledávati máme. O nevyovědná bolest svírá Slovana, takto-li sebe vidí ostavena u prostřed přerozhášené, bezsrdečné, soběcké Evropy!

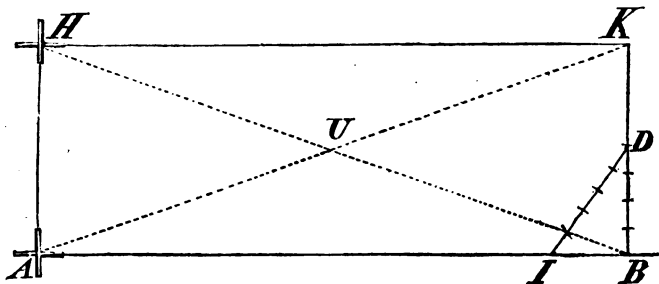
Rozhodnutí některých úloh z měřictví.

(Pokračování.)

Úloha V.

Táhnouti na poli čáru kolmou.

Jest kolikero způsobů táhnouti kolmici na poli; však nejsnadněji a nejlaciněji dají se následní dva dobře upotřebiti.

Způsob první. AB bylaby na poli vytýčená rovnice; z bodu A má se táhnouti kolmá čára. K tomu cíli zaopatríme si kříž úhломěrný. Jsou to dvě na sobě kolmo stojící a v středu na holi spočívající ráhenka. Takovýto kříž postaví se v bodu A kolmo, aby jedno rameno směřovalo k bodu B. Jelikož rameno druhé stojí kolmo na prvním, bude také čára AH, tažená podlé ramena druhého, kolmo

stáli na rameně prvním, a že toto leží v rovnici AB, stojí AH také kolmo na AB.

Kdybychom měli na př. táhnouti na AB kolmici z bodu H, postavili bychom kříž do rovnice AB, aby jedno rameno leželo v směru AB. Napotom postupujeme, držíce se neustále jedním ramenem kříže v rovnici AB, v před aneb v zad tak dlouho, až rameno druhé směřuje k bodu H. Rovnice mezi A a H jest žádaná kolmá čára.

Je-li kříž úhloměrný složen z latí plných, míříme podlé boční strany; mají-li ale latě v středu horní plochy úzký žlábek, míříme tímto žlábkem na tyčky, což ovšem slouží k pohodlnější a jistější práci. —

Způsob druhý. V bodu B má se táhnouti kolmice na AB. Zde natáhne se řetěz od bodu B v směru AB; nyní odpočítají se 3 sáhy začetmo od bodu B, tak že $BI = 3^0$. V bodu I zarazí se kolík; na potom vezme měřič na řetězu k oným 3 sáhům ještě 1 sáh, a pomocník vyhledá sobě devátý sáh aneb od druhého konce na zpět 1 sáh (řetěz = 10 sáhům). Nyní jde měřič, drže kroužek čtvrtého sáhu, k místu D, a pomocník drží kroužek devátého sáhu v bodu I; v bodu B jest řetěz na tyčce navlíknut a k témuž bodu upevněn. Měřič napne oba díly řetězu DI a DB, a místo D, kam kroužek čtvrtého sáhu padne, jest bod, skrze který kolmá čára z bodu B jíti musí.

Práce tato zakládá se na tak zvané Pythagorické sadě; jest to totiž sada, kterou onen veliký filosof Pythagoras téměř 500 let před narozením Krista nalezl. Zní pak takto: *čtverec přeponice rovná se čtvercům odvěsnic.*

Pythagoras sám nad nálezem tím tak se zaradoval, že bohům nesmrtelným, jimž ponuknutí k tomu nálezu připisoval, 100 volů tučných obětoval. Obět ta sloula řecky *hekatomba*, a slovo to dosud slyšíme, když učenější praví, ta neb jiná věc stojí za hekatombu. Staří učitelové měřictví nazývají tu sadu *mostem osličím*, a to proto, jelikož prý žádný osel (žák nevtipný) sadě té, jakož i dalším sadám měřickým z oné vyplývajícím neporozumí; kdo zde neobstojí, neobstojí nikde jinde v měřictví.

Pozorujme trojvec IBD; v bodu B stojí podlé příjemky BD kolmo na AB, úhel B jest tedy úhlec, a proto IBD trojvec úhlecový. Při trojvci úhlecovém slove proti úhelci ležící stranice přeponice, ostatní dvě odvěsnice; ID jest tedy přeponice, BD a BI odvěsnice. Dle Pythagorické sady mělby tedy býti čtverec, jenž by se vystavěl na ID stejný se čtverci, jež bychom postavili na odvěsnice BD a BI, což se takto píše: $ID^2 = BD^2 + BI^2$.

Zkoumejme, zdali to pravda o trojvci IBD. Z měřictví jest známo, že velikost čtvercem obmezené plochy nalezneme, násobíme-li délku vejškou; jelikož ale ve čtverci délka a šířka jest ta samá, bude vývod stejný, násobíme-li délku délkou, aneb šířku šířkou, t. násobíme-li stranici čtverce samu sebou. Dle toho bylby čtverec na přeponici

$$ID = 5 \times 5 = 25; \text{ čtverec na odvěsnici}$$

$$BI = 3 \times 3 = 9; \text{ a čtverec na odvěsnici}$$

$$BD = 4 \times 4 = 16. \text{ Tu vidíme, že v skutku}$$

$$25 = 9 + 16.$$

Rovněž musil by v trojvci úhlec vzniknouti, kdybychom učinili $BI = 6$, $BD = 8$ a $ID = 10$; nebo jest tu zase $ID^2 = BI^2 + BD^2$ t. $10 \times 10 = 6 \times 6 + 8 \times 8 = 100$.

Kdykoli tedy shledáme, že v trojvci čtverec jedné stranice rovná se čtvercům ostatních dvou straníc, můžeme s jistotou uzavřít, že největší stranici protiležní úhel jest *úhlec*; a kde úhlec tam kolmé čáry, následovně jest také úhel IBD úhlec, a BD stojí kolmo na AB, což se takto znamená: $BD \perp AB$. —

(Pokračování.)

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk Bedřicha Rohlíčka, dříve vd. Táborové.

POSEL Z BUDČE.

Časopis pro učitele, vychovávatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

*Časopis tento vychází po archu každý čtortek u Fr. Řivndče na Přá-
kovech číslem 858—II. Předplácí se na čtort léta 45 kr., na pñl léta
1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl.
50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.*

Všecko vyučování buď pravdivé.

Žádali učba, aby všecko vyučování bylo pravdivé, žádá velmi mnoho; neboť záleží-li pravda ve shodnosti představy nějaké s předmětem představeným, tuť náleží k ní též předně, aby učitel představy o věcech sám měl jasné, i uměl je zbudit v duši učně v celé jasnosti, a za druhé aby k ochotnému vnímání, podržení a užívání jich učně naklonil. Každý omyl, nechť on umyslem aneb nedopatřením učitelovým v mysl učně se vloudil, jest porušení pravdy vůbec a citu dětského zvlášť. Protož učby nejvyšší účel jest, aby nalezala dosažitelný stupeň pravdy ve všech vyučovacích předmětech a pravidla odtud vyvozená vystavila učitelům k veřejnému a plnému užívání.

První, čehož učba žádá, jest, aby učitel pravdu sobě zamilovav snažně ji vyhledával a nalezenou všemožně ve všem vyučování svém šetřil a ji rozšiřoval; neboť neznajícimu pravdy nemožno ji učiti aniž může a chce rozšiřovati ji ten, kdož ji nemiluje. Učitel nedbaje o to, aby nabyt jasných představ o věcech zanedbává též sebe i dítky sobě svěřené, ano rozsévaje blud a lež kazí je. Pročež náleží učitelovi, aby *znal sebe sám* a přísně nad sebou bděl.

Při všem čemukoli učiti chceš, hleď abysi se seznámil s věcí dokonale, což se děje bádáním a zkoušením vlastním aneb poptáváním se jiných rozumných a pravdymilovných.

A však co samému viděti, slyšeti neb hmatati možno,

v tom nikdy na jiného se nespolehej, aniž mládceři v podobných případnostech spolehati se dej. Pochybné věci a takové, s nimiž předstoupiti před znalce bysi se ostýchal, nikdy mládceři nevykládej, mysle že to pro ně dosti dobré, též že *mezi slepými šilhavý králem býti může, aneb hluchému že snadno housti*. Nerozumným zajisté nazýval bysi rolníka, kterýby pšeničné pole ovsem osíval. Z té příčiny povinen jsi neustále se vzdělávati, v čemž ti arci nyní dílem okolnosti od jinud pošle překážejí, dílem ale i předsudek, jež jsi mezi spolupracovníky vssál a vlastností všem tělesům přináležící, leností totiž, hluboko sobě zakořenil. Politování hodno jest, že školní úřadové posud nevzmáhali duch pravdy příkladem svým v srdcích učitelstva, že se nestarali o náležité vychování učitelstva, že pokleskům nebránili, vyvinování-se řádného vyučování nepodporovali, ale vtíráním svých osobních náhledů často jemu na odpor stáli.

Jelikož všlepování dítkám pravých ponětí a lásky k pravdě jest jedna z nejpřednějších snah vychovavacích, zapotřebí, aby učitel se přesvědčoval, jak dojalo srdce žáka. Neúčinkujef učení tak, jak sobě učitel myslí i žádá, ale jak je duch dětský pojal, a toto jak dlužno vždy bedlivě zkoušeti. Juž proto musí učitel po každém učení zkoušeti, zdali a jak dalece pochopily dítky věc jim předloženou. Řídě se dle pravidla tohoto učitel, nebude najednou mnoho a kolikeré podávati a podav, coby zažítí se mohlo, přesvědčiti se neopomine zpravuje se dle stáří a pochopitelnosti učňů. Též, má-li učení dojímati, zapotřebí aby se dělo živě a z přesvědčenosti pocházelo. Čím větší přesvědčení máš o věci, tím živěji a čileji budeš učiti a tím větší užitek bude mládcež míti.

Nepostačuje však, aby učitel pouze pravdivě učil, nýbrž má též i dítky v poznávání pravdy cvičiti. Proto musí žáci sami bádati. Ovšem že i zde na sílu ohled bráti se musí, aby se nenakládalo mládceži, seč posud síla není, jinak by věc, cizí pomocí nalezena byvši, jen se papouškovala a pravdou dítkám býti přestala; aniž smí bádání k nedůvěře vésti a marnému posuzování. Jedinká pravda tímto způso-

bem nalezená dvacet lidí v zápětí by měla. Proto necht žáci ve vši skromnosti věci zkoušejí a po pravdě pátrají v oboru svém, pokud to bez veliké ztráty času státi se můž. Cokoliv mohou sami viděti, slyšeti, čichati, chutnati, hmatati, to se jim nepředříkávej, nýbrž viděti, slyšeti, čichati, chutnati, hmatati dej. Pročež necht měří, cení, počítají, pozorují, hledají žáci; a ty co chybného, nepravdivého jest naprav jim k poučení.

Tím zajisté pověry a předsudky záhy by se vykořenily, které jsouce posud tak husté ani vzdělanosti, již se tak honosíme, čest nedělají. Jestli tu zajisté velikého rozdílu, řeknu-li, že jest nedopýr užitečné zvíře a slepejš že není jedovat ani žába a ještěrka, anebo ukáži-li jak nedopýr masožravý můry noční lapá a sežírá, aneb vezmu-li slepejš, žabu i ještěrku do ruky i žákům do ruky vzíti je káži, aby se přesvědčili, že jedovaté nejsou.

K účelu tomuto dobře by sloužilo, kdyžby žáci zkušnosti své nabyté ve zvláštní knihu v způsobě kalendáře zapisovali. Kdyby výsledky svých prací v pátek započatých po několik pátků zapisovali, oč žeby zmizely pověry: V pátek jde všecko nazpátek. Kdo se v pátek směje, bude v neděli plakat. Napomáháním lidu našemu k rozumnosti zacpal by se zajisté hluboký pramen chudoby a tisíce pošetilostí.

Mnohé jednotlivé obsaženo jest v slovích otce Komenského: „**Věci a slova tak spolu věsti, jak se víno s sudem vozí, meč s pošvou nosí, dřevo s kůrou a ovoce s šupinou roste.**“

Mnoho omylů vzniká u dítek právě proto, že učitelové časně počínají vyučování své slovy, anižby bylo věcné vyučování předcházelo. Tím se i stává, že dítky přechasto pouhé znamení za věc mají.

T. Dubský.

Rozhodnutí některých úloh z měřictví.

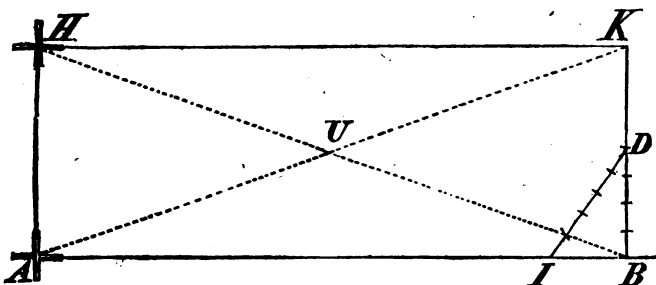
(Pokračování.)

Úloha VI.

Táhnouti rovnoběžku na poli.

Jestliže kdo dovede táhnouti na poli kolmé čáry, může bez vsí obtížnosti táhnouti také čáry rovnoběžné.

Dejme tomu, že by z předešlé ulohy AH a BK byly

kolmice na AB; skrze bod H má se táhnouti rovnoběžka k AB. Zde udělá se kolmice $BK = AH$, tím obdržíme bod K, skrze který rovnoběžka z bodu H jíti musí.

Také pomocí úhломěrného kříže dá se úloha tato pouze na jedné kolmici rozhodnouti. Z bodu H spustí se totiž kolmice AH (uloha V.), napotom postaví se kříž do bodu H, aby jedno rameno směřovalo k bodu A; rameno druhé okáže směr rovnoběžky, která se libovolně dá vytýčiti a prodloužiti.

První rozhodnutí má tu výhodu, že spolu obdržíme zároveň, totiž takovou plochu, která jest čtyřmi rovnicemi obmezena, z nichžto dvě a dvě protilehlí jsou stejné a rovnoběžné. Dle toho byl by ABHK zároveň, v němž AH jest stejná a rovnoběžná s BK, a zase AB stejná a rovnoběžná s HK. Znamka pro rovnoběžnost jest $\parallel$, a pro stejnost a rovnoběžnost $\ddot{=}$; tedy $AH \ddot{=} BK$, a $AB \ddot{=} HK$.

Při zároveňi jest památno :

1. Každá protice dělí zároveň na dva shodné trojce.

Proticí nazýváme čáru, která se táhne v zároveňi mezi protilehlými úhly. Tak by n. p. v obrazci přiloženém

byly rovnice AK a BH protice. První dělí zároveň ABHK na trojvce ABK a AHK; druhá t. BH, na trojvce ABH a KHB. Jak první, tak i druzí dva trojvce jsou *shodné* t. první i druzí mají stejnolesní stranice a stejnolesní úhly stejné; aneb jinak: meze prvních i druhých by na sebe padly, kdyby se trojvce na sebe položili, t. trojvce by se *kryli*.

Podobně mohou se i jiné plochy kryti; i o těch říkáme, že jsou shodné (congruent).

Plochy shodné nesmí se od sebe lišiti ani dle velikosti ani dle formy. Tak může slouti shodným jen trojvce s trojvce, čtverec se čtvercem, zároveň se zároveň, kružeň s kružní; nikoli ale trojvce se čtvercem, zároveň s kružní; nebo tyto by se nikdy nekryli. Oni mohou býti jen stejní, t. na poli představujícím trojvce mohlo by se právě tolik zasíti, jako na poli představujícím zároveň, kružeň aneb jiný mnohostran. Pole takové byly by tedy stejné, nikoli ale shodné. Znamka pro shodnost jest $\cong$. Dle toho psali bychom, o trojvcech svrchu uvedených :

$\triangle ABK \cong \triangle AHK$; a $\triangle AHB \cong \triangle KHB$. Že zde trojvce ABK jest shodný s trojvce AHK můžeme dokázati: oba mají stejnolesní stranice stejné; nebo $AB = HK$, protože jsou to protiležní stranice v zároveň; $BK = AH$ z té samé příčiny; a AK náleží prvnímu i druhému trojvci, jest sama sobě rovna. Z měřictví jest známo, že trojvce jsou shodní, mají-li stejnolesní stranice stejné; následovně $\triangle ABK \cong \triangle AHK$. Podobně mohli bychom dokázati, že také $\triangle AHB \cong \triangle KHB$.

2) *Dvě protice, tažené v zároveň, pátí se, t. dělí se v průřezném bodu na dva stejné díly.* N. p. ABHK jest zároveň, AK a BH protice, které se v bodu U řeží; z toho jde, že $AU = KU$, a $BU = HU$.

Důkaz. Trojvce $AHU \cong \triangle KBU$; nebo $AH = BK$, co protiležní stranice v zároveň. Úhel $UHA = \sphericalangle UBK$; nebo AH a BK jsou rovnoběžky, HB řeže obě rovnoběžky, následovně jsou úhlové UHA a UBK střídosední úhlové, a

jak známo, střídosední úhlové jsou vždy stejní, proto také $\sphericalangle UHA = \sphericalangle UBK$. Z té samé příčiny jest také úhel $\sphericalangle HAU = \sphericalangle BKU$ *) Oba trojovci mají tedy jednu stranici a dva příležiční úhly stejné, a jak zase v měřictví dokázáno, jsou trojovcové také shodní, mají-li jednu stranici a dva příležiční úhly stejné; následovně $\triangle AHU \cong \triangle KBU$. Jsou-li dva trojovcové shodní, musí míti také stejnoúhelné úhly a stejnoúhelné stranice, jak již svrchu podotčeno, stejné; bude tedy také třetí $\sphericalangle AUH = \sphericalangle KUB$. Stejnoúhelné stranice jsou ty, jež proti stejným úhlům leží; a zase naopak: stejnoúhelné úhlové jsou, jenž proti stejným stranicím leží. Pravili jsme, že $\sphericalangle UHA = \sphericalangle UBK$; proti $\sphericalangle UHA$ leží stranice AU, a proti $\sphericalangle UBK$ leží stranice KU, musí tedy také $AU = KU$.

Dále víme, že $\sphericalangle HAU = \sphericalangle BKU$; proti úhlu HAU leží stranice HU, proti $\sphericalangle BKU$ leží stranice BU; musí tedy $HU = BU$.

Je-li $AU = KU$, musí býti v bodu U středobod, a protice AK byla rozpůlena; rovněž z té samé příčiny jest i protice HB rozpůlena v bodu U.

Mimo to, že bod U jest středo-bod obou protic, máme v témž bodu také středo-bod zároveňce. Pomocí dvou protic možno tedy ustanoviti středo-bod v každém zároveňci, buď si to juž na poli, v zahradě, na domě aneb jinde. —

Na základě sady: čtverec přeponice rovná se čtvercům obou odvěsnic — může se délka každé přeponice ustanoviti, známe-li jen délku obou odvěsnic. Pozorujme trojovec ABK, shledáme, že jest to trojovec úhelcový, kde tedy $AB^2 + BK^2 = AK^2$? Dejme tomu, že $AB = 22^0$ a $BK = 8^0$ obdržíme:

$$22 \times 22 + 8 \times 8 = 484 + 64 = 548 = AK^2.$$

*) Sbíháním se dvou čar vznikají úhly. Čary tyto slovou stranice, bod, kde se stýkají, vrcholík. Úhlové značí se buďto jedním aneb třemi písmeny. V první případnosti klade se písmeno k vrcholíku mezi stranice; v druhé případnosti stavíme jedno písmeno k vrcholíku z venčí, ostatní dvě ku kraj-bodům stranic. Zde musí se písmeno u vrcholíku vždy mezi písmeny u kraj-bodů jmenovati i také psáti.

Kdo by chtěl obdržeti jednoduché AK, musí 548 od-
dvojmocnit, totiž $\sqrt{548} = 23, 4. ^{\circ} = AK$.

Podobným způsobem dá se ze známé přeponice a ze
známé jedné odvěsnice druhá odvěsnice vypočítati. N. p.
přeponice AK a odvěsnice AB bylyby známy; BK nezná-
ma; tu bychom měli:

$$AK^2 = AB^2 + BK^2, \text{ a nebo}$$

$$AK^2 - AB^2 = BK^2, \text{ a nebo}$$

$$BK = \sqrt{AK^2 - AB^2}. \text{ —}$$

(Pokračování.)

Příroděna česká.

Pod tímto názvem zamýšlíme pravým učitelům na národ-
ních školách podati popis všech říší přírody, jež česká naše
země v sobě a na sobě chová. Věc tato k dokonalému
vzdělání vlastenecké mládeže nevyhnutelná. Především pam-
nětihodno jest, že Čechy podle všech přirozených svých znaků
ouplný celek působí a sice nejen ve *fyzikálním* ohledu, ale
i v *zemězpyteckém, kamenopisném, rostlinském i živočišném*.
Fysika t. zná v Čechách zvláštní osoblivý soustav čar ma-
gnetických, jež v Středohoří svůj střed mají. Geologie
zná v horstvu i horninstvu českém okrouhlený celek, jež
před pradávými věky i když člověka ještě ani na světě
nestávalo, již v celku nakreslen ležel v knihách světa pána,
který osudy národů řídí. Krkonoše, Ždárý, Šumava, Smar-
činy, Rudné hory a Středohoří, v nich pak uložené hor-
niny všech věků činí z Čech jakýsi geognostický mikrokos-
mos, který nehned tak celkovitě v jiné zemi vystupuje.
Žeby Květena č. Flora česká nebyla zvláštní a rázní, o
tom není pochybnosti; neboť kdo projde katalogy rostlin a
zvířat českých na mnohá a mnohá treffi tak zvaná *bohemi-
ca*, t. přírodniny, jež jen česká země chová, a žádná jiná
na světě, a to již platí o zkamenělinách i o přírodninách
nynějších. A tak i živočišena. Není tedy divu, že v této
obzvláštní charakteristické zemi z kmene národů slovan-
ských i zvláštní rázný národ, t. národ český se zvláštní

slovanskou řečí se zvláštní historii dějů, se zvláštní po sta let vládou, se zvláštními odrody krásných umění atd. nevyhnutelně se vyvinouti musel. Celkovitost tato ukazuje na jedinstvo ducha přírody, a proto celek ten básnicky řečeno Příroděnou českou slouti může, a jakož tato jest a zůstane celkovitou, tak i národ český v celosti a životu nezhyne, byfby i cizí živel přes hranice západní a severní, ano jižní se vdíral a již i vedral. Z dobrých příčin souditi lze, že během věků mocná Příroda na těch místech z jazyků indoevropských zase by *jen český* utvořila a ne jiný. Neboť Příroděna česká jest vlastní hájů, a nikoli gothických lesů.

Jaré srdce Čech ještě bije u velikém kolostroji přírody a kdokoli z cizinců se vdírá, proti přírodě hyne sám o své vině nejsa ani Čechem ani cizincem.

Teprv postupem času a spisu samého můžeme okázati světle a zřetelně, jak ouzce souvisí člověk se zemí svou; ona věru jest pramáti jeho, jak již stará naše národní píseň pěje, že země člověk na zem přichází a na ní všecka svá bohatství ve vzdělanosti nabývá.

Z toho všeho jest na biledni, že rádné poznání všech říší milé naší vlasti hlavním musí býti předmětem vzdělávání mládeže ve školách národních, a že nelze do ciziny spíše vstoupiti, leč by již dítě svůj *český loket, české oči, české srdce a české ruce* sebou neslo. Pro svou zvláštnost, celkovitost a důkladnost jest Příroděna česká *výborné měřítko* pro veškeré vůkolní země světa; neboť předně jest vzácným vzorem požehnaných zemí a za druhé snadno jest měřiti t. srovnávati a ceniti neznáme, máme-li míru t. veličinu známou co nejmožněji dokonalou. Bohu buďtež věčné díky! že tyto věci od vzdělanějšího a procitějšího dílu našeho českého učitelstva se nahlíží, a že se již i Čech k onomu přetěžkému: „Znej sebe samého“ vždy více a více blíží, a tudy pozorným okem a radostným již srdcem pod a nad sebe zírá *na tom právě místě*, kde Bůh jej byl nechal světlo boží tohoto světa spatřiti.

Odměna přeradostná za to vše jest hned i ta, že člověk toho všeho dosud nevědomý *sám žasne* nade tím, vi-

dí-li jaké ohromné množství překrásných a pamětihodných věcí, úkazů a božských v přírodě zákonů spatřuje tam, kde před tím ani toho nejmenšího byl netušil, a v jakési otrockosti ducha dlouhá léta i se záky svými mezi 4 stěnami s duchomornými slabikáři strastně žil. Nyní ale i chudá vešnice převelebnou jest mu knihou zákonů božích, nyní všecko mu nabylo jazyků ku plání a odpovídání, nyní všudy má dětem co vysvětlovati a pro život co do paměti vštěpovati, nyní všudy může listy přírody obracovati, ano i bez knih učit a pro život průmyslný, rozumný, radostný a ctnostný v přeulěšených hodinách národ připravovati; jakž mu v tom všem rádi po ruce býti chceme.

Opustí-li učitel konečně vlast naší drahou a vstoupí-li s dítkami svými v Putovně přes hranice do ciziny, napřed nejbližší a pak vždy vzdálenější, tu pak zajisté všecko to školní poutnictvo ozbrojené a nachystané s práci nevelikou, neboť jde-li n. p. do Moravy, do Uher, do Vojvodoviny, do Němec atd. přidá se k Přírodě české jen to, co Morava, Uhry atd. více než Čechy chovají, aneb jde-li se k severu do krajin zimních chudších, ubírá se, což zajisté těžkou není prací.

K tomu všemu musíme ještě to památné přidati, že po skončené této cestě po světě každý zajisté poutník *zočtšenou* a *obnovenou láskou k milé vlasti své se navrátí*, neboť chová tato zajisté buď všecko, buď všeho ostatního trefnou obdohu.

Jestliže žák s učitelem obdivoval se *chlebovníku* (*Artocarpus*, *Brotbaum*) na ostrovech tichého moře, kde 7 takových stromů celou rodinu po celý život vším do hojnosti zaopatřovati může (moukou, chlebem, dříví, lnem, vínem atd.), tu zajisté uzří-li žák že onen chlebovník ve všem kromě velikosti nadobyčejně se podobá naší *pilulkonosné kopřivě* (*Urtica pilulifera*), tu zajisté desetkrátě pozorněji prohlédne si tuto u nás jinak nepatrnou rostlinu a bude pohlížeti na ony pilulky, jež v bochníky se zvětšují v podnebí přírodním. Dalo by se ještě i tisíc příkladů uvésti podobného poměru a tím teprv poznovu se zotřítí

pozornost naše i na přírodniny takové, které samy o sobě v Čechách velkého ještě významu nemají.

Dej Bůh jen, aby časem po této Přírodě české, pak i přírodě ostatních zemí a zemědělů přidávati se mohly, jak jsme zhora udali; byl by to zajisté ten nejradostnější rozkvět přirozeného školství českého, jenž sice formalností (psaním, čtením, pravopisem atd.) neopomítá, ale především ku *věcnatosti* samé přihlíží, aby *hlava* i *měšec* zbohatly a sice především věcmi do života sahajícími. Písma, dobro-pisy, mluvnice, mění se skoro u každého národu, a zde v skutku platí ono: *kolik děr tolik systů, kolik systů tolik smyslů* *). Každý národ a národek jest hrd na svůj nález a věčně nedočkáme se té doby, aby národové v tom ohledu již od věků rozeznání opět se k stavení babilonské věži přiměli. Vápno ale n. p. má ty samé vlastnosti a páli se tak u nás jako v Americe, a znání jeho všech vlastností poslouží člověku prostému v Číně i v Africe k obživě, tak jako znání vlastností železa, skla, hlíny a tisíce tisícův jiných známostí z přírody.

Hle učiteli a otče! jen těmito stálinami odolá se rozmáhání se želiřstva, č. tak zvaného strašného proletariatu; jen jimi může se průmysl vzmahati; jen jimi blahobyť těla i duše dobývati; jen jimi Bůh a vlast, člověk a lidstvo ano všechno dobré, krásné a pravé více a více poznávati, milovati a konati.

Anděl strážce.

Dítě hraním utěšené,
K prsům matky přitulené,
V lůně jejím odpočívá;
Na hvězdy se mlče dívá,
A pak počne hovořiti:
Matinko! nech sestoupiti,

*) Věci a slova tak spolu vésti, jak se víno s sudem vozí, meč s pošvou nosí, dřevo s kůrou a ovoce s šupinou roste. Kom.

Prosím pěkně, prosím tebe,
 Andělíčka strážce s nebe;
 Anděla bych svého rád
 Viděl dřív než pujdu spat! —

Slasti plna máti k sobě
 Roztomilé tiskne robě :
 „Hajej teď! až procítíš,
 Andělíčka uvidíš.“
 Ukonejšen v lehký spánek
 Léží tiše pozemčánek. — —

Jak se ráno rozednilo,
 Pachole se probudilo.
 Ještě ve snách napolo
 Ohlíží se okolo :
 „Matinko ! ach dívej se!“
 Zvolá — „anděl stojí zde!“
 Mne si očka, usmívá se,
 A pak upne oči zase
 Na postavu před lůžkem,
 Chtivě po andělu svém
 Natahuje ručičku,
 A tu pozná — *matičku!*

Proško.

V ý m ě s k y.

Při všem vyučování svém o to pilně dbej, aby žáci tolik duchovních pokladů nabili, kolik jich zapotřebí k rozumnému, cnostnému i zbožnému života vedení.

Nehodí se všecko mládeži, co kdy lidé myslili a činili; pročež ze všeho toho vždy nejlepší jen opatrně vybírej.

Co však duch lidský veden byv prozřetelností božskou po tisíce let nastrádal a vystříbil, to hodno, aby mladému pokolení známo bylo a ono pátráním k dalšímu zdokonalování toho se hotovilo.

Uč, co základem jest blaženosti lidské, zbožnosti; uč co pracovitost budí a vzmahá, lásku k zachování života vlastního, obce a národa rozněcuje; co rozum odmyká k jasnému poznávání poměru svého k Bohu, bližnímu a přírodě. Toť cíl vyučování tvého.

Při vyučování mládeže prohlédej k věku, stáří pochopu a povahám dítek, jakož i k budoucímu jich povolání.

Ducha vzděláváje, tělo nezanedbávej. Tělo vůbec cvič gymnastikou a šermováním, ruku psaním a rejsováním, divčí též šitím, vyšíváním a pletením; oko měřením, ucho a hrdlo zvukem libým: řečí, hudbou, zvlášt zpěvem národním.

T. Dubský.

Hlavní požadavek každého pravého učitele jest — „dokonalá vzdělanost“ duševních mohutností, zvláště pak rozumu a vůle. — Rozum učitelův musí býti vzdělán proto, poněvadž sám dokonale všemu, čemu žáky učiti má, rozuměti musí, aby věděl, zdaž ono žákům prospěšné, pro jejich budoucí život potřebné, a pro blaho vlasti užitečné jest. K rozumu náleží také bystrý vtip, aby učitel mohutnosti a povahy žáků svých poznával, a dle toho s nimi nakládal.

Dle vůle musí býti učitel tak sporádán, aby dobrým příkladem jak žáky, tak i dospělý lid, předcházel; — v bázni Boží pravou svědomitostí, pilností, chutí a láskou úřad svůj zastával, mládež sobě svěřenou bez přijímání osob upřímně miloval, o dobré její vzdělání otcovsky pečoval.

Požadavky dle těla jsou: 1. aby učitel zdravé smysly a oudy, pevné zdraví, zvláště pak bezvadnou výřečnost měl; 2. aby co nejmožněji v postavě svého těla jakož i v chůzi a oděvu zvláštní slušnost choval — a všeho se utíkal, cožby žáky k ousměškům popouzelo.

Jan Železný,
učitel v Kšelích.

Odpoověď Vys. ministerstva na žádost „Porad Učitel- ských v Budči,“ z ohledu vydávání knih školních.

Pražské české učitelské Porady!

Na prosbu od 21. lipna 1849 postavenou a od proz. ředitelstva české hlavní národní školy v Praze dne 25. lipna 1849 č. 37 prozovenou z ohledu povolení Sekcí Komitétu k obstarávání prozatímních českých gymnasiálních školních knih a sice s udělením podobných práv na české hlavní národní školní knihy, dává se těmto učitelským Poradám podle Vys. ministeriálního úkazu od 26. prosince 1849 č. 6414 následující odpověď.

Panu ministru osvěty bude velmi vítáno, jestliže mužové, paedagogicky, vědecky a mluvnicky vzdělaní, vyhotovováním dobrých českých školních knih pro národní i realní školy obíratí se chtějí.

Sestoupení více mužů může vítaným prostředkem býti k tomuto cíli, rozumí se ale samo sebou, že tím každému jinému, jenž s toho býti se cítí, svobodno býti musí, sepi-sovatí moci takovéto knihy a před neb po tisku předkládati je školním úřadům ku schválení a potvrzení.

Pan minister Osvěty s radostí uvitá pilné a opravdivé podílubrání a zasazování-se jednotlivých neb v spolky spojených p. učitelů o sepsání takových knih. Sestavení takového Komitétu pomocí úřadu stane se, jak mile: „Školní zemský úřad co nejspíše zříditebný svou činnost pozačne“

V Praze dne 19. Ledna 1850.

Za místodržícího
Živna.

Pravda v obrazech.

Bájky a podobenství od Frant. Šneidera přeložil J. V. R.

4. Velká štika.

Štika nesmírné velikosti, která pro přepych svůj v celé řece nenáviděna byla, chlubila se jednou s cestováním svým,

se svými pŭtkami a vítězstvími končíc následovně řeč svou: Vše, co v řece žije, je u porovnání se mnou jako komár malé a jako ústřice hloupé.

A předce, odslovil malý okoun, pokud ti skromnosti se nedostávat bude, bude tebou vše, cožkoliv ve vodě žije, z celého srdce opovrhovati.

Tak mluvíš ke mně ?! rozdurdila se štika, a vyřítila se na okouna.

Okounek zajel do sítě rybářské a ujel skrz její mřížoví; štika hnala se za ním a byla chycena.

D o p i s.

Čta v P. z B. l. r. dopis z Milévška, zaradoval jsem se velice z daru, ježž tamní škola obdržela. Radostí jsa pojat tím, že snad práce a snaha horlivého učitele, když ne odměněna, alespoň od vzdělaných lidí uznána a podporována jest: nemohu opominout dobrodincům naší školy, ježž mě mou práci usnadniti a dílkám užitečnější učiniti hledí, tuto veřejně poděkovati.

Naše škola totiž obdržela ku konci minulého roku darem od Vel. P. Ios. Seidla, katechety na této škole, velký obraz Českých panovníků, k němuž p. Ludvik Sadil pěkný rám a p. L. Kmen čisté sklo zaopatřili, napotom od p. J. Puterlika velkou mapu německa a přičiněním p. měšťanosty K. Varhánka pět map Rakouského mocnářství dle nového rozdělení.

Také obdrží co nejdříve naše škola od jednoho přítele dítek a horlivého podporovatele národnosti — jehožto jméno zamlčeti musím — sbírku nerostů asi 300 kusů velkou i se skříní pro tuto sbírku schválně zhotovenou.

Jsou to zajisté dary nemalé; a protož tuto těm dobrodincům vřelé díky vzdávám.

Dejž Bůh, aby občané více svůj zřetel na školy a na

vychování svých dětí obraceli, a učitele, jenž se skutečně o dokonalejší vzdělání dětí snaží, ve všem podnikání podporovali!

J. Spinar,
učitel v Polně.

P o s u d e k.

Povídky, mravné průpovědi a přísloví pro nedospělé děti.

Dle španělského paní z L** od Er. Šíra. V Praze.
Nákladem Pospíšilovým 1850. str. 75. za 6 kr. stř.

V naší literatuře máme hojný počet spisů zábavných pro mládež, jen že bohužel ne vybraných, které nejvíce prací nepaedagogických překladatelů povstaly. Velmi skrovný počet je spisů pro **nedospělé** děti, a za tou příčinou jest nám spis svrchu jmenovaný vítaný, ač *srdečně litujeme*, že potřebám úplně nevyhoví. Obsahuje 38 povídek krátkých, naučení mravnosti a opatrnosti obsahujících, a však způsobou suchopárnou, nezábavnou a na mnohých místech řečí a pojmy *nedospělým* dětem nesrozumitelnou.

Zde a tam prosvitá *paedagogická nepraktičnost* paní Špaňhelky s p. překladatelem, jako u př. v povídce „Dlouhochvil,“ ve které se hračky s opovržením *tíěrky* jmenují a proto zapovídají, že dítě bubénkem svým hlomoz dělalo a na voziček svůj padlo! V povídce „Nedožer“ trestá se nemírná žádost po třešních hned šlehnutím prutem. A pak slova, která se v povídkách dětem *nedospělým* v ústa kladou, jsou nedětinská a tudíž nepřirozená. Mravní průpovědky, jichž verše pokulhávají, byly i dětem *dospělejším*, kterým předčítané byly, nesrozumitelné a mají do sebe chatrné ceny, a jsou dílem **znemravňující** jako n. př. „ziskný zef!“ —

Ku konci je 26 přísloví přidáno, jedině snad pro vyplnění místa a rozšíření titulu dotčeného spisku; stojí zde beze všeho ladu a skladu a dosvědčují, že p. překladatel si nevzal čas nahlédnout do sbírek Čelakovského, Komen-

ského a Liblinského, by, učiniv rozdíl mezi příslovím a pořekadlem, něco kloudnějšího a, když již pro nedospělé děti pouhá přísloví se volila, některá *srozumitelnější* vybral.

R.

O z n á m e n í.

Páni učitelové, kteří již dlouho přes vyměřenou čtyřnedělní lhůtu knihy vypůjčené mají z učitelské knihovny pražské Budče, žádají se o navrácení jich, anby ústav ten, maje dosavad až příliš skrovný počet spisů potřebných, účele jemu vytknutého dosahovati nemohl, pakliby pořádku všemožně šetřeno nebylo.

V nově vyšla knížka:

Počátky ve čtení.

Částka I.

Od

Josefa Bačkory,

učitele při cís. kr. první hlavní národní škole a při ústavu čekanců národních škol v Budči pražské.

(Vydání třetí.)

V Praze, 1850.

V knihkupectví Františka Řivnáče na Příkopech v Museum
číslo 858.

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk Bedřicha Rohlíčka, dříve vd. Táborové.

POSEL Z BUOČA.

Časopis pro učitele, vychovávatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvrtěk u Fr. Řivnáče na Přá-
hopech číslem 858—II. Předplácí se na čtvrt léta 45 kr., na půl léta
1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl.
50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.

Zeměna česká.

Gaea.

Řecký jeden mudrc nepřál si na Moudrosti nic více,
než aby mu dala, kde by stál (*Αως μοι, πος εσσι*) t. aby vě-
děl, na čem stojí, kde jeho jest půda jistá, s níž by pak
jako od známé věci nahoru neb dolů vystupovati mohl.

Čeho si onen mudrc přál ve světě duševním, toho sa-
mého se ještě nedostává přírodomilcům a vůbec těm, kteří
sice již zeměpisu, popsání vod, hor, rostlin, zvířat se na-
učili, ale v zemězpytu se ještě neznají. Přírodozpyt ve ško-
lách buď již vyšších buď nižších, nezačíná-li od hornin a
vnitřností země, tu předvádí posluchačům kusy divadelní jen
v povětrí, nikoli ale v divadelním domě a na prknech, mezi
kulissami *skutečnými*. Země-máti říká se, jest ta mocná
máti a vše ostatní na ní a v ní slove již od starodávna je-
jími dítkami, nechť to již krásné drahé kameny a rostliny
jsou, neb zvířata a lidi. Všem těmto jest země matkou,
kterouž již staří představovali co matku se stem prsů, aby
tím její hojnost v obživování tvorů naznačená byla. Staří
Slované ctili zeměmatu pod jmenem Velké Báby, a kdož
nezná i řeckou Damater, Ceres atd. její dceru Porvatu (Pro-
serpinu); Damatřino hledání ztracené dcery a vůbec ve světě
starém proslulé svatotajemné elebsinské č. lepšinské obřady
blíže Athen, tohoto sídla starověké vzdělanosti?

Kdokoli věc samu dobře rozváží, udiví se v duchu, jakže to možno bylo, že v pořadí předmětů ku *ovzdělání* člověka žádoucího na zemězpyt, tuto pro náš svět předležitou nauku, tak dlouho zapomenuto býti mohlo. Dětem děti se učily malky neznající, tak praví nynější zemězpytec; neboť v skutku děti naše učily se znáti ditky přírody, ale o velebné tělo její, o kamenné desky, o její herbáře a atlasy živočišstva věků pradávných, vůbec o její dějepis a starožitnosti zkamenělé naší ohromné zeměkoule nikdo se nestaral.

Díka budiž dána Geniu novějších věd a nauk, že i tuto nauku již počítáme do pořadí nauk *pro život veledležitých*. Jižjiž nemá býti člověka, ze škol jakýchkoli vyšlého, aby neznal hlavní tahy té nauky. Tato učí

1. rolníka znáti povahu polí, a původ ornice, povahu a země vůbec, může-li buď na lesy lépe sloužiti neb na rybníky, na pole lépe než na louky a pastvišata atd., při čemž i na zlepšování a jakost jeho se ohled bere;

2. učí stavitele znáti material ku stavení č. tak zvané stavivo, jenž podle krajů bývá rozdílné. Není jedno budu-je-li stavitel z opuky neb z pískovce, budu-je-li z čediče neb z drasneku;

3. učí *kamenníka* znáti material na podstavy, sloupy, římsy, krpety, schody, veřeje, rukomyjníky, kašny, vodovedy atd.;

4. učí *stavitele* silnic, drah parovozních, atd. voliti material nejstálejší, tak i stavitele mostů, staveb vodních, ta-vířských, fabričních a množství jiných;

5. učí *horníka* vynalezati rudy rozličné neb uhlí, neboť jak mile znatel zemězpytu do krajiny některé vstoupí, již již na první pohled ví, čeho zde očekávati lze, kde uhlí, semenky, leštěnce, mesce atd. Taktéž promyslník pozná, zdali zde brusy, osla, krovol, psacek kusovní, uzdravující vody atd. očekávati může, neboť *bytiny* t. rovné dlouhaté vyšiny okazuje na pískovce a opuky; *chlumy* t. homolité vrchy o sobě, okazují na čedic a uzdravující vody; *brdy*

stádu ovcí hřbetnatých podobné vrchy znamenají břidlici tedy, křidlici, krovol, oslu atd.;

6. učí *lučebníka* zvláště továrníka moudře použití okolnosti a darů přírody, tak že tu a tam brzo fabrika na *tu-hové kejmky* (*Graphittiegel*), brzo na porcelan, brzo skláře, cihelny, tokárny na hadcové zboží (*Serpentinwaaren*) atd. vznikají.

7. Také i krásná umění získají tímto uměním, neboť často bývají krajiny předmětem krásných maleb; nezná-li umělec ráz pohoří a útvaru samého, tu bývá provedení samo slabé.

8. Konečně nic nechceme zde dlouhého mluvit o užitku zemězpytu pro *duši* a její vzdělání. Kdyby i jiného užitku se neznalo, leč toho, jižby u národu duševně pro-citlého sám o sobě naleznu náramného oučastenství; neboť učí nás, jak asi zeměkoule naše povstala v prostorách nebeských, jak se vyvíjela, a co vše starostlivá ruka Páně před se brala, nežli sídlo a dobu uchystala pro pokolení lidské. Zde více zbožná mysl a více touha vědecká vrozena, tato věčně krásná Nebešfanka ku prospěchu zemězpytu poví, nežli v krátkých těchto rádkách pověditi lze, neboť pravdivé jest přísloví latinské: *Ars non nisi ignorantem habet osorem.* (Umění jen neznalce má za odpůrce.)

Nejnovější útvary země.

Pokládáme zde u popisu ouzemí samého ten způsob za lepší, který začíná s vrstvami nejhořejšími a který od hůry neustále dolů do vnitřností země se hloubí až tam, kam je již člověk sledovati nemůže. V popisu mapy samé začali jsme od dolejška a postupovali jsme k hořejšku a to z dobrých příčin těch, abychom čtenáře co nejkratěji s ústrojím č. s *budovou* země české seznámili, což více stavitelský jest účel, nežli zpytovní, jehož nyní hlavně nám zapotřebí.

1. *Ornice.*

Dämmererde, Humuserde, Ackererde.

Pod ornici se vyzoomívá ta nejhorší vrstva zeměkury naší, která jest na prach rozemnutá neb rozemnutelná, z písku, hlíny, vápna a jiných zemin složená a zvláště *prstí* (Humus) prostoupená. Prst sama jest ta *černá* část země, jenž povstala ze shnilých rostlin neb zvířat, a jenž neustále se mění v poživné páry a plyny, které rostliny v sebe ssají a ve své tělo proměňují.

Že tato po celých Čechách hojně jest rozšířena a sice obyčejně na povrchu, není zapotřebí teprv dokazovati.

Dobry tedy rozdíl musí se dělati mezi zeminou (*Erdbart*) a ornici. Zemina může býti rozličná podle toho z čeho povstala k. př. ze žuly zvětralé, z břidlice, hukvy, opuky atd. Ornice ale znamená jen tu zeminu, která obyčejně na polích našich se nalézá a jak z lučby přesvědčiti se lze, pro každý druh obilí jinak a jinak složená býti má. Ostatně i lesní země jest jiná, než

2. *Rašelina* č. *zib.*

Torf. Kuřák.

Rašelina znamená vlastně do touní splavené a v nich zahrávající kořeny a vůbec rostliny, zvláště mechy jisté [jenž proto rašelnívkami (*Sphagnum*, *Torfmoos*), slovou] které časem delším hnědnou, černají, a i tuhnou, tak že pak ryčem vyrývati, v cihlovité kusy tvořiti, třeba beranem lisovati, sušiti a místo paliva užívati se dají.

V celku jest rašelina dodnešní *začátek* tvoření se kamenného uhlí a dělá se dodnes všudy tam v touních, mezi horami, kde odtoku není, přes leto ale hojnost rostlina mechů ročně odumfrajících se naplaví, usadí a pod vodou zahrává.

Ná přidané mapě hledělo se, aby všecka místa s rašelinou naznamenána byla. Skutečným těžením větším obírají se v okolí Kalichu v Krkonoších, u Rejnovic nedaleko

Liberce, pak mezi Chrudími a Lukavcem; v okolí Placu nedaleko Budějovic.

Ve Švédsku a na jiných místech nalezlo se [v zibovištích mnoho *starožitnin*, pohanských bůžků, též i peněz řeckých a římských, ano i zarostlé celé *lodky*, jež rybáci mívali na jezerech neb rybnicích; u nás ale nic toho druhu dosud se nenalezlo, bezpochyby pro to, že si toho žádný nevšimnul a nevšímá.

(Pokračování.)

Život a škola.

Obyvatelé malých měst a vesnic si stěžují, že domy jejich nepřetrženě navštěvovány bývají od žebráků, vandrovníků tovaryšů a mistrů. Rolníci a mistři pak si zároveň stěžují, že, ačkoliv všudy viděti lze zahálečů, přec málo kdy k dostání jest spořádaný pracovník, kteréhožby k práci potřebovati mohli. Což ale jest vina toho? Příčina toho jest jediné špatné vychování naší mládeže a zlé zřízení venkovských a vůbec nižších škol. Má-li se tedy onomu odpomoci, zapotřebí jest, aby především naše školy lépe se zřídily.

První záhuba našich škol jest školní plat a pak nepořádné aneb dočista žádné navštěvování škol. Někteří rodiče by sice rádi posílali děti své do školy, avšak nouze, v níž postaveni jsou, jim to nedovoluje. Neboť pohlídneme-li na lid chudý, vyznati musíme, že rodina jejich obyčejně četnější bývá nežli zámožných. Otec rodiny chudé musí všechnu svou sílu nasaditi, by dětem svým aspoň potřebnou živnost zaopatřil a přec někdy se stane, že matka ani tolik nemá, aby dětem svým, když ráno vstanou, chleba žádaného dala a je v dosti chatrný šat oblekla. Matka takových ubohých dětí, nechťic je na žebrotu poslati, přioděje je vlastním cárem a pošle je pod všelijakými zámínkami k příbuzným svým, aby tito slitovavše se nad ubohým dítětem jemu aspoň chleba popřáli.

Pravdať takové děti ozsvobozeny jsou od platu školního, avšak jestli možná rodičům tak chudobným hladově, slušný oblek nemající děti své do školy poslati?

Mnozí zase by vstavu byli děti své řádně do školy poslati, an tolik mají, aby děti své potřebným pokrmem a oblekem zaopatřili, avšak těmto zase časem zcházejí peníze, aneb jiným zase upřímná vůle. Oni nemajíce někdy tolik peněz, by učitele zaplatili, obávají se, aby děti jejich od učitele pro školní plat upomínány nebyly a nepošlou ráděj děti své do školy; tito zase majíce sice tolik, aby pořádně učitele platili, obdařeni jsou četnou rodinou. Aby tedy pro malé dívky chůvu si držeti nemuseli a tak výloh si uspořili, potřebují odrostlejší děti své za chůvy aneb letního času k pasení housátek a k hlídání dobytka, neboť takoví obyčejně říkávají, když jich upamatuje, aby posílali děti své do školy: Mám si snad k tomu nějakého čeledína najati? Tím, co tomuto dám, mohu učitele zaplatiti a mé dítě ošatiti.

Tak tedy se obyčejně stává, že vesnická škola takřka po 7 měsíců prázdná zůstává a jen 5 měsíců se leda bylo navštěvuje. V těchto 5 měsících má potom učitel divy činiti? Rád bych takového pedagoga poznal, kterýby z dítek po 7 měsíčních prázdninách tolik dovedl, co zákony školní žádají? Takovým způsobem nelze jiného dosáhnouti leč to, co vůbec zpozorovati lze, totiž: že největší část dítek vyrůstá bez vzdělání ano i bez náboženství!

Tu ale by někdo pověděl: „Není učitel sám vinen? Proč si nestěžuje u úradu?“ Ale což prospěje stížnost tato? Úrad nemaje v poslední době mnoho vážnosti vydal rozkaz, aby rodiče posílali pilně děti své do školy, avšak žádný nesplnil rozkaz tento, ano obžalovaní vystoupili nezřídká proti žalobníkovi řkouce: Jak pak může se opovážiti učitel, náš služebník, kterého živíme, nás žalovat?!

Když dítě 10. aneb 11. rok dosáhne, vystoupí obyčejně ze školy, ve kteréž málo aneb nic se naučilo a vstoupí v místech, kdež řemeslníci jsou, do učení, na vesnicích ale jde s rodičemi na pole do práce aneb tam, kde fabriky

jsou, jde obyčejně do fabriky na výdělek. Co učeň učí se všemu jen tomu ne, co řemeslo a budoucnost jeho žádá a dokonaje tak čas učení svého jde na *vandr*. Poněvadž ale řemeslu svému se nevyučil, stává se, že nikde práci nedostane, a kdyby i práci dostal, netroufá se do ní vstoupiti. Aby však v cizině se po nějaký čas vydržel, musí žebráním, neb jak to řemeslníci nazývají „fechtováním“ dům od domu se potloukati; což mu někdy více vynáší, nežli kdyby v práci stál, která mu bez toho nechutná a nepřijemná jest. Pobyv 2 neb 3 leta na vandru přichází domů a stane se orodováním nějakého mistra neb podplacením celého cechu mistrem a co takový ožení se a neznaje pracovati stane se, co na vandru byl — žebrákem, ale mnoho bídějším, an krom sebe ženu a třeba i několik dětí vyživiti má. Takový, místo co by měl obci prospívati, stane se břemenem obyvatelův obce své ano i jiných obcí.

Na vesnicích jdou děti ze školy vystoupilé, jak s vrchu podoknuto, po všelijakých výdělcích k. p. řepné semeno sázet, řepu plet, (k čemuž někde i školní mládež se najímá!) okopávat atd. pak i do továren čili fabrik. Co zde z takových dítek se stane, to učí nás zkušenost vlastní. Pýcha, marnotratnost, jenž mládež půvabem svým lákají, opanují tuto a uvádějí ji do největšího nebezpečství, z něhož jen na těle a duši zmrzačena vychází. Takoví, jenž v továrnách čili fabrikách pracují, odvyknou práci rolnické a spanští, tak že, kdyby i práce neměli ve fabrice, raději doma nouzi trou, než by k nějakému rolníkovi na poli za dosti hodný výdělek pracovali, a konečně, když nouze nemilosrdně na ně doléhá, odloživše pýchu svou po holi sáhnou a co žebráci dům od domu jdouce živnost si hledají. Což toho příčinou? Nic jiného leč špatné vychování a vzdělání mládeže. Protož žádoucí, aby každý, dříve nežli do stavu nějakého vstoupí, s vysvědčením školním se vykázal a se osvědčil, že nejenom pro všeobecný život potřebné věci zná, ale že i mravný jest. Má-li se ale dítě všemu tomu přiučiti, musejí i naše školy lépe zřízeny býti; především zapotřebí jest, aby s vrchu na to se dohlídalo, aby

každý děti své nepřetrženě do školy posílal; což ale aby se povedlo, musí učitel řádně placen a zohavená slova: „školní plat“ zapuzena býti. Můželi, musili se každého roku tolik tisíc ano snad i miliony na vydržování trestnic a káznic, na zaopatřování chudých a nalezců ve vlasti naši platiti a skládati dle rozvrhu přímé daně: proč by se nemohlo na zaopatření potřebných učitelů a školních ústavů také několik tisíců vynaložiti? Výhody z toho jistě by byly ty, že by po čase nebylo zapotřebí tolik trestních a těmto podobných ústavů vydržovati, kteréž dozajista nejsou znamením vzdělaného národa. (N. M.)

Pravda v obrazech.

Bájky a podobenství od Frant. Šneidera přeložil J. V. R.

5. Orel.

Velká tuča se po obloze lhnala a vše, co se v povětří aneb na poli nacházelo, krahujec obrovský, ostražitý sokol, statečný lev, silný túr, vše se ukrýti spěchalo.

Na ně se díval orel, který byl právě děti své nasýtil a ve výši skalnaté u hnízda svého stoje pravil sám k sobě: Jak tito utíkají a zalezají! Orel neučiní tak, jako nízké pokolení toto. On nebude trpěti, aby vichr před ním zuřil, hrom nad ním hučel a nad hlavou jeho blesk se žňal. Nezalezu si v tmavou noc, když den jakož i paprsky sluneční míti mohou. Nad oblaky chci horovati v zlaté skvělosti, a s hrdoostí se dolů dívati na vzteklost živlů, která mne ani postrašiti, ani se mne dotknouti nemůže.

Povznesl se, a prodrav se skrz oblaka hleděl s pýchou dolů na zuření živlů.

A však pýcha zapomíná na věc nejpotřebnější a zlý konec brává.

Když se byla bouřka přehnala, vrátil se orel ke skalnému hnízdu svému, našel hnízdo své ledovými kroupami

pokryto a holátka svá, kterým se ochrany molůtných perutí jeho nedostávalo, zimou zkřehlá a mrtvá.

6. Ovad.

Ovad bzuče vletěl mezi stádo, a čilé krávy s býkem silným spěchaly do stájí.

Když pasák hovádka svá byl zaopatřil a ze stají vystoupil, zvolal ovad: Pasáku! já jsem mocnější než ty s celým stádem svým. Sotva se zde hlas můj rozlehnul, již strach k outěku vás přihnal.

Mocnější? odslovil pasák: Kdežto já sám předce býka zkrotiti umím! Nestrachujeme se před mocí tvou, ale proto, že tak nepatrný jsi, že se před zlobou tvou nižádným způsobem uchrániti nelze. Máš-li moci, ukaž se!

Ničemníci často jen nepatrností svou uškozovali mohou. Ale jak mile si jich všimneme, jest moc jejich ta tam.

Ovad posadil se na vůj a zvolal: Zde jsem, pasáku! a nebojím se ničeho.

Pasák pozdvihl ruky své chtě jej lapiti. Ovad ulítl pod vůz a vraziv na kolomaznici uvíznul na ní.

7. Osel a kuna.

Jestřáb přiletěl z lesa, a holubi v ouzkosti a pomatenosti zalíthi pod střechy. Najednou padne rána a jestřáb krváčeje padnul na dvůr. V hejnu holubů povstala radost. Vylezali ze skrýší svých a jásajíce poletovali okolo domu.

Když se byli na střechách usadili, povznesl osel hlasu svého řka: Ošklivá, ano hříšná jest tato nezbedná radost vaše. Nepamatovali jste si, co hospodář náš tak často a vážně před ušima našema mluvil? Slyšte slova jeho: „S nešťastníky outrpnost míti a též nepřátely milovati, jest naší povinností a ctností.“

Poučení toto přijali pes a kůň, skot a brav a veškerá drůbež dvorní s potupným posměchem a hejno holubů dalo

se do hlasitého smíchu, povzneslo se do povětří a jásajíce létali okolo domu.

Všickni ale nebyli stejného smýšlení. Kuna vystrčila hlavu ze svého pelechu a chválíc moudrost oslovu a dobrotu srdce jeho zlořečila zaslepenosti a pokaženosti ostatního domácího dobytka.

V tom přišel hospodář a pravil k šedivci svému: Ty jsis má slova dobře pamatoval; ale hloupost, která mně tak špatně porozuměla, zasluhuje posměchu a potupení. Hubitele, jenž se polepšiti nedá, uchrániti a nad záhubou jeho naříkati, může toliko u osla ctností býti a jenom zlosyn sobě může přátí, aby všickni, kteří myslit se naučili, osly byli.

8. Lessingův krkavec.

Jak mile Lessingův krkavec *) zcíplou lišku, která na něm kus jedem napuštěného masa vylichotila a po něm zcepeněla, zhlédl, zvolal: Přízeň bohů je u mne! Ti mně lahodný kvas připravili.

Jest to ta samá liška, která tě včera o maso ošidila, připomenula sojka.

Byla mně ke kvasu darována, zaplesal krkavec: protože mne, jenž prorokem bohů jsem, ošidila.

Pomsta nebe ji snad proto zasáhla, podotknula sojka: protože jméno Jupiterovo zneuctila a tebe za orla nesmrtelného vydávala, který smrtonosný paprsek boha bohů nosí. Dobře tedy učiníš — —

Ovšem že by byl krkavec dobře učinil, kdyby byl povážil, že nemá prázdňé právo liščinu smrt považovati za znamení přízně bohů. *Kdo však se domnívá, miláčkem nebe býti, obyčejně nehodnost svou dříce nepoznává, až když již pozdě jest.*

Dobře učiním, skočil krkavec napomínateli svému do řeči: když opovázlivostí, která mně pokynutí bohů vykládati chce, opovrhnu! — zobal zcíplinu a sotva že se byl nasytil, již začal jed oučinkovat.

*) Viz Lessingovu (Lesníkovu) 15. bájku 2hé knihy.

Prohlášení c. k. místodržícího od 16. února 1850.

O usazení zemského školního úřadu pro korunní zemi Českou.

Pán ministr záležitostí duchovních a veřejného vyučování nařídil následujícím rozkazem od 23. ledna 1850, aby zemský školní úřad v korunní zemi České usazen byl.

K bližšímu vyznačení působnosti, jenž na údy tohoto úřadu slušeti bude, bude dole položené navedení *).

Kdy činnost tohoto zemského školního úřadu se začne, ohlásí se později.

Mecséry, m. p.

Nařízení,

vydané od ministerium záležitostí duchovních a vyučování v příčině usazení prozatímního zemského školního úřadu v Čechách.

Jeho Veličenstvo ráčil nejv. rozhodnutím od 24. října 1849 zřízení prozatímních zemských školních úřadů schváliti.

Nařizuje se tedy pro království České:

§. 1.

Dohled a řízení obecných a středních škol, vládě příslušné, bude, pokud školy posledně jmenované ministerium vyučování podřízeny jsou, budoucně vykonávati zemský školní úřad.

A) Zřízení zemského školního úřadu.

§. 2.

Zemský školní úřad činí odbor místodržitelstva, a jakož takový jest přímoňe místodržícímu, nepřímne pak ministerium záležitostí duchovních a vyučování podřízený.

§. 3.

Údové zemského školního úřadu úradují co raddové místodržitelovi; účinkují pod odpovědností jeho, pročez ná-

*) Strana 176.

leží na něho aby uznal, ve kterých případech záležitosti jim vyměřené samostatně nebo teprvé pak, když by se v sboru dříve byli uradili, obstarávati mají. Veškerá vynešení a zprávy vydávají se ve jménu zemského školního úřadu, když je místodržící anebo ustanovený k tomu úd zemského školního úřadu byl schválil. Všechny přípisy k němu mají se díti s nápisem: Zemskému školnímu úřadu v Čechách.

§. 4.

Prozatímní zemský školní úřad záleží:

1. ze správního referenta pro zevnitřní t. j. politicko-hospodářské záležitosti škol,
2. z údů, volených se zřením k rozmanitým druhům škol, na něž jakož na muže ve věci podrobně zkušené náležeti bude, by spravovali vnitřní t. j. vědecko-vychovatelské záležitosti škol.

§. 5.

Správního referenta vyvolí místodržící z počtu politických úředníků, který zůstane v počtu tomto. Bude míti hodnost a plat krajského raddy první třídy.

Ostatní údy určí na prozatím ministerium vyučování samo; titěz obdrží za toto úřadování prozatím přiměřený příplatek ke svému jinému služebnímu platu. Za cesty v příčině služby konané dostanou předepsanou náhradu za pocestní výlohy a diěty vyměřené pro třídu sedmou.

§. 6.

V záležitostech, kde by bylo žádoucné, zemský školní úřad podperovati, náleží na místodržícího, by se postaral o ústnou nebo písemnou radu znalců kromě zemského školního úřadu.

Máje takovouto potřebu na zřeteli, může se mužům v školnictví proslulým, kteří údy zemského školního úřadu nejsou, uděliti jméno školních radd.

V některých záležitostech větší důležitosti, jenž vyhledávají obzvláště mnohostranného uvážení, může se zemský školní úřad od poradných komisí podporovati.

§. 7.

Jakož pomocné osoby pro práce konceptní a kancelářské přidělují se k zemskému školnímu úřadu:

2 koncipisté,

2 konceptní adjunktové,

1 protokolista, všichni požívající hodnosti a platu stejnojmenných úředníků při vládách krajských.

Titěž budou určeni od místodržícího z počtu politických úředníků, i zůstanou v počtu tomt.

Záležitosti expeditní a registraturní obstarávají budou pomocní úřadové místodržitelstva.

B) Působnost zemského školního úřadu.

§. 8.

Působnost zemského školního úřadu jest, pokud zákony anebo nařízeními změněna nebude, co do škol jemu podřízených tatěž, kterou v této věci mělo rozpuštěné gubernium.

§. 9.

Pročež všeliké návrhy, žádosti, zprávy, stížnosti a j., jenž vycházejí z obecných a středních škol anebo od osob a sborův v záležitostech těchto škol, zasílati se mají k zemskému školnímu úřadu, jež tento v případech kdeby vykračovaly z oboru jeho působnosti, k ministerium vypraví.

Taktěž půjdou veškerá rozhodnutí a nařízení, jež ministerium v záležitostech těchto škol vydá, přes zemský školní úřad.

§. 10.

Působnost zemského školního úřadu dokonce se nemá obmezovati pouze na dopisování, nýbrž úloha jeho jest, aby podle navedení, jenž k tomu konci se vydají, pravidelné cesty po zemi skrze své údy podnikal, čímžby se seznamoval se stavem vyučování, a osobním vplyvem pomáhal ke zlepšení jeho.

V příčině gymnasií zvlášť.

§. 11.

Uprázní-li se místo některého ředitele nebo učitele, sluší na zemský školní úřad by v případech, kde se usázování děje od úřadů státních, navrhoval; v případech pak kde stát pouze potvrzení uděluje, o navrženém obsazení zdání své k ministerium zaslal. Obsazují-li se uprázdněná místa učitelská, vypsá se napřed ředitele na jeho zdání.

§. 12.

Činí návrhy, mají-li ředitelové a učitelové do stálé služby vzati, na odpočinek, na výsluhu dáni a ze služby propuštěni býti; vysloví, kde toho potřebí, důtku, nebo navrhne ji u ministerium, činí návrhy k vyznamenání, k osobním příplatkům, k odměnám za výtečné zásluhy.

§. 13.

Náhradníky učitelův ustanoví buď sám nebo je potvrdí na návrh ředitele.

§. 14.

Uděluje učitelům od státu ustanoveným dovolení na odpuštěnou až do jednoho měsíce; žádosti o delší dovolenou zašle zároveň se svým zdáním k ministerium.

§. 15.

Bude vybývati protokoli porad učitelských sborů, jež pravidelně k němu zadávati dlužno, jakož i podrobné učební rozvrhy každého gymnasia, pro každý školní rok napřed předkládané, v nichž obsaženo a udáno býti musí, jak předměty a druhé práce mezi učitele rozděleny, jak předměty mezi jednotlivé třídy a běhy rozvrženy budou, a kterých školních a pomocných kněh užívati se bude.

§. 16.

Učiní-li sbor učitelů návrh o zavedení nové školní knihy, tož uzná-li ji za nepřiměřenou, návrh zavrhne; uzná-li ji ale za přiměřenou, zašle návrh se svým zdáním k ministerium.

§. 17.

Nad zkouškami o dosažené spůsobilosti k vyšším studiím, jenž zavedeny budou, bude skrze své údy bdíti a je řídití.

§. 18.

Zvláštní nařízení v příčině kázně, od jednotlivých sborů učitelských vypracovaná, návrhy o nařízení prázdnin v běhu školního roku a o změnění nebo zrušení veřejných zkoušek buď potvrdí nebo zamítne.

§. 19.

Žáky, jenž nemají vůli studovati výše nad první čtyry třídy gymnasia, může na návrh učitelského sboru od učení-se řečtině osvoboditi.

§. 20.

Zemský školní úřad jest rodičům anebo poručníkům žákův nejbližší stolicí k rekursům proti rozhodnutím gymnasií, jimžby oni zkrácení se býti domýšleli.

Vypovězení některého žáka z gymnasia musí se řečenému úřadu oznámiti; o vypovězení některého žáka z gymnasií kolika nebo všechněch korunních zemí učiní on návrh k ministerium.

§. 21.

Práva, osvobozovati od školného a udělovati stipendia, jenž jsou založena výhradně pro gymnasia, přejdou z gubernií, jimž posud přiřknuta byla, na zemský školní úřad.

§. 22.

Dogmatický obsah vyučování náboženského nenáleží v působnost jeho; ovšem ale didaktické a paedagogické chování-se učitelů náboženství vůbec, jakož i postavení jich co údů učitelských sborů.

Ve Vídni, dne 23. ledna 1850.

Navedení

pro údy zemského školního úřadu v Čechách.

Údové zemského školního úřadu, jenž až do dalšího zúplnění budou prozatím čtyři, a sice :

jeden správní referent,

jeden školní rada pro obecné školy, a

dva dozorcové gymnasií,

poučí se o své působnosti a o povinnostech i právech z ní pro ně plynoucích z nařízení o usazení zemského školního úřadu, vydaného dne 23. ledna 1850. *)

Kromě toho předpisuje se jím jako dodatek a vysvětlení toho co tam obsaženo, k pilnému šetření toto :

A) Správní referent.

Správní referent spravuje zevnitřní t. j. politicko-hospodářské záležitosti škol spolu též záležitosti fondů a nadání, sklad školních knih a řídí kancelářské práce zemského školního úřadu.

Též bude ve spůsobech pod lit. B. 1. naznačených spravovati běžící záležitosti obecných škol a dokud zvláštní referent pro školy realní jmenován nebude, také veškeré záležitosti těchto škol v ten spůsob, jak do těchto časů slušelo na rozpuštěné gubernium.

(Dokončení.)

N á v ě š t í.

Pánům předplatitelům na Lučbu p. doktora Amerlinga sloužiž to za zprávu, že již skutečně tolik pomoci se nashromáždilo, že se s tiskem této knihy již v skutku začalo. Až dotištěna bude práce ta, rovněž se tímto časopisem oznámí.

Od Porad učitelských v Praze.

*) Strana 171.

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk Bedřicha Rohlíčka, dříve vd. Táborové.

POSEL Z BUDOČI.

Časopis pro učitele, vychovávatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvertek u Fr. Řivnáče na Pří-
kopech číslem 858—II. Předplácí se na čtvrt léta 45 kr., na půl léta
1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl.
50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.

Těhotnost.

Poznámání. Když tady o věcech pojednáváme, z kterých se jinak
rouško veřejně nesnímá, tak ať spolu každý pováží, že

1. se to stává v časopise pro učitele a vychovatele ustanoveném;
2. všelijakému neštěstí a nepořádku nelze se vyhnouti, leč znáním
začátků skrytých i tajných;
3. rozličným napověděním polovičným a nezřetelným slovům, na
škodu věci samé rozličný smysl se podkládá, protož jsme i bez
obalu na okolnosti a zákony odkázali, dle kterých příroda u
tvoreň pokračuje a kterým vymknouti se i člověku nelze.

1. Početí.

Nejen volení sobě manželky ale i čas obcování manžel-
ského i jiné okolnosti značnou mají na těhotnost i budou-
cího plodu vlastnosti oučastnost. Tak známo: že dítky počaté
z otce churavého neb i docela pitím opojeného truchlivé
v sobě nesou malatnosti neb blbství zárodky. Povinnost
by tehdy žen svatá byla, žádostem muže v takovém stavu
se nacházejícího co možná odolati. Známo také, že početí
před nastávajícím měsíčním velkých spolu obtížností pro
budoucí matku přináší. Ačkoli v každý čas početí možné,
předceť nejjistěji: brzy po měsíčním z jara, i když obco-
vání zřídka a horoucím lásky obapolným citem se stává.

2. Znamení obtěžkání a plodu pohlaví.

Stávali se, že osoba po obcování měsíčný čas ztratí,
a rozličné neobyčejné nemocné případnosti dostává, jako:

slabost, pokaženou chuť k jídlu, zošklivení si jindy chutnajících jídel a nápojů, neb chtivost neobyčejných věcí, dávení, mdloby, klepání srdce, hlavy bolení, obzvláště v týle, klepání jenom po krátkém třebaš spaní přestávající, bolení zubů atd. a přitom-li života z povolna zdola nahoru přibývá, není-li měkký, leč tvrdý a stejně napnutý: již z toho na těhotnost souditi lze, což se i tím potvrzuje, když okolo 20ho týhodne pohybování dítěte manželka pocituje. Nehledejmež ale hned na začátku přibývání života, neb 1ní a 2hý měsíc jest naopak život splasklejší než obyčejně, tak že ženy štíhlejší vyhlížejí, šaty z nich jako visejí pro volnější jich k tělu přiléhání. Vždy bývá ale takových znaků v spojení s napnutím obou prsů, v kterých i bolest píchlavou pocítiti lze. Prs ženský jest pro své rodičí částky pravým ukazovatelem. Tak před každým měsíčním pozoruje se napnutí a stvrdnutí těchto žlaz. Náhlé splasknutí prsou u těhotných znamená: nastávající potracení, když je před 40tým týhodnem pozorujeme. Měsíčné vyzůstalé při prsu ale splasklém dává nám znamení planého outěžku t. koulí. — Blednici u nevdaných a lepšíci se spolu přibývání ukazují prsa atd. atd. Matky a vychovatelkyně buďtež bedlivy, ačkoliv nezjevné pozorovatelkyně těchto částek u vašich dcer neb pěstounek, neboť častokráte vám zdraví a nezdraví prsou všelijaký mrav i nemrav zvěstují. Ačkoliv na začátku těhotnosti často mýlka se přihází, tak již pouhé domnívání-se, každé osobě povinnost ukládá, v způsobu žití svého, býti opatrnou, neb v prvních měsících ublížiti a nejsnadněji příčinu podati k potracení jest, čeho následky začasto velmi smutné po celý čas živobyті trvají.

Zbývá nám ještě o znameních mluviti k určení plodu sloužících — což zvědavost druhého pohlaví tak často rozluštili se vynasnažuje. Pro chlapečka mluví: když se nezmění těhotná ve tváři, nebo ukážou-li se jenom malé hnědé skvrny po čele a okolo bílá čára na bříše ouzka a žlutohnědá neb docela neviditelná, pupek neobyčejné barvy. Neseli ale těhotná holčičku tak možná spatřiti: mnoho a velkých na tváři skvrn (co jaterní vyhlížejíce) nejhoj-

něji po čele i po nose se táhnoucí, ústa docela neb jenom hořejší pysk zaujímající, bílá na břiše čára jest světle hnědá neb žlutá, široká, pupek zřetelně barvený. Pihy, známky rozličné jinak již na těhotné se nacházející i duhovka v oku při chlapci svých zachovávají barev, co zatím při holce zřetelněji na jevo vystupují. — Tato znamená ačkoliv mylné, předce nejčastěji se shodují. Jiné jak k určení pohlaví tak i dvojčat, trojčat sloužící, jsou ale mnohem více nejistá an nezřídka z pověr vzatá rozličných i škodlivých. Pročež jsme tady pro zamezení obyčejů a způsobů škodlivých těchto znaků postaviti za potřebné uznali.

3. Ustanovení doby těhotnosti rozličné i očekávaného slehnutí.

Důležité bude každé těhotné, by v domácnosti i ve svém zdraví náležitě spravovati se a poněkud již napřed čas očekávaného koutu určití věděla, což následovně se stává. Od času, kdy měsíčné naposled se ukázalo počítají se 3 měsíce nazpět, k čemu 7 dní se přirazí a ten tak nalezený den jest den hledaný. K př. mělali žena 10. června naposled měsíčné, tedy 3 měsíce nazpět dává nám 10. března, k čemu 7 dní připočteno ustanovuje 17. března co čas slehnutí. Jest to vůbec 40. týhoden, co by po 10krátě měsíčné jinak se očekávalo. Pohybování dítěte ustanovuje obyčejně polovičku těhotnosti. Aby nehoda nepředvídaná matku nepřekvapila, dobře bude před 7 měsícem kde děťátko již zachovati možná, k porodu všecko míti připraveno.

Zachování-se žen těhotných.

Předpisnjíce náležitý živobyčí způsob těhotným ženám buďto máme zřetel na zdraví matky, buď na celost i donošení plodu. Zdá se, že poněvadž na zdraví plodu přímo působiti nelze, a že slabá i neduživá matka buďto plod donositi neb v úplné síle i čerstvosti vydati nemůže, celá péče na tom přestávati má, aby síla i dobré bydlo matky se zachovaly.

Jestli ona zdráva jest ouplně, předpisy jediný toliko mohou míti cíl, to jest: udržeti to zdraví do konce. Dle nejnovějších výsledků vědy, víme že zárodek i vyvinutí-se plodu od matky závisí, neboť valnou dobou devíti měsíců plod žije i roste od krve a těla matky. Nelze zapřítí velkého jejího vplyvu na sílu a čerstvost dítěte, a tudíž šetrnou péči o vlastní její zdraví míti náleží. Protož ono mínění mýlné i škodlivé, které dítě v materském těle v polovičce těhotnosti teprva života připisuje — když totiž jeho pohybování matka pocítovati začíná. Žije ono zajisté hned s prvním nacházením se v těle materském. Tak jeden pozorovatel shledal, že plod nczcela 5měsíčný skrz 2 hodiny ve vlažné vodě ustavičně se pohyboval.

Těhotnost jest přirozený stav žen, které stvořeny jsou k tomu, aby počínaly, a počatý plod až do dozralosti nosily i rodily konečně. Žádného tehdy z těch stavův za chorobný vlastně považovati nesluší, ačkoli v každém žena stonati může. Žena těhotná a zdravá nemá tudíž příčiny měniti obyčejný života svého způsob, leda že více se šetrí a více chorob vystříhati povinna jest, majíc svěřeno žítí dvou bytností. Neb jakkoli jen takové příčiny, jenž násilně a valným rázem působí, v tu chvíli a pojednou mohou uskutečnit potracení, tak povlovné, jestli nepatrné ale stále aučinkují, mohou zase spravit plodu v mateřském životě bytné strasti i choroby, a tudíž opozdit, zarazit nebo přetvářiti jeho vzrůst nebo dozralost; mohou počnout i založit jeho slabost neb neduživost navždy; mohou osnovat první základ dalšího mrzáctví. Těhotná zvláště v starodávnosti byla každá u vážnosti. Tak žena těhotná když muže svého objala neb rouchem svým přikryla, od každé pomsty jej co vraha vysvobodila, čehož královna již svou přítomností pouhou u každého vraha vymohla. Žena těhotná neb se čekající u soudu dostáti osobně nemusela. (Všehrd.)

1. *Vzduch, teplo a studeno.*

Komnaty těhotných mají býti provětrané, prázdný výparů novobílených stěn, blízkých kanálů, špitálů, záchodů, vězení

vzdáleny atd. Teplo v nich panující má býti mírné. Nešetření těchto udaných a škodlivě oučinkujících vplyvů za následek má křeče i potracení neb předčasné porození. Těhotná varuj se též sedání u kamen, i dlouhého zdržování-se u ohně i plotny žhavé atd. kde jedna část toliko nad míru se zahřívá, any druhé chladné ostávají. Panuje zvlášt u lidu obchodního a potržního ten špatný a škodlivý obyčej, na uhlí sedati a tak se zahřívati, což příčiny dává k bolení zubů i hlavy, ke křečím a bolení hostečnému (rheumatickému), ke kolice i ouplavici; neb jak zahřívání toliko jednotlivých těla dílů tak i kouř hořícího uhlí záhubně na těhotné působí. Lépe by tedy posloužily mimo dobrý oblek a obův teplé cihly, kameny, na kterých by nohy spočívati i zahřívati se mohly. Ležení koček a psů u nohou těhotných schvalovati a raditi nechceme, pro lehké leknutí a následující potracení neb jiné záhubné případnosti, kterým právě vystřihati se chceme.

Žádná těhotná neměla by v létě v posledních 4 nedělích, v zimě v posledních 2 měsících do kostela choditi, poněvadž tuto se mnohou sobě škodlivou a nelibou příhodou potkati se může. Neboť nic neobyčejného není, že velmi citlivá a dráždivá žena od nastuzení stáním na podlaze kamenné, blízko dveří atd. od nepříjemné vůně i výparu blízkých osob, od kouře a smradu shaslých lojových neb pryskyřičných svíček potratila. Vůbec odřící se mají těhotné všelikých hlučných schůzek, návštěv míst obecných, i každého davu a hlučného lidu schromáždění; také odřící se mají divadel, bálův, škol, hospod i domácích velkých společností a besed. Selky ovšem tak snadno se toho obávati nemají, a však i tyto moudře učiní, když takových příležitostí straniti se budou. K čistění vzduchu v komnách ženštin nejlépe poslouží otvírání oken času poledního a ranního a za času nepříhodného vinný ocet na teplá místa postavený neb na horké železo vylitý.

2. *Oděv.*

Těhotná slepě mody a zvyku se nedrž, ale raději zvol sobě kroj zdravý a stavu svému i povětrnosti panující nejprůměrnější. Šněrovačky stlačením násilným těla vůbec a vtačením bradavičky do vnitř obzvláště jsou škodlivé. Proto že ale prsa a zvlášť v posledních měsících teple držeti potřebí; tedy nošení laiblíků flanelových zcela bude přiměřené.

Obuv buď volná, aby chůze jistá byla a oběh krve se neobtěžoval; sic nejistý krok při přibývajícím tíži k předu, pád těhotné usnadňuje.

Hlava v mírném teple se držet i všeho vázání ozkeého a tlačícího prosta býti má. Proto že vlas hlavu kryjící bolení zubů i hlavy nepřipouští, tyto také stříhati nesluší. Podobně nedávej těhotná místa mazání všelijakou vonavou vodou, jenž toliko k rychlejšímu sešedivění a vypadání vlasů slouží.

V zimě jakož i na cestách dobře těhotným poslouží spodničky plátěné, flanelové atd. Neb vítr těhotné na břiše více horké jsoucí než kde jinde profukujíc, snadno k mnohým obtížnostem příčiny zavdává, kterých jinak pozbytí nelze, leč oděvem teplým a větru přístup nedajícím. Mohou si vzdělané Evropčanky v této případnosti Turkyňe za příklad vzíti, které široké spodky povždy nositi v obyčeji mají, jenž tělo ženské ne málo ozdobují aniž spolu v pohybování volném jim překáží. Spodky poněkud vplyv žhavého ublí, na kterém sedati ženy obyčej mají, umírňují. Důtklivě tuto zmíniti musíme vyhorované u krásné naší plti marnosti, jenž nejen nad míru obnažovali je učí částky, jež cud pokrývá, ale i odkládati šat zimní, jak mile první dech Vesny zavanul. Ponebí Vlach zajisté slyne svou lahodnou jemností, avšak obyvatelé tamní nejsou tak lehkovážní modáři, i podržují drahý čas zimní roucho, mohouce nám v tom sloužit za vzor opatrnosti. Neschvalujeme choulostivost, ovšem hledíme a radíme k otužení, ale tu i celé vychování jinou měrou a drahou by jíti muselo.

3. Pohybování a klid.

Pohybování s odpočinutím střídající a neunavující býtí musí.

Procházení se pěšky nejpříhodnější jest těhotným aniž v které době těhotnosti škodlivé býtí může, jako jezdění v posledním čase. Dobré a prospěšné pohybování pro zvyklé působí houpání, jezdění na koni a ve voze, poslední i při velké slabosti dítí se může, čehož ale jenom na cestách rovných a ve voze volném a spružném stávali se má. — Poněvadž těhotné těžko jest pro tíží k předu přibývající bez přichýlení a tak v rovnováze se udržeti, tedy varuj se každého napínání, nachylování, podávání a spouštění, vyzdvihování, tažení neb nošení těžkých břemen, varuj se vstupování na nejistý řebřík, neodvažuj se na náledí neb do shonu lidu na trhu, u tance a v jiných případnostech. Běhání posléze i skákání přílišné, časté neb násilné obcování též těhotné škoditi mohou, jako i každé udeření zvláště života, upadení neb vztřesení těla a nadobyčejná i s silným vysílením spojená práce.

I *sedění* s stlačením života k rozličným nehodám příčinu zavdává, proto nejvíce raditi musíme těhotným příkladu následovati vychodních krajin: sedění s předloženými nohama a co nejpříhodnější pololežení voliti, při čemž proud krve žádným tlačením se nezastavuje i všem oudům více pohověti dovoluje. Sedění tím spíše škodlivé bude, čím více se při něm nohy přes sebe kladou — kladení noh po orientalsku by tehdy dříve odporoučiti se muselo, kde při sedění na zemi jen dolejší částky nohou, totiž šlapadla a holeně na popříč podlé sebe položena před lůno se kladou — částky rodící takto nejméně stlačením utrpí. — Těhotná i varuj se dlouhého klečení obzvláště na tvrdých místech a studených jako v kostelích. Ležení ustavičné na pohovkách neb v posteli i pro děcko i pro matku škodné jest a porod těžký jenom připravuje.

Spaní přes celé ráno prodloužené těhotné vhod nepřijde, jakkoli o něco delšího pospání popřáti jí náleží. Spaní a sen

tichý dávají: umdlení mírným popracováním, pokojná mysl i zdálení náruživostí, časné večeření bez horkých nápojů a bez přílišného pití.

4. Pokrm a nápoj.

Každé přesycení byt i neškodnými jidly jakož i požívání kyselých, tuze mastných, kořeněných, slaných a kvasných pokrmů tvoří u těhotné snadno ostrosti, výpar kůže ostrý, průjem, nadýmání, hořečku i potracení neb churavění matky i dětátka.

Laskominy ač mírnit náleží, předce však ne docela jim odporovati třeba. Voda jim bude nejlehčím nápojem. Navyklé ale na pivo, víno, kořalku a kávu aspoň sobě v těchto věcech ujmu činiti mají, nemají jináč rozpěnění krve, křeče, krvácení i potracení následovat. Víno podávej se těhotným slabým neb po nemoci. Pivo u těhotných tím více potřebí, aby bylo bez kořeněných přídavků. Mléko jenom při dobrém zažívání se dovoliti může. Čokolada a kakao u slabých s dobrým zažíváním. Čaj jako i každý teplý nápoj i rozpalující na noc i jinak zvyklým se nepodávej. Kmínovka v některých domech na noc do obyčeje přišlá jako i rozličné kapky, tyť jenom na chvílku občerstvující napotom zeslabují. To samé platí o mraženém (Gefrorenes).

Prohlášení c. k. místodržícího od 16. unora 1850.

O usazení zemského školního úřadu pro korunní zemi Českou.

(Dokončení.)

B) Druzí školní raddové.

1. Poněvadž školní raddové na vnitřní t. j. vědecko-
vychovatelské záležitosti škol, podrobně jim přikázaných,
dohled míti a je řídití budou, mají za příčinou spojení, v němž
záležitosti vnitřní se zevnitřními stojí, právo, by také na tyto

posledně jmenované ve všech důležitých případech poradný vplyv měli a návrhy činili, pakli se jim v příičně jejich potřebnými býti vidí. K tomuto účelu budou jim dotýčné záležitosti od správního referenta sděleny.

2. Aby poznali stav učení v zemi, mají s přivolením místodržícího časté cesty podnikati. O každé takové cestě předloží se od nich zpráva zvláštní, po každém pak školním roce hlavní zpráva o stavu učelišť pod dohled jim daných, místodržícímu a skrze místodržícího samému ministerium.

3. Má se hleděti k tomu, aby ve zprávách a návrzích, jež zemský školní úřad k ministerium zaslati bude, vždy osobní náhledy dotýčného školního raddy byly na jevu. Jmenovitě mají zprávy o cestách a zprávy roční, jakož i důležitější návrhy a rady opatřeny býti podpisem toho školního raddy, od něhož pocházejí; místodržící je buď po sborovém o nich radění nebo i bez takového radění předloží k ministerium.

4. Kdyžby o některém nařízení, které se týká záležitosti škol nejvíce vnitřní anebo osoby některého ředitele nebo učitele, nastala neshoda mezi míněním místodržícího a míněním dotýčného školního raddy, předloží se zmíněné nařízení dřív než se učiní, pravidelně k ministerium, aby o něm rozhodlo. Kdyžby bylo nebezpečenství v průtahu, jest místodržícímu sice svobodno, by jednal dle svého náhledu, leč ale povinen jest, ministerium o učiněném nařízení bez prodlení zpraviti.

5. Jest také úloha těchto školních radd, aby všechny statistické vědomosti, které se týkají škol jim přikázaných, a jichž bezpečného přehledu pro dobré řízení veškerého učení třeba, opatřovali a sestavovali, v čemž jim správní referent nápomocen bude.

1. Školní radda pro obecné školy.

1. Školní tento radda bude, dokavad běžící záležitosti obecných škol odbývány budou od správního referenta (A), účinkovati jakož poradní úd bez výkonné působnosti, v

oboru vnitřních a s nimi spojených zevnitřních záležitostí obecných škol.

2. Náležeti bude na něho :

- a) By si zjednával úplnou známost stavu, v němž se obecné školy nacházejí;
- b) by vyhledával a povzbuzoval všechny síly, které jsou obzvláště schopny, by obecné školy v zemi opravdově zvelebovali;
- c) by dával podnět všemu, čímžby vláda na zlepšení obecných škol vůbec i zvláště účinkovati mohla, čině vládě návrhy a dávaje rady;
- d) by pečoval o stránku vychovatelskou, o důležitější běžící záležitosti; k čemuž se mu věci stránku takovou poskytující od správního referenta sdělí, by v ně nahlédl a o nich se vyjádřil.

3. Dvě zásady musí ve všem konání svém zvláště na zřeteli míti :

- a) že při převahující důležitosti náboženského vzdělávání musejí obecné školy úzce býti sloučeny s církví a spravovati se jakož společná záležitost státu a církve; pročež zdar těchto škol že záleží hlavně v tom, aby školní úřadové státu a církve, též i jejich organové nikdy nejednali než u vespolném srozumění, a vzájemné podpory upřímně snažní byli;
- b) že za tou příčinou, poněvadž obecných škol veliký jest počet, poněvadž stupeň vzdělanosti mezi učiteli jest rozdílný a zapotřebí jest, by v těchto školách způsob jednání v hlavních věcích všude stejný se zachovával, všelikou změnu, jenž vnitřního zřízení toho ústavu se týče, nelze než poznamenáti a obezřetně zaváděti, aby řádem celého toho rozsáhlého ústavu nebylo ořeseno a on nebyl vržen do zmatku, kterému by obtížně pomoci se nechalo.

4. Prohlížeje na svých cestách školy, bude povinen smluviti se vždy s dozorei škol, přezvěděti od nich stav a potřeby škol a dávati naučení, jenž se mu budou viděti potřebné. — Jednotlivé školy bude navštěvovati, učitelům

půjde na ruku a bude pečliv toho, by nejvýtečnější z nich seznal, jichžby pak potřebovati mohl pro vzdělávací ústavy učitelské, pro řízení větších škol, anebo při spisování nebo posuzování školních kněh a učebních rozvrhů, taktéž i při poradách v komissích. — V tom však narizovati nebo rozkazy dávatí, práva nemá.

5 Zvláštní zřetel musí míti k tomu, by poznal v jakém stavu jsou ústavy pro vzdělání učitelů (praeparandní kursy). Má tedy na svých cestách u vyučování na nich přítomen býti, učitele každého takového ústavu svolati, by s nimi o jeho stavu mluvil, při tom radu svou poskytovati, a u zkoušek kandidátů, pokud okolnosti místní dovolí, přítomen býti.

K tomuto účelu třeba jest, by dny zkoušek převzděl a přiměřeným vplyvem skrze zemský školní úřad účinkoval na to, kdy se mají držeti.

6. O schůzkách učitelův má míti dokonalou vědomost i činiti návrhy, jakby se zříditi měli.

Prozatím bude osobným vplyvem svým dbáti o to, aby zvláště vzdělanější duchovní a učitelé v nich se účastnili. Schůzkám těmto předloží častěji otázky, s tím účelem, aby podporoval ony, jenžto jsou méně spůsobilé, by sobě samy vhodný předmět k poradám obraly, pak také aby sám sobě všelikterá žádoucí vysvětlení zjednal.

7. Při předtvořování čtvrtých tříd na dvouleté podrealky, které se právě děje, má pomocen býti; hlavně na něho náleží, aby se §. 40. návrhu o zřízení realek uskutečnil, pročež se má dorozumovati se zkušenými živnostníky dotýkaných krajin.

II, Dozorcové gymnasií.

1. Na dozorce gymnasií sluší, aby stávající gymnasia, jichž každému dozorci jistý počet se přikáže, řídili v ohledu vědeckém, vyučovacím a v ohledu kázně.

2. Má se hleděti k tomu, aby se řízení gymnasií dělo od obou dozorcův podle stejných zásad, k čemuž přispěje na díle sdělování důležitějších záležitostí k vzájemnému v ně nahladnutí, na díle pak porady sborové.

3. Vůbec jsou dozorcové gymnasií povinni, aby co do gymnasií veřejných, zjednávali sobě úplnou známost, v jakém stavu se každé z nich, co do stránky vědecké a co do kázně každého času nachází a čeho k jeho zvelebení potřebí; aby bděli nad tím, jak se říšské a zemské zákony, jakož i ministerní nařízení v příčině gymnasií vydaná plní, taktéž i nad veškerou úřední činností ředitelův a učitelův, dále, aby cokoli gymnasiím k dobrému jest, zařizovali sami, pokud to náleží do působnosti jejich; jiným zařízením ale aby podnět dali, anebo navrhli tam, kde náleží.

Pakliby přístě stávati mělo v Čechách kterých gymnasií soukromých anebo soukromých škol, na kterých by se vyučovalo jako na gymnasium, bude dohlídka na ně slušeti na dozorce gymnasií podle vyměření zvláštních pravidel, jenž se pro tento případ vydají.

4. Protokoly o pravidelně nebo mimořádně držených konferencích učitelských sborů, které se ihned zasílati mají k zemskému školnímu úřadu, budou vybývány od dotyčného dozorce gymnasií.

5. Tentýž bude podrobné rozvrhy hodin pro příští školní rok, které se od ředitelů všech gymnasií na konci školního roku zašlou, potvrzovati, ač najde-li že se shodují s obecnými předpisy; má při tom na vůli, by v rozdělení prací mezi jednotlivé učitele měnil, pakliby se mu jaká změna podle jeho osobních vědomostí pro dobré gymnasia radná nebo potřebná býti viděla. Když ale při zadávání rozvrhu hodin anebo kromě toho návrhy se činí, by se v obecném studijním plánu změny před se vzali co do ohraničení jednotlivých předmětů pro rozličné třídy anebo co do počtu hodin, v témdni každému předmětu obětovaného, a j. tož mají se návrhy tyto s připojeným dobrým zdáním předložiti ministerium vyučování.

6. O školních knihách, jichžto se na každém gymnasium užívá, musí dozorce gymnasií vždy mít úplnou známost.

Knihy, jenž nejsou přijaté v užívání jsou, má k účelu aprobace prohlednouti, nepřiměřené ihned odstraniti a vůbec

na to dohlédati, aby od nynějška nepřijatých kněh užíváno nebylo.

7. Zkoušky o dosažené dospělosti k vyšším studiím má dozorce gymnasií řídit a nad nimi bdít, a zkoušek těchto zároveň použiti k poznání prospěchův, jakých jednotlivá gymnasia na svých žácích dosahují.

Kdyby dozorce gymnasií pro veliké množství podřízených mu gymnasií nebyl s to, aby na všech gymnasiích zkoušky o dosažené dospělosti sám držel, musí se pro gymnasia od něho vyznamenaná u ministerium vyučování navrhnouti k tomu cíli náměstník.

8. Kromě těchto (3—6) prostředků k seznání vědeckého stavu a stavu kázně na každém gymnasiu pravidelně užívaných, bude dozorce gymnasií čas od času visitace gymnasií osobně před se bráti.

Jest jeho povinnost, aby pokud trvá přetvořování gymnasií, každé své gymnasium v každém běhu aspoň jednou prohlídnul. K tomu účelu má každou třídu a každého učitele na gymnasiu v jeho hodinách navštívit (při čemž na vážnost učitele jak se sluší ohled míti bude), obsah, způsob a prospěch vyučování a chování třídy co do kázně bude pozorovati, o užívaných nebo navržených školních knihách zjedná si důkladnou známost a zachová se v tomto ohledu podle zásad v č. 6. vytknutých.

Taktéž má se zvědovati s přítomnými prostředky vyučovacími, a vyšetřiti, jak dalece vyhovují potřebám učitelů a žáků.

Pak má držeti konferencí se sborem učitelů pod svým předsednictvím a v ní kromě druhých předmětů, jenž vědeckého a kázenského stavu školy se týkají, jmenovitě též kroků k reformě, které ministerium bylo učinilo, připomenouti, překážky, které jim na závadě jsou, nebo námítky, které se proti nim učiní, sobě pamatovati; vysvětlení a návod udělovati, kterakby se provésti měly.

Přísluší mu, aby při těchto příležitostech ředitelům a učitelům pronesl svá poznamenání, rady a důtky; též má právo by samostatně nařízení činil; avšak tak, že z uči-

něných místodržícímu, jenž moc k tomu rozšířiti a obmeziti může, odpovídati bude.

O tom jakby prohlídku byl našel, má k ministerium vyučování zasílati podrobnou zprávu, v nížto obzvláště vyznačiti se musí, kterých učitelských sil nebo učebních prostředků které gymnasium zapotřebí má, aby úlohu svou plniti mohlo.

9. Co se tkne zevnitřních věcí gymnasia, jakovéž jsou: Stavební povaha gymnasiálního domu, umístění tříd, knihovny a jiných učebních pomůcek do vhodných k tomu místnosti a j. tož dozorce gymnasií povinen jest míti to na zřeteli a v zemském školním úřadě činiti návrhy, ač je-li jich třeba.

10. Závěreční zprávy, které ročně na konci školního roku od ředitelův gymnasií k zemskému školnímu úřadu zasílati se budou, mají oba dozorcové gymnasií pilně uvažovati a s jeho pomocí společně hlavní zprávu o stavu gymnasií jim podřízených zaslati k ministerium vyučování.

Hlavní zpráva tato musí, vedle žádaných statistických vědomostí, o učitelích, o počtu žáků a j. p. obsahovati také úsudky dozorců gymnasií o stavu učení a kázně na každém gymnasiu jednotlivě, které z vlastního pozorování byli vážili, při čemž se co do podrobností povolávati mohou na své zprávy o prohlídkách. Zároveň mají navrhnouti, jakby se nedůstatkům ač je-li kterých, přispěním ministerium pomoci dale.

Závěreční zprávy gymnasiálních ředitelů mají se i s dotýčnými návrhy k jich pořizení v původní způsobě přiložiti.

11. Věci v §§. 11 — 20. nařízení od 23. ledna 1850 o usazení zemského školního úřadu vyznamenané *) náleží do referátu dotýčného dozorce gymnasií.

12. Pokud možné, hleděti se má k tomu, by se oba dozorcové nikdy v tentýž čas a na delší dobu z Prahy nevzdálili, aby kdyžby jeden z nich přítomen nebyl, druhému pilné záležitosti, i kdyžby se týkali gymnasií nepřítomnému dozorcovi podřízených, pořizovati lzelo. Jen za času zkoušek

*) Strana 174 a 175.

o dospělosti může se z tohoto pravidla učiniti výminka, v kterémžto případě se pilné záležitosti pošlou za nepřítomnými, anebo jsou-li tytéž méně důležité, odbudou se od správního referenta, ostatní pak zachovají se až do jich návratu.

13. Povinnosti v navedení tomto obsažené, nejsou takové, žeby postačovaly pro veškeré případy, v nichž dozorcové gymnasií činní býti mají; ovšem se klade do nich naděje, že cožkoliby k zvelebení vědecké a vychovatelské zdárnosti gymnasií jím podřízených přispělo, sobě za předmět zřetele a činnosti oberou a při tom své prostředkující postavení mezi ministerium a jednotlivými gymnasiemi v dobrém uvážení míti budou.

(Ze zákonníka zemsk. a věstníku vládního.)

Z přátelského dopisu.

Na den 7. Března byl jsem pozván přátelským dopisem od učitelů vodňanských k poradám učitelským, po prvé to ve vikariatu našem držených, ač již hnedle tomu dvě leta budou, když zákon, aby se držely všude, byl nařídil. Očekávaje od té doby pozvání k nim nějakého a vždy marně, zradoval jsem se tím více z pozvání tak přátelského, jak o horlivosti pro věc dobrou svědčícího; i nemohl jsem se ani chvíle dočkati, abych do Vodňan pospíšil, naděje se, žeť v společnosti s učiteli a přátely mládeže něco krásné býti musí, poslouchati, jak všickni k jednomu cíli prohlédajice tuto se radí, jakby vlastenecká mládež vedena býti měla k osvícenosti, ctnosti a zbožnosti jistě, snadně, libě a mocně, ažby se dovedla. Avšak naděje má mne zklamala; neboť první porada tato, k níž jsem byl z daleka přišel a uvítání jakéhož se nám tam vel. p. Egnerem dostalo, všecky krásné obrazy z myslí mé zapudily a obrazotvornost mou velmi zchladily. Pan p. Eg. totiž vyplíniv především za to, že nás bez jeho vědomí k poradě sezval p. H. a brebtů jemu nadav nemile se nás dotekl, a když jsme se p. H. ujímali

řkouce, že když vys. ministerium osvěty upřímně pokrok v školství vyhledává, a vzdělávání-se učitelů společně v poradách za vhodný prostředek k dosažení žádoucího cíle uznati ráčilo, že přicházeti a horlivě vzdělávati se žádostivi jsme, takto nás uvítal: *Milí pánové! to Vám všechno nic nepomůže; Vy jen tím peníze utratíte a čas zmrháte!!*

Na to volili sme předsedu sobě. Navržen byl horlivý a chvalně Vám známý pan Vippler, učitel 3. třídy na škole vodňanské; že se ale vel. p. Eg. mračil; tož dva starí učitelové znajíce dobře, nač takový stav tlakoměru ukazuje, pospíšili k p. Eg. a do ucha jemu šeptajíce prosili ho, aby předsedou v poradách našich býti ráčil, což on nemeškaje a na naše svolení nečekaje milerád učinil, zvoliv sobě sám ihned p. Kovářika za písáře. Na to nastati mělo jednání třetí, totiž vzájemné se vzdělávání; ale místo poučování nás, nastala inkvisice. P. p. Egner vytasiv se s Poslem z Budče pravil, že bude čísti onu otázku na p. vikaře zdejšího v Poslu vytištěnou: „proč se u nás porady nedrží,“ i poručil, abychom do očí jemu hleděli, aby poznal kdo že z nás do časopisu tohoto ji zaslal!!

Takf, příteli, jedná se s námi! Ano ministerium osvěty po náležitém rozvážení žádá a poroučí vzájemné a důkladné vzdělávání-se učitelstva ku zvelebení školství veškerého, překáží zákonům muž, jenžby, postaven jsa v čelo ústavu (jestiž on ředitelem vodňanské hlavní školy) slovem i skutkem k zachovávání i věrnému plnění zákona napomáhati měl, a nás, co by měl i lákati i pobízeti i nutiti k věci dobré a zákonné, od ní zrazuje, přeč odhání a shromážděné opět rozptyluje; a proč? I nu je tu mnoho sice příčin, z nichž toliko jednu a snad nejhlavnější uvádím: P. p. Eg. v oboru školství ani přes prah své vlastní školy nevidí, jiným aby dále viděli však nepřeje, a proto arcif počíná sobě jako onen čmel v bájce, jenž ztrativ zlou příhodou křídla svá ostatním vychvaloval, jak pohodlná, krásná i užitečná to moda, bez křídel býti, i aby též svých pozbytí hleděli, jich napomínal.

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk Bedřicha Rohlíčka, dříve vd. Táborové.

POSEL Z BUDČE.

Časopis pro učitele, vychovavatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvrtek u Fr. Kivndče na Pří-
kopech číslem 858—II. Předplácí se na čtvrt léta 45 kr., na půl léta
1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl.
50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.

Učení neodvisné buď od vplyvu nepaedagogického.

Mluvíce o neodvisnosti vzdělávání školního vůbec, po-
čítáme ji k pravdivosti učení.

Pravdivosti u vzdělávání mládeže předdělité ano ne-
vyhnutelné, má-li ono vůbec prospěšným býti, nejvíce pře-
káží závislost od vplyvu nepaedagogického. Nejrozšíře-
nější vplyv nepaedagogický jsou však podání a zvyk. Ne-
mysli sice nikdo, jako bychom tvrdili, že všecko, čehož se
nám podáním dostalo, již proto také nepaedagogické jest;
toliko že *rozumné vzdělávání* jsoucí nového původu velikého
odporu nalezá na tom, čehož stávalo a posud jest ve ško-
lách a původ svůj má v podání, zvyku, často též v úmyslu
nečistém. Mnohý zajisté předmět vzdělávací aneb aspoň způ-
sob jakým vzdělávati chtějí mnozí mládež předmětem jistým
a míra, v jaké se podává škodí nemálo vzdělávání školnímu
i je ruší; i jsouť ony tím škodlivější, čím usilněji na nich
se lpí, překážejíce pravdivosti, pravosti, světlosti a důklad-
nosti učení. Na příklad budíž u nás Slovanův řeč německá,
jíž se užívalo a posud zhusta užívá ve školách národních, v
kterých se nejen rozum vědomostmi potřebnými bystřiti ale i
srdce mocnými kořeny v bohu zakládati, povahy a obyčeje
v ušlechtilou shodu a jednotu pořádati mají; a však ani rozum
vzdělávati, ani srdce v bohu zakládati, ani povahy a oby-
čeje v ušlechtilou shodu a jednotu pořádati se nemohly,
ana mládež slyšíc slova cizá jim nerozuměla a nerozumě-

jíc slovům, pravdu, dobro a krásu byť sebe zřetelněji jinde jiným jimi vyloženou nechápala, a k činům roztoužiti se nemohla. Totoť arci nedělo se za podáním až do roku 1848, nýbrž z úmyslu nečistého, jenž chtěl vyrvat vše slovanské z duší slovanských a lid náš v ducha prázdné automaty přeměnit; než škodným předsudkem stalo by se, co bylo dříve úmyslem zlým a překážkou pokroku národu byloby, kdyby utkvěla upomínka na to v paměti těm, jenž nyní vládnouti budou strojem školním v době ústavní, ve věku národův stejně oprávněných, jimž bylo choditi do školy v době nás Slovany germanisující. Než, my důvěřující se v obezřetnost a lidumilovnost vysoké vlády jakož i v pravdivost našeho přísloví: že nelze oheň upáliti, vody utopiti, pravdě zahynouti, a poroučíme věc tuto pánu Bohu, aby uchovati ráčil nás předsudku tak škodlivého.

Jsouť pak mimo to ještě jiné, pouze předsudkem, podáním, zvykem aneb pohodlností ve vyučování vloudilé věci, jimiž se pokroku v školství překáží. Kdožby z nás nebyl zkusil, jak vadí nám předsudek ten: že čtení, psaní, počítání a katechismu papouškování jediní mají býti předmětové vyučovací? Kdož neví, jak škodí onen zvyk, když mládež při prvopočátečném čtení napřed abecedě učiti se musí bez ukázání jí, cože by s ní počínati měla; když se učí počítání v nepřehleditelných počtech; a jakž překáží správnému mluvení ono suchopárné učení-se skloněním a uchylkám! Pročež musí učitel veliký pozor na se dáti při vyučování mládeže, aby se utíkal škodného tohoto vplyvu a jemu se vyhýbal, a vždy nezakaleným zrakem vyhledával to, čehož žáci jeho k pravému vzdělání potřebují, též jak učiti zapotřebí, aby na základech ve škole položených dále mládež a sama stavěti mohla i chtěla. Zvláště zapotřebí této obezřetnosti v mladistvém školství našem, abychom dílem k lepšímu vzhopiti, dílem novým bludům, kdyžby se nám vdíraly, brániti se mohli. *Bez rady nečín, a po účinku nepykneš. Dvakrát měř, jednou řež.*

Zeměna česká.

(Pokračování.)

3. *Karšovi.*Karšitě, *folgartige Karšager.*

Karšé slovou povodněmi neb prouděním moře zvrácené, urvané a na jiná místa zanešené stromy, klády, větve, kořeny ano zporážené a pískem i blátem zanešené lesy, háje atd. Karše takové přicházely před nalezením Ameriky častěji ku břehům Evropským, aniž se znala ta země, odkudžby byly takovéto obyčejně neznámé rostliny a stromy přicházely. Zplodin takovýchto nyní v Čechách býti nemůže, an se nám *može* na blízku jako v jiných zemích nedostává; bývalo jich ale náramné množství, jak toho důkazem jsou nynější ložiska kamenného uhlí v pořčsku Mže, Ohry, Běly atd.

4. *Nánesy hlinaté.*

Schmige Alluvial-Formationen.

Nánesem zove lid náž vše to, co obyčejně z jara v únoru při unášení (únos) ledu a rozvodnění řek ve vřkolu jich vodou potopeno a blátem, hlinou, pískem atd. zanešeno bývá.

Všecky tedy tyto věci dosud před očima našima se tvoří, ornice, rašeliny i tyto nánesy, pročez nikde se nena-
lezají t. v nížádne jiné výži, leč kam rozvodněné nynější řeky vodou svou vystačiti mohou. Jako v Egyptě dosud každoročně Nil všecky nížiny, údolí potopuje, a tím nejen zvyšuje ale i zúrodňuje, tak i poněkud u nás vidáme jistá pořičná místa každoročně zanešena k. p. u Brandejsa a v údolí Labe až ku Mělníku, u Litoměřic, u Zbraslavi, u Prahy atd., kde se tak zvané touně č. žíry (rybníčky u řek) tvoří, a při rybářství dobré služby konají.

Valouny říční, sbary, hřemele, písek říční.

Rollstein-alluvial-Formation.

Každou jarní povodní, každým lijavcem, deštěm větším, promývají se úbočí a hřbety hor a pahrbků českých, a tím

nejen ze zvětralých skalin šlem a bláto se unáší, ale i větší kusy se utrhují (urvanci) a jenž ustavičným válením v řečištích nemálo se oblejí a zakulacují. Větší zaoblení urvanci slovou *valouny* (Geſſſiebe), menší křemenaté slovou *křemele* (Quarzgeſſiebe), ještě menší t. co ořech velké zove lid *škajhy* č. křemelky a nejmenší *písek* (Sand). A však často mezi těmito urvanci, valouny atd. nalezávají se od lidu jisté kusy, které broušením teprv svou pravou bytnost, krásu atd. okazují. Zkušenost tato od mnoha set let v Čechách jest známa a proto zvláštní lidé věci té znalí vycházejí zvláště z jara, aby je sbírali (pročež onyno lepší kusy *sbary*) a lešticům neb kamenorezcům dodávali. Nejznamenitější v tom ohledu jest řečiště a pořící řeky Jizery, kde nejen onen znamenitý Jizeřec (Iserin, vlastně chasonan železitý), ale i množství jiných dílem *drahokamenů* [blankynů č. safirů, rdinů (Rubin), lálů, olejků, atd.], dílem *pěknokamenů* se nalezá k. p. sbary šípobledu (chalcedon), šesirohu (karneol), ryvalu (Onyx), bezdraku (Achatu) upřenu (Amethystu). Cena posledních jen uměleckou prací se zvyšuje, an samy v sobě jen barevnými křemeny jsou, jak se z dutinek zvětralého čediče neb porfyru na Kozákově u Turnova na hoře Tábor, v horách Jizerských atd. vylupují a vodou nejen vymyjí ale i odvalí. Útvary *jeseptu* a čediče jsou zvláště bohaté na ně.

Sem rovněž náleží náneseň *zlatý písek*, který před časy tak hojně v Čechách u přemnohých řek na zlato se ryžoval. V Sibíři se nyní odkryla mnohá hojná ryžoviště, jež Rusové *rozšypy* zovou. Co se týká českých ryžovišť nyní ovšem bohatství takových jest skoro dobráno a již jen v Jilovém viděti chudého ryžovníka, který jakoby na památku názvoslovní jen ještě na svém durchanu zlatá zrnka ze zdejšího písku vyhledává. Na mapě naznačili jsme všecka místa, kde se dílem zlato ryžovalo, dílem drahé kameny nalezaly a dosud nalezají. (Hledání a promývání granatů a jiných drahokamenů náleží k útvarům pozdějším.)

Dosud uvedli jsme jen útvary, které mechanickou cestou t. náneseň v krajinách milé vlasti naší se tvořily; při-

cháží ale nyní jiné oddělení útvarů, které se napořád často i před očima našima dějí, avšak cestou chemickou.

Útvary lučebné.

A. Vápnité.

V Čechách mnoho vápna se nalezá, nejvíce v způsobě *opuky*, pak marvana č. mramoru atd. Jelikož vápno má tu do sebe vlastnost, že se ve vodě *uhlečnaté* (t. nasycené uhelcem, *Kohlensäure*) snadno rozpouští co dvojuhlan vápnitý *doppelt-kohlensaurer Kalk*), tedy tvoří se (podlé výkladu lučby) dílem štěrbin v vápenném miznoucím kamenu, dílem tvoří se jinde kypré děrnaté vápno t. *dar* (*Zuf*), když voda a roztok dvojuhlanu vápničitého ztratily teplem neb otloukáním-se na venku jeden podíl uhelce č. kysu uhelnatého.

Na ten způsob vytvořily se nejen tak zvaná *Sína* na Slovensku ale i u nás jeskyně svatého Prokopa u Prahy, sv. Ivana u Karlova Týna a jinde. Dosud z nich vyteká ona *tvrdá voda* (t. roztok dvojuhlanu vápničitého), která na teplém venku svůj jeden díl uhelce trátí a tím v obyčejné vápno se obrací. U jeskyn dotčených míst na dosti viděti jest tohoto vápenitého nákypu křehkého, který i přerozmanitě děrnat, bývá (pročež pak *dar* slove) za příčinou vyhnílych a vyprahlých rostlinek, které taková tvrdá voda z pramene do luk a roští vytékající na začátku korou vápna potahává. V Chuchli, též u Peruce v údolí Ohry jest viděti takový *dar*.

Na cestě podobné a však horkovodnaté tvoří se v Karlových Varích tak zvaný *vřídlovec* (*Sprudelstein*), který často tlusté vrstvy vápna rozličně a sice pěkně barveného představuje a tudy k leštění a hotovení rozličných movitinek i šperků se hodí. Věci do vřídla na pár hodin dané potahují se korou vřídlovce na povrchu (od hnědelce, *Braun-eisenstein*) hnědého. Taktéž hrachový kámen jakoby slepenina ze samých hrachových kuliček se zde tvoří v říčce *Teple*, při čemž každému hrachu zrno malé písečné za jádro slouží.

upevní se řetěz kolíkem v bodu A a hřebem skrze kruh čtvrtého sáhu prostrčeným opíše se v zemi oblouk, jehož tětvice by byla o něco delší nežli čtyry sáhy. Napotom upevní se konec A v bodu H, a druhým koncem řetězu, totiž koncem čtvrtého sáhu táhne se napnutým řetězem jiný malý oblouk, který v bodu D první oblouk řeže. Rovnice tažena z bodu A skrze bod D jest druhá stranice úhlu svírajícího 60 stupňů, totiž úhel $DAH = 60^\circ$.

Důkaz. Představme si, že všechny tři rovnice AH, AD a DH jsou na poli viditelné, shledáme *trojovec stejnostranný*; nebo $AH = AD = DH = 4$ sáhům. Z měřictví jest známo, že úhlové v každém trojovci jsou ouhrnkem rovni 180 stupňům; musí tedy i v trojovci AHD úhlové $A + H + D = 180$ st. Předěše pravili jsme, že v trojovcích stejným stranicím leží též stejní úhlové naproti; v trojovci AHD jsou ale všechny tři stranice stejné, následovně musí i úhlové býti stejní, a proto také úhel $A = \frac{180^\circ}{3} = 60^\circ$.

3) *Vytknouti na poli úhel, který by svíral 30 stupňů.*

Nejdříve vytkne se úhel 60° , napotom rozpůlí se tětvice HD v bodu I, skrze který rovnice vybíhající z bodu A jíti musí, aby úhel HAI byl $= 30$ st.

Důkaz. Rovnice AI půlí v prodloužení také oblouk HND v bodu N; jelikož jest ale oblouk $HND = 60$ st., musí polovička, t. $HN = 30^\circ$. Proti oblouku HN leží úhel HAN, následovně také úhel $HAN = 30^\circ$.

Půlením oblouku HN obdrželi bychom úhel $= \frac{30}{2} = 15^\circ$

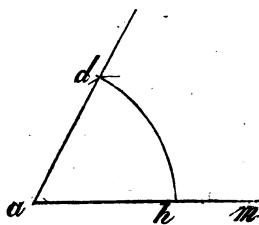
a opět půlením úhlu tohoto vznikl by úhel $= \frac{15}{2} = 7\frac{1}{2}^\circ$

atd. Tedy dělením známého již oblouku možno na poli vytknouti pouze řetězem a několika tyčkami množství jiných úhlů dle udaných stupňů.

Však takováto práce hodí se jen tam, kde se nejedná o měření zevrubné; jinak jest úhломěr aneb stolek měřický nevyhnutelnou potřebností.

Stává se ale často, že stávající již úhel má se jen přenést, totiž ještě jednou bez udání stupňů na poli aneb na papíře v stejné velikosti rejsovati.

Dejme tomu, že by předešlý úhel HAD měl býti na jiné místo přenešen, n. p. na místo a .

se zoupína úhlu HAD. —

K tomu cíli táhneme z bodu a rovnici am , a učiníme $ah = AH = 4^\circ$; napotom opišeme délkou ah obloučnici hd , na níž změřená' tečnice HD se přenese. Tím obdržíme bod d , skrze nějž druhá strana úhlu jíti musí. Úhel had rovná

(Pokračování.)

Listy dvou přátel

aneb

mizerie učitelské na venku i v městě.

I. List pana Slavíkova, pomocníka učitelského na venkově příteli svému Strachkvasovi, vychovateli v Praze.

Bůh tě žehnej, přítelinku Strachkvase! Co děláš že mi nepíšeš? Zbohat jsi, zpýšnil jsi, čis dostal nějaké místečko teplé u c. k. ouřadu? Příteli, příteli! Pomni na palouky Rozpustínské, pomni na doby minulé, na ty doby, kdy jsme u prostřed návsi špačka a do žumpy boby hrávali, mičem se tloukávali, o důlek aneb kotě se právali, z jednoho rákosu píšťaly a před panskou stodolou na outruze kotrmelce dělávali; zpomeň jak jsme na jedné lavici ve škole aneb farářově hrušce za školou sedávali; jak jsme v neděli ráno na hůrce z partýsky a při velké mši na kůru z partesů odehrávali, odpoledne pak s dvougrošáky z páně učitelova sobotálesu od zdi k čáře sekávali; jak jsme spolu krávy pásali, přes ohníčky skákali a houpačky splítali; jak jsme červenky

do šprahel, sykory do poklopů, stěhlíky pak do ok a vrábce na lep chytávali; jak jsme o koledě, Řehoři a pomlásce vešnice, a kde nám ničeho nedali okna vytloukávali (aspoň jsme to tak dle návodu páně učitelova zpívali); zpomenť jak jsme se na študie do Prahy dostali, tam na Novém Světě komůrku bídnou obývali a s lžící v botě k Ursulinkám na obědy a k Milosrdným na večeři chodívali, psaním not a modliteb se živívali, a tak se na budoucí stav náš, ty na kněžský já na kantorský, plní krásných nadějí připravovali. — Naděje tvé příteli snad zkvětly i byřbys duchovníkem nebyl. Vímt že se ti dobře daří v stavu, v kterém se nacházíš; jsi proň jako stvořen. Avšak příteli Strachkvase osení naděje mé posud nezbujnělo! Než, proč mi nepíšeš? Já bych ti také psal, mnoho příteli mnoho; ale co? Kdož ví stojíš-li o to? Kdož ví zpomeněš-li sobě kdy na soudruha svého a přítele upřímného Slavikvasa?

P. s. Až mi budeš — pakli budeš — psáti, piš do xyské (iksypsilonké) pevnosti. S Bohem!

Odpověď pana Strachkvase příteli svému Slavikvasovi.

Pro Bůh, příteli Slavikvase! Jak jsi se dostal do ypsilonké pevnosti? Ký rarach tě tam zahnal? Co tam? Pročs mi toho nepsal, an víš že vřelého povždy beru podřlu na tvém i přátel tvých osudu? — A jak umíš lichotit! Myslíš že jsem k tomu stvořen, abych úřad učitelský zastával? Těší mne poklona ta, ač velice o pravdě slov těch pochybuji. To víš, že se našinec přičiní kde a jak může, aby nezůstal za těmi bon tonysty a parlez francais zpátky a tak rodu a kmenu svému hanbu a nečest nezpůsobil. Ale věř po kozlech na pozoru míti se musí. Ptáš se proč? Inu tot snadné uhodnutí. Neznáš předsudků, kterými oni polobozi v olimpu o vlasti naší a plemenu jejím podjati a projati jsou? Neznáš tu, řekl bych pošetilou pýchu, s kterou na nás s výsosti své prohlíží? Nevíš nic o příhodách posledních dvou let? Víš jaký to jed ssáje mladé pokolení z tak nazvaných vyšších a nejvyšších

říd aristokratických do sebe? Mníš že jest tu odpor snadný? A byš se ti podařilo na čas chmúry předsedků odstraniti, přijdou větrové zlí, ústa totiž na pohled vážná, rozšafná, avšak vskutku utrhačná i seženou bouři nad hlavou tvou a tobě hrozí nebezpečství nazvánu býti zakuklencem, rozpařencem aneb dokonce zbujníkem. A víš, co to jest za dnů našich takto nafkmatu býti? Jak ti pravím, nesnadná to věc a veliká zásluha pro vlast vychovatelem takovýchto mladých panáčků slouiti. —

Cože pravíš? Osení naděje tvé posud že nezbujnělo? Což pak jsi se posud školy Stejskánské nedočkal? Jáť pak tě již dávno učitelem čili majetníkem školy této býti mníl, a tys se octnal v pevnosti? Co tě k tomu pohnulo, abys opustil Stejskánice? Honem, honem piš, piš to všecko a ještě více, cos mi dříve psáti chtěl a nepsal; pro Báh tě prosím příteli Slavikvase všecko piš příteli svému nedočkávému
Strachkvasovi.

Adressu mou víš.

II. List páně Slavikvase atd.

Příteli Strachkvase! Ptáš se proč jsem opustil Stejskánice? I ty milý beže! Kdož by to byl mohl tam vydržet! Tys znal nebožtíka mého starého, který, dej mu tam Báh nebe, na mne zpřímá nepohléděl a kde jen mohl mi ukrivdil? Však víš proč. Blášínek onť myslil sobě, že když jsem mu každé ráno boty cídil, punt a bruclek s bidla podal, do kuchyně vody nanesl a na neděli dříví štípal, všecko toto z pouhé lásky ku schovance jeho škarodě činím, a tu býval jako z másla, přívětivý, švitořivý ba i štědrý; neboť tehdáž místo půl, celou libru masa vařit kázal, nevěda, že to činím, pouze z počestnosti a šetrnosti k šedinám a slabostem jeho, koje se při tom nadějí, že po utrpení vystálém slouiti budu pánem té chatrče, kterou školou nazývali. — Když však poznal omylu svého a tužeb mých, stal se odporným, nesnesitelným. Já však snášel. Vždyť znáš žaludek učitelský, víš co sněsti může! Já snášel a čekal; ty víš nač. Než, marné bylo čekání mé.

Jiný přišel, zaplatil čili přeplatil a já utřel nos. I stál jsem tam, kde dříve; ba postavení mé horší prvního bylo. Nebof principál nový, nový zaváděl způsob v domě svém dle prastarého pravidla, že nové panstvo novoty miluje. Dříve jsem apával aspoň za větrem, totiž ve škole na starém klavíru za kamny, nyní mi vykázal pro samou neslušnost palandu na hůře pod samým vykýřem; jindy jsem spravoval školu takřka sám a učil co dobrého, nyní mi vytýká že to, co prý já učím příliš vysoké a pro školu domácí nepotřebné jesti, že čas, který ve škole s dítkami po určených hodinách trávím, abych totiž dlé svědomí svého i těm žákům, kteří pro vzdálenost míst pozdě přicházejí, zadosť učinil, jemu a ne mně patří, jindy jsem dostával jistého čili stálého platu 80 nyní jen 70 zl. v šajnech a ke všemu tomu, když jsem se byl celý týden s mládeží ve škole a cvičením hudby mimo školu zabýval, naděli do půl- i odpůldne v kostele ztrávil, zbývá mi ještě úloha nejhlavnější, chodit totiž po vsích s pokladnicí, abych vytloukal sobotáles! — Řekni, příteli Strachkvase, čeho tu třeba, aby klesnul pod břemenem tímto? Ty Viš, ty mne znáš, že jsem odjakživa rád čítal a když ne přísně vědeckými aspoň užitečnými a vzdělávajícími spisy ducha svého živil. Jak to v Stejskánicích možno při té od města vzdálenosti, při té porobě a důchodů tenkosti? Vím příteli, Strachkvase, vím! Ústava to byla, kterou národ okrál. Co to jest, snažil jsem se vykládati, pojem ten vysvětlovati, klamným, nepravým výkladům vzdorovati; a to bylo to, co mne o chléb stálý připravilo. Nový pan učitel, nepřítel můj, kterému mimochodem řečeno od přátel mých snad výčitka pravdivá nevoněla, poctil mne jedním ze jmen v listu tvém, příteli Strachkvase, uvedených, nimiž pokřtěnu býti za dob našich neradno jest. I bylo mi ouzko okolo srdce. Utvořili se dvě strany; jedna pro něho, druhá pro mne; i bylať má silnější ne však mocnější. Já couvl, a hle, konec všemu. Pan učitel se stal pánem školy své, a já se ocíl v blízké pevnosti, kdežto za bídný jakž takž jistý plat dítky důstojnické liteře i hudbě učím.

Než i to mělo zpočátku obtíže své. Jak ti známo pro-

vozuji v místech, jaké jest pevnost ypsilonká: vojáci, šikovatelé, desátníci a jiní lidé toho druhu řemeslo učitelské zvláště v domích vojanských, na něžto jakési privilegium míti se domnívají. Pověst v novém roku v středu svém, pobouřila mysle všech těchto pánů i domácích kantorů, o nichžto se praví, že na starém jako rez na železe lpí. Jakých mi stílali překážek! Jakých pak to intrik! Než, vše jsem to přetrpěl, všecko jsem to přestál. Jedno mi však chybí, přítel věrný, přítel! A tos ty Strachkvase ode mne vzdálený. Kéž bych s tebou mohl jako tenkrát v jedné bydleti světničce, kéž bych s tebou mohl tuto se vodívat a na to milé vojsko naše, kterako se v zbrani tělesné a ne duševní předpodivně německy, jaksi cvičí, dívat a s tebou hovořivat!

Že mi toho nelze, příteli Strachkvase, o tak mi často piš a nechtěj zapomenout na přítele svého vždy ti oddaného Slavikvasa.

(Dokončení.)

Pravda v obrazích.

Bájky a podobenství od Frant. Šneidera přeložil J. V. R.

9. Liška a štika.

Liška chytla štiku. Když ji na sucho přivlíkla, zakousla se štika do břicha vražedníka svého tak, že tento blasem silným zvolal: Ustaň, mne rozsápati! Vždyť jsem tě pustila!

Bráním toliko život svůj, zamumlala štika: Ty ale myslíš na smrt mou. Dones mne do řeky, pak opět můžeš po svých jíti.

Do řeky? Kde by jsi mne lehko přemoci mohla? zvolala liška, a chňapla štiku.

Doháníš-li koho k zoufalství, s nejhorším se ti odmění.

Chci tedy raději zároveň s tebou, nežli tebou pojíti! doslovila štika a prokousla vnitřnosti nepřitele svého.

10. Káně.

Vrabec který již často svědkem byl nátku, jež krahujci a jestřábi mezi hejnem kúrovitých natropili, snažně prosil bohy o sílu, aby bezbranné chrániti mohl. Jelikož úpění jeho oslyšáno bylo, vyzýval pokolení kúrovitých, aby s ním pospolu k bohům se obrátili.

Jeho ochrana by vám špatně posloužila! varovala moudrá labuť: *Vždyť krade sám, jak dalece mu síla stačí; a kdo zlou vůli má, páchá velké nepravosti, jak mile velké moci dosáhnul.*

Živím se zrním a ovocem, housenkami a brouky, odpověděl vrabec: a budu vás věrně chrániti, pakli mně sílu jen vyprosíte.

Kúrovití obrátili se tedy s úpěnlivou prosbou k bohům a byli vyslyšáni. Vrabci byla síla propůjčená a labuť mluvila pravdu; neb vrabec tento — *stal se káně.*

11. Proměněná kočka.

Kočka Mourka milovala psa Dunaje a když vzájemnost v milování dosáhnouti nemohla, lkala k bohům tak dlouho, až v krásnou čubičku proměněna byla.

Dunaj si ji nyní zamiloval, a z nich se stal šťastný párek. Mourka však opomenula své vrozené chtíče přemáhati a ponapravovati, a tak štěstí její brzo konce došlo; *neb vzájemná láska nemůže být mezi tak nestejnými bytostmi trvanlivá.*

Již zprvu Dunaji málo lahodila neustálá přítulnost, celování a lichocení své mileaky; a když jednou nenadále od celování svého vyskočila, myšku lapla a pohltila, zvolal tento rozhněván: *Ty chytáš myši, tedy patříš ke kocouru! — a netrpěl ji více na blízkou sebe.*

12. Lev a myška.

Myš rozhrzší oka, v která lev se zamotal a chycen byl, osvobodila krále zvířat, a takovou měrou si přízně jeho

získala, že s ním zároveň jedla, a hojně obdařována byla. Jednou dal lev miláčkovi svému celou, tlustou jelení kýtu.

Tímto darem stala se myška blaženou, a vychloubala se řkouc: Celou jelení kýtu mi král daroval! Vyhryzla jsem si jamku v sádle a jím, kdy se mi zlíbí.

Všickni, kteří ji slyšeli, pokládali myš za šťastnou; a chudasovi štěstím svým omámenému ani na mysl nepřišlo, že již ničím více silnému lvu neprospívá, a tuze nepatrná je, aby bez nebezpečí vrtkavosti jeho přízně důvěrovati mohla.

Právě, když lev z lovu s prázdnou, utrmácen a vyhladověn se vracel, seděla ve své jamce sádlové. Lev se hned vrhl na jelení kýtu a sežral ji i s myškou; a nikdy nebylo slyšet, že by kdy více miláčka svého byl pohřešil.

13. Had a srnka.

Hroznejš ovinul se okolo stromu, chtě na kořist číhati a zhlédl na blízku srnku okolo poskakovati.

Hledáš potravu? volal na ni: Pojď sem, chci ti takovou podati, jako jsi ještě nikdy neokusila. Po těchto slovech utrl několik nejsvěžejších ratolestí a nastrkoval je srnce.

To je příliš veliká laskavost! pomyslíla si bezelstná srnka: Had je ovšem falešný; takto ale nemůže se mnou zle smýšleti.

A však zlosyn není nikdy špatnější a nebezpečnější, jako když se dobrým a laskavým býti projevuje.

Srnka přikročila důvěrně blíže, sáhla po ratolestích, a byla hrozitánem ovinuta a pohlcena.

14. Matka kachen.

Slepice vyseděla kachňátka, která do vody chtěla. V ouzkostranné lásce své varovala děťátka, aby se vody vystříhala; když však ji poslechnouti nechtíce, předce k rybníku spěchala, použila slepice násilí a donutila je, že na palouku zůstala.

Ty jim živel, pro který zrozena jsou, zabraňuješ? Tuf musí zahynouti, aneb tě nenáviděti a prchnouti.

Tak se také stalo. Některá tato kachňátka dostihla potoku, opustila slepici na vždy a velmi dobře se jim dařilo; ostatní však pošla v smutné zakrnělosti a ani z jedné nevyrostla kachna.

Hlavní škola ve Valtersdorfu v Českolipsku.

Soudíme býti věcí záhodnou, několik slov o této v zněmčené ovšem krajině vlasti naší stávající škole pověditi, poněvadž vzorným zřízením vyniká a jazyku našemu co předmětu vyučování tu zaslouženého místa dáno. Založil ji r. 1837 jakýsi p. Zenker, velkokupec a čestný měšťan Moskevský v Rusích, rodilý ze vsi nadepsané, i nemohl věru lépe rodné krajině své posloužiti a trvalejší pomník sobě postaviti nežli založením ústavu k tomu čelícího, aby z mládeže nynější rozumnější, čilejší, vůbec osvícenější občanstvo se vyvinulo. Budova školní byla na počátku pouze pro dvě třídy a byty dvou učitelův zřízena a prostranná zahrada k ní přidána, nejnověji však zakladatel školní dům znamenitě rozšířil, výborného vnějšího i vnitřního upravení jemu dal, pro udržování ústavu znamenitý náklad požadujícího jistinu složil, a toho vymohl, že škola tato od vlády mezi samostatné hlavní školy třech tříd se zvláštním ředitelem vřaděna jest.

V skutku nádherné, rozsáhlé stavení, neobyčejný to úkaz v malé, chatrné vsi. Čítá mimo třech světnic školních byty pro tři učitele a učitelku prací ženských, síni zkoušební, zvláštní byt pro zakladatele, konečně jizbu chovající vybranou a četnou knihovnu pro vzdělání učitelstva, znamenitou sbírku mineralogickou, nástroje silozpytní, kreslitelské, měřičské a hudební. Mimo zmíněnou knihovnu má škola i knihovnu pro lid obecný a mládež určenou. Krom předmětův pro tři třídy hlavních škol předepsaných vyučuje se též

zeměpisu, základům silozpytu a měřictví, polnímu hospodářství, zvláště štěpařství, kreslení, hudbě a zpěvu. Nač pak zvláště zřetel míti dlužno jest, že ředitel a učitel třetí třídy, F. Zavadil, pamětliv jsa národnosti své, jazyku Českému co možná bedlivě učiti již před několika lety započal, což v zněmčených krajinách vlasti naší ještě velmi zřídka se stává. Má tu věc tato zvláště to dobré, že žáci Čeští, jenž dosti zhusta z okolí Mělnického sem přicházejí, neodnárodňují se, naopak zde mezi Němectvem pravidelně jazyku svému učiti se příležitosti mají. Horlivý p. zakladatel na pobídnutí ředitele vykázal již také jistou sumu na zřízení vybrané knihovny České. Vystavujeme na konci přání, aby v pěstování jazyka našeho čím dále tím rázněji se pokračovalo, a zasloužilý zakladatel aby dílo své zúplnil zřízením ještě soustavného vyučování tělocvičného, cožby ušliffě na vyšší ještě stupeň přivedlo a místa mezi předními vzdělávacími ústavu království našeho jemu trvale pojistilo. Bohdejž by takových dobrodějčův nalezli kraje naše Československé! Z.

Tyto dni držány byly zkoušky pololetní na staroměstské hlavní škole v Praze. Nemohouce všem přítomni býti, toliko když dne 23. v první třídě zkouška se odbyvala, jen o této se zmiňujeme. Žáky, jichž v této třídě přes 100 jest, vyučuje p. Kliment, lonský žák Budečského ústavu. Nechtíce pro obmezenost místa slov šířiti k vypsání všeho toho, čemu se byli žáčkové tito naučili a jakou živostí na jevo dávali, čemu se byli naučili, povíme toliko, že pan Kliment slovům: „u dětí k učení oddaných má se hned z místa zakládati všeobecné vycvičování, a všecko vyučování buď pro život,“ náležitě porozuměl, a k srdci sobě je vzav, ve škole své ve vší důslednosti zásady ty prováděl, až provedl.

T. Dubský.

Redaktorové: Jos. Řehák a Frant. Tesář.

Vydavatel a nakladatel: Porada Učitelská v Budči Pražské.

Tisk Bedřicha Rohlíčka, dříve vd. Táborové.

POSEL Z BUDČE.

Časopis pro učitele, vychovavatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvrtek u Fr. Řivnáče na Pří-
kopech číslem 858—II. Předplácí se na čtvrt léta 45 kr., na půl léta
1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl.
50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.

Láska u vychovávání a vyučování.

(Pokračování.)

Část druhá:

Náhledy a zkušenosti pedagogické v dětincích a školách sebrané,

aneb

Škola a dům otcovský.

Jestliže těmito náhledy atd. i hned nic nového nepo-
dám, míním přece, že mnohou matku tím neb oným na lada-
cos upozorním, což jí u vychovávání dítek jejich prospěšno
býti může, ano i se naději, že, jelikož z dětince až do
školní sednice jdu, mnohému nastávajícímu učiteli náhledy
a zkušenosti ty budou pokynulími, ješto mu jeho začasťe
dosti trudné zaměstnání ulehčiti pomohou.

Že se tu mnohé opakuje, počítám spíše ku přednosti,
než ku škodlivosti spisku tohoto, zláště an se to stále v
rozičných spojeních děje, tak že se tentýž předmět tím
mnohostrannějším stává. K tomu píšu hlavně pro matky a
jejich zastupitelky a těmto jsou krátká pravidla a nave-
dení vždy vítanější, než dlouhá pojednání.

1. Kdo chce žíti, musí síti.

Slova tato týkají se rodičů zláště, učitelů a vychova-
telů vůbec.

Pravé vychovávání a pravé vyučování dítek požaduje *mnohého se-odřeknutí, mnohého obětování práce, času a ve-selí*. A tím snad to i bývá, že mnozí, ostatně dosti řádní rodičové o všech možných lidských poměrech raději mluví, čtou a přemýšlí, než o vychovávání, a že na sta učitelů a vychovatelů jesti, jižto mimo *hodiny*, jež povolání svému věnovati *musí*, o ničem tak zřídka a tak málo čísti a mlu-viti *nechtí*, jako o vyučování a vychovávání, a přece chtějí všickni tito *lásky, radosti a cti* na svých dítkách a učních se dožítí (dočkati)!

2. Ně která pravidla pro zachování-se čili jednání rodičů.

Jesti tolik věcí, které dosti často opakovány býti ne-mohou, a sice ne snad, že by tak příliš těžké byly k po-chopení a k nahlídnutí, nýbrž spíše proto, že zavádění a následování jich starým *zvykům, pohodlnostem a předsudkům* se přičí a tudíž s odporem se setkává.

Co do pedagogiky, patří k nim mimo jiné, jichž v běhu spisu tohoto tu a tam podotknu, zláště následní:

A) Hleďte přede vším na pravdu (pravdivost).

Tak jako vedlé čistoty pořádek stojí, obé pak spojeno krasocit tvoří; tak také stojí vedlé pravdy *upřímnost* (pří-most, prostomyslnost), ježto spojeny *lásku* vzdělávají, roz-množují. Láska a krasocit tvoří *šlechtnost duše*, tato pak otvírá srdce *skromnosti*, skromnost *pokoře*, tato opět *mo-dlilbě a pravé víře* a tím *pravé nábožnosti*.

Co však se takto lehce pomyslí, řekne, napíše a pře-čte, nepožaduje méně, než *po celý život trvajícího zápasu*, a přece jsou, ač pořádku, tak šťastné dítky, ježto — ku chvále boží — všech těchto cností účastny se staly. —

Dítě má býti vedeno k tomu, aby mínění své, t. j. to, co právě za pravdu má, bez ostýchavosti vyřklo, tedy aby také lež lží, podvod podvodem atd. jmenovati smělo.

Však ono naučí se později *způsobnějším* se-vyjádření, a na místě: „Lžeš!“ řekne pak: „To není pravda!“

později: Ne, tak tomu není!

později: Ty se asi *mýlíš*!

později: *Myslím*, že se mýlíš!

později: *Zdá se* mi, že se mýlíš!

Milý A., zdá se mi, že tomu *jinak*.

Milý A., *mělo by* tomu tak býti? věc ta mně jinak přichází.

Smím-li *mé mínění* říci, tedy jest to takto: — —

Račte (milostivě) *dovoliti*, zdá se mi, že ta věc jest takto: — aneb:

Jak jsem o té věci zpraven, jest tomu takto: — —

a jak všechny způsoby mluvení jsou.

Avšak především *pravdu*!

Ku pravdě (pravdivosti) též náleží, abychom vše *pravým jmenem* pojmenovali.

Jest to překroucené něžnůstkářství, nesmí-li dítě slov, jakáž slabochvým osobám nepřijemná jsou, jako k. p. pavouk, krysa, myš, blecha, veš atd. na svém místě užívatí. — To samé platí i o slovech, jakáž lidé, jižto nic více nevinně pojmonti nemohou, za neslušná mají, jako k. p. břicho, stehno a j. v.

U přítomnosti matčině neb učitelově, tedy na příhodném *místě*, v příhodný *čas*, musí dítky všechny takovéto a podobné věci pravým jmenem pojmenovat *smíti*.

Jestli že učitel slov těchto u vyučování právě co k *vyučování patřících* užívá, a jsou-li děti přítomny, ježto na ně zvykly nejsou a při vyřknutí jich hloupě se chovají (jak se často přiházívá), vysloviž je učitel jen ještě jednou a sice se vši opravdivostí, co věc zcela *přirozenou* a *nevinnou*, a brzo zvyknou se na ně.

Dítky, ježto slova tato zcela nevinně byly pojmuly, zajisté jich nejméně v *nečas* aneb na *nepravém místě* upotřebí. Osvědčí se tu přísloví: „*Čistému jest vše čisté.*“

(Pokračování.)

Zeměna česká.

(Pokračování.)

B. Útvary hnědelité.

Co přívěsek musíme k vápnu tomu také hnědel a hnědelitá bahna atd. připočísti; a sice proto, že dvojuhlan železitý pak zdrojau (quellsaure und quellsaßsaure Salze des Eisens) takéž se chovají jako dvojuhlan vápnitý, který se ztrátou jednoho podílu uhelce se sráží, a tím usedliny hněde tvoří. Prameny z bytin č. opukových tekoucí mají takévéto vody železné, jež hnědá toho druhu bahna osazují. Příklady toho máme v Houštce u Staré Boleslavy, v lázních Šternberských atd.

C. křemenité.

Že před věky v Přírodě mnohém více útvarů křemenitých se tvořilo nežli nyní, jista jest věc, neboť nás opaly a mnohé přepamátne zkamenělé rostliny, palmy i zvířata o tom přesvědčují. A však nyní tvoření to buď ocháblo a obmezilo na rozpouštění se vodou Islandského vířidla Geisru, na rozpouštění se křemene travami, jakož jsou ostrice (Carex) a vůbec obilice (Getreidepflanzen), buď přesličkami, prvoky atd., jak nám to lučba dokazuje, buď trvá ještě, potřebuje ale dlouhého času ku svém výtvarům.

Sem počítají mnozí křemenitý kámen: *jinojev* (Allophan zvaný), který se v Čechách v uzounkých příčných štěrbinách kamencové břídlice u Chotiny, kdež se spolu i samorodná měď nachází.

Podobně sem někteří počítají *opal škořepitý* u Grottensee; a to proto že krapniku se podobá a tudy tak se zdá, jakoby byl tímže způsobem jako krapník a dar povstal. A však na blízku není nikde viděti a zpozorovati toho příčinu.

Zůstavující tyto nejisté ač památne věci, přicházíme

D. k útvarům skalicovitým, židlovitým a kysovitým.

A) Soli.

Nemáme sice v Čechách nížádnou Debrečinskou pustu s vykvétající sodou, ani solnaton poušť Gobi v Asii atd., přec ale i u nás vykvétají soli rozličné, jako :

a) *kamenec* (Alaun) nejen co zplodina zvětrání kyzovité břidlice (Alaun(schiefer), ale i v způsobě velmi čisté a sice v ložiskách uhelných u *Čermniku* ;

b) *hořká sůl* (Bittersalz) z mastnekovité břidlice u Prahy v Brusce, též ze židel zaječických, sedlických, pilnavských atd. ;

c) *Karlovarka* (Glauber(salz) osazuje se mimo vápna z vřídla karlovarského, pročež i tak slove ;

d) *salajka* (Soda) hojně se nalezá ve vodě Bilinské, kde s přivrženou solí horkou zaječickou na ploský prášek a karlovarku se mění.

B) Židla, vřídla, teplice.

Pod slovem *židlo* vyznamenává se studená voda uzdravující, což obyčejně za příčinou obsažených solí a plynů se stává. *Teplice* znamená židlo teplejší než obyčejná povětrnost a ouzemi jest. Vřídlo (Sprudel) má horkou, opařující obyčejně varem chlopotající se vodu, s mnohými solmi rozpuštěnými. Na vody uzdravující česká země přede všemi na světě jest požehnána. První místo zaujímá : Vřídlo Karlovarské, pak nedaleké Teplice a teplé Janské lázně na Krkonoších ; ostatní vody jsou židla a sice buď hořké (zaječické, sedlické), buď kyselé bilinské, buď železnaté (Marianské, chebské, Jaroslavské č. Sternberské).

Zde potřebí i *uhelce* (Kohlenäure) připomenouti, který nejen hojně z chebské, karlovarské *) , teplické, bilinské, Marianské vody uchází, ale zvláště ze slatiny u Marianských

*) Památno jest, že vřídlo samo nevydává uhlec, ale nedaleký studený pramen, jenž proto kyselkou (Sauerling) slove.

a u Františkových lázní. Plzenská uhelečná slatina (Moorbotten) u Lochotína jest neprozřetelností zrušená. Ziboviště v Smradovně nedaleko Panenské Tynice vydává dílem vodík, dílem *sirev* č. smradovku, pročež sem ku nynejšímu zrozování plynů připočísti se musí.

Dále sem náleží připočísti tvoření-se *uhlevu* č. tak zvaného *šrubu* (Kohlenwasserstoffgas), který se často z nečistých rostlinami zaházených stojatých vod ano i řek (k. p. v Praze z Vltavy u někdejší staré káznice) vyvinuje; jakož i z uhelných některých dolů, kde se dušáky zovou.

Z ohledu vyvinování se vodíku sluší připomenouti, že sice nemáme ani *věčného ohně* u Baku, kde perské náboženství povstalo, ani skladů solnatých ve Věličce, předc ale i naše Slatiny rovněž jako Uherské vydávají mimo uhlev i prostý vodík.

Jakož v lučbě svítiplyn za olej neb lůj bráti se může, s tím toliko rozdílem, že v plyn se obrátil, tak i zde u uhlevu připomenouti musíme, téčení *kamenného oleje* ano i čisté *nafty* z leckterých míst marvanového útvaru blíže Prahy, zvláště u Slivence, u Chuchle a Bráníku, kde i tak zvaný *svíník* (Stinffalf) se nalezá. Vůbec celý útvar marmoru, který černý jest (schwarzer Marmor) a třením 2 kusů o sebe mocně zapáchá, jest proniknut olejem kamenným.

C) Tvoření-se rud a kovů.

Sem především náleží nejnovější zplodina v hlině, jilu, rašelině t. *blankytan* (Vyvianit) č. modrá železná země, složená z kostce (Phosphorsäure), železitky a mnohé vody, tak že jest to kostaž železitý vodnatý, k malování dobře schopný. Při kopání kanálů přišlo se na mnoho blankytaků, což bezpochyby ze shnilých kostí a pak přímíchávaných hřebů, podkov atd. se utvořilo. Mimo to také v Slatinách u Ronova (Ronšperg), Sokolova, v lázních marianových a Františkových.

Kyzu tvoření rovněž i za našich dob se děje a sice mokrou cestou. První toho příklad nalezen byl na jedné

šloutvi dřevěné, která zahrabána byyší do slatinové země nedaleko Marianských židel, později nalezena byla jakoby zlatem neb mosazí pokryta. Byl to kyz t. dvojsírník železitý, jenž i před našima očima se tvoří, dámeli do rostlinné hmoty (zib) dílem uhlan železitý, dílem některé *sirany* t. soli, kdež i sířec se nalezá.

Bahňák (Raseneisenstein) rovněž u nás v Čechách dosud se tvoří, a sice nejvíce v tak zvaných *močálech*, kde z prsti dílem zdrojec, dílem bařec se nalezá, tvoří konečně po zvýšení místa a vyschnutí dílem jen bahňák zůstavuje, dílem i karše v bahňák proměněné. Nedaleko Radnic mnoho takovýchto listnatých zkamenělin se nalezá, a bezpochyby i Postoloprtské, Proměnovské náleží sem.

Ohňové útvary.

Jsou pak tyto v celku trojí 1. zplozené sopkami a sopytany dosud činnivými, 2. zplozené požáry země (Erdbrände) a 3. zplozené povětronskými úkazy.

1. První útvary t. sopečné nemáme v Čechách, lečbychom na přepamatný úkaz českého vřídla Karlovarského, jakož i na Teplice atd. ukázali, a blízkým neb vzdálenějším účinkům sopek a ztřásání země připisovali. To aspoň známo, že vřídlo naše Karlovarské přestalo na několik hodin prouditi a vřítí, když v Lissabonu 1755 bylo zemětřesení a hukání v okolí Vesuvu.

2. Zeměžáry zplozené neb proměněné útvary v Čechách (Phlogosische Formationen) máme mnohé, dílem na blízku Prahy v dalejších *) Budečských, u Votvovic, Řapic, Minic, též u Přilep.

(Pokračování.)

*) Dale č. daleje slovou u lidu romantická údolí k. p. : u Sv. Prokopa, v Šárkách, a tak též v šárkovitých údolích, jenž od Vltavy přes Minice, Votvovice, Zákolany, Budeč a za Okoř táhnou. Slovo dale pochodí bezpochyby od dul, dolina.

Rozhodnutí některých úloh z měřičtvi.

(Pokračování.)

Úloha VIII.

Táhnouti rovné čáry na papíře *).

V obecném životě hledí se také na to, abychom změřené čáry a plochy na poli uměli přenést na papír. Stává se to z rozličných ohledů, ano jestiž to při rozhodování mnohých úloh nevyhnutelnou potřebností.

K táhnutí čar na papíře třeba alespoň *tužky a pravítka*. Ne každá tužka hodí se k rejšování a kreslení; tvrdá, kamenitá řeže papír, měkká dělá hrubé, nečisté čáry. Dobrá tužka musí, je-li ostře špičatá, při malém tlaku dáti čáry zřetelné a jemné. Anglické tužky jsou posud nejlepší.

O dobrotě tužek takto můžeme se přesvědčiti: špička tužky drží se v plameni svíce; hoří-li modrým plamenem, zapáchajíc při tom sirou, a zůstává-li popel, jest špatná; neutrpí-li ale špice v ohni, a dělá-li napotom čáry opět tak čisté a jemné, jako před pálením, znamená to, že dobrá jest.

Při upotřebení musí se na to hleděti, aby byly vždycky dvě tužky při ruce; jedna totiž aby měla špičku ploskou, klinovitou, druhá zakulacenou, kuželovitou. První bere se k táhnutí rovných čar podlé pravítka, druhá ku kreslení od ruky, aneb menší kousek do kružidla. Při nedostatku dvou tužek může také jedna tutéž službu konati, a sice, na jednom konci udělá se špička ploská, a na druhém též tužky špička kuželovitá.

Při táhnutí čar podlé pravítka postaví se tužka kolmo na papír k ostré hraně pravítka, dle něhož ruka tužku lehounce táhne; při kreslení od ruky může tužka jakkoli se postaviti, při čemž ale podotknouti sluší, aby tužka dosti vysoko se držela a vždy jen lehounce papíru se dotýkala. Malé, krátké tužky zaopatří se násadkou.

*) Nikdo se nediv, že přicházíme s pole na papír; máme za to, že staří národové, n. p. Egypťané sotva jinou šli cestou.

Druhá věc k táhnutí čar potřebná jest *pravítko*. Pravítka jsou obyčejně dvojí: pravítko čtyřhranné, a pravítko tříhranné. První slove vůbec *pravítko* (daß Lineal), druhé *tříhran* č. *trojovec* (daß Dreieck, Winkelbrettchen, Triangel *). Obě musí býti z dobrého a suchého dříví, ne tlustá ne tenká, ani leštěná, ale rovná a ostrohranná. Suchého dříví jest třeba, aby pravítka sesicháním se — se neměnily; tlusté pravítko jest nepohodlné, tenké rádo se bortí; leštěné papír špiní; nerovné a tupohranné činí práci chybnou a hrubou.

Tříhran představuje obyčejně trojovec úhelcový, při němž jedna odvěsnice druhé jest kratší. Takovýto tříhran mívá někdy nad odvěsnicí menší malou díрку, aby pohodlněji na druhém pravítku mohl se držeti.

Zdali pravítko jest rovné, přesvědčíš se takto: táhni dobře uspořádanou tužkou podlé pravítka čáru, a zkoumej, zdali čára i tenkrát na pravítko přiléhá, když jsi byl pravítko i s druhé strany přiložil; stává-li se to, jest pravítko rovné, jinak ale nerovné.

Tříhran dobrý musí též všechny hrany míti rovné, o čemž se snadno na předešlý způsob přesvědčiti můžeš; napotom úhléc, ježž ony dvě odvěsnice tvoří, musí obsahovati zevrub 90 stupňů. Toto poslední vyzkoumáš takto: táhni podlé dobrého pravítka jemnou rovnici, a zvol v této jakýsi bod. Polož na rovnici pravítko a na pravítko tříhran tak, aby menší odvěsnice přilehala na pravítko, a druhá větší aby byla k bodu vytknutému obrácena; nyní postrkôj tříhran, až se vrcholík úhelce dotkne bodu v rovnici určeného, a táhni podlé větší odvěsnice čáru. Napotom přilož s druhé strany tříhran na tuto novou čáru opět s onou větší odvěsnicí, a patř, zdaž čára opět hrany z ouplna se dotýká, kterážto případnost o dokonalosti tříhranu svědčí.

Stává také pravítek z kovů, jimiž se nemilému zkřivení a bortění-se předejiti chtělo; jelikož ale tu nehodu do

*) Zde slovo tříhran jest na svém místě, jelikož tu v skutku co na tělese, hledíce na pravítko se strany ploského trojovce, tři hrany spatřujeme. V celku jest tu ovšem devět hran, z nichž ale ony tři jsou nejznačnější.

sebe mají, že příliš papír špiní, nežívá se jich. Kdo by místo dřevěných pravítek chtěl mít jiná, nechť si je zaopatří ze silného *taláčívého skla* (natt geschliffenes Glas).

Jsouce takovýmito stroji opatřeni, můžeme každou rovnici na papíře zevrubně táhnouti, aniž jest se co obávat, že by kopce, lesy, voda atd. nám překážely. Předc ale připomenouti sluší, aby papír byl vždy dobrý a napnutý, buď si to již na rejsovním prkénku, aneb na jiné rovné ploše.

Na poli stanovili jsme rovnici určením kraj-bodů; rovněž i na papíře dlužno znáti napřed začat- i konec-body, na něž pravítko, zastupující řetěz a šňůru, se klade. —

(Pokračování.)

Mluvnice.

Odevzdávám tobě také a synům tvým snažnost v pulerování, vyčišťování a vzdělání milého našeho a milostného otcovského jazyka. Komenský.

Pod těmito slovy podávati budeme zvláštní způsoby mluvení jakož i vzory ze spisův výtečných, kladouce tu a tam slova německá ku porovnání a k snadnějšímu utíkání-se germanismů řeč naši skvrnicích.

Ptáci *nesou* vejce. Outraty *nésti*. Páry vzhůru *se nesou*. Kůň se dobře *nese*. Rozvody *klásti*. Reben einsetzen. Cestu *klásti* — den Weg bahnen. Někomu pŕhon *klásti*. Zemanden zum 2. Male vorš Gerichť citiren. *Klásti* si něco za hanbu. Něco za hrbeť *klásti* (odkládati něčím). Kočka se *krade* na myš. *Dolesti* se puřadu. Ein Amt erschleichen. Do všeho se *plete*. — Již pase kohoutky. Er ist schon gestorben. Pásti po někom očima. Auf Zemanden unverwandt seine Blicke richten. Z tlusta předeš. Du lügst grob. Pořad se mi tu *plete*. Er ist mit beständig im Wege. *Plete* se mi

to na jazyku. Es schwebt mir auf der Zunge. Plésti se v roči, verworren sprechen. Klásti sobě před oči. Sich zu Gemüthe führen. Před mýma očima se to stalo. Čell před ním psaní. In seiner Gegenwart. Měl jsem za to. Ich hielt dafür. Zabrali se do něčeho. In etwas sich vertiefen. Jak živ, jaktěživ. Huby dáti. Jemanden schelten. Přestati na slovech. Sich mit Worten begnügen. Do něčeho se hoditi. Sich in etwas hineinschicken. Něco je k smrti = tödtlich; tanouti na mysli. Mit einem Gedanken herum gehen. S strany toho = in Betreff dessen. Kdybych byl tebou = an deiner Stelle. Míti na někoho s vrchu = auf Jemand erboft sein. Dej nám peněz s potřebu. Gib ihm so viel, als er braucht. Kdo s koho ten toho. Nejsm s to. Ich bin nicht im Stande. By s sebou o zem bil = mag er machen was er will. Slovo s to = Ein Wort ein Mann. Příklad k nám za chladu. Pi mléko za tepla. Hrušky za zelena časati. Pojmouti za muže = ehelichen. Ty se sotva za sebe dostanou. Dobré slovo za někoho prohoditi = ein gutes Wort einlegen. Nestojí to za mák. Pro nio za nic = um nichts und wieder nichts. Důvěra často v blud vede = das Vertrauen trügt oft. Někoho sobě v obyčej vziti = geringschätzen. Namáhání přišlo v nic. Odplata v zájem = Wiedervergeltung. V hrdlo lháti = abscheulich lügen. Státi k pravidlu = sich an die Regel halten. V držení nějaké věci býti = im Besitze einer Sache sein. Býti v myšlenkách = in Gedanken vertieft sein. Ta věc jest dosavad v tajnosti = die Sache ist noch immer ein Geheimniß. Trvati v úmyslu svém = auf seinem Vorhaben bestehen. Neporušené víno v barvě trvá = ein guter Wein behält seine Farbe. Celý jest v slzách = er schwimmt in Thränen. V něčem se kochati = sich woran ergötzen. Již jest v chlebě = er ist schon versorgt = steht im Dienste. Sano v sobě = an und für sich. Osmdesát mezi stoma let = 280 Jahre. Čistota jest nad pomyslení prospěšná = die Reinheit ist vortheilhafter, als man denkt. Máme všeho nad potřebu = wir haben mehr, als wir brauchen. Plakati nad mrtvým = den Todten beweinen. Hoditi se pod všecka sedla = sich in Alles zu fügen wissen. Ufal větev pod

sebou = Er hat sich selbst des Rettungsmittels beraubt. Mám dvě panství pod sebou = ich verwalte zwei Herrschaften. Dotud to snovali, až to otkali = sie schürten die Kohlen so lange, bis ein Feuer daraus wurde. Ouklady snovati = Ränke schmieden. Nedali po dobrém ani po zlém = weder auf gute, noch auf böse Worte hören. Národním školám k užívání = zum Gebrauche der Volksschulen.

Těhotnost.

(Pokračování.)

5. Čistota těla a rozliční jeho úkonové.

Koupele mohou těhotnou ženu mnohých obtíží zba-
viti; ale horké vždy škodlivě oúčinkovati budou; stupeň
teploty musí zvyk a cit samé těhotné ustanoviti, též rada
lékařova při tom prospívá. Co zvyk zmůže, vidíme u Rus-
ských žen, které přechoasto i v parní lázni lehce porodují, tak
že obyčejný tam šťastný porod od lékařů tamnějších časté-
mu užívání takových lázní se připisuje. Prissnicova paní
naopak zase týhoden před slehnutím v obyčeji má užívání
studené lázni a potud vždy šťastně porod odbyla. Lázně s
přiměřeným stupněm tepla ulehčují proudění krve k jednot-
livým částkám těla, u zacpaném životě. Slabým pouhé omý-
vání se radí. Omývání prsou studenou vodou v posledních
měsících zapotřebí jest, aby tím dosáhla prsa jisté pevnosti
a při ssání neobtěžovaly pukáním svým dítě i matku, nýbrž
mnohých jinak neodbytných strastí aby matka zbavena byla.

Že *skvrny* na lících po porodu minou, vodičky tedy
rozličné k zahrnutí jich ne toliko zbytečné jsou, nýbrž lehce
škodlivy býti mohou.

Měsíčky i po početí u krévnatých trvati mohou, i při-
házívá se, že mnohé ženy jenom v těhotnosti měsíčky
dostávají, jindy jich nemajíce. Takové žen obzvláštnosti
lekati nemusejí; dobře ale bude bráti i v tom rady se

zkušeným a moudrým lékařem. *Stolice-li* bývá zadržena, pomohou lázně, střídmost, hojnější pití vody, popracování s sebou v čerstvém povětří, lehká jídla, ovoce sladké, jako: (sušené fíky, švestky, kterých bez pokožky požívati sluší k uvarování naduřelosti a bolesti života). Též spomáhá i houpání—se jak ve voze tak na houpačkách i posleze průplaky, jinak klystýry. Léky pro vyčištění těla bráti neradno; nebo každý přísvědčí, že takové léky jinak žádného pokrmu a posilnění nepodávající krev a šťávy mateřského těla rozředují, a taková rozředená krev dělátku rostoucímu a zmahajícímu se zajisté nápomocna býti nemůže, ovšem však škodlivá býti musí. Těhotná tedy dobře učiní, když celé své žití tak uspořádá, aby s nadřečeným chováním se životozprávně se shodovalo. Zádáli těhotná častější stolice, jeli na to navyklá, jistě poslouží k tomu cíli upotřebením lázně a omývání—se každodenní, jídlo přiměřené, pohybování—se z rána atd. kde ovšem rada lékarská tyto na tělo působící živly příslušně uspořádati dopomůže. Celost života a zdraví první a hlavní zření vymáhá, jemuž všechna moda a jiné společenské ohledy ustoupiti musejí. Neopomíň tedy potřebám těla vyhověti.

Stolice a močení zadržovat těhotná nesmí. Křeče, zbytečné bolesti k porodu i jiné ba velmi smutné příhody z toho povstávají, jsouce matce i dítěti škodlivy. I proto schůzek i společností těhotná varovati se má.

Sluší šetřiti, aby *výzev kůže* se nezaražoval, čemu slušným, povětrnosti přiměřeným oděvem, pohybováním, lázněmi i volným třením kůže se vyhová. Ujde tak těhotná mnohým nehodám, jako jsou: bolení hlavy, nechuti jídla, nepravidelné stolici, křečem a j.

(Pokračování.)

Listy dvou přátel

aneb

mizerie učitelské na venku i v městě.

(Dokončení.)

Odpověď pana Strachkovasa.

Jak bych mohl já příteli Slavikvase, jak bych mohl na tebe druhá svého zapomenout? Nikdy, nikdy, co živ budu s myslí tě nepustím, ani to, co jsme si slíbili tenkrát, když jsme se posledně za Strahovskou branou loučili. „Bohu a vlasti!“ — tak zněl slib náš i hotovili jsme se k oběti. — Co z toho máme? mohli bychom se ptáti. Ty tam, já tu; ty stýskáš a běduješ, já vzdychám a ztěžuji si. Ale toto vzdychání a ztěžování, tato žaloba a běda volání nezpomůže nám, pakli rány, které nás bolí nezhojíme aneb aspoň zhojiti se nevytáhneme. Co tě bolí příteli Slavikvase? Nevzdělanost bratrova; a co bolí mne? To samé! Inu tak vidíš: tento nedůstatek vzdělanosti odstraniti se dá, hádej čím? Oučinkováním na lid od kolébky až do těch let, kdy člověk samostatným se stává. A kdo tu má oučinkovat? Toť snadno k uhadnutí! Kdož jiný než učitel? Máli však učitel vzdělanost a humanitu rozšiřovat, jakým musí býti? Vzdělaným a sice tak vzdělaným, aby vzorem byl. A jsme my to? Jsi ty to, jsem já to? Nechci ti ani sobě v nejmenším vzdělanosti upirati, než řekni, bylo by divu, kdybychom tím nebyli? A víš proč? Zaber se jen do těch dob, kdy tě maminka ponejprv do školy vedla a tak dále a uhlídáš tolik odpovědí, že netřeba tuto je psáti. Kde jest pravý humanismus? Kde jsou náhledy z něho vyplývající? A pak se divme, řkouce: Lid je zlý!... Hleď příteli, právě o tom samém lidu dalo by se okolnostmi příznivými říci: Lid jest dobrý. A jací jsou ti poměrové, kterými by se to zvedlo? Školy, školy, vychování! Ne-li? Tak jest. A kdo dá to vychování? Učitel. A kdo ho dá učiteli? Škola. Co z toho soudíš bratře Slavikvase? Vidíš že to: žeby školy naše prv učitele a tito pak lid vy-

chovávatí měly? Než řekni mi, která škola může více nad vlastní zkušenost? Kde se lépe naučíme znáti vady a dobré stránky, cnosti a necnosti, potřeby a zbytečnosti, statky a nedostatky lidské nežli právě v té škole zkušenosti? I nebuď tedy reptavým na osud, který tě vyhnal z lůžka teplého na studené a ze studeného dokonce pryč. Co tam v těch Stejskánicích? — Den jako den to samé, to staré a nic nového nic jiného než samé: pozdrav pán Bůh, dejž to pán Bůh! — Ale tam v té pevnosti ypsilonové, tam, věř mi to příteli Slavikvase, tam se ti naskytne tolik příležitostí zpytovat vady člověčenstva, že se těmu sám podivíš a tak ku prospěchu nejen svému ale i mému mnohé sobě zprotivíš, co že velkou pohnutkou bude tobě dostáti slibu svému. Kdo ví proč tě příteli Slavikvase ruka Páně do jiné zahrádky přesadila, kdo ví do které tě postaví někdy? „Zkoušej, zkus a doufej vždycky, dřív než moudrým, budiž lidský.“ Tak příteli, doufej! Já též doufám i uvidíš že nás důvěra naše nezklame. Bůh jest, a my v něm; dokud on, nezhyne. Budiž zdrav! Přítel Tvůj

Strachkvas.

Pan Slavikvas panu Strachkvasovi. List III.

Jak jsi pravil, tak jest příteli Strachkvas! Nikdy jsem neměl ještě tolik příležitostí poznat nedůstatky naše tak, jako zde v té pevnosti ypsilonové. Řekni mi, příteli, mnoho ti zapotřebí, pamatovati si místo rodinné aneb rok narození, dokonce pak již jméno rodu svého? A hled, jak toto bez mála k neuvěření jest, v skutku se to stává při odvodu na vojnu, že mladík jinak rostlý jako svíce na otázky s vrchu dané buď zcela žádné aneb takové odpovědi ví, které člověka k smíchu, k zlosti i pláči nutí. Řekni mi, kdo toho vinu nese? Jaká tu může býti láska k vlasti, jaké tu ponětí o národu? A kde o právu a bezpráví? A přece by to vše dle mínění mého *voják* míti měl. Jeli divu když pak někdy řekne: neznám vlasti, neznám bratrů! Jakž by toho mohl kdo na chudáku žádat? Čeho nám tu třeba?... Hled příteli, v tom ohledu zasluguje Mudřanský učitel po-

chvaly. Aby své žáky totiž láskou k vlasti napájel, seznamoval on je předně s místem, v kterém se zrodili, povídal a vypravoval jim o něm co jen nejpěknějšího a nejkrásnějšího věděl, činil je pozorny na památky a pozůstatky z dob pradávných a dával jim čísti knížky i ukazoval jim obrázky obsahu toho. Měls ho vidět toho starého mladíka, kterak on u prostřed žáků svých tu na horu vysokou, tam po zříceninách hradu starého se škrábal a hmoždil ano i do kobky tamnějšího chrámu sestoupiti sobě neobtěžoval, jen aby jim toho co nejvíc možná ukázal a lásku k místu rodinnému v srdce jejich vštípil. I může se říci, že daleko široko vesnice sporádanější, hřbitova úpravnějšího a chrámu nádhernějšího nad Mudřany nebylo. Aníž kdy kdo slyšel, žeby jaká vražda, zlodějství neb krádež se tam byla zpáchala, aneb žeby z místa toho člověk kdesi na něčem takovém v cizině dostižen byl. Každý si vážil místa toho, v kterém se zrodil i bál se, aby snad chováním zlým a pověstí zlou nepoškrvnil pověst dědiny své, která s životem jeho v úzkém byla spojení. Ba spíše se každý přičinil, kde a jakby jen mohl rozmnožiti a rozšířiti čest a slávu její, a přispěti dle možnosti k oběmu. Z obce této posli mužové, kteří nejen místu tomu ale i celé vlasti ke cti slouží, mužové jakých nejvíce učitel Mudřanský vychoval. — Co tomu říkáš, příteli, Strachkvase? Nebylaby to hezká věc, abychom více takovýchto Mudřanských učitelů měli? Oč žeby pak dítko do školy podle náhrobku pískového jdoucí posejpe z něho nestrouhala, alebrž sobě věcí takových nad míru vážila? Oč žeby pak pravá láska k národu i vlasti zkvítala, která jediné z to jesti bláho naše utvořiti? Že tomu tak příteli Strachkvase nepotřebuje dokazovat

Slavikvas tvůj přítel.

Št. K.

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk Bedřicha Rohlíčka, dříve vd. Táborové.

POSEL Z BUDOČE.

Časopis pro učitele, vychovavatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvrtek u Fr. Řivnáče na Pří-
kopech číslem 858—II. Předplácí se na čtvrt léta 45 kr., na půl léta
1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl.
50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.

Učení buď opravdivé.

Opravdivosti učení ve všech případech též zapo-
třebí, máli ono pravdivým býti. Není učení hračka ale práce
vedoucí k pilnosti, nikoli ale k těkavosti a liché povrchnosti.
Tato opravdivost nemusí rmoutit veselou mysl dětskou, neboť
veselé pracovati jest právě povahou pilného a pracovitého.
Stálý poměr přátelský více opravdivostí se tvrdí, než žerty
a hříčkami. Opravdivost ve vyučování jeví se přede vším
svědomitostí, s jakou učitel k učení a žáci k učení-se při-
stupují a v něm sobě počínají. Jestli ona povinností svatou,
z níž ničeho ani ohmeškáno ani zlehčeno býti nesmí. Pro-
tož udržuj horlivost dětskou, s níž prvotně k učení přistu-
pují i posilni ji hled učitel příkladem vlastním. Každá ne-
dbalost, již se neb učitel dopouští aneb žákům dopustiti se
dá, škodlivě působí na smýšlení žákův. Protož všecko vy-
učování v určitém čase, na určitém místě se děj, anižby se
co svévoli dětskou aneb náhodou dělat smělo t. *pořádek
musí býti všudy a ve všem.* U začátečníků ovšem hra a
učení v jedno splývají aneb se střídají, avšak brzy jedno
od druhého loučiti zapotřebí, až i hra konečně přestane.

V určitou dobu začínati i končiti nejen učení, ale i
každé jiné zaměstnání ulehčuje. Lépe jest krátké doby k
učení určiti, než určené dlouhé nepočínáním v určitou dobu
aneb nedodržením zkracovati. Takovouto opravdivostí na-
bývají žáci nejen svědomosti o účelu, o potřebě učení a

učení-se, ale i síly dětské, pozornost a chuť k věci se množí. Zkušenost učí, že se jistá cvičení denně po celé měsíce opěťovati mohou, anižby k pokroku vedla, proto že pozornosti a snahy po zdokonalování-se nebylo u těch, kdož sebe aneb jiné cvičili; ježto jinde v kratičkém čase mnohem více se stalo, an učitel i žáci s chutí a pozorností k práci přistupovali a započatou pozorně a s chutí dopravovali.

Důkazové toho v životě se ukazují. Kdo n. p. cestou se ubíral s tím úmyslem, aby sobě cestu pamatoval, zajisté ji pamatuje, an jiný sobě ji pamatovati nebude, byfby i dvacetkrát tudy šel. Tak jest i v učení. Lépe méně hodin k vyučování mládež oddávati, a v nich se vši opravdivostí učiti, než mnoho hodin v učení ji držeti, a při tom učení nedbale odbývati. *Lépe neučiti, než v učení bez úsilnosti trvati. Jen síla sílu zmahá. Město bez lidu, mlýn bez vody, dům bez střechy, vyučování bez úsilnosti za nic nestojí.* Tuť tedy učitel šetřiti nesmí ani sebe ani žáků svých, ale uváživ sílu svou i sílu dítek svých v započatém učení pracovati musí on i žáci bez přetržení, bez oddechu. *Pracovati se musí; neboť bez práce nikdo nejlí koláče.* Žádné marné přestávky a zbytečné řeči nesmí práci k cíli vedoucí zdržovati. Pozornost dětská pak samá se přidá. Vůbec jest nepozornost a nevázanost žáků učitelovou vinou; buď že žáky a mysl jejich v řádu držeti neumí aneb z pohodlnosti a jakési špatně pochopené liberalnosti v řádu držeti nechce. Tuť ovšem platí přísloví: *Jak velké hodiny ukazují, tak se malé po nich spravují. Když pán chromý, sluha jistě kulhá.*

Zeměna česká.

(Pokračování.)

Rovnou měrou počítati sem sluší zeměžáry u Teplice, u Břiliny, u Loun, u Karlových Varů, vůbec kde kamenné uhlí se nalezá, buď černé (v prvních místech), buď hnědé, které samo sebou buď neprozřetelností zapaluje a tudý

nadležící vrstvy takových kamenouhelných ložisek jaksi porcelanicky vypaluje. Na ten způsob nalezají se farforovka (Porzellanjašpís), zemský popel, pálená hlína, roubičkovitý hnědel hlinitý.

Mnohé tyto zeměžáry již dobořely, mnohé ještě hoří k. p. v Litoměřicku a zplodiny jich teprv později se shledají.

3. *Povětronské útvary* jsou v Čechách přehojné, porovnáme-li malost té země s množstvím udalých padání povětrouň. Jsou pak dvojí povětrone, jedny jaksi *lápkovité* a druhé *železné*. K železným náleží onen památný zakletý purkrabí, o němž loketský zvon Klicperův jedná, pak Bohumilický povětrouň. Ostatně všechny v Čechách známé povětrone a časy jich padání popisuje obšírně p. prof. Presl v Musejním Časopise.

Útvary sitnenské.

Jakkoli jsme v předešlých řádcích mnohé dosud živoucí a tvořící-se útvary naznačili, předce zapotřebí také naznačiti útvary velebné sitnenské *dílny Přírody*, jež jen pozornější, vše prohledávající znalecké a po mnoha let srovnávající oko geologické a mineralogické v celé své obšírnosti poznati může.

K naznačení jich zvolili jsme názvy od slova Sitno odvozené. Znamená pak sitno u Slováků to samé, co u starých Řeků neb Římanů hades, orcus, t. podzemská jeskyňovitá místa, o nichž se myslilo, že duším zemřelých lidí po smrti za útočiště a očištěc slouží.

K porozumění těchto sitnenských útvarů zapotřebí sobě sitno představití co nejhlubší místo ve vrstvách zeměkúry naší, kde veliký již odevšad ne tedy jednostranný panuje tlak vrstev, kde napořád (na 100 stěv. 1 stupeň) horka přibývá, kam kyslík těžkého již má přístupu, a tudy se všemi minerály jakési *odkysličovací* pochody se stávají.

Zplodiny tyto zoveme *dositnenskými*, jelikož čím hlouběji kamy a horniny k sitnu se dostávají, tím více tento ráz redukování na sobě nesou, tak že z byliny zelené zsb,

pak hnědouhlí, na to černouhlí, pak i uhloř a tuha ano konečně i sám zhola *odkysličený* diamant poznenáhla vznikati nepřestávají. A však i naopak, čím výše zdvihání-se hornin tedy vzdalování-se od sitna stává se, tím více tímto *odsitnenstvím* veškeré horniny i kamy na se berou ráz odsitnenský, t. kysličitý, složitý, solnatý, rozplyvavý atd. naproti onomu rázu toužícímu po jednoduchosti prvků, po sloučeninách prvního stupně, po tvrdosti, kovovitosti atd.

Při tom nemysleme, žeby proměny tyto jen u některých vzácných kamů se stávaly, *nýbrž i u všech ano i u hornin*. U mnohých patrně jest viděti, že na př. na povrchu jest již hnědel, u vnitř ale ještě kyz se nalezá, tak že viděti, že nedávno ten kam ještě čistým kyzem byl. Chod ten jest zajisté okysličující tedy odsitnenský.

Hlaťový vtisk leštěnce často neokazuje již leštěnce nýbrž bělobu; že z kyzu se tvoří zmydový louh, z mesce, cementová voda atd. není nic neobyčejného, ovšem ale to, vidíme-li ze siranu neb kostanu, uhlanu, žestanu olovitého neb ze suříku tvořiti se dositnenský leštěnec.

Pomyslíme-li si množství jiných kamů, k. př.: sůl kamenou, sádro, vápenec, kyz, pětílup, živec, řezek, rudomědek atd., z nichž každý nahoru a dolů měniti se může, tu spatříme v horninách, coucích uvnitř i zevnitř hor podivnou jakousi *zahradu hynoucích a zase vzkvétajících mineralů*, čímž celá domnělá mrtvost těchto skalín před očima našima zmizí, a v živý, věčně hybný organismus se promění. Jediný n. p. vlinec podlé periody svého měnění může státi se kyzem, pak ocelkem, dolomcem, napotom vápencem, helem, burelem, křemenem zynčitým, konečně i pěkem a opalem. Křemel měnívá se odsitnenstvím v šipbled, bezdrak, křemen, hnědel a konečně i v dřenek.

Mezi horninami známo jest, jak hojně se nalezá jinoráz a přec za čas spatřujeme tuček, vápenec i pětílup, pak hadec ano i opař. Živec přechází v mástnek, vápenec, zeelenel a kaolín. Dositnenstvím horniny zrnatější, jak to i amorfické sklo, amorfický cukr (litý cukr), utřejch atd. činí. (Lučba více o těch věcích vykládá.)

Dosti budiž, že jsme zplodiny ony velebné dílny přírody jen takto naznačili.

Ještě jedno poučení z nynější doby Zeměny jest následující.

Viděli jsme, že tato doba ještě před očima našima sobě počíná:

1. *organicky* — a sice, utvořováním zibu č. hořláku a zkamenělin zibních ;
2. *mechanicky* — odnášením a nanášením tak zvaných nánesů, bláta, valounů, karší atd. ;
3. *mokro-lučebnicky* — solí květoucích, kamenného oleje, vod uzdravujících vřelých i studených, pak i plynů rozličných a švubů, tvořením kyzu, bahňáku a vůbec působením odsitnenským ;
4. *sucho-lučebnicky* — tvořením zplodin v *požárech země*, tvořením sopek a soptanů, ano i povětroňů.

Jako tato naše doba Zeměny v sobě jest celkovitá, uzavřená a přitom mnohočlenná, taktéž i hledme později v hlubších vrstvách země nahromaditi v jeden celek všechny ty zplodiny zeměžití, jenžby opět takovýto podobný ač dávnominulý věk podaly, jako tento jest.

Šetří-li se toho, shledáme že takových věků naší zeměkoule asi šestero předcházelo, z nichž každý, zplodinami a zbytky 1. svého bývalého zrostlinstva a zkamenělinstva, 2. svých nánesů, 3. svých mokro- i sucholučebných a spolu fysikalních vykázaní se může, jakž toho ztvrzení shledáme v popisech následujících.

Doba popsaná nastala po době potopy světa (*polopni*)

č. po

Době potopenin

Diluvium,

kteřou považovati sluší za konec doby jezerenské. Totiž soudí se u všech úkazů, že stávalo obzvláštního dlouhého

věku, jenž se podobal americkému, jakový podlé celého pohledu a podlé nedozkamenělin a koster zánovních shledán byl kolem jezer severo-amerických a na řece Ohio, Missisipi, Rio de la Plata atd., odkudž podivné kostry velozvěra č. hrabouna (*Megatherium*), pak i rozličných upřeců č. nosorožců jakož i v Sibiři mamutů do Evropy dováženy byly.

Dobou potopy světa zplozeny byly útvary, které i v těch *výšinách* se nalézají, t. kam dnešní vody i při nejvyšším svém stání nikdy nepřicházejí, což také jich položení na stráních neb oubočích hor, ano i na výšinách dosti zřejmě opovídá.

Scm náleží po výšinách rozšíření:

1. Valouny neslepené, 2. slepené valouny (*Buddingstone*), což na starší ještě jich dobu okazuje, 3. semotam roztroušené balvany skal, 4. písek č. štýrk na výšinách s lasturkami č. miskami škeblí.

Všeho toho příklady nalzáme po celých Čechách, tak k. př. za Ječnou branou v Praze, kamž Vltava svou vodou nikdy dosáhnouti nemůže, lečby zase celé Čechy potopou zaplaveny a v jediné moře ač s mnohými ostrovy proměněny byly.

Ty samé křemele, valouny s pískem hrubým vídati všudy výše v Sadech Wimmrovských, pak nad Chuchlí t. na bytinách Chuchelských, kdež i slepence t. slepené a spečené valouny viděti jest; jenž na jakési ještě starší potopní divy okazují; ve zvláštní mocnosti na výšinách Vražských, když se z Lodenic přes Vráž do Berouna jede; nynější Berounka jest zrcadlem č. hladinou svou, svým zajisté o 24 sáhů hlouběji než tato ložiska. Podobná ložiska vídati u Dobřichovic, Bohnic, Zdib atd., kde v údolích zdejších jen nepatrné potůčky se nalézají a tudy nikdy povodní jich vodou (t. v čas jich rozvodnění, neb někdejšího jich zde řečiště) sem naneseny býti nemohly. Otřené tyto valouny jsou obyčejně samý křemen, rozličné barvy, jenž někdy dosti pěkné bývají k leštění zvláště tak zvaný

a vzácný blistěnin č. potalín (Avanturin) s hor krkonošských přicházející.

(Pokračování.)

Pravda v obrazech.

Bájky a podobenství od Frant. Šneidera přeložil J. V. R.

15. Červ.

Červ, listím se živící, ožral stromek, který mu příroda vykážala, a dal se do nejbolestnějšího bědování.

Útrpně se nad ním vznášela bohyně kvítí řkoucí: „Utěš se, mé dítě! těla, jakožto břemena, chci tě sprostiti a lesknoucí se křídla tobě dáti, abys mohl lehounce se vznášeti v říši povětrné.“

Nad tím zaradoval se červ. Jak chci potom se stromu na strom, plesal, ty nejoutlější lupeny si vybírat a šťastným býti!

Šťastným budeš, odpověděla Květena, velmi šťastným; než nebudeš potom listí více požívat; alebrž líbeznou vůni květin mých budeš dýchat, a sladkou šťávu z kališků jejich budeš ssáti.

Lupení ne více!? pravil červ zkormoucený; Jen vůni a šťávu!? — Nechaf, bohyně, raději zůstanu tím, čím jsem, a naleznu strom zelený!

Děkovati mi budeš, pošetilý břichopásku! za to, že ti na vůli tvé nenechám! — pravila bohyně, a velíc hlasem tvůrcím, stal se z červa motýl, který, sotva že nové žívotí své pocítil, již také nemoohl více přestati, laskavost Květeny velebiti.

16. Rybička a konipásek.

Potok se rozvednil, a když jeho vody opět upadávalo, opozdila se jedna rybička a zůstala zpátky v jamce

na pobřežní louce. Zpenenáha vysákla voda v jamce, a rybička házela sebou v zoufalosti sem a tam, a vymrštila se konečně na drn, na kterém v smrtelné ouzkości se točila a svíjela.

Konipásek, jenž tam vesele rejdl, viděl strast té ubohé rybičky, posadil se outrpně po boku jejím, a hleděl ji přátelsky těšiti. Přemoz pak své bažení po kalné vodě, pravil tento. Vždyť jest zde tak krásně! Pohleď toliko na čisté povětří, na zlatou sluneční záři, na svíží zelenost niv, a uť se takových příjemností požívati: tímto způsobem budeš šťastná.

Tak těšil veselý pták s láskou a přívětivostí; a však komu schází to, čeho dle přirozenosti své pohřesiti nemůže, tomu nelze se oší láskou pomoci, když se mu nezaopatří to, čeho potřebuje.

Dříve než konipásek s těšením svým u konce byl, byla rybička mrtva.

17. Myš a ústřice.

Myši slyšící pochotnost ústřic vychvalovati, zachtělo se tohoto pamlsku *).

Sešla si na břeh mořský, a pravila ústřici: Já tě miluji. Buďme přátely. Přijmi políbení mé.

Kýž by se všem, ježto pro rozkoš svou jiné líchotivostí ke zkáze přivádějí, tak vedlo, jak se myši stalo.

Dovol ať tě obejmu! odpověděla ústřice, uzavřela škořapiny a rozmáčkla jí hlavu.

18. Kozel.

Jeden rolník zaopatřil si kozla, dal jej ke svým ovcím do chléva, a zúčastnil jej píce jejich. Tu se bravu zle vedlo. Když přišel čas k jídlu, odstrčil kozel ovce, sežral

*) Jelikož myš v hlemežďovných často velkou škodu činí, nalezne bohdá tato povídka bájkopiscova víry.

nejlepší částka píce, a ubohá zvířátka nikdy se zbytky nenásitila.

Kdo jiným zle přeje, jest svým vlastním nepřítelem a škodí blahu svému.

Nouze ovci špatně se líbila hospodáři. Kozel byl na provaz uvázán, a co brav již žráti nechtěl, bylo mu předhozeno.

19. Zajíc.

Zajíc, jež kejklř vychoval a bouchání ručnic naučil zvykati, uprchl pánu svému, a vypravoval právě svým bratřím, jak to mezi lidmi je, an v tom vybuchnutí myslivcovu blízkost zvěstovalo.

V okamžení byla společnost na odsokou; vypravovač ale volal: Styďte se! že vybuchnutí klidně slyšeti nemůžete.

Jak to v městech je, můžeš věděti, varoval jej jeden: ale o živobyti na poli a v houšti nevíš ničeho; a *bláznivost je to, když se domníváš věděti, čeho věděti nemůžeš.*

Kejklř opovrhl výstrahou, a když myslivec naň namířil, sedl si, dle obyčeje svého, na bobek. Puška vybuchla, a on se překotil, aby nikdy již neposkočil.

20. Kuřátka.

Na blízku vedlé sebe seděly dvě slepice, jimžto hospodyně v tétéž hodině kvočnišťata uchystala a vejci naplnila.

Jedna z nich nemohla přestati, denně hodinu ráno, y poledne hodinu a zase hodinu na večer se po dvoře obveselovati; a kdykoli vycházela neb přicházela, obsypala trpkými úsměšky sousedku svou, která si sotva potřebné potraviny dopřála.

S radostnou nadějí hleděla tato v budoucnost, snášela s tichou trpělivostí úškleby, a po třech nedělích vyvedla si patnáct veselých kuřátek na dvůr. Nyní byla oblažena dětmi svými, a všickni ji za šťastnou matku pokládali.

Osamělá posměvačka teď také nastavovala uši s úzkost-

livou netrpělivostí do kukaně své, ale nic nechtělo sebou hýbati. Den jak den naslýchala, až ji hospodyně z kukaně vyhodila; neb vejce její byla zasmradlá.

21. Štít.

Zrzavělý štít rád by se byl jako lesklý soused jeho blýskal a upěl k slunci: Ozáři i mě světlem svým, lesknoucí se bohyně dne! abych byl odleskem tvým a šťastný jako soused můj.

Slunce mu odpovědělo: Očišť se, jako bratr tvůj, pak i tebe budu moci osvětliti a jako jej odleskem svým zvelebiti. Pokud takovým, jakým jsi, zůstaneš, nemohu ti se všemi paprsky svými žádného lesku udělití.

Kdo není schopným pro přednost, o kterou prosí, ten ať neočekává vyslyšení. Nemůže se mu jí dostatí.

22. Pes a osel.

Osel. Proč na mě rozvztekleň dorážíš, jak mile mimo dům jsem, proč mě od každé radosti nemilosrdně odháníš?

Pes. To jest vlastně tajemstvím, ušáku! poněvadž ale v stavu nejsi toho po-užití, řeknu ti je: Jiné honiti, jest mi potěšením; a kdo se honiti dá, toho honím.

Osel. Odkud to ale pochází, že ti zde ve dvoře chut zajde, na mě dorážeti?

Pes. I to ti povím: Protože raději chci bez vyrazení býti, než abych klacku pocítil.

23. Lev a lvice.

Lev. Ženo! nenech mně to dítě samotno. Jest ještě slabé, mohlo by se mu něčím ublížiti.

Lvice. Kdo by se to směl opovážiti? Vždyť jsi nejmocnější, jsi králem, a všickni se před tebou třesou.

Lev. *Kdo ode všech obdám jest, musí se přede všemi ostražiti.* Ženo! tedy mně nenech dítě samotno.

Zrníčka.

Sladké jest konání povinností; příjemnější dobrých skutků pilnu býti a nejpříjemnější jiným k blahu napomáhati.

Cokoliv člověk chce, opravdu chce, to může; neboť nesmí nemožného chtíti.

Práti sobě můžem vše. Mezi přáním a chtěním jest rozdíl právě takový, jaký u víře a vědou. O čem vím, věřit mi zbytečno; čemu věřím, o tom nevím; neboť vědoucí jest ten, kdo zná věci podstatnost. Věřit mohu i věcem, o nichž se snad za celý život svůj ničeho více nedozvím. Tak mohu sobě práti věci, které co živ nedosáhnou. To, co si přeji, nemám (chtěje mohl bych míti), taktéž čeho mám, práti sobě zbytečno.

Jeli pak obec pro občana nebo občan pro obec? Čím jest obec? Prostředkem; a čím jest občan? Účelem. Neboť vešel občan v obec, aby dostal povolání svému.

Jest třeba abychom vždy slouli tím, čím jsme? Zajisté ne; můžeme býti Francouzi, a přece nimi slouli nemusíme. Můžeme pak býti vlastenci a neslouiti tak?

Kdo zná kouzelnické zlata děláni? Ten kdo se přičiňuje člověčenstvo na stupeň dokonalosti dovésti. — A kdo našel světu známý kámen mudrců? Onen který dovedl na světě býti tím, čím býti měl.

Co jest moudrost, co prozřetelnost? Mluvíti s prospěchem, mlčeti bez prospěchu.

Mnohý mnoho psal; mnohem více mnohý čel. A co z toho světu pošlo? Jeden papír, drahý čas mařil.

Všelijak tu lidé žijí. Dokud žijí, všelijak se o nich mluví; když pak zemrou?...

Jest tu člověk pro sebe? Není. Jest tu pro jiného? Možná! Pro tu pochybnost vzbudila se v lidech ona nejistota, nestálost a nepevnost povah, proto mnohý jinak myslí a jinak jedná i jinak jedná než myslí. Z toho povstane tření a tím přicházíme ku spasení.

Pravdou prý se člověk nezadusí; pravda však přec na světlo ven musí.

Kdy žije člověk? Tenkrát kdy myslí a jedná; vždy jindy sní.

Co jest slovo? Vtělená myšlenka; a co jest Slovan? Vtělené slovo. „Slovo tělem učiněno jest, a přebývalo mezi námi.“ Narodil se Slovan, by byl ukřížován; v utrpení sláva. Slovan utrpením národy spasí a Slavjanem po věky slouti bude.

O, láska k vlasti není buď ničím, buď jest cosi prabožského; neboť ona dává bytosti naší sjednocenost, a vůli naší sil vyšších, o něž se všeliká vlna vzdorů rozráží.

Co snižuje člověka v prach? Bázeň a zmalátnělost.

Lidem, jenž co krásného, dobrého a velkého konali, neodjímá smrt života. Žijí ustavičně v paměti potomstva, za příklad k následování vystaveni jsou. Mluvějí k potomstvu jako živi, a hlas z pisů nebo skutků jejich až do srdci našich znějící vzbuzuje zase nový duchovní život.

Často se skrývá v srdcích i lepších mužů, šotek bybyšv domitý přece jednotvárný a potměšilý, který skoro popsky odín, časem spasitelné slabosti mluvívá.

Št. K.

V ý m ě s k y.

Poctivé chování
Dochází uznání.

Otevřte prameny pravdy a světla
Aby vlast krásněji, jasněji zkvetla.

Ohyzdná netečnost každému škodí,
Protože porobu duševní plodí.

Duševní choroba
Tělesná poroba.

Podstata duševní jeví se tam,
Kde pravdě podlehne příšerný klam.

Ten kdo tě připravil o jména čest,
Škúdcem a lupičem nejhorším jest.

Prv než co započneš vše dobře rozvaž.
Proti všem překážkám srdce své ohraž.

Dobrému počátku i konce dej;
Cos načal, dokonej; na to vždy dbej.

Št. K.

Listy dvou přátel

aneb

mizerie učitelské na venku i v městě.

(Pokračování.)

List pana Strachkvasa panu Slavikvasovi.

Přítelinku! Až budeš s tím panem učitelem Mudřanským mluvit, vyslov, prosím tě, vyslov mu ve jménu mém díky vroucí za tu jeho snahu a péči neunavenou o drahocennou mládež naši, a řekni mu, že si na pánu Bohu ničeho více nežádám než, aby vlast naši muži jemu podobnými hojně obdařiti a štědrě obmysliti ráčil.

Než příteli, to není vše, co ti dnes psáti chci. Pak listy Slavikvasa ten samý, který za onoho času, když jsme ještě spolu domácí školu navštěvovali, časničko z rána,

prv než slunečko na dvoreček náš zabloudilo, pod okénkem komůrky mé stával a mne „že již čas do školy“ volával; jsi-li to ten samý Slavikvas, který matku, když mi chleba na poledni oddělovala „by na pana učitele nezapomněla, nýbrž jej hojným třeba i mazavým přídavkem obmyslila“ šetrně napomínával; já řku: jsi-li to ten samý, který ve škole ono tak nazvané lusum *) se vší ochotností a dětinskou upřímností jakožto obět učiteli chudobnému na mísu u dveří na stolečku vystavenou takřka ze všech nejprvnější kladl — o tak věz že ho není více milovaného učitele toho! Slza, kterou mu věnujem, budiž důkazem lásky naší k němu; avšak to jest i vše, čím se mu odsloužití můžem. —

Příteli! Znals poslední doby života jeho? Znals bídu a nouzi, s kterou v šedinách svých na těle churav, zápasit nucena se viděl až i v zápasu tom klesl na vzdor síle ducha mohutného? Víš jak chorobou zklíčen ouřad svůj učitelský jinému postoupit musel bídě se k hrobu protloukaje? Pamatuješ se, kterak řemeslo ptáčnické více provozovati nemoha toho prostředku k obhájení života svého se uchopil, že panské zahrady hlídal, při tom kudlou klece dělával, v háji houby a koření sbírával a po dobrých lidech jako ten nejsprostší žebráček prodával? Víš, jak jsme jednou, jdouce, v borovinách muže shrbeného spatřili, an sbírá šišky do košíčku proutěného, aby si pak nimi pod večer zatopiti a při nich sobě i choti své churavé večeříčku skrovničkou uvařiti mohl? Byl to on, učitel náš drahý!...

*) lusum (od latinského *lusus, us* hra, hračka, hříčka; per lusum z kratochvíle; též vyučování = lusum dimittere vyučování skončiti) jest obyčej prastarý, zde onde na školách venkovských posud panující, dle kteréhož žactvo zavázáno jest aspoň jednou za týden dárek nějaký panu učiteli přinesti, jenž obyčejně z toho pozůstává, co, jak se říká, pán Bůh nadělí, at jest to pak již chvoště, vajíčko nebo kus chleba ukoralého z váku žáka umoupeného aneb cos jiného. To se pak klade jako nějaká ofěra na mísu ve škole vystavenou, což i vděčně přijato bývá. Že i od těchto drobtů na mnoze hlavní učitelova výživa závisí, kdožby pochyboval?

Ač jen učitelem venkovským jsa, přece osudu lepšího zaslouhoval. Jak on tu školu řídit uměl! Jak on si to všecko pořádně vedl! Radost byla na něho se dívat, ať již v kostele hrál aneb ve škole učil, a každé z jeho slov bylo milo poslechnouti. Kde chybělo v učenosti, tam zkušenost dosadila a na vzdor potřebě nevidal ho nikdo v hospodách šumářit. On znal to umění krásné, zakryti chudobu svou a nedati na sobě znáti, kde ho střevisc tlačí. I ta mísa, na níž jsme to lusum kladli, protivná mu bývala, pro nížto, jak sám dobře víš, manželce své předházky mírné činival. Zbývalo mu však co jiného? Těch trochu otýpek, co měl deputátu, nikdy přes zimu s nima nevystáčil; ten kousek políčka ve vysoké stráni, za jehožto vzdělání zdarma učít musil; jedna ta kravička, již trávu na trakaři vozíval; ten oufad zvonický, při němž i kostelníka zastával, stačilo-li tam, aby byl lusum, koledu a Řehoře, zpěv o poutích, pohřbích a posvíceních jakož i jiné starodávným zasvěcené obyčeje a obřady učitelům venkovským posvátné zcela opomenul a jich dokonce zanechal?

Příteli! Století naše není ještě u konce!... Chceš vědět kdy zemřel? Na bílou sobotu kladli ho do hrobu; já byl na pohřbu jeho. Jaký to cit člověka ovládá krácejícího za rakvi muže, jenž takřka celé pokolení dvou neb tří obcí odchoval a opět jiné pochoval, vypsát ti nemohu. Bol, který tu opanuje srdce, veliký jest. Znáš to ticho za dnů jako jest bílá sobota ve vsích panující? To samé ticho provázelo i učitele našeho do hrobu. Žádné *miserere*, žádné *de profundis*, které on tak pěkně zpíval a v životě svém tak často opakoval (snad někdy i v tichosti) nedalo se slyšet. Jediná vdova opuštěná bídnou rakev sledující v pláči upěnlivém a štkání hlasitém bolest svou na jevo dávala. Kam se také ubohá podít má! Kdo se o ní postará; kdo že se jí ujme? Vaše spořitelna vaše málomocnost? Příteli! Stav lidí takových na pováženou jest. A což když učitel v nejlepším věku zemře a četných dítek zanechá? Je-li pak tu divu, že z nich rodina žebrácká zroste?

O škaradě to psaná stránka knihy života našeho! Za-

hrňme ji přáteli a zachovejme raděj památku učitele našeho drahého v srdcích svých, abychme mu, až jednou v příjmenějších státi budem okolnostech, místo chleba, kterého se mu v životě nedostávalo, na hrob jeho kámen postavili!

Notabene přáteli! Pakli bys chtěl, poněvadž již škola, která se u nás po tři leta stavěla, hotova jest, a ze dvou tříd pozůstávat bude, mohl bys, an postoupením pomocníkovy za učitele místo jeho uprázdněno bude, cestu k domovu nastoupit a úřad ten krásný ve škole domácí ku blahu obce a ku prospěchu pokolení mladšího převzít. Nesmíš ale otálet an víš, že ne vždy vrby mízu mají, aby se z nich daly pítaly soukat. Neoslyš blasu toho a přijd. Pospěš i v objetí

Strachkvasovo.

(Pokračování.)

Ohlášení o jedech a kazijedech.

Jedovaté rostliny v Čechách, na Moravě, v Slezku a na Slovensku, naučení pro lid obecný a zvláště pro školní mládež od Karla Amerlinga právě v obrazích i textu dokončeny jsou. Předmluva obnáší XII stránek; text 106 stran; obsah 1 strana obrazů čistě v oceli rytých a malovaných počítá se 26. Cena obnáší 4 dvacetniky stříbra. K dostání jsou v uměleckém skladu p. Václava Merklasa č. 666/II. a ve všech knihkupectvích černé za 1 zl. stf.

Tuty dni vyjde kniha pod názvem: „*Mluvnická rukověť ve 109 úlohách*“ od Josefa Tesaře; tiskem a nákladem Jana N. Kračmera. Spis to bude praktický zvláště navedení pro učitele, jak nejhlavnější pravidla mluvnická lehkým způsobem žákům svým vštípit i písemní řeč učiti je mají.

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk Bedřicha Rohlíčka, dítke vd. Táborové.

POSEL Z BUDČE.

Časopis pro učitele, vychovavatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvrtek u Fr. Řivnáče na Pří-
kopech číslem 858—II. Předplácí se na čtvrt léta 45 kr., na půl léta
1 sl. 30 kr., na celý rok 3 sl. Po poště se předplácí pololetně 1 sl.
50 kr., s obálkou 2 sl. 14 kr., celor. 3 sl. 40 kr., s obálkou 4 sl. 28 kr.

Učení buď jasné.

Dobře pověděl Komenský řka: že učiti se nic není než *spatřovati*. Postavme v této sadě na místo učiti se *pozná-
vati* a rceme: *Poznávati* nic není než *spatřovati* a uvedme
sobě na mysl, že chceme mládež nevědomou a neumělou
učiti všemu tomu, což ona věděti a uměti má, aby sama
šťastně jednou žíti i jiným k blahu dopomáhati chtěla a mohla,
a zajisté nebude nám těžko najíti cestu a prostředky, aby-
chom snadně a neomylně dovedli mládež naši k poznání.
A však majíce k poznání vésti věděti musíme, předně čeho
že zapotřebí jest k poznání věci; za druhé čemu se vyhý-
bati, aby bylo poznání pravé. K spatřování čili poznávání
věcí zapotřebí předně smyslů zdravých a bystrých: zraku,
sluchu, čichu, chutě, hmatu jakož i rozumu, oka to vnitř-
ního; za druhé předmětů patrných t. věcí takových a tolik,
jakž toho potřeba mládeže žádá a čas dovoluje, v němž
mládež nám k učení oddána jest. Za třetí zapotřebí tako-
vého uspořádání předmětů k poznávání určených, aby všecky
v přiměřeném množství a v patřící době dle pochopitelnosti
a věku mládeže jakož i prospěchu již učiněného jí před-
stavovány a v rozum a v pamět vštěpovány byly.

K spatřování čili poznávání věcí pravili jsme, že za-
potřebí:

1. *myslů zdravých a bystrých.* Všech oudů těla lid-
ského nejdůležitější jsou smyslové, co prostředníci mezi

životem vnějším a vnitřním. Čím vyvinutější jsou smyslové tito, tím snadnější jest a vydatnější poznávání a chápání všeho toho, co k poznání jim se podalo. Protož pečovatí musí učitel a vychovatel o to, aby smyslové nejen zdraví zůstali, ale aby se i cvičili. Zachovajíť se smyslové zdraví přiměřenou dietou, pohybováním-se v čistém povětří, mírným teplem a čistotou, též když se brání silnému a častému jich dráždění.

Aby se zraku neškodilo, nesmí se dítkám dovolovati, aby na věci bílé a osvětlené hleděli neb do ohně, do slunce atd. aniž se trpěti smí, aby na silném světle oko unavující práce konaly, tím méně aby na světle střídajícím se rychle pobýly, čtly, psaly neb šily. Též velmi škodí zraku, když dítě chodí neb jedouc čte, aneb když ráno oči otevrouc v sluneční paprsky hleděti musí, což se děje tam, kde do ložnice proti východu slunce postavené a záslonami neopatřené slunce svítí, též když do světnice školní slunce svítí žákům do očí a na knihy, čemuž by se vždy modrými neb zelenými záslony brániť mělo *). Nic neunavuje oko víc nad čtení, psaní, rejsování, šití a vyšívání, pročez pořádku a velmi opatrně k věcem těm oddávána býti má mládež vzlášť outlá. V soumraku aneb na kmytavém světle nemá se dítkám dovoliti, aby čtly, psaly, rejsovaly, šily neb vyšívaly; též drobné písmo, švy atd. oko unavují a zrak kazí. Tohoto nechť sobě všimnou a dobře rozváží ti, kdož školní knihy, vzorky a jiné prostředky vyučovací pro mládež obstarávají, aby budoucně pečovali o větší písmo a řidčí řádky. U knih poslouží jim za vzor páně Bibovo: „*Malého čtenáře cvičení-se ve čtení, mluvení atd.*“

Cvičení zraku též zapotřebí. Cvičí pak se zrak nazíráním věcí rozmanitých, vzdálených i blízkých, velkých i drobných podlé barvy a tvaru rozdílných též v osvětlení rozličném a v dobách všech t. není dosti, aby vidělo dítě

*) Pisatel tohoto zná školy v Praze, do nichž dvě hodiny denně slunce čtyřmi okny dětem do očí a na knihy svítí a to po několik již let, a posud tam záslon není.

strom ovoce nesoucí pouze, ale i jak jádro stromové klíč, roste, vzrůstá i květe. Tím jen vyvinuje se mohutnost ta, že dítko patrné poměry v prostoru a poněkud i v čase pochopuje.

A však při všem jistý cíl vytknut býti musí, k němuž se směřovati má; neboť nemá nazíratí dítě pouze, nýbrž i pozorovati a bádati. Čehož se nabývá, když učitel u každé věci a části její potrvá, ji rozkládá, o ní poučuje, ažby jist byl osvědčením se strany dítek čili poznáním. Každý učitel nahlíží zajisté, že k učení zapotřebí za druhé věci skutečných a patrných, ježby mládež viděla i hmatala, a náhled tento postačí, aby vyvídnula se cítit k zaopatření sobě věci z přírody, a jich užíval u vyučování svém. Rozum náš prvopočátečně věcmi patrnými se budí, jimi roste a na nich se brousí, ano napetom i řeč, již poznání toto v obrazovnost č. paměť ukládáme, se obohacuje a vzdělává. Aby však nikdo nemyslí, že učení takového mládež naše školní nepotřebuje, aneb že ono nepatří do školy, ale matkám a chůvám že náleží, školám výhradně že písmenám učiti sluší, dobře bude, když ohledáme dítko škole oddané, abychom poznali, čemu se aneb samo aneb přičiněním rodičů již bylo naučilo; a zdali to vzhledem na účel škole vytknutý postačuje s účelem samým porovnejme. Pravá škola zajisté podle slov Komenského jest ta, kde se vtip lidský známostí pravou všech věcí osvěcuje, povahy a obyčeje v uslechtilou shodu a jednotu pořádají, srdce v Bohu mocnými kořeny zakládá, a k rozličné libé výmluvnosti jazyk spůsobný činí.

Vzhlížejíce k vidě této ohledejme nuže mládež do školy přicházející, abychom poznali, jak dalece připravená k učení se oddává, a co nám činiti zbývá, abychom ji tam dovedli, kam dovésti nám uloženo. Upříti se nedá, že dítě v pátém neb šestém roce do školy přecházející nemalou část známostí věcí s sebou přináší, jež po celý svůj věk vidělo a o nich slyšelo; přinášíť zajisté hojnost hledů a pocitů a častokráte více jich po tento věk nashromáždilo, než v pozdějším věku za tolik let, jsouc samo sobě oddáno,

by získalo. Toto však jemu schází: dítě nenaučilo se posud s pozorem na věci hleděti a slova poslouchati; představy a pojmy jeho jsou nezřejmé, temné a všechny vědomosti povrchní jen kusé, zamotané a různé beze všeho ladu a skladu; protože přirozená toho věku těkavost delšího prodlévání u věci a všestranného jí nazírání nepřipouštěla a nikdo po ruce jemu nebyl, kdoby k chlumu lidského poznání je veda, příliš kvapící zdržoval, jemu co skryto, odkrýval poznenáhla, co složeno rozkládati a opět skládati pomáhal, co porůznu leží a roztroušeno shledávati a sbíratí jemu ukazoval, též co ono po stupních poznalo dšlem pořádal a pořádati je učil. Ač dítě takové i hbitě mluví o věcech jemu známých, přece patrnou chudobu, plítkost, neurčitost a nesprávnost řeči brzy se poznává, zvláště u dítek rodičů chudých a rodičů vesnických. Tyto nevycházejíce z domu otcovského žijí v úzkém oboru a přechasto chudém a prostém, který málo poskytuje hledů dítkám k nabývání představ a pojmů a k pronášení úsudků o věcech. A rodičové bytby i rozumní byli a vůle dobré, zanešení jsouce starostmi o vezdejší chléb nemohou se obíratí s dítkami svými, aby jim věci k nazírání přinášeli aneb k nim je vodili, jim ukazovali a je jmenovali a na otázky jejich neustále kladené odpovídali a vysvětlovali, tak aby dítky sbírajíce představy a pojmy poznenáhla rozum sobě odmykaly, poměr, účel, základ a výjev, důvod a následek, příčinu a účinek věci poznaly, v úsudky spojovaly a právě je pronášely.

(Pokračování.)

Zeměna česká.

(Pokračování.)

Jakým asi způsobem a za jakou příčinou celé Čechy takovými valouny, písky, šterky atd. po výšinách nadevodních posety byly, pračasto bývá tázáno. Odpověď na to

bývá, že se v té době osa zeměkoule naší, až do té doby *přímá* byvši, uhnula o 23 stupňů, jako nyní stojí, což způsobilo nejen vzniknutí *4 počasí* na zeměkouli naší dosud jen 2 počasí mající, ale i vzniknutí velikého zimna na polárních vrcholcích její, čímž tedy vody severomořské náhle až do jisté hloubky pomrzly, tak že po krajích té ledové kory kolem dolejší vody vychrlovati, led prolamovati a sebou tak násilně unášeti museli do dalekého okolí svého, že maním natrefené hřebeny a končury hor švedských podrceny, a s ledem i náledu kusy skal často ohromné velikosti do dalekých zemí zanešeny byly. Památný jest ten *oblouk* těch ohromných do rovin nanešených žulových a jiných balvanů; neboť táhne se skrze Westfaly, severní Německo, Prusko, Polsko, Kury a Livy v Rusku *).

Hory české byly bez pochyby tuze již dílem vzdáleny, dílem i vysoké, že onyno spoustovité balvany přes vysoké Krkonoše a Rudné hory přelouti nemohly, ovšem ale s proudem dostala podrobnější písek, škakjy a vůbec tak zvaný

křehotový pak sejpový č. rozsypový útvar.

(Plusiatische Formation.)

Křehotě slove u českého lidu v Třeblicích, Dlaškovících atd. zdejší drobnokřemelitá spolu i písečná země, obyčejně pod ornici na polích, která po částech se propokává, podsévá, a u potoků promývá, aby se granaty č. ohní oka, safírky č. blankýnky, rdínky atd. pozorně vybraly a k broušení kamenářům odevzdaly. Vzácnost tohoto útvaru jest česky výborně naznačena, neboť plusios znamená bohatství, drahocennost, což i křehof, křehotinka také ač na jiný způsob znamená, jakoby se s tím útvarem jako s křehotinkou zacházeti mělo.

Slovo sejpa a ruské slovo v zlatonosné Sibíři užíváné: rozsypa znamená *rozsypané horniny*, tedy v drobný písek buď mechanicky rozdrčené, buď větráním rozpadané

*) Z jednoho takového balvanu dělán jest podstav veliké sochy Petra Velikého v Petrohradě.

horniny. Německý název sejp (*Seifen, Seifengebirge*), nikoli mydlové hory, jest vůči hledě jen ze staroslovanského pošlý, tak jako Šur z kusu neb tříže atd.

Nemalý díl těchto uloženin neví se odkud přišel, k. p. staré *zlaté sejpy* mezi Příbramí a Rožmitalem, jak to do-
savadní jamatky (místa plná jam po ryžování zlata zůsta-
vená) dosvědčují. U mnohých ale možno poněkud půvo-
diště jich naleznouti. Ze všeho ale zdá se, že povstaly
násilnějším zrcením hor zdejších nežli pouhým dlouho-
věkým větráním a promýváním stáli se může, pročež hory
tyto nyní zajisté méně strmý tvar okazují nežli před věky
mávaly. Ano, rovná se pravdě podobnosti, že v čas téže
světa potopy přes Skandinávsko k jihu přicházející unesené
ledové kry nejen silně na Čertově kole (v Krkonošských
horách) zdejší končury drtily *) ale i končury č. špice,
hřebeny hor cínonosných, chlumů čedičových granaty cho-
vajících, hřebeny hor zlatošumavaských, Jizerských se zlatem
a drahými kameny. Počítají pak se následující útvary k
těmto dotčeným:

1. *sejpy cínové* (*Zinnseifen*) v okolí Slavkova (*Schladen-
walb*) a Příbuzi (*Friebeß*). Chovají pak tyto nejen cínové
kroupy (*Zinngrauen*) ale i kroupy *vlčí*, jenž jsou vlastně
chvorec (*Wolfstramerz*), pak prohledné zelenavé *bleštance* (*Lo-
paß*). Jelikož celé Rudné hory v coukách svých bohaté
jsou na cínovec (*Zinnstein*), kdež i bleštance viděti, tudy ne-
bude pochybný původ těchto sejp.

2. *Zlaté sejpy* č. *zlatá ryžoviště* (*Goldseifen*) jsou v
Čechách od nejdávnějších časů známa, a proto i skoro nej-
větším dílem již vybrána. Porovnáme-li neobyčejnou hoj-
nost ryžovišť na zlato v Čechách se skrovnou velikostí
Čech a uznámeli, že sejpy tyto nejsou z ciziny do Čech
přinešeny, nýbrž všudy nedaleko svých původišť, kde
na mnohých místech ještě zlato se těží a při správném tě-
žení tisíckrát více těžiti se mohlo (k. př. v Radlíku a v
Šlojiřském dílu v Jílové, kde pro skrblivost a neumělost

*) Blízké Sasy mají u Geyera bleštance, Ehrenfriedensdorfa atd.

všecka díla budou zaplavená, dokud prastará Přemyslova štola (Primelstollen) ovšem nákladná ale nevyhnutelná se nedokončí); tedy Čechy za Kalifornii a někdejší Peru v Evropě vyhlásiti musíme. Celá Póříčí Vavavy, Sázavy a Vltavy proslula zlatem, ano staré paměti u Balbína zaznamenané mluví i také o bílém zlatě (aurum album), které prý v okolí Krkonošů se nalezalo. Soudíme-li z obdob č. analogií, tu by podlé hlušiny (hadce), v níž Sibirská platina se nalezá, souditi se dalo, že všady tam, kde v Čechách hadec a jeho zvětralina se nalezá, také platina v zrnkách nalezati se může; tedy nikoli v Krkonoších, ale u Malešova, Ronova, Ronšperku, Krumlova atd. *).

3. *Křehotě č. drahokamenné sejpy*. Ložiska toho druhu jsou několikera známá. Předně na *Jizerské louce* (Sferwiese), kde se nejen vůbec známý a podlé toho místa tak zvaný Jizerec (Iserin) nalezá, ale i blankýn (Safír), cirkon a černý lál (Spinel, Zeilanit) atd. Jiná ložiska jsou u Trilbic, Dlaškovic atd., kde mimo ony drahokamy také ještě olejek, sinet, a zvláště hojně *ohní oka* (Pyrop) č. pravé české granaty se nalezají; že původiště jich jsou české rozdrčené neb zvětralé čedičové chlumy není pochyby. Ostatně v křehotě té i malinky hnědlité, skamenělé úlity věžulek atd. se nalezají a též co podivnosti při promývání přírododomilovníkům vybírají.

(Pokračování.)

Těhotnost.

(Pokračování.)

Obcování s mužem v prvních i posledních měsících lehce škodným býti může těhotným, obzvláště panuje-li hrubý a násilný při tom zvyk a obyčej. Steidele povídá o jedné paní, že byla 5krát potratila a jenom v dorozumnění

*) Ostatně ví se, že bílé zlato v Radlíku dobyté ve Vídni v ceně 75 zl. stě. prodáno bylo za času cis. Ferdinanda II. Nedokonalost tehdejší lučby nedovoluje více rozsouditi tu věc, a vše se jen budoucnosti ostaviti musí.

s mužem a zdržením-se od obcování po 6té takové nehodě ušla, zdravé děcko porodivši. Negrovy ženy v Dahometu jak mile poznají, že obtěžkaly, vzdalují se mužův svých i každého svírajícího oděvu od sebe odvrhují.

6. Zachovávání mysli.

Zákony náleželo-by předepsat těhotným způsob žití, zaměstnání i zábav. V Špartě jak mile občanka prokázala jest, že obtěžkala, věšivali v její pokojích malby považované za vzor krásy a síly; jakými byly obrazy Apollona, Narcysa, Hyacinta, Kastora i Poluxa, aby patříc na ně zdílela aspoň částku té vzorné krásy chovanému v životě svém plodu. Celý krásný život Řekův i vystavené na obecných místech sochy bohův a bohatýrův ne málo zajisté přičiněly na vyvedení i vzdělání slíčného potomstva. Totéž se pokládá i za příčinu, proč ve Florenci vůbec tak krásné pokolení se spatřuje. Mínění totiž ono, že by to, co silně smyslův matky dojmá, neb obraznost její zapaluje, vyráželo se i pečetilo rovněž na plodu, jest velmi dávné a rozšířené; i bylo zajisté přesvědčením u Řekův. Rovněž i náš lid jak se zvláštní šetrností i úctou k těhotným tak čilým pozorováním úkazův přírody se vyznamenává. Sem patří oučinek tak řečeného zhlídnutí-se matek, které se jinak i od lékařů vysvětliti nedá. Nápodobně lid náš za svědomitou věc to pokládá, těhotným ženám nějaký nimi uzřený a toužebně žádaný pokrm odepřítí, poněvadž by se, jak praví, těhotná na tom zhlídnouti a žádaný pokrm (jahody, jitrnice, ryba, jak příklady máme) na dítěti se vytisknouti mohl. I u zvířat podobný vplyv názorů i dojmů na utvoření-se plodu dávno pozorován byt. Tak již Apianus praví: když klisna počíná, aby se jí před oči taková barva přivěsila, jaké hřibátka mají býti, a že takové budou. I jistý milovník holubů žádanou peří barvu tím docílil, že podobnou barvou stěny holubníku přemalovati dal, a hle holoubátka tato barvy jenom něco světlejší na svém péří byla ukazovala (Květy). Jak že jinak jest možná při vzne-

šenějším a čilejším živobytí matky, aby dojmy i názory silněji ne jen na ni, ale i na vyvinující se v lůně jejím plod vydatněji působiti nemohly? Žijeme zajisté, vzděláváme se i rosteme mocí prvotní síly tvořící; ale i bez dojmův vnějších žít i utvářít se nemůžeme; a změna těch dojmů i názorů jest valnou i bytnou příčinou změn v nás i s námi se dějících. Držme se tedy, pomíjejíce všeliké v předmětu tom spory s nedověrci, předpisův rozumu i výsledků dávné zkušenosti, i uchovějme těhotnou ženu pohledů ohyzdných, hnusných, strašných a příkře razících; nezapaľuj se jejich obraznost příšernými neb divotvornými výjevy, jakými přeplněna jest velká část nynejších románů; jakými mohou být některé divadla tragická, popravy, zápasy, shony a boje zvířat, divorejdy rozličných kejklířů i skákání na provaze neb koních. Zvláště cos nevyslovně ožihnoucího mají do sebe podobizny osob dělané čili vytvářené z vosku. Zkrátka pravím, divadla a představení obecné všelikého způsobu mají býti zakázána těhotným osobám. V Niemesu roku 1812 kejklíř takové skoky tropil, že tím několik ustrašených žen potratilo. V Petrohradě 5ho března 1801 na maškarádním bále u prostřed množství krabušek ošklivých a strašlivých jedna těhotná tamtéž potratila.

Přiměřená tedy věc bude, když těhotná něco-li prudce dojmavého náhle spatří, zrak svůj odvrátiti i spolu na jiný předmět upřiti neb dle rady lidu rychle do nebes neb na nehty své se kouknouti hteď.

Silné vášně a náruživosti i dovolení sobě každé věci, která silné pohnutí jim vzbuditi může, ne toliko není potřebné ale patrně škodlivé. Těhotná budiž prosta každého hněvu, náhlé radosti, leknutí, všelikého záchvatu, vytržení ba i velké rozkoše. Povaha klidná a mírná, i mysl volná jest hlavní u zachování zdraví vůbec, tuto pak obzvláště. Hleďtež těhotnou přesvědčiti, že málo která matka v porodu a v šesti nedělích umírá. Proti tomu pravidlu drahně se hřešívá. Neboť obyčejně těhotné nerozumně strach se nahání povídkami o *těžkém* a nešťastném *porodu* aneb rozmlouváním o její stavu, o *tlustém životě* a *nastávajícím*

porodů. Tím se málomyslná a bázlivá činí, což právě těžký porod způsobiti může. Velký život přichází u malých aneb prostředních dětí, a jediné množství vody jest toho příčinou, kteréžto porod neoblěžuje nýbrž jej velmi ulehčuje.

(Pokračování.)

Máj.

Slunce jasně svítí
Rozvijí se kvítí,
Probudil se máj.
Ptactvo mile zpívá,
Vše krásou oplývá
Zahrada i ráj.

Co za kamny bylo
Vše se vyrojilo,
Plesá tu mladost!
Dívky na fiالكách,
Hoši na pišfالكách
Jaká to radost!

Stromy krásně kvetou;
Paní kmotra s tetou
Prorokovat jdou.
Radují se z toho,
Že ne květu mnoho.
Dobré žně budou.

Na milém poličku
V jarém obyčičku
Sedláček stojí.

Teplý věje vánek,
V něm pěje skrivanek
Písničku svojí.

Po zelené stráni
Stádo se prohání,
Vše se raduje.
Pastýř sedě troubí,
Žezhulička z doublí
Dešť oznamuje.

Kdo by nebyl v máji
Šťastným jako v ráji,
Plným vděčnosti?
Bůh ourodu dává
Všeho požehnává
K naší radosti.

Št. K.

V ý m ě s k y.

1.

Kdo vždy svou naději na Boha skládá,
Poklad si zajisté pro život strádá.

2.

Ne vše, co se mluví, synáčku, věř;
Lháři a zloději jedna to zběť.

3.

Pokoř se před Bohem bídnýť jsi tvor!
Což medle zpomůže pýcha a vzdor?

4.

Opatř se meudrostí pro život ten,
Budeš i ostatním zaopatřen.

5.

Ne vše, co oko tvé spatřuje, chval;
Toho, kdo se chváli, radím, se vzdal.

6.

Co platno člověku spanilým slout,
Koukáli mu z duše ohyzdný bloud?

7.

Co platná člověku spanilost těla,
Z duše-li nábožnost pryč uletěla?

8.

Co platno člověku bohatým býti,
V srdci-li chudobu ohyzdnou cítí?

9.

Zdrž jazyk v mluvení, těžká to práce,
Sladká však odměna, věř; já tvůj rádce.

10.

Úsudek o věcech nejasných tobě
Podrž si pro sebe k hodnější době.

11.

Co neznáš, neschvaluj, tím méně haniž;
Nepravost chváliti zvláště se chraniž.

12.

Kde chválit nemůžeš, hanu si podrž,
Kde málo k chválení úsměvem dovrž.

13.

Opatrňj veřejí jazyka svého,
Zamezíš počátky mnohého zlého.

14.

Samotu zamiluj, nezhrziš světem,
Nebudeš na postrach ženám i dětem,
Ozdobiš stáří své moudrosti květem.

15.

Samoty mileneč na svět se dívej,
Boha i přátele na mysli mívej;
Zvláště však vlasti své pamětliv bývej.

16.

Vlasti svou milovat budiž ti slastí
V hodinách bolesti, trampoty, strasti.

17.

Bdě i spě mysli, jakbys prospěl sobě,
Pracuj v příhodné ti době,
Pohovíš si v hrobě.

18.

Co jest písmo co jest tisk?
Ducha zisk.

19.

Ten kdo tě naučil milovat sebe,
Připravil tobě již na světě nebe.

20.

Ten kdo tě naučil sám sebe znáti,
Dovede bližnímu dobrého přátí.

21.

S libostí vědy kdo s prospěchem pěstí,
Ten cestu ku slávě vlasti své klostí.

22.

Všestranná vzdělanost, jaká to krása!
Na té i zpočívá národu spása.

23.

Učenost a zkušenost,
Mravů neporušenost
Největší jest vznešenost.

24.

Co pečneš dokonej. Bůh zdaru dává
Tomu, kdo často s ním poradu brává.

Št. K.

Pravda v obrazech.

Bájky a podobanství od Frant. Šneidera přeložil J. V. R.

24. Pes a vlk.

Vlk. Rci mně, jak to mám začítí, abych si lásku a důvěru, kterou ty požíváš, získal?

Pes. Hleď si prospěchu svého, abys ale jiným, kde nemáš, neškodil; a můžešli blaho jiných a zároveň vlastní dosáhnouti, tedy neznám pro tebe nic vyššího.

Vlk. Pro mě tedy potom není nic vyššího, kdežto ty sám snad ještě dále jdeš?

Pes. Alespoň toužím po něčem vyšším.

Vlk. A jak pak daleko toužíš? Či nesmím to věděti.

Pes. Máš to věděti: Já chci všude užitečným býti, i tam, kde ničeho nezískám, a jsem volný život svůj pro jiné nasaditi.

Vlk. Bláhový! To nazývám hloupostí.

25. Deštník.

Švihák. Hleďte toho pošetilce, jak roztahuje deštník na výsluní!

Řemeslník. Proto bych měl být pošetilcem? Proč pak ne?

Švihák. Každá věc, příteli truhláři neb kováři! má svůj oučel, pro který zde jest; a kdo jí k oučelu tomuto používá, ten je moudrý; kdo však jí k něčemu jinému vynakládá, ten je pošetilcem. Nuže, deštník má nás chrániti, když prší. Zda-li ne? — On však příteli zamečnicku neb tesaři! jej nosí roztažený na výsluní, a je tedy pošetilcem.

Remeslník. Ůemu se všemu člověk nenaučí! On mě chce moudrým učiniti o své škodě, na to se podívá. Já jsem kovář. Ruka kovářova jest k držení a k tlučení zde. Zda-li ne? Nuže, když jsem moudrý, tedy jej shrnu, a on dostane výprask; a jak jej zde držím, dostal by jistě také rány, kdybych byl tak moudrým, jakým on mě míti chce. Já však se domnívám, že je zde každá věc ke všemu dobrému, ku kterému se právě hodí; a kdo něčeho neužívá ke všemu dobrému tam, kde se to hoditi může, ten sluje u mně pošetilcem, a to tím větším pošetilcem, když toho neúčitečným aneb docela škodným způsobem užívá. A takž, pane Nerozume! potřebuji deštníku i ve vedru slunečném, a nepotřebuji rukou k vykování takovéto trusky. Tu zahazují.

26. Meč a péro.

Meč vychvaloval sílu svou, a posmíval se mdlobě péra.

Dobře! odpovědělo toto: Hřůza a smrt tebe předchází, vítězství a pokoj následují. Ty dobýváš korun, bouráš přestoly, uděluješ národům svobodu, a vrháš je v okovy; já však zvítězilo jsem nad pošetilostí a bludem; pravda a moudrost stojí pod ochranou mou. Já jsem si jí vydobylo.

„Ta chlubařka lže!“

Ba ne. Použijte jen toho, čeho vám poskytuje, a poznáte, že pravdu mluví.

*I slaboch velké činy vykoná, pakli za pracovním oučelem
smužile a vytrvale kráčí.*

27. Slavík hájní.

Nočník, bratr slavíkův, přestal ve dne zpívati, v noci však zpíval tím krásněji. Tázán jsa, proč to činí, odpověděl: Když jsem si ve dne zpíval, byl jsem neustále pronásledován, a málem bych byl do rukou ptáčnickových upadl, a poněvadž bez zpěvu žítí nemohu, zpívám tedy v noci.

Co všecko soběctví lidské neučiní! Ono by všecku krásu ze světa vypudilo, kdyby o to postaráno nebylo, aby vše, co soběctví na jednom místě zruší, opět na jiném místě vykvělo.

28. Jeřáb a vlašťovka.

Vlašťovka opozdivši se při svém podzimním stěhování, potkala jeřába, který též samotěn hledal teplo ve vzdálených zemích.

Táhli spolu, a cesta je vedla přes moře. Sotvaže protějšho břehu dostáli, spadl jeřáb celý umdlený na kraji jeho

Ráno ubírali se dále, a museli opět přes moře, které o mnoho širší bylo. Na kraji protějšho břehu padl jeřáb zase celý umdlený na zem.

Čím se to děje, ptala se vlašťovka, že tak mdlým jsi? Slabost to není; neb poslední náš let trval skoro třikrát tak dlouho, jak jsme včera nad vodou byli, a ty jsi včera nebyl o nic méně mdlý, než dnes, a dnes nejsi o nic více, než jsi včera byl.

Nevím, odkud to pochází! odpověděl jeřáb: Jak dlouho sem nad vodou, jde to docela dobře; jak mile však břehu dostihnu, musím na zem.

Odtud to pochází, že skoro nikdy celé síly neužíváme; a poněvadž z ní nic více, jak tu, které jsme již použili, neznáme, domníváme se, že je menší, nežli v skutku je. Jsme tudíž často *donuceni* k činům, které se nám nemožnými býti zdají, a přec nacházíme k nim dost síly v nás. Jak mile však nucení přestane, shledáváme že ona síla, ve kterou jsme se důvěřovali, strávena jest; a poněvadž potom se domníváme, že dál nemůžem, nemůžem tedy v opravdu dál.

Zaříd to tak, abys ty a druzi tvoji něco z moudré mušenessi konali, a dokážete věci, vše nepodobné.

Redaktorové: Jos. Řehák a Frant. Tesař.

Vydavatel a nakladatel: Porada Učitelská v Budči Pražské.

Tisk Bedřicha Rohlíčka, díve vd. Táborové.

POSEL Z BUDČKA.

Časopis pro učitele, vychovavatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvertek u Fr. Řivněče na Pří-
kopeck číslem 858—II. Předplácí se na čtvrt léta 45 kr., na půl léta
1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl.
50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.

Láska u vychovávání a vyučování.

(Pokračování.)

B) Nesmíme s žádnou polovičatostí se spo-
kojiti.

Dítě budiž přidrženo k tomu, aby vše, cokoli konati
aneb čeho nechati má, *dobře, zcela a v pravý čas* konalo
aneb toho nechalo.

Ač cíle tohoto úplně a v každém ohledu dosáhnouti
nelze, nicméně musí se vždy po něm bažiti a tak činiti,
jako by to skutečně možno bylo — a tím již mnoho získáno.

C) Neměli bychom dítkám nic zapovídati, pakli
s záповědí pevnou, opravdivou vůli, by se tak
a ne jinak stalo, nespojujeme.

D) Neměli bychom dítkám ničím vyhrožovati,
což opravdu splnitj v úmyslu nemáme.

Tato obě pravidla dalaby se takto v jedno vzíti: *Dá-
vejte co nejmožněji málo příkazů a zákazů, hleďte pak ale
těž přísně na jich plnění, t. j. nepovolujte, nenechte si nic
uškemrati, nic křikem, dupáním, zuřením unútití. Vychová-
vejte tedy více činem, nežli slovem, předcházejte, co do
pořádku, věrnosti, plnění slova, přemáhání sebe samu atd.*

dobrym příkladem, vládněte a řídte bez mnoha mluvení, křiku a vády, beze všeho vysvětlování a se-omlouvání a nevelte *nic, co by v čas potřeby vynutili se nedalo.*

Požadují-li rodiče bezvýminěčnou poslušnost, musí též sami ve všem *sovětlí* a *určiti* býti, nesmí nic polovičně požadovati, nic polovičně veliti neb zabraňovati, nesmí neurčitým hlasem zapovídati, jak to velmi mnoho zláště dobro- myslných matek tak často činí. *Určítost* tato srovnává se dobře s jistou něžnou *povolností*, ježto důvody přijímá aneb okolnostmi vésti se dá.

Jest velmi převráceně jednáno, pakli k. p. dítěti *poroučíme*, aby řeklo: „Jest mi líto,“ aneb: „Prosím za odpuštění,“ dítě učí se takto lhání a pokrytství, jelikož před- říkávané odříkává, aniž by srdce jeho podilu na tom bralo.

Řekne-li však dítě z vlastního pudu: „Jest mi líto,“ aneb: „Prosím tě, odpust mi,“ aneb: „Nikdy více to ne- učiním“ *) atd., tu musíme mu *rádi* odpustiti, *často* a *mnoho* odpustiti, ne sedmkrát, nýbrž sedmdesátkrát sedmkrát!

Jak hořce pláče dítě často, pakli mu dosti nepatrnou prosbu odepřeme, ano, tak hořce, že něžné otcovo neb matčino srdce div že nad pláčem jeho nepukne, a hle! v málo okamžicích jest opět pokojno, takřka lhostejno, něco jiného mu napadne a ono jest opět *úplně šťastno.*

Neměloby nás toto poučiti a nás tím *pevnějšími* (pří- snějšími) u příkazování a zakazování činiti? —

Často mění aneb zjinačují se okolnosti, a tu můžeme již něco dovoliti, co jsme dříve byli zapověděli. V této případnosti jest zcela účelno, ano často *potřebno*, bychom dítěti řekli, *proč* nyní dovolujeme, co jsme dříve nedovolili, aby cítilo, že z příčin, nikoli však libovolně jednáme. Dítě samo nesmí však nikdy po příčině příkazu neb zákazu se tázati. — —

Táže-li se dítě k. p. smí-li před dům vyjiti, my však pro tento okamžik za dobré uznáme prosbu je mu odepřiti, v tom ale k. p. někdo nás navštíví, aneb něco jiného se

*) Nesmí však říci; „*Zajisté* nikdy více to neucčiním!“

přihodí, při čemž dítě býti nesmí, jednáme zcela důsledně, pakli dítěti řekneme: „Nyní smíš před dům si vyjít.“

E) Nechvalte nikdy dítky u přítomnosti jiných.

To je činí marnivé, vysokomyslné (hrdé).

F) Nemluvte nikdy o dítkách svých u přítomnosti jejich polo-hlasitě, polo-šeptem.

Tím se stanou buď marnivými, buď rozpačitými.

G) Nepronášejte u přítomnosti svých dítek nikdy nestejné mínění o jich potrestání.

To podkopává veškerou autoritu a činí tresty neprospěšnými, poněvadž se zdá, jakoby z libovольnosti aneb z osobnosti pocházely.

H) Vyhněte se všemu násilnému (násilí) u vychovávání.

Pláče-li aneb zuří-li dítě, nechtež je vyplakati, vyzuřiti avšak nežádejte, aby okamžitě se utišilo a upokojilo. Pročež nevelte mu, aby ihned přívětivo, veselo bylo, aneb aby přívětivě, vlídně děkovalo, jakož ani, aby v rozdrážděném rozpoložení mysli za odpuštění prosilo, aneb řeklo (řici musilo), že chyby učiněné lituje. Toto poslední byloby lež, pokrytství. —

(P o k r a č o v á n í.)

Zeměna česká.

(P o k r a č o v á n í.)

V některých zemích kolem Čech, zvláště v Bavorsku u Gailenreuthu atd. nalezájí se v jeskyních jisté zbytky a útvary s *ohromným* množstvím kostí zvířecích dílem zachovaných,

dílem již rozličným těstem slepených (Knochenbreccien). Podlé pátrání kostí všech viděti, že tyto jeskyně bývaly doupaty hyen, medvědů, tigrů atd., jenž odtud na lov zvířat nemotornějších se pouštějíce sem i často své kořisti zanášeli.

Jelikož v Čechách vůbec málo jeskyní se nalezá aneb zhola nižádných větších, jenž by se rovnaly Gallenreutským neb Postojnským *), tedy útvary takové nevidíme v Čechách.

Mnohem hojněji nalezají se ale následující ložiska z toho věku poslá, a sice

ložiska hlíny č. hlinišata

(Ehmlager, Ehmformation).

Bývají pak tato obyčejně pokryta ornici nejen na pa-

*) Jsou sice a byly celé Čechy velikým čtverhranným lochanem, a však jezerenské lochany (Basserbecken) mnohem byly menší, tak asi jako pomístní touňky se dělají a vyblížíjí na dnu rybničném, když vody z celého rybníka k lovení ryb se byly podtrubím spustily. Vůbec tento porovnávatel obraz poznání sponuštěného rybníka, tvoření-se stroužek a potůčků t. řek a říček, jich běhu podle spádu vod k podtrubí, které v Čechách v okolí Oustí, Děčína zvláště Hřenska a Saského Švejcarska) se nalezala, k mnohému dobrému představení nám poslouží, z ohledu dějů a útvarů v Čechách po sobě neb vedle sebe zběhlých.

Vody z celých Čech od Krkonoš až k Šumavě, od Rudných hor až k Zdárským sahající brzo velkým dílem vymizely, zvláště z Čech jižních, t. vůbec z těch krajů, kde na mapě vidíme plasu rulo-žulovou, a cokoli vod a stok vodových zbývalo, všecko se hrnulo do jižních obloučitých necek, jenž v délce asi 40 mil a v šířce asi 15 mil od západu k východu se rozprostírající. Od pračasů tedy *byly Čechy z jihu svém vyššeny*, t. vyšší než v severu, což i takové má působení na rostlinstvo a vůbec na hospodářství, že *severní Čechy* (bližší k surovému severu) za to ale nižší a tudy teplejší pozeňnanějšími nazývati musíme, než-li Čechy jižní (k teplému jihu blíže ležící), kde celá plasa rulo-žulová pro svůj svah tepla a světla slunečnímu nepřiznivá jest a navždy všemu namáhání rolnictví vzdorovati bude. Paprsek sluneční padající na příkré stráně nemůž tolik zahřívati tuto zemi suchou, jako paprsek padající na plochu rovnovážnou a nízkou. A proto na temenech a stráních hor zimno jest, v dolinách ale teplo, které rostlinstvu a živočišstvu vždy přeje.

tách ale i na stráních a úbočích hor, též na vysocinách rovných a sice vždy v takové výši, že tato daleko převyšuje zrcadlo řek našich nynějších. Kdekoli v Čechách takováto ložiska lepšího druhu se shledají, tu brzo cihelny také vznikají a tu při kopání nezdědka na kosti předvěkých podivných velikých zvířat se přichází, jenž podle nálezů slavného Cuviera náleží zvířatům pozemským, jakož jsou: mamuth čili slon pravěký, opřec č. nosorožec (*Rhinoceros*), los atd.

Mamutů v Sibirském ledu až do dnešního dne jako v lednici zachovaných nemáme sice, ani ono ohromné množství obloučitých zubů sloních v Sibíři, přede ale nalezeny byly v těchto útvarech třenové stoličky a bodací u Černého Kostelce, u Lisy, u Hořína, ano i v hliništi v zahradě kněžny Kynské na Petříně; taktéž nalezla se hlava opřece (*rhinoceros tichorhinus*) u Zámrsků (Aberšbach), rovněž zuby u Lisy, Drahozub; holení kosti u Černého Vola blíže Budče atd.

Z tohoto všeho můžeme si v duchu utvořit obraz toho věku blízko před potopou a při potopě, jak to vše asi v Čechách vyhlížeti muselo. Zajisté žila ohromná, jiným nyní pásmem a sice **teplejším** přináležející zvířata v Čechách, tak jako v Sibíři a jinde, kdež i podnebí teplejší nežli nyní panovati muselo. Jako ale Sibirští tenkrátě mamutové náhlými a ohromnými vodami a zimami překvapeni byli (snad za příčinou *pohnutí osy zemské* atd.), tak že zamrznouti musely, tak i cosi podobného v Čechách se dělo, a proto krami ledu množství končůrá hor zdrceno, valounů a křehotí naděláno, kosti zvířat roztrháno a sem a tam roznešeno bylo. Z utišujících se vod těch zajisté napřed balvany podaly pak menší valouny, škačky, křehotě až konečně i hlína ze šlemů usazovati se mohla.

Před dobou touto panovala v Čechách doba jezerní, pročež i

Jezeren

a jeho útvary *jezerenské útvary* (Tertiärformation, obere Flößgebirge, yzemisch-thalassische Gebirge) slovou.

Že tomu tak asi bylo, t. že tenkrát v Čechách již jen zde a tam poroztroušená jezera (Landseen, thalassae) zbyla, když již byly *doby mořské* přestávaly, na to ukazují mnohé věci a útvary, jež zvláště v poříčsku Ohry, Běly, pak Lužnice, Vltavy atd. nalezáme. Ráz venčí krajín jezerenských jví se *rovínatostí, blaty, loužemi, haťními, cestami vozními* *) stokami, hejčkaním luk a pastvišť, propadáním se dobytka až po pas, častým zde a tam vydobýváním uhlí hnědého atd.

Jelikož v útvarech nynějších jsme spatřili útvary organické, pak nánesní, na to lučební, konečně počasné povětronské, sopeční atd., tak i zde takových hledejme a očekávejme.

a) Chlумы *zněncové* (Phonolith-Formation) a sopliny Vltavské **), jenž pod jmenem Moldavit známy jsou.

b) *Sladkovodní vápenec*.

*) Lid tyto cesty zove *mosty*, a proto máme v Budějovicku název *Mosty*, v Litoměřicku též Most (Brux), pak Mažice, Žabovřesky, Dunajce atd.

**) Jdeme-li od hora dolů, od času novějšího k staršímu, měli bychom napřed jednati o *zněnci* Phonolith, který tak často se mění v horninu drasneku podobnou, neboť zdá se ze všeho, že zněncem mnohem ponději vyrázil ze země nežli čedič, a sice snad ku konci jezeren, pročež co končitel doby zde na vrcholu útvarů jezerenských stáj. Zněncem zdá se, že po druhé hybnul a otrásal Čechy jižními a celým útvarem čediče, který tím ještě výše vzhůru vyhnal, jakož Eliášem z Beaumontu vyjednáno jest, že hory vyšší také jsou *mladší*, tak také, poněvadž Hromolenský zněncem vidíme nejvýše nad celé středohoří kralovskými vystupovati, t. do výše 430 víd. sáhů, považujeme jej za mladší výsopek země, ačkoli víme, že čedič v sněžném jámě Krkonošské na Slezkých hranicích do výše zněncem zdola hnán býti se zdá.

Jelikož ale o zněnci nelze dobře jednati bez čediče, tedy po napovědění tomto estavujeme ostatní na čas, až o čediči na konci ladvenu jednati se bude.

Co podivný úkaz a zbytek stojí zde *Vlavec* (Moldavit, Obsidian), který nedaleko Jezernin Budějovických spolu se

Vápenec tento nalezáme v hořejším lochanu Ohry u Třebendorfu a Dělic nad útwarem a ložiskem hnědého uhlí. Ano z vápence u Dělic vykopal se jednou zub homolozubáka ouzkozubého (*mastodon angustidens*).

Jiný lochan toho jezerního vápence jest znám v druhém lochanu Ohry u Sedlovsí (*Satteles*) a z lochanu říčky Běly u Kozozruk.

Jakož vápenné útvary vůbec vždy slinutiny pazourkové (*knollige Feuersteingebilde*) okazují, k. p. marvan u Sv. Prokopa, pak křída i opuka, tak i tento vápenec v druhém lochanu Ohry mezi Karlovary, Loktem a Rudohorami u Litmic okazuje nad hnědouhlím dřevovitý křemen se zrny hlemežďat a bahnínů (*Helix* a *Lymnaeus*) jakož i hojnost zka-menělin s trubkami po vyhynulých proutkách rostlinných.

Také v okolí Valče jsou takové útvary s neznácnými rostlinnými otisky, jež ale kromě krynice parožnatcovité (*Bechera charaeformis*, Sternb.) těžko lze určití.

Vše to okazuje na sladkou vodu těch dob, neb hlemežďata (*Helix*) obývají jen sladkovodní krajiny a bahnín jen sladkou vodu do dnes, taktéž rostliny vodní, parožnatci zvaní (viz Květěnu a Zvířenu českou), a proto i homolozubák *mastodon* bylo jen zvíře veliké sladkovodní.

b) Jelikož v Lužickém údolí u Biliny také *poloopáły* a měnilitec vodokřemenité útvary s krásnými otisky ryb a listů od dokonalých již rostlin (hajních stromů) se nalezájí, tu poznenáhla i pojemu nahýti lze, jaké asi tehdejší jezerenské živočišstvo a rostlinstvo bylo.

(Pokračování.)

zlatým pískem a v potopeninách Vltavo-Týna v řečišti co malé křabaté kusy jako suché žestky se nalezá, jenž v práhledu zelenou barvu jeví. Kde by někde na blízkou sopka zněncovitá neb drasnekovitá stála, neví se do té chvíle. Věda požaduje všeho pátrání po některém drasnekovém útvaru ve vůkolí, lečby Vltavec s potopeninami z ciziny daleké sem byl přišel.

V Sněžce jest to nejvyšší punkt v celé střední Evropě, kamž čedič vystoupil.

Listy dvou přátel

aneb

mizerie učitelské na venku i v městě.

(Pokračování.)

Odpověď pana Slavíkova.

Již spěchám již pádím příteli do objetí tvého, již i v duchu v náruči tvé zpočívám. Prv však než srdce mé na srdci tvém tlouci bude, chci ti něco o našich rekrutích čili tak zvaných nováčcích podotknouti. Nediv se, že padám i s dveřmi do domu; jest to předmět, o kterém by se mnoho psáti dalo. Tak slyš. Já je dělím dle národnosti na dvě (českou totiž a německou) a dle vzdělání opět na dvě třídy (buď psát, číst a počítat umějící aneb neumějící). Každá z těchto tříd obsahovati může jiné dvě podtřídy, totiž: mravných a citlivých, aneb všeho citu vyššího prázdných.

Co se týče Němce, bytby k jakékoliv pódtkřídě patřil, vyhrává a to proto, že rozumí řeči, v které se ve zbrani cvičí a že si ušetří těch rozličných jmen, úšklebků a postřků některých desátníků; které si Čech líbit nechat musí. Umi-li Němec jen trochu psát, stane se v brzce desátníkem, pod jehožto kantorstvím mnohý způsobilý Čech státi, sobě obtěžovat nesmí, uče se jazyku, pro který po zadu zůstává.

Třída mravního citu prázdných, soucitu nezasluhuje, protože o ní slov šetřím.

Co se pak týče mravných a citlivých, však řemesla ani hudby ani písma neznajících Čechů, tak dalece k politování jsou, že se stanou mnohdy terčem svévůle nevzdělanců druhé národnosti. To je bolí. Oni si zastesknou, zatouží po domovu, prchnou a jsou trestáni. Však v třídě této bydlí poesie. Nesměj se příteli, že o ní *já* mluvím; ale jak jinak? Já bych ti přál slyšeti písně, které takto zarmoucený jonák zpívává, přál bych ti býti přítomen, když před pekárnou stávají chléb vybírajíce, aneb z procházky neb na procházku v tlupách chodívají. To hne člověkem. Jak blaho-

dějně by zde mohlo oučinkovat přirozené nimi nakládání a jich vedení, které by se dalo docílit jazykem jejich *).

Je se co divit příteli, že pak i ti v brzce znemravní? Řekni odkud vyšli? Ne-li z náruče přírody, ne-li z národu k ní Inoucího, bodromyslného, jarého, k veselí nevinnému, jako jest návštěva, rozmluva atd. od narození nakloněného? A kde se octli pojednou? V prostoře obezděné, hájů, luk a zahrad prázdné, v společnosti jim neobyčejné, v stavu, jenž jim nad hlavy roste. Každý z nich hledá vyražení; i hledá, hledá až zabloudí. On jde a lehne si, zapálí si dýmku a bafčí; tu k němu přijde druh surovec a vyláká ho do krčmi, kde se lecos hraje a lecos mluví. Obyčejně to bývá chrám bohyně Frejy, v němž kněžky rozmařilé záhubný nápoj z kožené lásky kredencují. Tak dobrou noc mravnosti, s bohem lásko k rodičům, s bohem cite nábožný!

I zpomínám si často na slova oné matky, kterými propouštěla syna svého na vojnu odvedeného v obejmutí srdečném, když pravila: „Synáčku můj! Posledně tě snad objímám dnes; pakli mi ale přáno bude opět obejmouti tě, ó tak hled abys vešel v náruč mou tak, jak z ní vycházíš.“ — Hoch ten byl sedmnáctiletý; slíbil to i matce slze, ale v krátce jsem jej viděl v společnosti, o které jak živ snad nesenil. Viz tu mocnost příkladu příteli! Nechci tímto žádného z vojínů ani v nejmenším uraziti věda že kázeň dosti přísná, že se výstupků netrpí a že se dobrého nic nechytá. Ale subordinace není ještě *mravouka*, která by onu trojnásobnost nahradila aneb v spojení s onou krásné ovoce by nesla. — Chci abys přemýšlel o věci té příteli a mi pak úsudku svého zdělil; vždyť i to náleží do třídy vychovatelství. Ač tu lidé vyrostlí, nic nedělá; jsou oni taktka duší nynějších států. A řekni mi, jakého tu tělo podává užitku s chorým duchem? Či že může síla tělesní bez duševní obstáti?... Nechci pochybovat, jsem ale žádostiv odpovědi tvé. S Bohem! Tvůj atd.

*) Snad žeby chození Řehořem přece jen pro blázny nebylo; mohl by se tu položit základ k vojenskému stavu, na kterém základě stavba jednou snadněji vyvésti by se dala

List pana Strachkova.

Jsi žádostiv odpovědi mé? Což ti na ní záleží? — Nu tak věz, odpověď má jest taková, abys do věci těch, ačkoliv o šlechetnosti ducha tvého svědčí, prstů nestrkal, snadno by tě někdo uskrípnout mohl. Obětuj to Bohu a mysl si: čas že radu rodí. Ale apropos! (Abych také mluvil francouzsky.) Mně se stal malheur! A víš jaký? Když jsem včera večír poslední sousto svačiny dojídal, přišlo ke mně mladé polobůže alias mazánek nejmilostivější mamá řka, že má hlad. Jako dobrý blázen dám mu zbytek mého snědku. A co nechtěl šotek mít? Vstoupí ona sem milostivá mamá! Mon dieu! zvolala ruce k nebi spínajíc. Dítě! kdo ti dal chleba?... —

Já zbledl; neboť jsem věděl, co to jest dát mladému panáčkovi chleba. Na štěstí přišel domácí lékař, jenž v kapse u fráčku léky i na záchod s sebou nosívá.

„Rychlou pomoc, pane doktore! pobízela mamá, mladý monsieur jedl chleba.“

O hrůza! Kdo mu to dal? (Já zbledl po druhé. Pan doktor nešetřil vtipu svého a řekl): Jen sprostý žaludek chlebem se natlouká, žaloudeček outlý na housce pěkné přestává. — Rychle do postele, něco pro zvrácení a notnou dietu s přísným zakázáním, dětem ne víckrát zdrobku chleba podati, který jest základem škrkavek, krtic a *tuposti*. ... Při slově posledním šlehl mne okem a já zbledl po třetí. Ten pan doktor! Co všecko v horlivosti své neudělal; on nechal totiž mladého signora z pokoje vynést s poznamenáním, že prý by mimo lékaře nikdo ouřad vychovatelský na se bráti neměl.

Když tak ta jeho slova pozorují, mnohou pravdu v nich nacházím. Zajisté by k přání bylo, aby učitel, lékař duchovní, spolu i lékařem tělesným byl, a kdyby ničím jiným aspoň radou o způsoblosti a podstatě těla lidského k uvarování-se tolika hříchů a přestupků v životě, žákům svým přispěti by mohl. Základové pytvy od Staňka, Jungmanův lékař domácí v žádné škole chybět by neměly. Při

té čistotě povětrí na venku, při tom těla pohybování přirozeném a požívání pokrmů zdravých oučinkovala by věda ta převýborně! Protož příteli, až se doma usadíš, hled na zřeteli míti i tělo žáků budoucně ti svěřených a staň se prozřetelnějším z poklesku přítele svého

Strachkvasa.

P. s. Ale proč již nejedeš? Chceš abych pro tebe poslal? Rád bych, ale nohy moje by tě neunesly. Přijď již jednou a jak přijdeš, na místě mi cestu popiš. Rozumíš? Adieu monsieur!

List pana Slavíkova.

Cože ti mám cestu popsal? A snad v několika foliáncích jako ten pán z Prahy do Brandejsa cestující? To by se mi chtělo! Než tuto přece něco, obnov příteli pozornost svou, když počnu ve jménu Páně.

Byl krásný jarní den ... znáš tu Svobodovou? Já nejsem arcit žádná včelka; však mně to přece těšilo, že mne ještě slíčnější jitro toho tak překrásného dne z oulu pevnosti ypsilonské vylákalo. Co bych ti psal, jak jsem šel a s kým jsem šel? Dohonil jsem některé procesí, předhonil jsem několik pocestných pěšky za vozem a ve voze, přeskočil jsem několik plotů, příkopů a struh, jda brzo v pravo brzo v levo, na křivo neb zrovna, až jsem došel stráně nad Pěkným zámečkem. „O vy nivy drahé, vy kraje posvátné!“ zaplesal jsem spatře luhy naše. Budtež pozdraveny, buďte mi vítány! A rozevra náruč, jako v obětí přírody zpanilé spěchal jsem. A jak tak dolů letím, hádej do koho jsem vrazil a koho jsem porazil? Pana Václava pomocníka Nebožického, který také u nás ouřad praeceptorský zastával, když jsme my ještě do školy chodívali.“ „Ou, ou pane bratře, pomalu pomalu, pravil tento se země se zdvihaje, vy tu?“ Já tu. A co dělá pan Březovec?

„Nechce zemřít!“

Já věděl kolik bílo. Pán Václav čeká na školu a starěj ji nechce uprázdnit a bohdá, že to ještě tak brzo ne-

učiní. Pán Březovec byl prv zedátkem, odhodil lzíci, kládivko a měřítko, chopil se knihy a metly, dítky školní pod ochranu svou sbíraje, hudbě, zpěvu i literám je učil, a tak základ ku škole své položil. Pan Václav s ním má kříž; starý má staré zásady, kosa trefí na kámen a kdo při tom trpí? Jest to ubohá mládež školní, která pro nečinnost jednoho a neustupnost druhého pozadu zůstává. A však co se týče školáků Nebožických, všecka čest pro ně. Poznáš je u potkání, oni jednohlasně zdaleka: „pochválen buď pán Ježíš Kristus“ tě pozdraví, a ty řekneš: zdvořilé děti. Než, to je snad i všecko, co se u nich chválit může. Hudbu také znají, při zkoušce též něco umí (třeba ne všickni, jen když aspoň ti, které vyvolá). Co chceme na nich ještě? A vždyť toho ani sami rodiče nežadají. Jen když prý umí dítě číst a psát; počítat prý se naučí až bude mít co. Pěkné nadělení. Selka mléko prodávající, drůbež, kusy perlin atd. zaznamenávající dělá místo cifer (četen) kolečka, křížky a mlejny, kterýmžto hyrogliřům pokaždé se smáti musím. A k čemu by jim také důkladnost učení prospěla, že ne? Oni se spokojí tím, co slyší a na tom přestávají. Snad že jsou tak blaženější. Možná že si to i pan Březovec myslí a s ním i na sta jiných, pročež uznávají pojednání o věcech do života sahajících, jako jest země-, přírodo- a dějepis za zbytečnosti. Za starodávna čítali dítky aspoň v tak zvaných historiích, nyní se ani toho nestává, pročež hlava i srdce prázdný zůstávají. —

Již jsme stáli u školy (pokloň se příteli, jen ne tak hluboko jak se ona kloní) na milounkém návrší, z něhož se překrásná rozvírá výhledka v milounký ouval, jehožto lůnem stříbrný se vine potůček. Ja řku pane Václave, tuhle by měla být školka ovocní, ukázav na zahrádku před školkou na pěkném výsluní. Zde by se mládež školní v štěpařství cvičiti a za horkých dnů letních i literě učiti mohla.

Což jest ono o to; kdoby nám ale na ní co dal? Mládež všecko pokazí. Právě si mně stěžoval zámecký pán, že mu dnes ráno někdo ty nejlepší rouby pokazil. Pak je pustit do zahrady, ti by tam asi řádili!

Výmluva ta u mne neplatí. Právě to dokazuje, že by věci takové dítky ze školy sebou přinesti měli, aby pak nejen svého ale i cizího šetřily. A cožby nenesla zahrádka ta pak desatero-, ba tisícero násobného užitku? Pak by mohla vrchnost cesty směle obsazovat a pan učitel by nasušil mnohém více švestek maje stromy zdravé a šlechtěné, spíž než z těchto metel chvošťatých.

Ba arcit že; vždyť to vím, svědčil pan Václav, to jest jen tak řeč našeho starého. Kdyby byla škola moje, věděl bych co dělat.

(Dokončení.)

Pravda v obrazech.

Bájky a podobenství od Frant. Šneidera přeložil J. V. R.

29. Ptáčník.

Mezi tím, co ptáčník sítě své kladl, dívali se někteří ptáci na něj a rozmlouvali: „Dnes nás chce přelstít, jak to včera mnohým jiným udělal. Známe ho však, a počká si, až mu do sítí polezeme!“

Ptáčník nedal se másti a nalčiv sít, řekl: „Chcete-li být živi utěšeně a bezpečně, ptáčkové! vejděte ke mně, vystavěl jsem vám město!“

„Město? on nám vystavěl město! Město, ve kterém můžeme živi být utěšeně a bezpečně! — volali ptáci lesem a nivou; a ptáčník nalovil jich více než kdy jindy.“

„Již mnohou špatnou knihou dal se svět Bulíku oklamati. Vydá-li ještě jednu, dostane se zajisté jen hokyním na sýr.“

To není ještě jisto, příteli můj! Jak zaslýchám, nazve svou nejnovější knihu „Bílý rarášek;“ a já se sázím, ona bude mítí hojný odbyť. Víte, že doktor Zabiják neměl mimo

dluhy ničehož. Jak si pomohl? Začal léčit olejem z ob-
látků, a jezdí vlastníma koňma a bydlí ve vlastním domě.

*Svět se dá dosaváde ještě každou neslýchanou věc
klamati.*

Takť jest. O bílého raráška od Bulíka prali se lidé a
za krátký čas nebylo jediného výtisku k dostání.

Ú v a h a.

*Počtářství pro život obecný. Se zvláštním ohledem na ob-
chodní třídu. Sepsal Antonín Skřivan, prozatímní učitel
počtářství na c. k. první národní Budečské škole,
a učitel kupeckých věd na obchodní škole v Praze. V
Praze 1850. Cena 1 zl. str. —*

Zase tedy literatura česká o jednu knihu bohatší, a
ne sice pouze co do počtu, nýbrž i také co do podstat-
nosti samy. Knihou p. Skřivana posloužilo se národnosti
a zvláště učitelstvu. Pan Skřivan dostal věrně vytknuté-
mu cíli svému, jež v nápisu čteme: *Počtářství pro život
obecný.* Což může národu lépe posloužiti jako to, co sáhá
do *životu obecného?* Že pan Skřivan vždy na zřeteli měl
třídu obchodní, nemůžeme jinak než chváliti; člověk pohy-
buje se takřka v samém obchodu a průmyslu, které k
žádoucím cíli a zvelebování národnosti znamenitě při-
spívají.

Při vši ale té uznalosti, již p. Skřivan tímto si byl zís-
skal, nemůžeme se tak zhola všeho poznamenání zdržeti.
Prohledněme celé jeho dílo :

Pan spisovatel rozvrhuje své počtářství na šest oddě-
lení. Oddělení první jedná o číslování; oddělení druhé o
početním čtverdruhu; oddělení třetí o zlomcích obyčejných;
oddělení čtvrté o poměrech a rozměrech; oddělení páté o
zvláštních praktických pravidlech pro život obecný; oddě-
lení šesté o třídním počtu.

Již v rozvrhnutí tom neshodujeme se zcela s panem spisovatelem. Máme za to, že by přirozenější to cesta byla, kdyby po zlomcích oddělení páté bylo hned následovalo, v němžto obsažená pravidla hlavně na zlomcích se zakládají. Též bychom byli přáli, kdyby pojednání o tříoudním počtu blíž u pojednání o poměrech a rozměrech (?) bylo stálo, jelikož tyto s oným tříoudním počtem co nejoužeji jsou spojeny.

Nahledněme nyní do podrobnosti.

Oddělení první. Oddělení toto jedná o číslování. Zde rozděluje p. Skřivan číslice na 6 tříd č. kohort. První třídu nazývá *jednotovou*, druhou *milionovou*, třetí *bilionovou* atd. Třídu jednotovou dělí opět na 6 řádů č. pořádků: 1) *jednotě*, 2) *desítě*, 3) *stotě*, 4) *jednotě tisícové*, 5) *desítě tisícové* a 6) *stotě tisícové*.

Provedení jest dobré a srozumitelné; nepochopujeme ale, proč pan Skřivan zavrhnul stará, vůbec známá a dobrá pojmenování: *jednotky*, *desítky*, *sta* atd. Jednot, desít, stot, tisíc... zdá se nám trochu mnoho titivané.

Oddělení druhé. Zde hned na první stránce spatřili jsme nově utvořené slovo, t. slovo *kolikerka*. Nepochybně chtěl pan spisovatel tímto slovem naznačiti koncovku *krát*; však ale mezi *kolikerý* a *kolikrát* jest rozdíl veliký. První ukazuje vždy na jakési *druhy* mezi věcmi vůbec, a druhé na *opětování* něčeho. Při *kolikerce*, jak pan Skřivan píše, nemůž se ale mluvit o druhu, nýbrž o jakémsi opětování č. násobení čísel; a proto mohloby dle našeho zdání spíše slov: *kolikrátka* aneb *násobka* užíváno býti.

Ony čtyry početní druhy provádí p. spisovatel dobře, a chvalně jest, že při každém druhu poukazuje hned na počítání z paměti. Při vysvětlování početních pravidel užívá praktických příkladů, jakož i praktických úloh, které po každém pravidlu následují.

Oddělení třetí. Ačkoliv pan Skřivan zlomky jádrně vysvětluje, předc by nebylo na škodu, kdyby byl k vysvětlování použil způsobu názornějšího; n. p. rozdělování čar.

Že ale kniha ta více pro učitelstvo byla sepsána, promi-
neme p. spisovatelj nešetrnost tuto.

Oddělení čtvrté. Zde objevily se nám opět nové ná-
zvy: *proooud*, *oterooud* a *rozměr* (Proportion). Myslíme,
že p. spisovatel rovněž slova ta jen pro krátkost zvolil, ni-
koli ale že by snad lepší byla slova: *první oud*, *druhý č.*
otery oud aneb *člen*, *srovnání* aneb ještě lépe *srovnalost*.

Oddělení páté. S větší pilností provedl pan Skřivan tak
zvané počty rozkladní. Jest to rychlý způsob počítání, jež
pan spisovatel dobře v moci své míti se zdá.

Oddělení šesté. Co se týká pojednání o tříoudním poč-
tá, pozorovali jsme, že p. Skřivan počet ten zakládá pouze
na odnásobení a násobení, v čemž se ale s ním neshodu-
jeme. Tříoudní počet není nic jiného, nežli měrické sro-
vnání č. měrická srovnalost, v níž jeden aneb druhý člen
hledati se má. Stojí tedy, jak již svrchu řečeno v nej-
užším spojení s měrickými poměry. Změny srovnalostí mě-
rických v knize nerádi pohřešujeme. Rozřešení úloh v
knize obsažených, uvedení peněz, měr a vah znamenitěj-
ších zemí jsou na svém místě.

Však poklésky tyto jsou nepatrné, a v celku dílu ne-
škodí, ano cítíme se býti k díku zavázáni, že pan Skřivan
školství našemu posloužil, kójíce se tou nadějí, že v pokrač-
ování svém nás brzy mile překvapí. —

Od Porad učitelských v Budči.

Dozvídáme se, že důstojný p. biskup litoměřický vy-
zdvihnouti zamýšlí ústav pro vzdělání českých učitelů vedle
onoho německého v Litoměřicích, jehož tam dle nařízení
vys. ministerium již stávalo roku lonského.

Redaktorové: *Jos. Řehák* a *Frant. Tesař*.

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk Bedřicha Rohlíčka, dříve vd. Táborové.

POSL Z BUOČE.

Časopis pro učitele, vychovavatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvrtěk u Fr. Řivnáče na Pří-
kopech číslem 858—II. Předplácí se na čtvrt léta 45 kr., na půl léta
1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl.
50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.

**Pravidla, jichž každý, kdož se vychovávání oddává,
šetřiti musí.**

1. Hled zdraví své zachovati.

Churavý jest ku práci jakékoliv tím více k vychová-
vání neschopen. Churavý vychovatel jest nevrlý, každé
skoro hnutí z lehké krve mládeže pochodící jest mu pro-
tivno. On ve společnostech dost nepatrným slovem ura-
žena sebe cítí a tudý se jim vyhýbá. A jak medle může
v takovém stavu někoho vychovávatí. Všechna jeho napo-
mínání jsou s jakousi trpkostí a třesavým hlasem proneše-
na; i jsou neb marná aneb dokonce škodlivá. Mnohé ste-
sky, na neposlušnost a všetečnost mládeže, jichž bohužel
mnoho slýcháme, pochodí jenom od churavosti vychovatelov-
vy. I mohouli pak se mu zdravé dítky k vychování svěřiti?

Zdraví své aby zachoval vychovatel, kdo radí, ne-
možné věci radí, pomyslí sobě mnohý. Zdráv chce arcíř
každý být, ale závislí pak zdraví od pouhé vůle?

Ovšem; ale jenom tenkráté, nenlí nějaký oud churav
neb nenlí tělo rozličnými vášněmi vysíleno. *Perná vůle*
má velkí oho na zdraví tělesné a pročez otužuj je, buď
střídmý a zdrželivý, pracuj ve dne, a v noci odpočivej; jest-
liže ale předc onemocníš, tu se neutikej ihned do lékárny,
ale hledej zárodek nemoci své v předešlém žití svém. Po-
štěstíli se ti naleznouli jej, bude ti snadná pomoc.

Jestliže jsi se k. př. přesytil, vynech některá denní jídla a uvidíš dobrý účinek. Více o tom mluvíti pokládám za zbytečné a pravím jenom: „Poznej každý sebe a svojí přirozenost, pátrej po původu nemoci své a poznej a užívej prostředků jednoduchých proti ní a tím jistě trvanlivého zdraví nabudeš.“

Tu ale mnohý namítne, že se mu to nepodaří; já ale pravím, abys toho zkusil. Znáám mnohé, již dlouho s neduhy zápasili, a šetřením těchto předpisů dokonalého nabyli zdraví. Nepovedeli se ti to, buď z nedostatku pevné vůle o zdraví své, buďže tvé tělo špatně zbudováno aneb že některý oud jest churav; tedy ti radím, abys se odřekl vychovatelství a oddal se jinému zaměstnání. Vychovatelství bylo by ti obtížno a i s nejlepší vůlí by více škody než užitku způsobilo.

2. *Buď vždy veselý myslí.*

Vychovatel jsa veselý myslí může u svých svěřenců takřka divy působit. Oni na něm celou duší lpí a vštípí si hluboko každé jeho slovo i vyplňují každé jeho pokynutí. Komu možno neustále veselo býti, tomu není nic lehčího, než vychovatelství. I jsou lidé, jimž veselá mysl jako vrozená jest; ti nepotřebují napominání, aby veselí byli; těm se spíše musí na paměť uvádět, aby byli trochu opravdovějšími, neboť opravdivosti jest u vychovatelství velice potřebí, poněvadž touto všechna napominání jaksí oživějí. —

Počet majících veselou mysl takřka vrozenou jest skrovný; největší jest těch, již lehko v málomyslnost upadají, a pročež i často v nespokojeném stavu se octnou. Že v této okolnosti vychovatelství těžké jest a málo prospívá, každý snadno nahlédne a jistě po veselé myslí bažení bude. —

Nejlépe jest opět po původu málomyslnosti pátrati a vypátravše jej, snadno jej odstraniti lze. Těch, kdo jsou tak málomyslní, se táži, proč že jsou takovými.

„Moje okolnosti“ odpoví mnohý. Ty se mýlíš, bratře! pravdaž že některé okolnosti činí člověka více málomyslným,

něž jiné; ale zárodek málomyslnosti jest přede jenom v tobě. Muž opanceřován silou a zdravými náhledy jest a musí býti v stavu od svých okolností nezávislým se státi, a veselou mysl v sobě rozvíti. On jest pokojný, když okolo něho bouří, a spokojený, když si vůkol něho nespokojenost stánek rozbila. Jiný, jemuž síla a zdravé náhledy chybí, jest málomyslný a mrzut i tenkrát, když vůkol radost a veselost se rozhostila.

Zárodek málomyslnosti leží opět v špatném stavu tělesném. Kdo ale ví, jak se zdráva udržeti, ten i tuto pomoci nalezne.

Často a snad nejčastěji pochodí málomyslnost ze špatných okolností, v nichž se duše nachází; ona pochodí často z nemilých představ, jež si o svých okolnostech tvoříme. My poznáváme dvoji svět, jeden vnitřní v nás samých a druhý mimo nás. Od tohoto jsou naše představy nezávislé a můžeme naň málo působit; vnitřní ale sestává z představ, jež si o něm tvoříme; a pročež tento svět výtvor náš, my sami jsme jeho tvůrci. Nenili tedy svět mimo nás dle tvé libosti, tedy si utvoř jiný, který tě k veselosti láká, a uč se věci ze strany příjemné a tě obveselující pojímati, i nabudeš veselé mysli. —

Zkus tedy jestli by tvůj obzor, v němž žiješ a působíš, něco veselého ti nepředstavil.

Ty žiješ a působíš ve středu dítek.

Kdo jsou ale tyto?

Budoucí lidé.

Kdo ti je světil?

Bůh.

V jakém oumyslu?

Abys z nich rozumné, svobodné, činné a šťastné tvory učinil a sám sebe tedy zdokonalil.

Ala jejich nečnosti!

Jsou vábení k přemýšlování o původu těchto a nejlepší prostředek tyto odstraniti.

A ty obtíže, jež se ti v cestě namítají?

Mají tě vábiti k používání sil svých, abys je přetmohl.
Ten nevděk, jakým odměněn býváš? Dává ti příležitost,
abys mravně jednal.

Nejsou tyto náhledy obveselující? Nepochopuješ, jak
snadno si můžeš takovými—to náhledy veselost zaopatřiti?

Kdo ale takovéto náhledy dostati chce, musí se na vyšší
stanovisko *) vyšinouti, aby pomíjeje viditelné na neviditelné
své zraky upíral. Tak zmizí všecken nepořádek, všechna
zamotání a strasti a otevře se pole, kdo samé souzvučky a
vyšší účely se nalezají.

(Pokračování.)

Zeměna česká.

(Pokračování.)

c) Jakož obyčejně pod vápencem zde a tam písko-
vec přichází, tak i v této době. Jezerenský tento pískovec
provází skoro všudy ložiska hnědouhlí a hory čedičné, ni-
koli ale v spojilých útvech, nýbrž jen rozstroušen v bal-
vanech, jež často u pat hor čedičných v Středohoří, též u
Karlovar nad ložisky hnědouhlí se nalezají.

d) Přicházíme nyní ku *hnědouhlí* (Braunfohle), které
hned na první pohled a srovnání s černouhlím se liší a za
mladší útvar se uzná, neb na mnoze jest lehčí, světlejší t.
hnědé barvy a ve struktuře rostlinné mnohem značnější. Ja-
ko černouhlí bývá i ono provrstveno tabulemi č. přehrádkami
pískovce, slínu atd. tak i hnědouhlí a zvláště bývá to hlína
hrnčírská, která obýčejně hned pod ornici neb pod jílem
s valouny potopního útvaru bývá a sice v mohutnosti od
několika střeviců až ku mnoha sáhům. Po jílu následuje ně-
kolik vrstev písku, pak několik vrstev lupku (Schieferthon)
hojného na otisky rostlin a ten lupek střídá se napřed se

*) Stanovisko to lze poznati v Labirintu světa od Komenského
Kniha tato podá jistě pěknou pomoc každému mladému vcho-
vateli, jenž chce si veselou mysl zaopatřiti.

slabými vrstvami uhlí, načež zase čistá hrnčířská hlína, pod níž nahoře bývají vrstvy uhlí živičnatého (bituminöses Holz), načež zase hlína a konečně hnědouhlí pravé následuje, v ložiskách třeba na 10 sáhů mohutných. Všecky ale tyto vrstvy mění se u ložisek jiných, tak že každé skoro má něco obzvláštního.

V útvaru tomto, který se často hornicky těží a sice na místech, jak je mappa dvěma černýma bodama vedle sebe naznačuje, nalezají se rozličné kamy č. mineraly, k. p. u Litmic vlnec a kyz (prismatischer und hexaedrischer Eisenstein), jehož povstání v zblížstech jsme již uvedli; pak u Čermiku kamenec (Mau), medek v dolech u Bíliny; šikuvellec č. Humboldtin u Kozozruk.

Od zkamenělin viděti zde hojnost listů dvojděložných, k. p. javorů, vrb atd. Pan hrabě Kašpar Sternberg, který vlastně tvůrcem jest nové této zkamenělino-vědy, udává ve své předvěké květeně: Sleziničku nestvárnou (*Aspleniopteris difformis*), štal obecný (*conites familiaris*) a šiškovník ozdobný (*conites ornatus*), řasal kadeřavý (*algacites crispiformis* podle *Schlotheima*), chaluhal český (*fucoides bohemicus*), plavúnil dřevnatý (*lycopodiolites lignitum*) a hřebenkoprád (*pecopteris*).

Z toho viděti, že květena tato byla již svými javory, vrbami atd. hezky blízka květeně nynejší hájné.

Nejnámější ložiska hnědouhlí jsou 1. v poříčsku Ohry v kraji loketském a zateckém. Má pak Ohra několik takových lochanů a) hořejší ve Vrch-ohří mezi Chebem, Františkovými Láznemi, kde jsou Růžný gšberg, Schelbenreuth a Kleinhort. Výše tohoto útvaru nad mořem obnáší 213 sáhů nad hladinou moře. b) druhý lochan jest kolem Sokolova (Falfenau), t. celé údolí mezi Rudnými Horami a mezi prahorami žulorulovými u Karlovar, tedy od Meterhöfen a Haberspirf až do Schönwaldu jest naplněno těmito útvary. Taktéž okolí Ostrova (Rößterle) a okolí Buchova. Výše tohoto lochanu méně obnáší než prvního a sice o 20 sáhů, neboť čítá 194 sáhů nad mořem u Šlakenwerthu a 194 u Zvody. Třetí mohutný lochan Ohry začíná za čedičovým útvarem, v němž

Doupav leží, a začíná u Kralup, Chomútova, u Kodonic, Vilemovic, Haštova a Nepomyšle, jde ku Podhoranům, zavírá celé vřkolf Žatce a sahá až k Postoloprřm. Lochan ten o 30 sáhů níže leží než druhý, neboť u Chomútova obnáší 166 sáhů, u Jirkova 151'.

U Chomútova a za Postoloprřy severně souvisí tento lochan s mohutným lochanem poříčska Běly (mezi Rudohorami a mezi Šředohořím), a běží severně přes Jirkov, Mosty (112' výše nad mořem), Litvínov, Duchcov, Teplice, (111' nad mořem), Chabáfovice (Karvic), až k Oustí, kdežto zase jižně běží přes Třebenice, stranou Hromolenu a Teplic až opět k Oustí. Polábsko před Děčínem též má tento útvar, taktéž okolí Žandova, Verneřic, Křotavy, Jiřatřna atd. v malých okolinách. Na jihu v Čechách máme opět 2 lochany t. a) *Budějovický*, kolem Budějovic v poříčsku Vltavy od až k. pak b) *Třeboňský*, kolem Třeboně v směru jihoseverním, tak že se tato plasa od hranic rakouských u Nových Hradů, přes Třeboně táhne z Veselí až do blízkosti města Bechyně. Malý ještě lochánek nalezl se u Ledeč na Sázavě. (Viz bližší jich opis.)

Mohlilychom tedy ona jezera nazvati: a) chebským, b) Sokolovským, c) Ostrovským, d) Žateckým, e) Mosteckým, f) Polábským, g) Křotavským, h) Budějovickým a i) Třeboňským, při čemž jsou jezírka menší na mappě samé dobra viditelná.

e. Z jezerenských dob pochodí mimo předešlé útvary také *ložiska hlíny a písku s dřívím křivinatým*. Uvedli jsme již v předešlé době potopenskú mnohá hlinišřata, a však hlubokost některých a žividnaté suky a dřeva, okazují na *každouhří*, tedy na jezeran. Takovéto ohromné ložisko máme za Zbraslavou mezi Jilovištěm a Řřdkou, kde ložisko hlíny mohutnost 20 sáhů má a celé jedno údolí vyplňuje. Již název český (Jiloviště) okazuje na toto památné ložisko jilu č. hlíny, která od věků se zde kopá, tak že na rozličných místech již i zopu se dokopali a ten *brřidlicí* býti se okázal. Na silnici, která hořejškem vede, viděti do řira rozprostřené útvary písku a potopních valounů, pročež

dolejší hlína již uložena býti musela, nežli valouny nejprv padající na hoře ukládati se mohly.

Ložisek takovýchto viděti též tu a tam na kameno-uhelných útvarch i na bytinách opukových k. p. u Loun.

(Pokračování.)

Listy dvou přátel

aneb

mizerie učitelské na venku i v městě.

(Dokončení.)

... Tuhle jak vidíte, po těch stránkách mnohá kvete bylina, mnohé roste koření; dívky chodí mimo a neznají je. Tamhle v těch skalách mnohý útvar leží kamene vzácného; leží tam mrtev nepotřebován. Dívky se skal těch varují, protože prý tam, jak jim to babičky povídávají, straší. V oboře zní ptactva zpěv; mládež jej poslouchá, aniž ví kterak se ten neb onen zpěvec jmenuje, jemuž onen sladounký hlásek z hrdélka zplívá. A tak je na sta jiných věcí, o kterých by se jí mohlo mluvit a pořád mluvit, kázat a povídat, aniž bychom ji přeplnili. K tomu ale zapotřebí učitelovi pohodlí. — Škola zde stojí na místě vyborném, jen by měla jinou býti.

To řka pobídl mne abych vešel. Já myslil, že se zalknu. Kouř náramný ze síně na nás se valící zahrnoval dívku polonahou, anž u ohniště stála, při vkročení našem ale za dvěře u kómory se schovávala. Na moji otázku, zda-li pan učitel doma, nedostal jsem odpovědi.

Zatím byl preceptor u dveří vlastního chrámu scientiarum provázkem trhnul, a slyše závorku dřevěnou klapnout, i zhortěné, červem prolezlé dvěře vrznout, vkročil jsem in templum musarum, respective sednice ubouděné, hlinou čili lepenicí dlážděné, do nížto malounkými slepými okenky světle na dlouhý padalo stůl trnoží spojený, hrncem ná-

ramným a krajáči vodou naplněnými okrášlený, vedle něhož dvě nízkých lavic, a pod těmi as tučet černých tabulek prkenných. Na stěně proti vchodu visel nějaký obrázek v černém rámečku; zdá mi se, že to panna Maria Hájecká. Na bidle, blíž kamen při stropě upevněném, pišnilo se několik nástrojů hudebních, z nichžto se polnice s rohem lesním nejvíce nadýmaly a jáksi s opóvrzením na vysoké boty podlé visící pohlížely. — Bezděky jsem si zpoměl na Stejskánice, vzláště když se mi pomocník svěřil, že postel svou v slámě nad chlívkem má.

Já řku: Kde pak sedá mládež školní?

„Na lavici u kamen, na stole, pod stolem na trnoži, na práhu, ba třeba i na zemi. Je-li pěkný den, jdeme do zahrádky; i naučí se tady za den více, než za týden ve škole.“

Rád věřím. Z toho soudím, žeby zahrádka při škole zřízená i ten prospěch nesla, nemučiti žáky v nezdravé jizbě jako jest tato. — A co dělá u vás tělocvik?

„I na to jsem pomyslel; ale škoda pomyslení!“ —

A co názorné vyučování? Kde máte nástrojů, které byste dětkám ukázati měli prv než o nich mluvíte?....

Ba, ba! Vidím i nahlížím čeho nám třeba, ale pro Bůh! kde na to vzít?

Kde? Tot není snadnější pomoci v obcích, kde jsou tak zvané špejchary čili sejpky obecní. Zajisté že každoročně zrní vybývá, které by se prodati a na školu domácí obrátit mohlo. I zahanbila by pak mnohá škola chlěvu podobná mnohou školu v městě a učitel by se pak mohl rovnat každému ouředníku (jehožto milostí hořké často musí políkat pilulky). —

Vzdechem hlubokým ruku mi tiskna za pravdu mi dal. S Bohem, pravil ke mně, támble jde náš starej, nese z Práhy partesy; na zámečku bude dnes muzika. —

S těmi slovy jsme se rozešli; on naproti učiteli, já pak k domovu pěšinkou, po které jsem přemítal, jak že si to všecko na škole domácí zařídím, abych si získal přízeň

svých spoluobčanů, zvláště ale sobě potvrdil přátelství tvého, příteli drahý!

Tvůj na věky Tvůj
Slavikvas.

Odpověď pana Strachkvasa.

Není-li ten osud čtverák? Právě kdy jsem tě tak blízko sebe mněl, příteli Slavikvase, přišlo mi, že mám Prahu opustit. I stane se tak; nemohuť jinak. — Na jedno tě však při školství tvém pozorna chci učiniti a to jest: *divadlo*. Nelekej se slova toho, ale věř, ze zkušenosti toto radím tobě, bys dítkam pravdy jakékoliv způsobem tím štěpoval i uvidíš, že se ti to vždy podaří. Zříd zákům svým prv sám čosi podobného z lepenky, uváděj papírovými panáčky děje všeho druhu na prkénko, dovol jim to též podle tebe dělati a pak věci ty na ně samé i tlač na to, by místo panáčků zastoupili. Užitek z toho vyplývající jest ku podivu velký; protož jej zde rozbíráti nechci. Učiň ale tak, vcházej v radu s moudrými a podrž mne v paměti, přítele svého
Strachkvasa.

Št. K.

Pravda v obrazech.

Bájký a podobenství od Frant. Šneidera přeložil J. V. R.

30. Papoušek.

Papoušek byl by rád viděl lidi, o kterých tak mnoho vypravovati slyšel, a přilítuv do zahrady, nalezl v ní pachole, které v tichém spánku svém libezně se usmívalo.

Půvabností mladého spáče celý zachvácen posadil se papoušek na strom, a zvolal: Jak jest člověk přec jen krásný! Jak krásný jest člověk!

Křikem jeho probudilo se pachole. Zamračilo se, mnulo

si oči, sáhnuo oběma rukama do vlasů, a zavrávovalo do záhonku květinového.

Jak jest nyní škaredé a bídné! zvolal papoušek, kvapil odtud, a letěl od jednoho lesu k druhému, všude vypravuje: Člověka jsem viděl! Byl krásný a šťastný, pokud spal; probudiv se ale jest škaredý a bídný.

Nepodobá se tento štihlavý strakopoud všem nesmyslným tlachalům, kteří každé nespásobilé probuzení k lepšímu za břích rozhlašují?

31. Vrabci.

2.

Totéž pachole mělo třešničku, na které zralé ovoce v hojnosti viselo; a když spal, pozvalo se na ně hejno vrabců.

Probudiv se zouplna, podíval se na stromeček svůj, rozlobil se, záplašil hejno zlodějů, a hlídal třešně své.

Vrabci vylítli na střechu, hleděli s laskominami po ovoci sladkém, popustili uzdu své mrzutosti a rozmlouvali pospolu: Krásný cizinec má docela pravdu! Člověk jest k nevystání, pakli bdí! To jest pouhá pravda! V bdění by neměl ani přijít na světlo denní! To jest k nevystání! Den se pro něj nehodí!

Národové! jak by to s vámi vypadalo, kdybyste byli takovými, jakými by vás nerozumnost a daremnost rády míti chtěly!

32. Proměněný vlk.

1.

Všemohoucí Perune! úpěl vlk: chraň mě před pronásledováním psů!

Staniž se podlé podoby psem, odpověděl Peran: pakli tě opět pronásledovati budou, stane se to jen vinou tvou.

Proměněný vlk se nyní přitovaryšil k psům, a byl přátelsky přijat; když však jehně zadával, dali se psi do křiku: Vlk je tu! a přepadli ho.

Ušetřte mne! ušetřte! hořekoval tento: Já nejsem vlkem, patřím mezi rod váš.

Tvým činem stáváš se vlkem! zvolali a chňapli po něm.

2.

Celý zkrvácený vyváznul, a když přiběhl do lesa, popadli ho vlci.

Slyšte, bratříčkové! zvolal: Já jsem toliko na pohled psem, v skutečnosti ale vlkem, jako vy, jsem přítelem vašim.

Ty jsi vlkem, a chceš mít podobu psa: tedy jsi zrádцем! zvolali, a roztrhali ho.

33. Smělý zajíc.

1.

Zajíc, byv od malého muplíčka, náležícího paní jedné, která v krajině té se procházívala, častěji pronásledován, vzal si konečně srdce, postaviti se nepříteli svému.

A když ho psiček jedenkrátě opět vyčmucha, skočil mu směle vstříc.

Hlasitě skučící Pamínek uprchl a neodvážil se již nikdy na zajíce.

Mnohý by se neodvážil, proti tobě jednati, kdyby jsi se mu v cestu postavil. Poněpadž ale utíkáš, pronásleduje tě.

2.

Za nějaký čas přišel tomuto zajíci hafan ze vsí na stopu.

Tys mě naposledy vyplatil! zvolal zajíc, a obrátil se směle na nepřítele svého.

Měl pravdu, bylť to poslední skok jeho; neb ho hafan popadnul a zadával.

To je ztřeštěná smělost, pakli vyhrožuješ přemocnému pronásledovatělu. Chcešli se vysvobodit, vyhni se mu zdaleka.

34. Drahý kámen.

1.

K drahému kamenu, mezi ostatním kamením ležícímu, pravil čedič: Rád bych věděl, proč se drahým kamenem nazýváš. Ty jsi tak dobře jako já byl na poli sebrán a hosen na toto zpuštělé místo; tys krabatý, jako já; celý zablácen, jako já; zkrátka, ty jsi mi ve všem roveň, jen že já jsem větší!

Jakýsi milovník vzácných kamenů, uslyšev řeč čedičovu, hledal a naleznuv v té hromadě drahý kámen, pravil: *Cena nějaké věci nezakládá se v jejím seznějšku, nýbrž v tom, jak o ní pravý znatel smýšlí.* Vy ostatní kamenové můžete na nejvyš dostat se na silnici, a budete rozjeti; tento však může býti okrasou a rozkoší nejkrásnějších slavností.

2.

Aby se pravá cena tvá poznala, musí se seznějšek tvůj s vnitřkem srovnávati.

Majitel toho kamene drahého ukazoval jej s radostí po vůkolí, vychvaloval vzácnost jeho, a rád by jej byl prodal. Každý se podíval s dychtivostí na kámen, žádný však nechtěl jej dle ceny jeho zaplatiti.

Konečně vymyslíl si muž tento nějakou způsobu, dal kámen svůj obrousiti v tuto způsobu, a nyní zdobí korunu královskou.

35. Ovčák a jeho pes.

1.

Ovčák. Kde jsi byl, *Hlídale!* že tak pozdě přicházíš?

Pes. Nehorší se pane! *Střehoun,* přítel můj, leží nemocen; tuť jsem arci musel jej navštívit.

Ovčák. Za to ti může být přítel tvůj povděčen, neb jsi jej potěšil, já však bych tě měl potrestat, neb jsi mně, zavázán jsi pánu svému, uškodil. Pamatuj si to, *Hlídale!* *Dobrý skutek je zlý, pakli se při něm na ouřad svůj za-*

panáček. Za tvé nepřítomnosti ukradl mi vlk nejkrásnější jehně.

2.

Pes. Není možná, pane! Vždyť jsem byl včera, dříve nežli jsem k příteli svému odešel, u něho, řka, aby jen povážil, jak tiché a dobré jsou ovce, a jakou křivdu činí, když je pronásleduje. Dojmulo ho to, a slíbil mi svato-svatě, že je nikdy více nezarmoutí.

Ovčák. Ty bláhovče! Chceš-li vlka polepšit, musíš jej dříve na jinou stravu navyknouti. Masožravost činí jej nepřitelem stáda.

Kterak možná zpříjemníti sobě podvečer života svého.

I. Úvod.

1. Vůbec si lidé přejí na dlouze živu býti a přec žijí jen tak, že jim nelze vyššího neškuli jarého a příjemného stáří nadíti se.

2. Mnozí promarní leta zva v radovánkách pestrých i rozkoších smyslných; jiní baží neunaveně po nabytku a statku vezdejším (ať již právně čili bez právně) jakoby on to byl, který jediné člověka oblažiti stačí. Onino dosáhnou zřídka, lito pak nepovází, že mamon a zevnitřní lesk v stavu není dopřítí vysokého stáří.

II. Kterak možná zpříjemníti sobě podvečer života svého.

1. Čeho zapotřebí k takovému podvečeru životnímu?

a). Zdraví těla; neboť jen ve zdraví nám lze rostoucí slabosti a křehkosti stáří snášeti.

b). Důstatečná výživa — ne právě bohatství, však aspoň tolik, bychom nuzeti a pohodlí navyklého odřici se nuceni nebyli. Takovéto odřeknutí-se život nám zhořčuje.

c) Zbavení se prací těžkých a unavujících; ubírají oni síl duševních i tělesných v bližícím se stáří; kmetství jest doba odpočinku ne však všeho zaměstnání prosta; toť působí dlouhé chvíle.

d) Svazek příjemný s přáteli dobrými a pokrevenci ctnými. Oni život zpríjemní i působí, že na břímě kmetství zapomínáme.

e) Blahé si vědomí let dobře prožitých. Protiva tohoto vědomí ztrpčuje nám všelikou poměnkou stáří, rozkoš přinášející.

f) Živý cit náboženský a pevná víra — oni statně smrti v oči hledí.

1. Jak možná k tomu *napomáhati*, abychom si takovíto podvečer života pojistili?

a) Bychom zdraví těla až ku kmetství zachovali.

α. Varujme se rozmazlení. — Těla cvik a uvykání na nedostatky hned v mládí.

β. Čistota tělesná.

γ. Pravidelné času rozdělení mezi práci a zábavou.

δ. Strídmost:

a) v jídle a pití;

b) v upokojení choutek smyslných.

ad b) Bychom měli výživu důstatečnou

α. volme z rozmyslem způsob života svého i se utvrdíme za mladosti v zaměstnání ano nás jednou životi má.

β. Užijeme sil v letech mužných.

γ. Nebudme rozmařilci, alébrž strádejme příhodný peníz k starosti.

ad c) Bychom byli prosti prací těžkých u bližícím se stáří:

α. Odložme zbytečných prací a zaměstnání.

β. Uspořádáme záležitosti své tak, abychom denně na smrt připraveni byli.

ad d) Bychom v příjemném žili svazku:

α. Získejme a zachovejme sobě přátel šlechetných.

β. Budme opatrnými u volbě chotí svých.

γ. Vychovejme zdárné dítky.

ad e) Zachováti dobré svědomí:

α. Varování-se všech přestupků a zločinů.

β. Věrné plaění povinností povolání svého.

ad f) Nech ať jest Bůh již od mladosti přítelem a

vůdcem našim i zachovejme víru žívou na prozřetednost božskou.

III. Kdo tak žil k rozkoši plnému pohlízet může stáří a zpomínka na smrt nechová proň nic hrozného.

Št. K.

Z Rokycan.

Dne 18. dubna b. r. se u nás učitelské porady opět znovu započaly. Nemůžeme jinak, nežli velmi chvalně o dobré vůli učitelstva okresu našeho se zmíniti. Mnozí z pánů učitelů neobtěžovali sobě, až na 6 hodin cesty přijít. Z toho patrnó, že by učitelstvu našemu nikoliv na dobré vůli nescházelo, všemožně ku zvelebení školství účinkovati, kdyby jen vůbec známé nepříznivé překážky odstraněny byly. Bohdá, že se snad i zde brzy na nejvejš potřebné reformy započnou!

Při této první naší poradě bylo přednostenstvo zvoleno a dvě hlavní schůzky do roka se ustanovily. Mimo to budou se držeti porady každý měsíc, ku kterýmž učitelové okolní dle libosti přicházeti mohou. Bylo radostné pozorovati, jak se někteří z pánů učitelů ochotně přihlašovali, že i tyto měsíčné porady navštěvovati chtějí. Posléz se shromážděné učitelstvo na návrh jednoho ze svého středu na tom usneslo, že se na den 9. června b. r. slavnost učitelská, na způsob besedy, v Rokycanech uspořádá, ku kteréž každý přítomný učitel sil svých s ochotností propůjčiti přislíbil.

Čistý výnos besedy této určil se k založení pospolitě učitelské knihovny. Zdar Běh! Jen spojenými silami dá se něco znamenitého docílit!

Jan Lodal,

jednatel učitelských porad v Rokycanech.

V ý m ě s e k .

V každé škole všemu tomu trému, což člověka člověkem činí (pobožnosti, mravům a umění liternímu v známosti i věci i řeči) učení býti musejí ; však po stupních, aby vše jedno druhému cestu strojilo, jako na stromě z každého letošního pupence druhý rok bude ratolestka, s svými opět pupenci, třetí, čtvrtý, pátý rok totéž opět ; odkudž jde, že se každý rok všecko samo sebou množí a silí. A jakož se na stromu vždycky, které jemu na ten rok ratolesti přibýly, vidí, tak cvičení mládeže na tak zřetelné termíny rozděleno býti musí, aby nevyhnutelně každý rok prospěch patrný býti musel. Kom.

Literní zprávy.

V Štávnici na Slovensku vychází katolický časopis pro církev a školu pod názvem: *Cyrill a Method*, jež vydává Dr. O. Radlinský a řídí Jan Pilárik. Předplácí se u Redaktora na Vindšachtě ve faře. Celoroční předplatek i s poštou obnáší 3 zl. 30 kr. v stř.

Mluvnice od Jos. Tesaře již tiskem vyšla i prodává se ve všech řádných knihkupectvích.

N á v ě š t í .

Dne 2. Května l. r. bude měsíční porada učitelská v Pražské Budči v 11 hod. dopoledne: Jednati se bude o tom, jakby knihy školní způsobeny býti měly, aby školám národním se hodily.

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk Bedřicha Rohlíčka, dříve vd. Táborové.

POSEL Z BUDČE.

Časopis pro učitele, vychovavatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvrtěk u Fr. Řivnáče na Pří-
kopech číslem 858—II. Předplácí se na čtvrt léta 45 kr., na půl léta
1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl.
50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.

**Pravidla, jichž každý, kdož se vychovávání oddává,
šetřiti musí.**

(Pokračování.)

3. Uč se s dětmi zabývatí se.

V nahoře uvedených zábavách jsi ty hlavní osobou a
dítka toliko posluchači. Ačkoliv takovéto zábavy jim při-
jemné jsou, předc by je unavily, kdyby dlouho trvaly; neboť
jejich pud po samočinnosti tu žádné látky nenalezá. Musíš
tedy jiné zábavy pro ně chystati, a sice takové, jichž by
jejich samočinnost účastna býti mohla; k tomu se ti hodí
některé pro dítka příjemné hry a nejlépe tělocvik.

Neznášli se ve hrách dětských, tedy si přečti některou
o nich jednající knihu*) aneb lépe podívej se několikráte
na hrající si dítka.

Hrami takovýmito získáš trého užítku:

- a) Privábiš k sobě dítka a získáš si jejich lásku a důvěru.
- b) Naučíš se s nimi mluvit a nakládat.
- c) Poznáš jich všechny dobré i zlé stránky, neboť je-
dnají prostosrdečně.

4. Seznej mnoho přírodnin.

Tu snad mnohý namítati bude, že nemá příležitosti, aby
je poznal.

*) Pan Václav Rozum chystá k tisku spis: „Dětské hry.“

Vždyt žiješ v přírodě samé a pročež, cokoliv užříš, pátrej, z jakýchže částek to sestává, a jakými známkami se od podobného liší.

Staneli se ti někdy, že seznáv všechny částky, nemáš pro ně jmena; tu dožádej znalce věci té, aby ti jmena udal, aneb vezmi některou vhodnou knihu k ruce *). Vynalož ale vše na dokonalé znání přírodnin; neboť znaje sám přírodniny můžeš s nimi, což tvou svatou povinností, mládež seznamovati.

Zvláště letního a jarního času vycházej a sbírej přírodniny všech říší a hled si je pro budoucnost uchrániti **).

5. Seznam výrobky rukou lidských.

Tyto podají vychovatelé takovou hojnost rozmanité látky ku poučení dítek, že by se za hřích pokládalo neznati je. Bohužel! v našich dosavadních školách bylo, něco takového znáti, neslýcháno. A neznáti toto vychovatel, nemůže s dítkami o tom mluvit, a dopustí se tím té vady, že si dítky zvyknou vše jen povrchně obzírati.

Tedy bratře! když se vychovatelství oddáš, neopomíň výrobky rukou lidských poznati, jakož i jich látku, částky, tvar a užitek. Příležitost k poznání tomu se ti často nahodí, jenom hudešli po ní toužit. Navštěvuj rozličné dílny a jiná místa, kde se co užitečného zhotovuje; požádej hotevitele o vysvětlení té neb oné věci a uvidíš, že ti každý tvou žádost s rodostí vyplní.

Vyptáváním-se takovými více získáš, nežli kdybys dlouhá leta knihy, list za listem, přebíral.

Poznav takto výrobky lidské, můžeš pak snadno s dítkami o nich mluvit a dosáhneš žádaného výsledku.

*) Knihy o tom jednající jsou: Preslův rostlinář; p. Amrlingovy Jedy a kazijedy, též jeho Zeměna, Květena a Živočešena jakož i jeho *Lučba*, spisy to dílem tištěny, dílem k tisku uchystány; Pečirkův Živočichopis, Staňkův a i Filcíkův přírodopis.

***) Návod podá páně Amrlingův spis „O sbírání přírodnin v lonském Poslu vytištěný.“

Když ti někdo něco ukazuje, hled jakýchžte výhod při tom užívá a pak zkoušej sám, zdalibys i ty to dovedl. Tak doclíš obratnosti a síly oudů a můžeš pak sám dítkám ukázati, jak že se ta neb ona věc zhotovuje.

I bude snad se mnohý tázati, kde se tolik času nabere k vyplnění všeho toho. To ti v následujícím pravidle okáži:

6. *Setř času svého.*

Jsou lidé, kteří ráno hezky pozdě vstávají a vstavše zasednou ku stolu, na němž hodně mnoho časopisů uloženo, a počnou čísti. Četše až do poledne ubírají se k obědu, načež i do společnosti, v níž se rozličně, ano i kartami baví. Takovýmto lidem se nedivím, když si na krátkost času stýskají.

Ale takto den strávití jest věru hřích; pročež ty, kdož se vychovatelství věnuješ, strěž se, bysi jej tak bídně nepromrhal.

Člověk jest pánem přírody a veškerého tvorstva a vida toto záhy svoji povinnost konati, mělby se styděti, déle v lůžku potrvati. Pročež vychovatelí měj se na pozoru, abys těmito nerozumnými tvory zahanben nebyl, ale raději hodně záhy vstaň a vynalož čas ten k přemýšlení o věcech ti potřebných. Pamatuj si následující přísloví.

Hodina ranní

Dobré snídání.

Číst ovšem docela zavrhnout ti možno není, ale čti mírně; raději více přemýšlej. Ten kdo mnoho čte a málo přemýšlí rovná se člověku, který mnoho potravy požívá ale málo zažívá. Mnoho čtení, zvláště časopisů tě, předstoupiv před žáky, učiní takořka slepým a hluchým; neboť se s tělem nacházíš u dítek, duch ale bloudí po krajinách, kam jej časopisy uvedly.

Zvláště to působí velikou škodu, když maje ve škole

časopis v rukou, chceš mítí neobyčejné ticho, abys mohl snáze po rozličných krajinách bloudit; ano ty se staneš při každém nepatrném šumotu nevrlym a změníš tak svůj hlas, že na žáky nic nepůsobí a konečně, že si z tebe nic nedělají.

Pročež čti mírně a ostatní čas vynalož k přemýšlení o věcech ti potřebných.

Společnosti ovšem musíš navštěvovat, ale ne často; neb tak bys ztratil mnoho času, jež užitečněji upotřebíš, když rozličné dílny navštívíš a na věci rozličné vyptávati se budeš.

Ještě se musím zmíniti o hře v karty. Tato jest ta největší náruživost člověka, která vzrosteli, mnohého do té největší propasti uvrhne; v čemž máme dosti smutných příkladů.

Jsili takovouto náruživostí prodchnut a nenili ti možno z ní se vymaniti; tedy se odřekni raději stavu vychovatelského a vol jiný.

Učiteli a vychovateli šetř času, jak jenom ti možno, a vynalož jej k svému a svých svěřenců dobru!

Pamatuj si, že se:

Často chvilkou promrhá,
co se rokem napraviti nedá!

Přísloví to platí zvláště u dítek, že se nám kolikráte nahodí příležitost, podávající látku k poučení dítek, kteráž, když ji opomineme, se více nenavratí.

7. Hleď s nějakou rodinou aneb vychovacím ústavem, kdež jsou dítky zdravý, v jakési spojení přijíti.

Proč? To snadno uhodneš. Chcešli být vychovatelem, musíš vědět jak své svěřence zdravý udržeti. K tomu bys ovšem mohl návod ve školách aneb knihách lékařských naleztí. Ale co jest po návodu, když není zkušenosti? Pročež hleď takovouto rodinu aneb ústav naléztí a nalezna to neb ono, hleď s některým v jakési spojení vstoupiti, abys tak

nahlédl jak se s dítkami nakládá, aby ouplného zdraví po-
držely a jestli přede onemocněly, jak se s nimi jedná.

Když dítkám něco chybí, tu musíš věděti : Co jim chybí,
co jest nemoci té původem a jak ji jednoduchými prostředky
odstraniti lze.

Známost všeho toho nabudeš spíše u takových osob,
které se vychoávaním zabývají, nežli kdybys poslouchal lé-
kařské přednášky aneb takové knihy četl. Tamto můžeš
vše nazírati a tuto jenom popisováním seznati.

Zkušenost jest nejdražší přítel.

*8. Hleď dítky o dobru, jakéž z plnění jejich povinností vy-
plývá, přesvědčiti.*

Jak mile někoho o dobru z plnění povinností jeho vy-
plývajícíím přesvědčíme, tu se jistě uchopí každé příležitosti,
kde mu možno povinnosti své dokonale plniti.

Tak se děje i u dítek. Dítky plní pak rády povinnosti,
ne však proto, že jest jim to poručeno aneb že bývají za
vyplnění povinností svých odměněny a za opominutí jich
potrestány, nýbrž jenom proto, že jsou o dobru, jakéž z
povinností jejich vyplývá přesvědčeny.

(P o k r a č o v á n í.)

Zeměna česká.

(P o k r a č o v á n í.)

Učení pátratelé území evropského poznali v zemích
jiných ještě jiné částě tohoto jezerenského útvaru k. př.
slepence (Bubdingsteine atd.) a však nenalezají se tyto v
Čechách a tak nyní postupujeme-li napořáde v útvarech
země hloub a hloub přicházíme k útvaru něco památněj-
šímu nežli jezeren byl, a ten sice sloul Ladven.

Ladven

s útvary a články tak zvanými ladvenskými.

(Bläuetfall-Formation, pelagische Cretaceen-Formation, Grünsandstein oder Quader-sandstein-Formation.)

Jestli že učení zpytatelé ouzemí a vrstev země nazývali předešlé vody, jezery (thalassae, Sandseen), tedy míni se onino zde býti k tomu oprávněni, nazývají vody ladvenského věku vodami mořskými č. pelagickými, an na to dílem mohutnost útvarů k. př. obrovské skály pískovcové, dílem i zkameněliny okazují, ač právě ta doba to byla, kde souš evropská tak daleko osákla, že v těchto nitrozemních vzdáleninách pospolu i život *ladev* t. ouzemí sladkých vod a tudy i rostlinstva i živočišstva sladkovodního se okázal. Neboť doba předcházející t. linvenská, brsenská neokazují znaky *ladev*, nýbrž jen moří slaných, rostlin a zvířat pomorských. Za touto příčinou prvního *ladev* vystoupení slove doba ta ladvenská č. ladven.

Kdo na zemězpyteckou mapu a útvary opuky s pískovcem pohledne snadno spatří, že vody mořské této doby skrze celou polovici známých necek českých procházely, vstupující od saské strany až kam ještě moře severní tenkrát sáhlo u Děčína, Střekova, Žitavy atd., a vystupující do Moravy *) celou šíří od Landškrouna až k Svojanovu. Staré hory Jizerské, Krkonošské, Raketnické, Krulichské stály na jedné straně co vysoká severovýchodní pelest necek; a na druhé straně stály horniny a vodo-rozhraní výšiny, ruly, žuly a břidlice od Svojanova přes Prahu až k Strašicům a Horosedlu. Vody tyto vysokomořské musely chovati a v rozbouření svém přinášeti sebou čas od času množství písku s kalem vápenitým někdy trochu slínovitým (t. vápeno-hlínovitým) a jelikož to co těžšího jest spíše váhou svou z vod padá ke dnu, tedy také z vod těch spíše padal písek a tvořil se *pískovec*, a pak teprv ukládal se lehčí kal ostatní vápený, z čehož povstala vůbec známá

*) Z Moravy vody tyto vysokomořské sáhaly přes Uhry, Valachy a Multany do moře Černého.

opuka. Vysoké to moře nad to se i v Čechách vyznamenávalo, že chovalo množství žraloků (*Squalus*), jichž velikost a žravost vůbec i podle nynějšího světa jest známa. Že pak tito mořští dravci mezi rybami nemají mimo zuby kostí, nýbrž jen chruplavek a masa, tedy nezachovala se žádná jejich zkamenělina z těch věků, kromě hojnosti památných zubů, jenž v malém jako žulovité strminy Tater vyhlíží.

Nadto i v těch mořích *pirožci* (*Amonites*) žili, jsouce podle škořepin svých rohům zatočitém našich beranů podobni. V nich žila zvířata ploticím podobná. Nalezají se v Čechách t. v opuce neb pískovci někdy tak velicí pirožci jako tetežky č. kolečka u pluhu, ač i také velmi malíci. Mimo to i také viděti pirožcům podobné přinavky (*Nautilus*), pak ostřice (*Ostrea*), uchaly č. hřebenité mušle (*Stamm-Muscheln*), donky (*trochus*) a mimo jiné ježovce mořské rozličné (*Seeigel*).

Tak tedy vyhlížel tehdejší svět ladvenský a vysokomořský.

Dílové této tlupy.

Jelikož od hora dolů postupujeme, musíme spíše mluvíti o opuce nežli o pískovci doleji ležícím.

Opuka.

Jestí to, jak na mapě vidět, daleko a široko rozšířený útvar někdy i 10—16 sáhů mohutný, který obyčejně, není-li ornici pokryt neb potopeninami na den vystupuje a jen v Žatecku a Litoměřicku od jezernin pokryt bývá t. od hnědouhlí. Kdekoli opuka na den vystupuje (kolem na západě Prahy, kolem Strašic, Rocova, Loun, Terežína, Litoměřic, Roudnice, Mělníka, Byšice, Staré Boleslavy, Benátek, Vicemilova, zvláště v celém velikém okolí Bydžova, Pardubic, Vysokého Mýta, Opočna, Lytomyšle, což velikou plasu působí), tam tvoří daleké *rovinaté ouzemi* u Opočenska, jenž slují od lidu v nížinách žijícího *bytinami* t. dlouhé tahy rovných jednočárových výšin, jakové vyhlíží Perucké bytiny

od Třiblic pohlednuty se nazývají, a jen v *níhlovecích* *) (slepých korytech země), v řečištích některých viděti horniny pod opukou ležící.

(Pokračování.)

Rozhodnutí některých úloh z měřictví.

(Pokračování.)

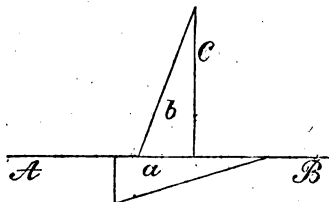
Úloha IX.

Táhnouti na papíře čáry kolmé.

1) Pomocí dřevěných trojovců.

Na rovnici AB mělyby se spustiti kolmice z bodu mimo čáru ležícího n. p. z bodu C.

K tomu cíli položí se pravitko aneb trojovec a na rovnici AB; na trojovec a posadí se jiný trojovec b , aby přilehaje menší odvěsnu na trojovec první, dotýkal se odvěsnou

větší určeného bodu C. Jelikož odvěsna větší, na odvěsně menší kolmo stojí dle ústroje trojovce úhelnového, a tato opět na rovnici AB přilehá, stojí rovněž odvěsna větší též kolmo na rovnici AB. Táhneme-li nyní podlé odvěsny větší rovnou čáru, bude i tato kolmo státi na čáře AB.

Způsobem takovým možno táhnouti množství jiných kolmých čar, buď si již bod určen mimo čáru aneb v čáře samé. Vždy se ale předpokládá, aby trojovcové byli všemožně dokonalí.

*) Nebylo nám možno více názvu nasebrati, jenž rozličné tvárnosti opukového ouzemí charakteristicky značili kromě *bytíný, níhlovy, opočno, krhy*, ačkoli přesvědčení jsme, že v lidu více takových známo jest.

2) Pomocí kružidla a pravítka.

a) Z bodu, který leží v rovnici.

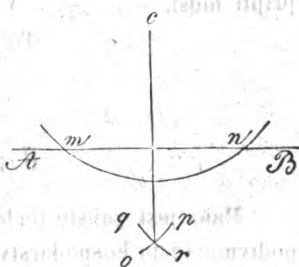
Dejme tomu, že by kolmice měla se táhnouti z bodu C . Zde zasadí se kružidlo jednou nohou do bodu C , s obou stran odkrojí se stejné dílky, n. p. Cm a Cn . Napotom zasadí se kružidlo do bodu m a libovolným poloměrem táhne se obloučice qr . Tím samým poloměrem opiše se z bodu n obloučice op , aby obloučici první řezala. Spojíme-li onen průřezní bod s bodem C , obdržíme žádanou kolmici.

b) Z bodu, který leží mimo rovnici.

N. p. AB jest rovná čára, na kterou kolmice má se spustiti z bodu C .

Kružidlo zasadí se jednou nohou do bodu C . Libovolným poloměrem táhne se obloučice mn , aby rovnici AB na obou stranách řezala. Z průřezních bodů m a n táhnou se opět libovolným však ale stejným poloměrem pod rovnici AB obloučice op a qr , aby se řezaly. Průřezní bod oných dvou obloučic spojen s bodem C dá kolmici žádanou.

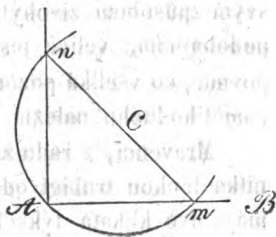

Obloučice op a pq mohly by se též nad rovnici AB táhnouti.

c) Z krajo-bodů táhnouti kolmice.

V krajo-bodu A měla by se n. p. kolmice táhnouti.

Kružidlo zasadí se někde nad rovnici AB , n. p. v bodu C . Nyní natáhne se druhá noha až do bodu A . Poloměrem CA táhne se více

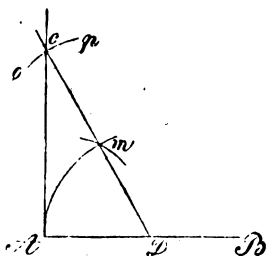

nežli polokružice, která by rovnici AB řezala; zde v bodu *m*. Nyní táhne se podlé pravítka skrze bod *m* a C rovná čára, která opět řeže obloučici v bodu *n*. Bod *n* jest právě bod, kam kolmice z bodu A přijíti musí.

Jiný způsob jest následní:

Libovolným poloměrem, n. p. poloměrem AD táhnou se z bodu A a D proti sobě obloučice, aby se v bodu *m* řezaly. Do bodu *m* zasadí se napotom kružidlo, a tím samým poloměrem jako dřive (AD)

učini se někde nad bodem A obloučice *op*. Nyní položí se pravítko na body D a *m*, a táhne se rovnice až k oblouku *ap*. Tím obdržíme průřezní bod *c*, kam kolmice z bodu A přijíti musí. —

(Pokračování.)

O mravencích.

Málo jest zajisté těch, jenžby o včelách a celém jejich podivuhodném hospodářství nebyli slyšeli aneb dokonce sami očitě o tom se nebyli přesvědčili. Hmyz tento, který výtežek pilnosti a prací svých poskytuje jak zdravému tak nemocnému, ano i mrtvému jim dar poslední přináší; stal se takorůzka milým soudruhem člověka, jehož si tento velmi vhodně za heslo čili známku pilnosti a přičinlivosti zvolil.

Méně ale znám, než včela, jest mravenec, který, byť by i ne tak a v tétéž míře člověku užitečným byl, předce svým způsobem živobyťi, v mnohých věcech onomu včel se podobajícím, velice jest památným. Za tou příčinou tuto povíme, co všeliká pozorování zpytatelů přírody na něm byla pamětihodného našla.

Mravenci, z řádu žilnokřídých mají zadní část těla jako nitka tenkou trubici oddělenou. Na hlavě, skoro tříhranné, mají dvě klikatá týkadla, dvě silné čelistě a dvě oblá neb

kulaté oči. Prsa jejich jsou po stranách jako smáčknuta. Žijou pospolitě v zemi neb dutých stromích.

Mimo *sameček* a *samiček* jsou ještě *pracovnice* č. *dělnice*, jako u včel, jen že jsou neplodné. Samečkové i samičky dostávají tenká, velmi křehká křídla, která dost malým jen dotknutím-se jich opadávají.

Dělnice, ze všech nejmenší, dělající ale naproti tomu předce část největší roje mravenčího, jsou bezkřídle.

Samičky a dělnice mají buď žihadla, kteráž, není-li jich užíváno, v zadku uschována jsou; aneb na místo žihadla mají žlázu, z níž, bránice se, šfávu leptavou, tak zvaný kejs mravenčí, vypouštějí.

Roje mravenčí jsou mnohem větší, než u včel a mají také více matek, které jsou velice plodné, tak sice, že mnohá samička i přes 6000 vajíček v sobě chová.

Na jaře a v letě scházejí se samečkové a samičky, jež po křídlech lze poznati. Po páření samečkové odletnou a zemrou; pozůstalé samičky ztrácejí křídla, vajíčka však kladou obyčejně teprv v příštím jaře, dle příznivé povětrnosti, počnouce buď v březnu neb dubnu, do svých podzemních skrýší, což trvá po celé jaro a léto, tak že u mnohých, jako u mravence velkého čili lesního, kukulky — neprávě mravenčími vajíčky zvané, od dubna až do polovic září sbíratí se mohou. Vajíčka mravenčí vypadají jako malá bílá zrníčka, z nichžto se v několika již dnech pondravy vylíhají, a které v 10 neb 14 dnech úplně dorůstávají. Tyto, byvše po ten celý čas od samiček a dělnic krmeny a obstarávány, zaplítají se konečně, a obestrou se bílým neb žlutobílým zámotkem, proměnice se v kukulky. Rozmáčkne-li se z počátku kukulka taková, v níž zvířátko docela ještě měkké se nachází, tedy se zdá, jakoby mlékem naplněna byla. Poznenáhla ale dorůstá v kukulce mravenec, který, jak mile dělnice zámotek prokousají, což se vždy ještě v pravý čas stane, vylezá. Vyjmou-li se ale dospělé kukulky a oděkli se od ostatních mravenců, prokousají se mláďata i sama bez pomoci jiných.

Vylíhlé mravenečky, jenž jsou z počátku barvy z celá bledé, ošetřují pracovky, nejprv kožku na nich ještě lpící okusující. Brzo ale dostávají barvu tmavější, a zotavivše se, počnou se staršími pracovati.

Pondravy i kukulky jsou dělnicemi velmi pečlivě ošetřovány. Stalo-li se, že kdes mraveniště bylo rozšfáráno, i hned, ano v tom samém okamžení počnou staří mravenec pondravy a kukulky odnášeti a je na bezpečné místo ukládati, aneb urputným kousáním neb žihadlem pícháním je brániti. Ano kdyby i v okamžení takovém mravenec byl přestípnut, tu neustane ani polovice přední mladé plemeno odnášeti.

Abý pondravám a kukulkám ani mokro ani sucho neškodilo, zanesou je v čas parna aneb před nastávajícím deštěm hloub do svých podzemních skrýší; není-li však země tuze vyschlá a slunce-li teple hřeje, vynesou je opět na povrch, a však vždy tak, aby byly vrstvou země před slunečnými papršky chráněny.

Jak mile mladé dospějou, počnou se rojiti a nové osady zakládati. K tomu cíli si především vyhledají pohodlné místo, obyčejně k východní straně. V písčité však půdě volí raději vlhké místo, aby se jim stavba nesespovala. I tomu, aby v čas deště obydlí jejich zaplaveno nebylo, umějí tím předejiti, že staví obydlí svá, kde jim toho jen možno, na mírných stráních, aneb vyvýší a sklenou si je tak, že voda snadno po nich ztékati může.

Silný roj, nebyv nijak znepokojován, může i tři mladé roje vyslati ku založení nových osad čili mraveništ, které vždy opět na blízku svého rodiště, zřídka ale přes dvacet kroků dále, se ubytují. První tažení započnou v červenci, obyčejně před polednem, není-li příliš parno, aneb jinak-li povětrnost škaredá nepřekáží. V čelě takového roje, kterýž podle malých, světle barevných mravenců snadno od mateřského rozeznati lze, táhne několik matek, jenž větší a lesklejší nad ostatní jsou, též i mnohém tlustší zadek mají. Naleznouce pohodlné místo, dají se ruče do práce; někteří z nich zabývají se vyhrabováním skrýší a průchodů; jiní

opět vynášejí nahrabanou zemi a odstraňují vše, co v cestě stojí. Podle rozličnosti půdy jsou i skrýše jejich rozličné. Je-li půda tvrdá podobá se obydlí jejich pro množství děr veliké mycí houbě, jen že stěny, dutiny a průchody oddě-
ujících, velmi tenké jsou, což o jejich podivuhodné bedli-
vosti a umělosti svědčí.

V půdě písčité opět pro lepší bezpečnost dělají stěny, jenž skrýše a chodby od sebe dělí, mnohem tlustší. Úprav-
né toto obydlí své překlenou hroudkami, jehličím, malými
větvičkami a t. d. Ano i na silnice nezapomínají, kteréž
aby si je schůdnými udělali, trávu, je-li jaká v cestě, vy-
kousají, aneb jiné překážky, jak jim jen možno odstraňují.
Po silnicích takových, kteréž nežřídka i na vysoké stromy
vedou, vyhýbají se jedni druhým; toliko že někdy odchá-
zející, jsouce hladovi, zastavují vracující se, aby se od nich
nakrmili dali. Zle by se ale vedlo každému cizému mra-
venci, jenžby se na silnici takovou odvážil; neboť by v
tu dobu byl od těch nejbližších přepaden a třeba i usmr-
cen; mimo silnic však vyhýbají se mravenci jeden druhému,
i rozličných mravenišť pokojně.

(Pokračování.)

Pravda v obrazech.

Bájky a podobenství od Frant. Šneidera přeložil J. V. R.

36. Zahradník a kopřiva.

1.

Synáček zahradníkův spálil se o kopřivu, která v po-
kouti zahrady bujně rostla. Na chlápečkův nárek přišel otec
a slíbil mu, že kopřivu v okamžení vytrhne.

Slyšíc to kopřiva, prosila zahradníka snažně, aby jí neu-
žitečného místa popřál.

Zahradník odpověděl: Mně by nikdy nebylo přišlo na
mysl, tebe znepokojovati, kdybysi již tak mnohému okolo
jdoucímu, a právě tomuto chlapci, nebyla uškodila.

Vždyť jinak nemohu! odpověděla kopřiva: Páliti jest mně přirozeno, a nepáliti jest mi docela nemožno.

Právě proto, dokončil zahradník: poněvadž je ti to nemožno, a poněvadž nemohu mít naději, že se polepšíš, právě proto musíš ze zahrady, nechci-li se dočkat, že co nejdříve opět někomu uškodíš.

Po slovech těchto vzal rejček svůj, vyrýpnul kopřivu i s kořeny ze země a hodil ji přes zed.

2.

Zahrabav jámu zůstal zamyšlený státi, a pravil sám k sobě: Dobře ovšem jest, že jsem kopřivu ze zahrady vyhostil; bylo by ale také dobře, kdybych ji nechal docela zkaziti? Jaké naučení mi dal moudrý otec můj? „Každé rostlině svého vykázati místa, na kterém dle své přirozenosti a síly v prospěch zahrady dařiti se může: jest tvým povoláním, a proto jsi zahradníkem.“ Tak mě učil otec můj, a učiním podlé slova jeho, a nenechám kopřivu zkaziti.

Šel tedy za zahradu a vsadil kopřivu za plot, kdež se jí výborně dařilo. Rozšířila se a pálila rozpustilé kluky, kteří po ovoci a kytkách bažili, tak bolestně, že jim všechna chuť zašla, ke plotu se přiblížiti.

37. Ovčácký pes.

1.

Orel, jenž na nepřístupné skále hnízdil, a pastýři v té krajině pasoucímú mnohou ovci odnesl, působil psu pastýřovu tolik bolesti a zlosti, že tento na nic více nemyslil, než na zahubení lupičovo.

Jednoho dne přišel pln radosti k pánu svému, a prosil ho o nějakou ovčí kůži: Přestrojím se za ovci, pravil: dám se orlu lapit, a zaškrtlím jej.

Jest po tobě veta, Starý Šverýne! pravil ovčák: jestli ti kůži dám.

Abych orla zastrašil, jsem ovšem trochu starý, odpověděl Šverýn: jest pro mě skoro trochu silný, tuze rychlý. Ořech jej bude zaháněti. Ale mé zuby jsou ještě dobré.

Jen srdce docela nezdárné mohlo by takové ponavržení přijmouti.

Tvá věrnost jest veliká! pravil ovčák pohnutý: Nechci a nemohu ti dovolit, abys pro stádo mé na smrt šel. Raději si vyhledáme jinou pastvu.

2.

Když se šlechetné srdce jednou k obětivosti odhodlá, přinese ti obět i proti vůli tvé.

Jinou pastvu? pravil Šverýn k sobě samému: Nenajde zlosyn i tam stádo? Kdybych předece měl ovčí kůži!! — Ale potřebuji-li pak ji? Nemám-li bělavou barvu, a nejsem-li tak velký jako ovce? —

Druhý den ráno byl Šverýn u skály, stavě se, jakoby se ovce pásala.

Sotva že jej orel spatřil, slítnul a uchopiv ho, chtěl jej k hnízdu svému donést. Ale Šverýn mu prokousl prsa, a ovčák nalezl oba zkrvácené a roztřískané pod skalou.

D o p i s.

Ze Strak. S radostí opravdu srdečnou čítám v Po-slu z Budče, kterak dobrodincové, jenž v mnoha místech horlivě se škol našich národních ujímají, všelijaké větší menší dary ku zvelebení jich a povznesení obětují. Ra-dost ta vzstoupá tím výše, znamenámli ze zpráv těch, že netoliko v městech a městečkách, ale i v dědinách a dě-dinkách naší milé vlasti slunce rozumu a zdravějšího ná-hledu roz- a prohřívati počíná onde nejedněch ušlechtilejších občanů k přespanilé touze a snaze té, aby prostředkem škol národních, ovšem dobře zřízených i právě zpravova-

ných, símě vzdělání a blaha čistě lidského na nivách předražené naší Čechie vždy rychleji a bujněji se klíčilo, rostlo a užitek přinášelo sterý.

Takt škola Stracká v měsíci dubnu roku letošního snahou p. J. Sfatného, představeného obce, ze jmění obecního darem obdržela následující knihy: Popsání živočichů od Pečírky, Zeměpis od Polehradského, Dějepis od Neumanna, Český globus, Mapu Čech a Výklady na sv. evangelia od Felizny, vše v ceně 5 zl. stříbra. Na tom však nemá býti dosti. Slíbeno mi, že obec všemožně mne bude podporovati v směru tomto, uzřili že se zmahá prospěch školy a mládeže její.

Krásnýť to věru dárek, pěkný základ knihovny školní, chvalitebné vynaložení obecních peněz. Díky takovým dobrodincům školním! Dejžih Bůh, aby občané naši na venku zřetel svůj na školy a vychování svých miláčků vždy víc a víc obraceli; aby učitelů, již všemožně k osvětlení a ušlechťení svěřené sobě mládeže přihlížejí, v jich prácech a podnikáních podporovali; neboť jenom tak zúčastní se svobody nejen hmotné a tělesné, alebrž i svobody duševní, jenž cenou svou neskonale převyšuje onu prvnější.

Antonín Štastný,
učitel v Strakách.

Literní zpráva.

Amerlingovy lučby vytištěn jest první sešitek čtyřarchový; a prodává se u spisovatele samého i v knihkupectví p. Řivnáčovo.

Redaktorové: *Jos. Řehák* a *Frant. Tesař*.

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk *Bedřicha Rohlíčka*, dříve vd. *Táborové*.

POSEL Z BUOČE.

Časopis pro učitele, vychovavatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvrtěk u Fr. Řivnáče na Pří-
kopech číslem 858—II. Předplácí se na čtvrt léta 45 kr., na půl léta
1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl.
50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.

Pravidla, jichž každý, kdož se vychovávání oddává,
šetřiti musí.

(Pokračování a dokončení.)

Pročež i ty, vychovateli, hleď se vždy o všem, co ko-
nati máš, přesvědčiti. Nejsili přesvědčen ale jenom okolnostmi
k plnění povinností svých nucen; tu nebudeš nic s láskou
činiti a vše tě bude mrzeti. Jsili přesvědčen o dobru z pl-
nění vyplývajícím, a konášli je, budeš i dítky k takovému
plnění s jakousi živostí a barvitostí nabízeti a dojdeš tak
žádaného výsledku.

Co od srdce pochází,
Opět k srdci dochází.

Těž ti dobře poslouží některé pro dítky uchystané po-
vidky, v nichž se jim plnění jich povinností tak živě před oči
staví, že bude jejich svatou snahou tyto dokonale plniti.

Někdoli z tvých žáků na místě předepsaného něco ji-
ného koná, pusť se s ním as v následující rozmluvu: „My-
slíšli, že máš dovoleno teď něco jiného, než předepsáno,
konati; můžeme si tedy pravidlo učiniti, že každému v jeden
a týž čas dovoleno jest konati, co mu líbo. Teď se máme
učit tomu neb onomu; byli-by pak dobře, kdyby někdo
začal hvízdát, jiný pískat, opět jiný křičet a tak každý činil,

co mu libo? Tak jistě dítě samo pozná, že se má vše v pravý čas konati.“

Jindy můžeš v podobné případnosti následovně rozmlouvat: „Držíš mne za rozšafného člověka? Jak si tedy můžeš mysliti, že ti neplnění tvých povinností v patřící čas prominu? Činí to rozšafní lidé? Jestli pak bys mne mohl milovat, kdybich ti to prominul?“

Takovýmito rozmluvami dítky povinnosti své nahlednou a jistě dokonale plniti budou; kdyby ale přede někdo je opominul, upotřeb mírného trestu.

9. *Jednej vždy, jak si přeješ aby svěřenci tvoji jednali.*

Zkušenost učí, že na dítky více dobrý příklad, nežli všechna napomínání k dobrému, působí.

Tvou snahou tedy musí býti, abys se stal pravým vzorem dítkám svým, abys tak vše, k čemu je napomínáš, dříve svým jednáním plnil. Dítky majíce přejemný cit zpozorují každou i nepatrnou vadu tvou, a pročež hled, abys se jí zprostil.

Nežli se vychovatelství oddáš zkoumej se, zdali jsi schopen, mravně se vzdělávati, a svým svěřencům za vzor sloužiti. Shledášli sílu tu, oddej se vychovatelství, a doufej hojně odměny. Uzříšli opak toho, oddej se jinému stavu, kdeby mravy tvé tak veliký vplyv na vzdělání lidské neměly.

10. *Uč se mluvě a jednání dětskému.*

Jisto jest, že každá třída lidí má zvláštní mluvu a zvyky; kdo by tedy chtěl s některou obcovati, musí obě dobře znáti.

Přijdeli člověk, ať i učený, do některé této třídy a neumili s ní mluvit a jednat, tu věru špatně pochodí, a musí se i na pozoru míti, aby vysmán nebyl.

Podobně se i jinochovi, jenom s odrostlými a mezi knihami obcovavšímu, vede, vstoupili do středu dítek, maje

s nimi se jednati; tento neznaje jich mluvu a jednání odvracuje tak jejich lásku od sebe.

Pročež, kdo se vychovatelství oddáš, hleď si mluvu a jednání dětí osvojiti; neb jenom tak žádaného výsledku dosáhneš.

Mluvu a jednání dětská si nejsnadněji osvojiš vypravováním pěkných povídek; tyto mají takovou vnuadu pro děti, že jak mile ústa otevřeš, již jsou zraky i mysl všech na tě obráceny a s radostí každé slovo z úst tvých plynoucí poslouchají.

Dějeli se ti opačně, nehledej vinu v dětácích; nýbrž v sobě samém; snad jest tvá povídka špatně uspořádána, že nic zajímavého v sobě nechová aneb ji špatným přízvukem přednášíš.

Pročež pátrej obezřetně po původu nepozornosti a pochodili od nezajímavosti povídky, tu vol jinou; vol ale moudře *). Sτρέž se každé, kteráby o kouzlech jednala; neboť tyto ovšem děti rády poslouchají, ale špatné ovoce přinesou. Bohužel jsou ještě učitelé, kteří nevědí nic zajímavějšího pro děti, jako povídky o kouzlech.

Takovéto povídky ovšem se mohou nechat vypravovat, ale zřídka; nikoliv pro bavení dítek, nýbrž abychom tím nepravdu a nemožnost jich dokázali.

Na to hleď bratře! neboť jenom tak možno rozličné pověry a předsudky vykořenit.

Jestli nepozornost dítek od špatného přízvuku pochodí, tedy si ober jiný, příjemnější.

Těž se varuj mluvit slovy, jakovýchž se v knihách užívá; vol raději slova v pospolném životu užívaná; neboť spisovatel zavrhuje mnohá slova co sprostá, poněvadž se v životě někdy, ačkoliv bez důslednosti, jimi opovrhne. Užívej jich, jenom nemusel-libys se za ně hanbiti. Tak dostane povídka tvá jakési pro děti příjemné barvitoosti.

*) K tomu ti možno upotřebiti Dauchova Vítku, Štalcových 50 bájek, jakož i Zahradnickových bájek.

Hromadná slova jsou pro nedospělé dívky nepochopitelná; pročež pojmenuj raděj každou věc jednotlivě, již to onným hromadným slovem vyznamenati možno.

K. př. na místě: „Matka přinesla svým dětkám ovoce a hračky“ řekni raději: „Matka přinesla svému Věnceslavkovi a Růžence jablka, ořechy, hrušky jakož i plnou skříňku obrázků, talířků, vidliček a j.; a jistě ti dívky lépe porozumějí.

Jsouli v povídce té nějaké okolnosti propleteny, nevynech nižádné z nich, ani dost nepatrné.

Těž dobrý výsledek ti podají: „Vysvětlování dětkám půvabných obrazů.“

Ovšem každý obraz má pro dívky něco zajímavého; přede ale některý více, jiný méně. K. př. Dětky více baví obraz něčeho živého, nežli obraz věci neživotné. Taktěž dívky déle potrvají u půtky kohoutí, než u hejna slepic.

U vysvětlování obrazů platí to samé, co o povídkách praveno; ačkoliv by se mohlo o obém více mluvit: pokládám však to za zbytečné, neboť kdo se z lásky vychovatelství věnuje, najde i tuto snadné pomoci.

Závěrka.

Ne každý může býti malířem neb básníkem, jakož i ne každý vychovatelem. K vychovatelství musí míti člověk zvláštní vlohy a chybil mu ty, může býti sebe učenějším a moudřejším, přede se k vychovatelství nehodí.

Kdož se tedy vychovatelství oddati chceš, skoumej mášli i ty takovýchto vloh. Nemášli jich, oddej se raději jinému stavu, k němuž schopen jsi, a v němž bys větší vplyv na blaho lidské míti mohl. Věť, že dobrotivý Tvůrce každému hřivnu vykázal, již rozličným způsobem k blahu lidstva působiti může. Bez vloh vychovatelství se oddati jest škoda veliká; neboť vychovatel sobě i svěřencům svým život ztrpčí.

Jsilí schopnostmi k stavu tomu nadán, neváhej dlouho jemu se oddati; neb jest to stav předležitý, jimž národ náš

z otročkého jarma bludů, pověr a předsudků vymaněn býti může, aby pak v řadu vzdělaných národů vstoupil.

Bůh žehnej předsevzetí tvé!

Ze Salcmantových spisů přeložil

Václav Mařík,

čekanec národních škol.

Poměnky sbírané na potůčku mého dětství.

Heslo: Duch otce mého a srdce matky mé,
vzdělávali mne.

I.

Kdo z nás nezpomíná rád na doby, kdy jako dětsko hravé po nivách rodinných v rozmaru nevinném těšival se z toho, že se opět rouchem novým ošatily, a že opět bude přáno požívatí radovánek, jakých jen příroda poskytuje miláčkům svým. Tak jako ratolestky pučící a rašící probuzenou k sobě lákají včelku, tak i to kvítí žluté podlé potůčku na bařině květoucí vábívalo a vábí mysl mou k přírodě lnoucí. Čím travička bujarejší, čím palouček strakatější, tím mysl má veselejší, tím radost má vznešenější. —

Jednou z jara — pamatuji to jako dnes — poházela Květena zahrádku naši tak mnohým a rozmanitým kvítím, že nic jinák než jako nejpestřejší vypadala šáteček. Pln dychtivosti, sbíral jsem nejslíčnější dítko stědré bohyně této, abych nimi okrásil besídku, jakou jsem sobě spletl z ratolestí březových a lískových u staré zdi. Mnohá přehoušel octla se již na besídce mé, a ještě nebyla ukončena práce má, ještě nebyla besídka ozdobena dosti. I chtělo se mi do skákání. Buď po jedné buď na obou nohách rejdy a kejkle prováděje, zapoměl jsem na besídku, až pak unaven v sbírání kvítků pokračovati v úmyslu jsem měl. Než hle! Jaké to podivení hochá zklamaného! Všecko kvítí to tam jako by ho tu nebyvalo nikdy. Já řík: Kam se dělo? F

přemýšlím sem i přemýšlím tam, koukám, hledám, až pak najdu kvítke uzavřené, ano hlavinku svou klonivši, spinkati se zdálo. „Cožpak se ti stalo má beruško drhá, žeš tak pojednou krásu svou zastřela? Proč nekveteš? A proč ty ne, proč ty ne a proč nekvetete všechny?“ A rukou je rozhrna, znamenal jsem kterak že mokré jsou. Nový div! Kdo je polil? Vždyt nepršelo a mimo mne, jiného tu nebylo. Odkud to mokro? Zdaž i v besídce jest? Naprosto! A všed v ní, nelíbila se mi. Skroucené listky ratolestí vyseli smutně dolů; kvítí prv je zdobící, uvadlé, všejevilo jakýsi žel. „Proč jsem tě pletl besídka?“ „Abych se v tobě před paprsky slunečnými ukryl.“ „A kde jest slunce?“ Pryč, pryč — ze zahrady, z louky a se stráně zmizelo. Já vyběhnu na hráz, a hle! Poslední červánek zacházel za horu. V nádržce se počal zhlížet měsíček rohy své bělavé nad černým hájem vystřekující.

Doba ta posvátnými naplnila duši mou city. Na horu dolů rukama sepiatými po hrázi chodě, rybky nad hladinu vyskakující, pozoroval jsem. Tráva pod nohama vlhčí a vlhčí býti počínala, ažpak podobu stříbra na se vzala. V způsobě dýmu nejjemnějšího vstupovaly páry nad lučinu, a ptáček sekáček byl ze všech nejposlednější, který děkoval pánu Bohu za tak krásný den. Půdeřín o čelist stavidel u starého splavu, naslouchal jsem hrčení vody uoházející. Při tom mne bavila myšlínka, proč že všechno kvítí, tráva i osení bez deště mokré jsou? Tu se vrací otec z pole s hlavou obnaženou. Zněle právě klekání. Vida ho, vstříc jsem vyšel jemu pocielav ruku, která po celý den za mne byla pracovala.

Otec: Co tu děláš synáčku na hrázi?

Já: Divám a divím se, kterakže ta země vlhkou a všechna tráva bez deště mokrou jest.

Otec: Tos nevěděl? Vidíš že se potíváš kdy slunéčko svítí a ty se pachlíš? Tak se i ta země potí a paří. Pára vstupuje vzhůru ale jen tak dlouho, jak dlouho slunéčko svítí. Vzešlá pára v povětří mizí a oblaka tvoří. Jak ale slunéčko zajde, nemůže výpar vzhůru stoupati.

Já : Proč ?

Otec : Co myslíš, jak ti bývá, když ze slunce do chládku přijdeš ?

Já : Přemile.

Otec : Potíš se dále ?

Já : Nikoliv ; já vychladnu.

Otec : Tak i země po západu slunce vychladne, poněvadž místo, s kterého slunce zmizelo, v stínu jest. Výpar se tu usadí tak jako pot na těle tvém a tento sražený výpar *rosa* sluje. Ona zvlažuje zemi vyprahlou a občerství rostliny vadnoucí, opruží a zmladí přírodu.

Já : Aj teď chápu, proč že tráva, kterou jsem ušlapal, poznovu se vzhůru pne. Vždyť to musí být jako bychme ji zahli. — Jedno mne však tajno : proč že kvítí za dne tak slíčně pod večer se uzavírá ? Mám za to, žeby rosou tím více okřátí mělo.

Otec : A což myslíš, že neokřeje ? Zajisté.

Již jsme stáli u besídky.

Vezmi kvítíčko toto zde za dne utržené a ono v trávě uzavřené. Které z nich čerstvější ? Nad to se přijď semto podívati z rána i uhlídáš, kterak tam ta utržená truchliti, ona však porosená radovati se budou z paprsků slunečních.

Já : A kdo je probudí ?

Otec : Slunéčko, dítě mé, jehožto ranní záře i tebe na komůrce budívá.

Slunce krásné, nebeská ty báně
 Tyf nám šatíš zahrady i stráně,
 Ty nám svítíš, ty nám teplo dáváš,
 Ty nám dary boží zachovááš.
 Tys to slunce, o němž slovo řeklo :
 „Budiž světlo ?“ A hle, bylo světlo.
 Toto světlo, slunce jasné svítí,
 I hle vzejde símě rozvíje se kvítí.
 Odějou se lučiny a háje ;
 Chléb se rodí ; ovoce nám zraje.
 Vše se má hned k životu a světu
 Při prvním tvém nad zem naši vzletu.

Proto budiž za to boží jméno
Od nás dítek s úctou velebeno!

O bys byl podoben, synu můj, kvítí tomuto! Ranním probuzemo paprskem slunečním, zjařeno, zmlazeno, rosou občerstveno, rozvíjí kalíšek svůj krásný, vztyčí hlavinku svoji a kvete k potěšení a k prospěchu našemu, jsouc spolu okrasou místa, v které ho Bůh vštípil. Pod večer uzavírá se, aby po sladkém odpočinku poznovu života požívalo.

Nechtěl bys i ty rozkvétat každého rána k zalíbení božímú a k potěšení našemu? Nechtěl bys i ty okrasou rodu našeho, ozdobou místa, v kterém jsi se zrodil, prospěšným sobě a bratřím svým, nechtěl bys, pravím, zdárným synkem vlasti své slouti? Nuže! Snaž se od této chvíle dobrá naučení otce svého i matky své i učitelů svých, která se oné rose občerstvující a sílicí podobají, v mysl a v srdce snažně a ochotně přijímati, abys pokaždé, kdy se na lůžko ubíráš, chytrějším, rozšafnějším a prozřetelnějším býval, a tak v bázni boží, umělosti a moudrosti vznešené prospíval, a každého rána, co člověk nový k životu probuzen, nových nabýval milostí a darů božích, jenž jsou ti paprskové, ani zapuzují temnosti duševní a dávají zdaru i zrůstu i pozebnání všelikému podniknutí našemu.

II.

Není na světě učitele nad zpanilomyslnou, šlechtinou a láskyplnou matku! Její moudrá a dobrá naučení, každé slovo její hluboce se vštípi v srdéčko dítká nevinného a není moci, není síly, která by zvrátila je. Matky, vy jedině vy jste v stavu vychovati pokolení nová, vy byste pravý mohly položití základ blaženosti lidské, po níž tak marně touží! A víte kde látky k základu tomu vzíti? Znáte půdu, v níž byste ji kladly? První vám podává příroda, druhé jest zbožná mysl dětská.

O v přírodě! Tam v tom otevřeném velikém chrámu Páně, o jak tu mocně oučinkuje slovo matčino, jak tu pa-

trní dnové boží, jak ta blízká přítomnost všemohoucího! Kdyby vy jste znaly pocity dítěte v okamžení takovém, kdybyste se mohly vmyslit v radost a rozkoš takto mu připravenou, oč že byste matky! častěji dítěte svá za dnů krásných v šíro, v širé vodívaly pole, kde byste mu, po mezi jdouce, z letu a zpěvu ptactva nebeského, z broučku v travičce se třpícího, z těkající zvěře, z oblohy modrojasné, z vůně, kterou plodící pole vydává, z větěrku libě vanoucího, z květiny milostně oděné, z praménku ze skrytosti ven se řinoucího, z včelky med sbírající, z motýlu pestrého, z kříže na rozcestí stojícího, z ohlasu bouře vzdálené, ze zvuku zvonku krajině klekání ohlašujícího a ze sta a tisíce jiných a jiných předmětů nežnou mysl dětskou jímající tak přemnohá, tak překrásná a spasitelná naučení dáti mohly! Příroda jest kniha rozevřená před zrakoma našima, jejížto písmeny, slova i celý obsah její o lásce a dobrotě boží matka dítěte nejlépe znáti učí. I mne tak učila matka má, a já se učil, aniž jsem pozoroval toho. Jednou jsme se ubírali řadou topolů vysokých, jejichžto vrcholky nebe dotýkati se zdály. Tu pravila matka: „O bys mohlo dítěte jedenkráté nejvyššího dosáhnouti stupně pravého blaha!“

A jakbych toho dovedl?

„Měj vždy mysl svou obrácenu k nebi. Často se modlívej!“

Došedše studánky vody křišťálové, vůkol které kvítků nesčíslné množství kvetlo a ptáčekové písničky nejkrásnější zpívali, řekla matka: „Slyšíš šepot studánčin? Pozoruješ, jak k tobě mluví? „Jako voda má, průzračná a jasná, buď dítě i srdce tvé i činy i svědomí tvé po všechny doby života tvého, pakli chceš, aby tok jeho tak tichý a prospěšný byl, jako jest můj. Nejen že žížeň tvou hasím, tě občerstvuji, luhy, pole, zahrady i háje zúrodnuji a zemi sílu a touto život novým plodům a tvorům dávám, nýbrž i zrcadlem jsem, v kterém se nebe zhlíží. Rozumíš, pravila matka dále, co květiny líbou vůni dýchající hovoří? Blahodějně ať jsou skutkové tvoji a mrav tvůj ať neporušen jest, abys se Bohu a lidem líbil.“

A což pak dokládá sbor ptáčků zpěvavých? „Veselá
mysl upevní štěstí tvé!“ —

Od té doby naslouchal jsem co studánka šepce, co
květinčky dýší a ptáčkové co štěbetají, i počal jsem roz-
uměti jim, ač tajnou řečí mluvili ke mně. Chvilce a oka-
mžiky takové, jak jsou ony člověku posvátné, jak se po
nich roztoužíme někdy řkouce:

Ach kde jsou ty doby
Slasti plné chvíle,
Kdy jsem já co dětsko
Žil tak sladce, mile!

Kam noha kročila
Růže vykvetaly,
Kam oko patřilo,
Radovánky zvaly.

Všecko se mi zdálo
Plno rozmarností;
Přede mnou i za mnou
Zkvítaly radosti.

Nebe jasné krásné
To se vždycky smálo,
A srdéčko moje
To jen v těle hrálo.

Jako ten skřivánek
Zpívaje jsem vstával,
A jako slaviček
Zpívaje lehával.

Pryč jsou ony chvíle,
Slastiplné doby.
Nežt! Duch můj jest statrý,
Nebojí se zloby.

Št. K.

Zeměna česká.

(Pokračování.)

Opuka obyčejně leží na pískovci, v Rakovnicku (u Strašecí) na uhelném a břidličném útvaru; v Čáslavsku na rule, a z toho zdá se následovati, že opuka nemusí vždy míti pískovec pod sebou, a že se i bez pískovce tvořila.

Plasa opuková nedosahuje všudy stejné výše; neboť od Prahy a Panenské Týnice (177') padá pořáde k severu, takže chlomek u Mělníka čítá 172', Benátky 117', Mělník 111', Pátek na Ohře 94, Doksany 60'; k východu ale odtud výše opuky zase stoupá a u Černíkovíc měří 160', u Hrádku mezi Záleží a vesnicí Hrádkem v Královéhradecku 226'; černý les na panství Landškrounském 260, kudy silnice jde — 270 — 285, na vrcholu a Eisberg 282' měří.

V opuce nalezájí se často *žralokové* zuby, jež staří, té věci neznalci, ptačími jazýčky neb ropušími (Bufonites) nazývali, pak pirožec:

Pirožec rhotomejský (*Ammonites rhotomagensis*) přínavek,

Přínavek nedo-nádherný (*Nautilus pseudopompilius*)

Šlachorožka soustřední (*Inoceramus concentricus*)

Bokohubec trnatý (*Plagiostoma spinosum*)

Bokohubec tečkovaný (*Plagiostoma punctatum*) (zřídka)

Čalivka krkvitá (*Terebratula plicatilis*)

Pazúra holubitá (*Gryphaea columba*)

Jihlurek hadí-srdce (*Spatangus cor anguinum*).

Pazourky mnohé zde a tam se nalezájí, a jsou slinitiny křemenité krunífků dávnověkých v moři vysokém žijivších prvoků. Pazourky z křídý pravé jsou ovšem krásnější. Také z rostlinstva nalezá se zkamenělá Thuitka cizá (*Thuites alienus*) Sternb.

(Pokračování.)

O mravencích.

(Dokončení.)

Jen ti malí, černí mravenci, jenž nežijou u velikých spolicích, jsou mezi všemi nejurputnější; zvláště nebezpeční jsou velkým mravencům, jenž v mraveništích se zdržují; neboť dopadnou-li nějakého, tu se do něho dají, svými kousadly na jeho tělo se zavěsíce, jej usmrtíce a pak odvlekou a sežerou; ostatně ale vyhybají každému mraveništi.

Jakžkoli roje mravenčí převelmi četné jsou, předce se jednotlivci mateřského roje dobře poznají a to nejspíše po zápachu svého zvláštního kejsu, kejsu mravenčího. Zdáť se, jakoby zápachem tímto i cesty sobě naznačovali, tak as jako pavouci svými pavučinami, po kterých, byť by i byly tyto sebe delší, nazpátek se dostanou; neboť udělá-li se prstem neb něčím jiným čára napříč přes cestu takovou, tu přijdouce k místu tomu, najednou se zarazí a ostanou na chvílku státi.

Někdy se také stane, že roje mravenčí buď dobrovolně aneb jsouce lidmi znepokojovány, se vystěhují; ubytují se ale vždy na blízku někdejšího mraveniště svého.

Podivné jest také to, že v mnohých mraveništích, a to mezi dělnicemi, jsou jakási nedochůdčata, kteráž od starších sem tam, jako na odív, nošena bývají; nicméně nebývá nikdy na ně zapomenuto, a když se roj stěhuje, odnesou je staří se vši starostlivostí.

Okřídlení mravenci, totiž samečkové a samičky, objevují se teprv v květnu, červnu a červenci. Samečkové nahromadí se na mraveništi u velikém množství, tak sice, že dělají někdy vrstvu i na čtyry prsty tlustou; vylétnou pak, což ale jen při pěkné teplé povětrnosti se stává, do výše, jako roj včel, koloujou a hrajou nějaký čas v povětří; tu však u prostřed plesu a radovánek překvapí je smrt, a oni buď mrtví dolu padají, aneb dopadnuvše, mnozí o jednom křidle, jiní docela bez křidel, umírají.

Co se o válečných taženích mravenců, o loupežnických

výpadech jejich, o přidržování k práci zajatých, o průvo-
dech slavnostních atd. vypravuje, zdá se býti více výtvor
živé obraznosti, nežli výsledek bedlivého jich pozorování;
aspoň u novějších a povážlivějších skoumatelů přírody nic
takového nenalezáme. To se však upříti nedá, že mnohý
roj, když na svém tažení, k cizému mraveništi tuze blízko
se odvážil, nezřídka od mravenců z mraveniště napadnut
bývá, z čehož nemalá povstává rvačka, kteráž obyčejně pro
mravence putující smutně se končí. Též se i přiházívá,
že při sbírání mravenčích vajíček (kukulek) mravenci z roz-
ličných mravenišť, jsouce vyplašeni, na se vrážejí a jakoby
jedni druhé za příčinu vlastního neštěstí považovali, vejdou
v boj velmi krutý. Naproti tomu ale také ze zkušenosti se
ví, že roj, jenž byl as na 2000 kroků u jiného mraveniště
vyklopen, v tomto útočiště své hledal i našel, aniž jakého
protivenství bylo mezi nimi pozorovati.

Potrava mravenců je rozličná; zvláště ale sladké věci
jsou jim po chuti, a protož slídějí, kde jen mohou, po
mšicích, aby jejich sladkou šťávou, kterouž tyto vypouštějí,
chut svou upokojili; jinak ale jim žádného násilí nečiníce.
Mnohém hůře ale vede se červcům, po kterých mravenci
ne méně touží; těmto, aby sladkou šťávu ze sebe vydaly,
zatínají kousadla svá v tělo, což jim z většího dílu smrt
přináší. Zpozorou-li mravenci oul od včel opuštěný, aneb
málo obydlený, tu se vederou do něho, a hospodář v
něm dle způsobu svého; na roj však rojem velkým osa-
zený neodvážejí se, jakkoli jsou dosti smělí a odvážliví.
Sladké ovoce za obzvláštní lahudku považují; nepustí se
ale dříve do něho, dokavad porušeno není. Cukr, syrob,
med a podobné sladkosti, v špižnicích uzamknuté, nejsou
jisty před nimi; umějí si tam cestu naleznouti i tehdy, kdy se
všecko v bezpečnosti býti zdá. O tom nám lidumilný Ame-
rikan Franklin patrný a spolu zajímavý příklad podává. On
měl totiž ve své skříní nádoby, syrobem naplněnou, do kte-
réž se mnoho mravenců vloudilo a syrob sežralo. Zpozor-
ovav to Franklin, vytrásl mravence z nádoby, a pověsil ji
na provázek ke stropu. Než kromě nadání ostal předce

jeden mravenec v nádobě té, kterýž, když se byl dost; nažral, odtud se ubíral. Jaká to byla ale rozpačitost pro mravence, kterýž, po nádobě sem tam běhaje, žádnou cestu nazpět k hnízdu svému naleznouti nemohl. Po dlouhém běhání se mu předce konečně podařilo, cestu naleznouti, a sice po provázku ke stropu, a odtud dále po stěně dolů. Ale sotva že asi půl hodiny uplynulo, tu již putovalo celé hejno mravenců po stěně na strop, a odtud po provázku do nádoby, aby ji na čisto vyprázdnili. — Tato případnost sotva se dá jinak vysvětliti, než že cesta, kterouž onen mravenec v nádobě pozůstalý byl lezl, po syrobu zaváněla, a takto jim jen možno bylo, opět cestu do nádoby najíti. —

Mravenci ale také i housenky, dštoky a jiné červy požívají, kterýchž způsobem tímto nemálo pohyne. Obvyčejně se na takového červa více mravenců shrne, a obklopí ho se všech stran, a jelikož se o něho tahají, nelze jim z místa ho připraviti. Laskominy jejich po pokrmech masitých mohou se dobře k tomu upotřebiti, aby malá, mrtvá zvířátka, jako jsou ptáčky, myšky a j., do škatulek propíchaných vložena a ve mraveniště zahrabaná, sežírali, a ožravše až na kosti, kostry z nich připravili. Po větších mrchách buď málo jen jdou, aneb docela si jich nevšímají. Chciplé, smrduté ryby jsou jim nad míru protivné, tak i petržel a kerblík, s kterými snadno lze je zapuditi.

Obilí a semena nežerou, a tudy jest to, co ona bájka vypravuje o mravenci bedlivém, jenž zrníčka na zimu si snášel, nepřirozená.

Do hnízda svého si málo potravy nanosí; na zimu pak docela žádné potravy nepotřebují; neboť počasí studoně pohříží je do spánku tuhého, z něhož je teprv oživující teplo sluneční do života zbudí.

Mravenci jsou v celku více užiteční než škodliví. Pravdat, na záhonech a lukách, ano i ve špižnicích mnohých škod nadělají, a tu káže potřeba, aby se neškodnými učinili; což se docílí tím, že se mravenišť buď vykopá a daleko odtud odnese, neb se utlučeným kafrem posypá aneb

odvarem tabákovým pokropí. Není-li jinak, usmrcují se vařící vodou, kteráž se na mravenišťe vyleje. Aby mravenci na stromy nelezli, udělá se křídou kruh kolem pně; přes kruh tento žádný mravenec se neodváží. Mravenci do špižnic se deroucí otravují se medem neb cukrem s draslem smíšeným.

Od mravenců velkých č. lesních, jenž se rozeznávají od ostatních jak svou velikostí těla, tak i většími mraveništi, kteréž v lesích zakládají, máme ono vonné kadidlo, k vykuřování tak hojně užívané. Kadidlo toto jest vlastně pryskýřice z jalovce a jiných jehličích stromů, kterouž svou leptavou šťávou (kejsem mravenčím) postříkují. Nejspíše že kadidlo to k tomu potřebují, aby jim štěrbinu všeliké ucpali, kterými by voda do vnitř vniknouti mohla.

Kukulky mravenců a to zvláště lesních, sbírají nejvíce ptáčníci, poněvadž mnohým zpěvavcům za potravu dobrou slouží. Ano sami mravenci se chytají, aby se z nich buď trest mravenčí, v mnohých nemocech, zvláště při ochábnutí tělesním tak blahodárně působící, připravoval, aneb aby se z nich lázně k podobným účelům uchystaly.

Št. B.

Pravda v obrazech.

Bájky a podobenství od Frant. Šneidera přeložil J. V. R.

38. Zahradník a strom.

1.

Strom: Zahradníku! Tys nespravedliv. Tyto slabé stromky, které ti žádné ovoce nenesou, ochraňuješ pečlivě proti větru, každou housenčičku s nich sebereš, a občerstvuješ je pln laskavosti vodou z potoka chladného; my však, kdybychom povadli, listů svých zbaveni, ano i vykořenění byli, nevšimnul bysi si toho; a předece ti přinášíme hojného ovoce.

Zahradník : Dokud jste toho potřebovali, byli jste i vy stejnou pečlivostí hleděni a ošetřováni; nyní ale nepotřebujete více takového ošetřování; aniž se vám nedostává toho, čeho potřebujete, abyste se zelenati a jsouce při síle povznésti mohli hlavy své bohatě ozdobené. *Spravedlnost nežádá, abychom více dávali tomu, který větší službu koná; požadujeť arci, aby každý měl tolik, mnoho-li k duhu svému potřebuje.*

2.

Strom : Nyní rozumím tvému počínání; tvé *lásce* však nerozumím. Kteří větší službu vykonávají, měli by býti též víc milováni. U tebe je to však obráceně. Na tyto proutky přívětivě pohlížíš několikrát za den, raduješ se z každého listu, z každého pupence, který na nich pučí, a pozveš si hosti, abys jim je ukázal; my však naproti tomu sotva že se radujeme z jedinkého pohledu; ba i ovoce nám s chladným srdcem zčešeš. Je máš rád, my jsme ti hostejni.

Zahradník : Raduji se ze zrůstání jejich a z naděje, kterou mi dávají; víc mě však těší zrostlost a užitečnost vaše. Jest-li se naděje má vyplní, jest posud nejisto. Proto pohlížím tak často na ně, abych větší důvěry nabyl, a jsem tomu rád, když se důvěra má množí. Že však vy ovoce mně ponese, jsem ujištěn, a spěšné toliko pohlédnutí již dostačí, bych se vroucně zaradoval. *Komu příliš laskavou pečlivost obětují, aby jen škody neutrpěl, u toho mně sebe menší pokrok velikou radost působí, a není mně proto již milejším nad jiného, který obojího nepotřebuje.* S lehkým srdcem dávám z jara a na podzim celé otýpky těchto stromků stranou, a právě z jara a na podzim požíváte tak hojně ošetřování mého.

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk Bedřicha Rohlička, dříve vd. Táborové.

POSM Z BUČKY.

Časopis pro učitele, vychovavatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvrtek u Fr. Řivnáče na Pří-
kopech číslem 858—II. Předplácí se na čtvrt léta 45 kr., na půl léta
1 sl. 30 kr., na celý rok 3 sl. Po poště se předplácí pololetně 1 sl.
50 kr., s obálkou 2 sl. 14 kr., celor. 3 sl. 40 kr., s obálkou 4 sl. 28 kr.

Týráni zvířat.

Tak! tak! ... kdo se tak zdařil,
že má potěšení z ouzkosti a pištění
mladého ptáčka, z kvičení štěňat ra-
něných, ten obyčejně, když dospěje,
stane se katem lidí i zvířat.

(Jeden list ze staré knihy.)

Knihy, jako všechny jiné věci pozemské, mají své
zvláštní osudy. — Mnohý staré knihy nečte, proto že jsou
staré a koupiv si nové, buď je ani nerozřeže, buď je pěkně
vázané do příhrádky postaví a — prachu a molům ode-
vzdá. —

Ano, ano, jest to věc skutečná, že mnohý z nás —
t. z učitelů devatenáctého století — aspoň od roku 1848
přec některou knihu sobě koupí, a však jen proto, aby říci
mohl že ji má, anebo aby — titul její přečetl *). Jsouť
ovšem také ještě i jiní, kteří docela žádných knih nekupují,
a co nejdůležitější, jsouť to pánové, kteřížto proti všemu oby-
čejní stavu učitelského v teplém sedí hnízdečku, z kteréhož
se ani rokem 1848 vystrašiti nedali, těšíce se blahou na-
dějí, „že se vrátí staré časy“! A kdo ví?! — — Však ne

*) Koho nepálí — nehas. Že nahoře pravdu dím, toho jest dů-
kazem, že znám některé pány — pány učitele — jenž jsouce
do „Maticy“ předplaceni, knihy dostávají ale — nečtou. Vi-
děl jsem sám několik ročníků takových knih pěkně urovna-
ných, ale — nerozřezaných.

k takovýmto otázkám, ani ke školám dotčených pánů, jejichž všechna moudrost ne ve knihách ale pod korou březových letorůstků uschována jest, aniž konečně k oněm učitelům, kteří upřímě činní, seč síly stačí, nýbrž k jiným věcem zřetel svůj dnes obrátiti, jest úmysl můj.

Pravil jsem, že staré knihy málo kdo čítá, proto že staré jsou; za toutož příčinou budiž aspoň mně dovoleno, vytrhnouti jeden list z takovéto starší knihy a jej tuto položit. Snad že mnozí ze starších našinců přečtouce jej upamatují se na Salzmannovu před 70. lety sepsanou a r. 1824 naším Vaňkem v český kabát převlečenou „Račinku“. Prál bych, aby, kdo tuto knížku má, mladším ji zapůjčil, a tuším, že ji nikdo neodloží bez poučení-se, věda že co starého, není vždycky špatné, jakož se naopak o všem, co nového, tvrditi nemůže, že by dobré bylo. —

Stojí pak v dotčené knížce (na str. 31) takto: „*Prostředkové, jak se mají děti ukrutnosti navyknouti: — Vzbud v nich časně radost nad bolestí a trápením živočichů.*“ — A dále: „Soused Kylian byl dle jednomyslného uznání celé osady pravý ukrutník. Neznal větší radosti, než když mohl své spolubratry mučiti. Při hudbě v kostele obyčejně usnul, ale uslyšel-li kvílení, bolest trpícího — tu se zasmál, a okřival. — Po jídle bývalo jeho obyčejné vyrazení, že psa za uši vyzdvihoval, silně ním třepal, a čím pes bolestněji skučel, tím víc se svítily Kylianovi oči, zafal zuby, a třepal psem tak dlouho, až nemohl ducha popadnouti. Jest-li jel na koni as hodinu cesty, musela na něm státi pěna, a když s něho slezl, díval se vždy na své krvavé ostruhy. Na svůj vůz naložil pokaždé ještě jednou tolik, než jiní sousedé, a sotva že se koně drobet zastavovali neb vážli, běžel na ně a mlátil je tlustým klickem kam mohl, že všickni přítomní útrpností oči odvracetí museli. Proto měli jeho koně místem jako dlaň krvavé rány. Z těch ani oko nezpustil, když šel při koních, že se zdálo, jakoby na bolestech oči pásl.“

Od bití a lekání byla jeho manželka celá chromá, a zdraví svého zvláště v posledních šesti nedělích dokonce zba-

vena, poněvadž jí, že klíček ztratila, z postele vytáhl, a hrozil, že jí krk zakrouť. —

Trestal-li děti své — což se velmi často stávalo, svázal jim ruce a bil je krouceným uzlovatým provazem tak nelidsky, že jim pěna z ust kapala; aneb je pěstí do zad a do hlavy tloukl. —

Jednou dopadl na své louce cizí děvečku, a tak ji ztloukl, že polomrtva ležeti zůstala, a jen lékařovým velkým snažením při životě zachována byla.

Obyčejně vyhrožoval takto: Dostanu-li tě, vaz ti zlámu, ze světa tě zprůvodím, podavky do tebe vrazím.

Když ho napomínali, aby odložil ukrutnost, a mu předpovídali, že to s ním zlý konec vezme, odbýval je vždy těmito slovy: „Ať se semnou děje co chce! jednou přece zemru; ať jest to v posteli, na šibenici anebo na špalku — to mi vše jedno.“

Tak neobyčejný muž musil býti též neobyčejně vychován. Neboť ačkoli při obyčejném vychování divní tvorové se zdaří, přec pak zřídka slýcháváme o takovém ukrutném muži, jako byl Kylian.

Pokusil jsem se dlouho nadarmo, abych zvěděl, jak byl vychován, našel jsem konečně jeho starého spolužáka, jehož jsem se tázal, zdaž mu povědomo, odkud to pošlo, že jest soused Kylian tak přehrozný ukrutník?

To snadno uhodnete, odpověděl mi, jak pak to může jinak býti? V jeho otci, Bůh mu dej radost věčnou, nebylo ani dobré žilky. On neměl většího zalíbení, než hodně lidi soužiti. Dva jeho synové nemohli u něho vydržeti, a odešli do ciziny.“

„Toť již pochopuji, odkud pošla Kylianova ukrutnost. Ale nemůžete-li si zpomenouti, ptám se dále, co s ním otec dělal, když byl Kylian ještě malý?“

„I pamatuji to dobře. Já tam býval pečený vařený, proto že jsme byli sousedé. Víím, jakoby to dnes bylo, že byl Kylianek otcovým mazlíčkem, kterýž mu všecko snášival, co by ho jen těšiti mohlo.“

„A co to bylo?“

„Vyslidíval všechny ptačí hnízda, a přinášel mladé Kylianovi. Tento je šklubal, uřezával jim křídla a nožičky, a smíchy se kácel, když se v krvi válely a bolestí pištěly. Snášel mu štěňata, kofata a nechal mu je mučiti, tak že mně samému bylo těch zvířátek líto! Nedal žádnému holouběti hlavu podřezati, ale zakroutiv jim křídla, dal je Kylianovi, aby si s nimi hrál. — A podřezal-li slepici krk, nechal ji tak běhati, sedl si k ní se synáčkem, a nemohl se dost nasmáti, an se ubohé zvíře bolestí potácelo.“

„Tak! tak! Když byl Kylian tak krásně vychován, ovšem není divu, že se stal takovým ukrutníkem. *Kdo se tak zdařil, že má potěšení z ouskosti a pištění mladého ptáčka, z kvičení štěňat raněných, tenf obyčejně, když dospěje, stane se katem lidí i zvířat.*“

Takto psal Salzmann před 70. lety, a — bohužel — kdyby dnes z hrobu vstal, psal by — ano musel by opět tak psáti. Neboť zdali nemáme i za našich dob ještě dost Kylianů i Kylianků? Či se opravdu s ubohými zvířaty již lépe zachází? Juž se u nás ti mladí, ba holí ptáčekové nevybírají a dětem nepřinášejí, by si s nimi pohrály? — A čím pak sobě hrává tak mnohý, rozmazaný Kylianek, když se mu zastesklo, či juž nikdo ty králíky netáhá, kofata nemačká, psy neüllouká? — A co pak to katovské bití hladem zmořeného a nákladem přemoženého potahu na těch našich silnicích, zmizelo to juž? *) — Jak je to s dovážením toho menšího dobytka, zvlášť telat; neohlížime se juž více s útrpností za upoceným trakařníkem, který dvě i více svázaných a na sebe položených telat se svěšenými a o pŕdu se trískajícimi hlavami za bezcitelným řezníkem ku městu dovází? — A však, proč mám zde upomínati na věci, které tak patrně surovost člověka dokazují? Nač odhalovati obraz, na kterémžto skvrny a nedostatky našeho mravního vychování tak křiklavými barvami jsou naznačeny? — Každý z nás jich

*) Ba nezmizelo ještě ani z příkrejších našich ulic v Praze; postujme jen tak hodinku blíže Hluboké cesty na Hradčanech a — uvidíme. — —

zná sám dost ze zkušenosti. *) — Pomysleme raději na prostředky, jakých použití třeba, abychom sprostíce srdce lidské tak mnohé surovosti ubohým zvířatům bezcitelné týrání uspořili a tím člověku pravý blahobyt na zemi připravili. Myslím že jest to také jedna z *našich* povinností.

Řekne snad někdo z čtenářů: Za novějších dob se utvořilo po valné části Evropy mnoho spolků proti surovému týrání zvířat, a to nejlepší prostředek. — Na místo odpovědi návrhu tomuto stůj zde zpráva, jižto Dr. Castelli, zakladatel dolnorakouského spolku proti týrání zvířat, podává a kterou Moravské Noviny, myslím že dle něm. časop. Lloydu u stručném výtahu přinášejí, dokládajíce, že výsledky několikaletého — spolek ten již za dob předbřeznových se utvořil — účinkování *nejsou tak skvělé, jak by toho věc sama žádala.* —

Vylíčiv dotčený dopisovatel nejprvé překážky a boje, jaké musel onen spolek s předbřeznovou bürokratií vystátí a projda mnohé podrobnosti spolku se týkající, vypisuje činnost spolkovou prvního roku takto :

Stříbrné medalie raženy jsou, na odměnu těm, kteří by pracovali ve prospěch spolku. — Vypsáno onu premii po 25 zl. stř. pro *učitele*, kteří si obzvláštěně záležitosti dávají, aby mládež poučili o povinnostech ku zvířatům, *a tím aspoň způsobem základ položili k budoucímu zmravnění ***). K tomu cíli bylo i mnoho tisíc knížek s obrázky na učitele přiděleno.

Ustanoveny jsou dále čtyry premie po 50 zl. stř. pro obchodníky, kteříby dobytek na jiný, ne tak traplivý

*) Viděl jsem as před týdnem hezkého, as 16letého študentíka, který chytiv pod hradbami ještěrku, jako u vytržení zvolal: *Wart, dich will ich tranchiren!* a uchopiv dva ostré kameny, ubohé zvířátko po kousku rozkrájel. Však to byla jen potvora ještěrka, namítne snad někdo; — pro toho ale poznamenání toto sem neklademe, neboť nebude zajisté ani to za ukrutnost považovati, když nezbední kluci na nit uvázané myši zvolna utápějí a nebo dřívkama je držíce, za živa pekou! Však jsou to jen myši!!

***) To si zatím pamatujme.

spůsob, jako se to dělo dosaváde, dováželi. K tomu konci byly již i takové vozy vykresleny, v nichž by dobytek pohodlně dovážen býti mohl. Aby dobytek na zatím aspoň při dovážení trýzněn nebyl, jako to bývalo, že svázaný ležet musel, až odprodán byl, zadal spolek žádost na c. k. dvorní komoru, aby vydáno bylo nařízení to, by příhrádky vystavěly se na trhovišti, tak aby jednotlivá stáda bez svázání aspoň volně pohybovati se mohla, což i povoleno bylo.

Spolek splnomocnil své údy, že vidějí-li, an koně s nákladem nemohou do kopce, vydati mohou 30 kr. stf. na příprež, což jim nahrazeno bude. Pak vysadil spolek cenu 20 dukátů a 10 duk. na sepsání populární knihy o duševním životě zvířat. — Též sobě za úlohu učinil spolek působiti, aby zapřahání dobytka za hlavy po dolním Rakousku přestalo a aby přiměřenější a méně traplivé zapřahání za prša se zavádělo. V této věci ustanoveno pět premii, a sice:

Jedna premie 40 duk. na zlatě za shotovení poprsního náčini pro dobytek rohatý, pak čtyry medalie ze 30, 15, a 10 dukátů pro vrchní zprávece v dol. Rak., kteří se vykázati mohou že v okrese panství svého největší počet zapřahání v hlavu zapudili a poprsní zapřahání zavedli.

Dále obrátil spolek pozornost svou na muky, jaké se páchají na ptácích oslepováním, aby zpívali; a proto žádal spoluúdy své, aby hleděli vyskoumatí, kde a od koho ptáci se oslepují, a aby to oznámili ředitelstvu. — Mnohé jednotlivé pády strany trýznění hovad, zvlášt mezi fiakrami, byly vyšetřeny, odstraněny a dílom i trestány.

(Dokoneň.)

Kterých a mnohli vědomostí jest národnímu učiteli zapotřebí, aby svůj úřad s užitkem zastával?

Bůh, stvořiv tento svět i s veškerenstvem jeho, určití hned ráčil, co každý tvor zde účinkovati má a účinkovati

bude. A zajisté tohoto pořádku bylo zapotřebí k tak mnoho a nesčíslným tvorům, aby tím jedno druhé zachovávalo, a k dalšímu zde byti si nápomáhalo; jelikož bez tohoto pořádku byloby zase dřív neb později jedno po druhém zaniknouti musilo. An to tehdy Bůh již při každém tvorů určil, vyplývá z toho jinými slovy, že všechno zde svoje určení již od Boha má. Čím důležitější jest tvor, tím důležitější musí i jeho určení býti. Ten nejvznešenější tvor ve světě jest zajisté člověk, o jehož určení zde slov širiti ani neminim, toliko toho určení v úvahu беру, jehož pomocí se má státi z dítěte nevědomého, neumělého a mnohdy velmi zanedbaného člověk podobající se obrazu Božímu, a to má býti národní učitel; a protož svrchu uvedená otázka bude jinými slovy asi tato: *Které jest určení národního učitele?* — Odpovídám: *Vzdělávat dítě v člověka, aneb vzdělávat děti v lidi.* Ačkoliv tato odpověď málo jen slov v sobě obsahuje, nicméně velký a rozsáhlý smysl tu zajisté zahrnut jest.

Již v tom veliká moudrost Boží se zjevuje, že všickni ti rozliční tvorové i rozličná určení mají. A tu samu moudrost pozorujem i na lidech od něho projevenou, an jim rozdílná povolání uděliti ráčil, tak sice, že to vyhlíží jako v nějakém náramně velikém stroji, v němž mnoho rozdílných věcíh sem tam se otáčejících a pohybujících v celku přec k jednomu cíli pracuje. — Učitelovi jest zapotřebí, aby oučinkování těchto rozdílných věcí aspoň z částky, a sice vždy od každé nejhlavnější tahy, znal; aby nerozumným počínáním něco tu nekrivil, aneb jestli snad již něco nakřivené obdržev, to by napřímiti v stavu byl. — K ohledání tedy jeho určení vstupme nejprv v duchu do školy, kde rodiče svá pláňata učitelovi odevzdávají v té naději, že jim z nich užitečné stromy, poskytující jim nejprve občerstvující chládek, později i k živobytí potřebného ovoce, vychová a zšlechtí *). Nejprvnější vědomost učitelova musí tu býti ta, poupě toto

*) Jáť aspoň myslím, že větší díl rodičů toto si přeje. Jsouť ovšem i rodiče, kteří svých dítek jen z toho ohledu do školy posílají, aby jich, jak sami říkají, doma nezlobily; těch ale, an v menšině jsou, ponecháme.

si tak nakloniti, aby se mu zcela oddalo; on musí laskavým a častým poučováním dítě tak přiváděti, by mu poznenáhla všechny své vlohy otevřelo, aby tudy poznal, co na tento strůmek vštěpovati moci bude; napotom mu musí býti tím, čím je slunce a déšť stromům. Tato doba myslím, jest nejdůležitější, kde si může dítě učení buď zamilovati, neb na dlouhý čas zoškliviti: a proto velice chybují ti, kteří přicházejících nováčků jen starším žákům stranou k učení dávají, aneb jen ledabylo odbývati nechávají, zanedbávajíce dobu tak důležitou pro obě strany! —

Dále musí učitel býti v stavu povahy dítek poznati, by dobře nahlížel, kde musí co odučovati, kde zase a co přiučovati; on má i to pozorovati, coby dle vloh a schopností z dítek jednou mohlo býti, jim potom radou a vším možným hledět pomoci. — Dle rozličného povolání lidstva mají býti i z žáků učitelových rozliční údové společnosti lidské. Tak na příklad z žáků jeho mají býti úředníci, vojáci i důstojníci, umělci, řemeslníci, rolníci, služebníci a j. v.

Základem myslím všeho toho že nechybím řeknuli, že má učitel všechny své žáky pravou nábožností předcházeti; neboť bez Božího pozehnání marné naše namahání. Toto se zajisté všech stavů týká, tedy má k tomu také národní učitel u všech dítek napomáhati.

Každý člověk od Boha svěřenou hřivnou svou těžiti musí, by zde sebe lidským způsobem zachovával; co vytěží nad potřebu svou, hledí to vyměnití s jiným za něco opět potřebného, a v to zase musíme všechny lidi zahrnouti, ani služebnou čeleď nevyjímajíce, jelikož ona vyměňuje jí od Boha danou sílu za prostředky potřebné k živobytí, kterých se jí nedostává.

K tomuto vyměňování zbytečných věcí za potřebné, což obchod jedním slovem se nazývá, jest zapotřebí pořádek vědět, jak se rozličné věci odměňují, odvažují, o-řpočítávají atd.; potom počítání rozumného —, čtení, dopisování, ku kterémuž dobré mluvení přispívati musí, vyhotovování písemností, řemesel zuanství; všem užitečný, vojákům a řeme-

služkům zvlášť potřebný země- a dějepis; pro lékaře a rolníky přírodopis, ač k poznání moci Boží všem přeužitečný, pro mnohé ze všech, zvlášť ale umělce sylozpyt, pro mnohé měřictví; tělocviku na vesnických školách myslím že ani není nevyhnutelná potřeba, an děti doma dosti příležitosti k rozličným pracem, mnohdy až na škodu škole, mají; předce ale nikdy na škodu býti nemůže; ke všemu tomuto jako klíč ale musí býti řádné ústné vyjádření.

An učitelovi žáci v tu neb onu třídu lidstva zoujímání budou, a od národního učitele se žádá, by hned ve škole ku všem těmto třídám děti povlovně naváděl: z toho vysvítá, že ze všeho toho aspoň největší část hlavních tahů sám dobře vědět má; nebo nemůže prý slepý slepého vésti! On musí ve všem zdravého a řádného náhledu býti.

Často se stává, že společnost, čítající i učitele mezi sebou, v rozličné dotazy v tom neb onom přichází; tuť zajisté učitelovi jestli ne užitek, aspoň vždycky čest a vážnost způsobí, jestli svým zdravým rozumem přítomné z pochybnosti vyvede.

Jestli národní učitel takto sobě počínati v stavu bude, myslím, že se o něm říci může, že má vědomosti k zastávání úřadu svého, a užitek jak jeho, tak i svěřence jeho bude zajisté hojný.

K závěrce mi napadá, že snad by někdo namítati mohl: K čemu teď toho tolik? vzdyl to jindy tak nebývalo? Já ale pravím též na to: Ještě mnoho jiných věcí jen u nás v Čechách nebývalo, a hle! mnoho lidí si teď při nich již pohoví, a mnozí se z nich velice radují. A byť ani toho nebylo, jest to vůle našeho nejmilostivějšího mocnáře!

Přičiňmež se tedy místo takéhoto namítání, abysme, co se nám k tomu snad nedostává, společnou poradou, vyhledáváním, skoumáním potřebných vědomostí si nashromáždili, a zajisté ponese to užitek i nám i svěřencům našim přehojný!

František Vykoukal,
exponent. podučitel v Limusích.

Zeměna česká.

(Pokračování.)

Z mineralů nalezá se tam *kys* (Eisenfleß) v ledvinitých koulitých tvarech slohu buď zrnitého neb tyčitého, často již v hnědel obráceného. — V údolích opukových často vídati ze strání vytékati 1. prameny vody, kteří ale obyčejně hnědel vedle potočiště osazují, a sice z rozpuštěného dvojuhlanu železitého, pročež prameny ty od daleka hnědé plné rezu vyhlíží, a tu a tam pro svou železnatost příčinu zavdávají ku zakládání lázni železných. 2. Po deštích často ze štěrbin opukových sloje vytékají a vysychají bělounek prouhy vápna, jež nezalci měsíčním mlékem (Mondmilch) nazývají. Jestli to vápenitý výmolek z opuky *).

Přistupujeme nyní k útvaru velmi zajímavému, romantickému t. k žernovu.

Žernov č. pískovec.

Slovo žernov neb žeren jest staré a starší než pískovec a znamená zvláště kámen zrnatý (zrnový), pak i v užším smyslu: mlýnský kámen. Žernoseky (nikoli Černoseky) znamená závod častý po Čechách, kde se žernovy, *brusy* a *kusovi* (Quadersteine) seká, dílem pro mlynáře, dílem

*) Jak již samo sebou nahlédnouti se dá, jsou pole cizemí opukového č. opočenka velmi suchá, vápenatá a žádají oprav těch, jako vápenatá pole vůbec. Hlavní užitek opuky jest, že dává výborný stavivní kámen, jenž kyprostí svou cihlám dobrým se rovná, a dlouho trvá, jeli malton pokryt. Opuka na Petříně na mnoze jest vytěžena a sice pilřemi, kteří, když rovněž se podtrhly, konečně veliké a obširné sesutí povrchu způsobivše, nyní dosti hluboké rokli a oupadí představují. Kolem Peruce mívá sloj opuková vrstvy tvrdší a na vápno hojnější, tak že se zde s prospěchem na vápno živé k stavbě páli. Vápno ostatní slove *plané*, proto že pálení nic nespomáhá, a tudy na dělání malty užiti se nedá. (Odtud pošel název německý = Blauerfalf.) Prostřední tvrdá opuka seká se na *chodební dlaždičky* do domů pražských; a je-li v dlouhých deskách na 2 lokte atd. k dostání, tu na *svisle* se bere, ku spojení střech s krajem zdi nejhořejším.

pro stavitele a průmyslníky. Slovo pískovec znamená Sandstein vůbec, tedy n. p. také červený, starý, zelený atd.

Co se útvaru samého týká, jesti to jeden z útvaru nejen velmi široko daleko rozprostřený, ale i velmi mocný č. mohutný a krajině každé zvláštní ráz č. charakternost dadoucí. V tomto právě útvaru nalezájí se krajiny pro svou krásu v celých Čechách nejrozhlášenější; neboť kdož neslyšel ještě o romantických krajinách Zámurských (Aderšbač), Hruboskalských, Maloskalských, Kukusských, Kokořinských; kdo neslyšel o českém č. saském *Švýcarsku*, o Střekově, o Dybřích v Rakovnicku, v Boleslavsku o permách č. ostrovech na suché, rovné zemi, jimž i *zásvětí* lid říká a pole zdejší vysoká *polana*, v dolinách *dolana* zove; zde vlastně jest i sídlo výmolů, molt, nihlovů, skvažinatých č. roztrhaných skalostěn v čarách přímích, zde i *skalunice* t. do skal sekaná obydlí, hradby, chodby, jenž se často nalezájí v krajinách takových, ano zde jsou i tak zvaná *ponízová místa a města*, má-li t. útvar ten spád své plasy dosti znamenitý, jak to vidíme v Boleslavsku a Bydžovsku. Tyto všecky věci a názvy stanoví ráz nejen tohoto českého ouzemi, ale i jiných jakkoli vzdálených zemí, jako na př. v Australii, Africe atd.

Zde právě fantasmie lidská mnoho již se bavila a bude se vždy utěšeně baviti, dokud takováto velebnějšího rázu příroda člověka obstupovati a své důrazy v duši jeho mladistvou vštěpovati bude. Učitel národní mnohou zde nabyde látku k vysvětlování dávnověkých dějů a processů tvoření-se světa, taktéž mnohou látku k probuzování kraso-umělecké citelnosti, jenž jako Špork a Veit Libichovský přírodu takto již ukrášenou na vrchol krásy rajske tím připravovati hledí, že veškerý balvan a kámen, bralo neb zápoli, jeskyň neb dybří oživí prací *nenucenou* buď sošnickou, buď stavitelskou spolu i vlastenectvím a čistolidským zápallem prodechnou. Bytby pak i drahé dlátq a kladivo a pracné hrábě všudy působiti nemohly, přec leckterá prociťlá a Umám přející obec mnoho pěkného k okrase kra-

jiny provede. O pak by v skutku harmonická stafage č. lidí obývala takovéto krajiny.

Útvar žernovu na severu a na severovýchodu Čech jest nejmohutnější a ztrácí v mohutnosti, čím více do jihu Čech sahá. V severním dílu Litoměřicka na obou břehách Labe vystupuje žernov i do ohromné výše 368 sáhů, neboť tak vysoký jest Sněživec č. sněžák (Schneeberg) nad Labem a památno, že u této znamenité výšiny hned i pospolu *nejnižší v Čechách nížina* se nalezá, neboť Hřensko (Hertensfretchen) jest nejnižší místo v celém ouzemi, jsouc jen 47 sáhů zvýšené nad hladinou moře. Kloboučí vrch (Hutberg) u Děčína měří již jen 250 sáhů, Binsdorf 183^l, Rosenborf 152^l, Haida 180^l, Ouša 120^l. Petřín v Praze u kaple sv. Vavřince 161^l (opuka na bílé Hoře 174^l). Měřimeli zaše výšiny a spád žernové plasy v Boleslavsku od severu k jihu, tu Nedoveska má 238^l nad mořem, Houštka 232^l, Bílá Voda 162^l, Hořice v Bydžovsku, Mladá Boleslava 117^l, Nehvozd v Kouřimsku 115^l a z toho již patrně viděti poznenáhly svah plasy žerenové. Proto také města nížeji ležící slovou *pontzová* města, jež i v Rusku v směru od tak zvaných Úvalů ku moři Chvalinskému nalezáme.

(Pokračování.)

Pravda v obrazích.

Bájky a podobenství od Frant. Šneidera přeložil J. V. R.

39. Osel.

1.

Král zvířat zemřel, a průvodnímu myslivci jeho přišla chuť, dát si čest královskou prokazovati. I oznámil, že se lev opět uzdravil, zahalil se do královských šatů, a vystoupil před hrad, kde poslanci říšští shromážděni byli, aby králi radost svou na jevo dali.

Již pouhými důstojnosti příznaky, které toliko důstojnému přináležejí, můžeme cti dosáhnouti.

Osel se ukázal před vyslanci, a tito pozdravili jej, povolávajíce: „Sláva mu!“

2.

Tím se stal ten blázen velmi šťastným! Nevěděl že nelze sprostotu srdce zevnějším leskem zakuklit.

Liška jej měla hned, jak mile se za krále přestrojen ukázal, v podezření; a když se vyslanci vzdálili, stoupla za křoví, a zůstala na blízku hradu.

Osel se nadýmal v hloupé samolibosti, díval se vůkol, a vida se osamělým, shýbnul se po několika bodláčích paličkách, a byl vyvrazen.

3.

Kdo si opovázlivě přiosobuje čest, která mu nepřináležejí, hanbě neujde.

V okamžení oznámila liška vše, co zpozorovala, a zlostí kypíce přišli nejsilnější z říše: tygr, pes, vlk, tur, by se pomstili za pohanění, že se k ušákovi, jako ku králi příznávali.

Když je dlouhoušec přicházeti spatřil, spadl s něho samým strachem královský šat a zvěř vidouc toho bidáka se třásti, dala se do hlasitého smíchu.

S posměchem a s potupou byl zahnán, a od toho dne každý nim opovrhuje.

40. Pochodeň a svíčka.

1.

„Ubo záčku!“ pravila jedenkráte pochodeň k svíčce: „Kdo si všímá tvého bledého a mdlého světélka? Dech di-

těte zfonkne tě! *Můj* však plamen zdoruje vichru; a letí-li ulicemi, díví se mladí i staří, a vychvalují hlasitým plesáním výbornou jasnost mou.“

Sobě povědoma, že povinnost svou podlé možnosti vykonala, nebažila svíčka po chvále a obdivování, a odpověděla pochodni: „Svítím lidem, jak jen mohu, a na tom mám dosti; a ještě nikdy jsem na to nemyslila, chválí-li mě kdo nebo ne.

2.

A já ti dokonce nezávidím tvůj jasný oheň, ani obdivování mladých a starých, pravila svíčka dále: Kde červená záře *tvá* plane, tam rádí surová rozkoš v mrzkých radovánkách; ale plamének *můj* svítí při nejužitečnějších zaměstnáních, při nejkrásnějších radostech; a když vidím, že užitečnou jsem, více si toho vážím nad oslepující jasnost a nejhluchnější obdivování.

3.

„Právě nyní znamenám poprve,“ dopověděla svíčka, že dokonce žádnou příčinu nemáš, mně tak ušklebačně litovati a se tak pyšně nade mne vynášeti. Mněť se ovšem nediví žádný, ani mě nevychvaluje; ale *tichá a trvanlivá* uctivost, která se mně uděluje, stojí předce za víc, než hlasité obdivování, kterým se vychloubáš, a které tak rychle umlkne v mrzkém zapomenutí. Hle! *Já* tuto stojím na lesknatém svícnu; a *ty* — ta potupa mě ještě nikdy nepotkala! — tyf stojíš tamto zaprášená v tmavém koutu.

Spojenými silami!

Toť heslo J. M. C., které sobě při nastoupení trůnu obral. A v skutku toho zapotřebí jest, má-li dílo velikého namáhání žádající vykonáno a k žádoucímu cíli přivedeno

býti. Že spojené síly jednotlivců, byť jen nepatrné byly, mnoho dobrého vykonati a k dalšímu rozkvětu zachovati mohou, musil i onen Velkomoravský panovník uznávati *), an na smrtelné posteli leže, svým synům svázaných v otep několika hůlek k přelomení dal, což z nich, dokud spojení bylo, žádný překonati nemohl. Jak ale přestalo spojení, bylo po předešlé síle toho, a snadno bylo nyní zjednotělé hůlky přelámati. Pravdu tuto potom i na sobě synové tito potvrzenu býti shledali. —

Toto naučení sloužič nám za příklad pánové! I my spojujme své třeba jen nepatrné síly, a zajisté budeme moci odolati všem návalům nepřátelským, jakých zajistě každý aspoň několik čítati může. Jestli ale již ku spojení sil našich jednou něco začato, hleďme toho, co každému možno podporovati. Toho potřebuje v plné míře pro nás vycházející časopis „Posel z Budče,“ který při prvním počátku na 1000 odběratelů měl.

Chceme-li tedy spojenými silami lidstvo zdokonalovati, jest nám zapotřebí tohoto (právě řečeno) vodiče, kterýby nás jako druhdy Israelity sloup k vytknutému cíli vedl. Či snad může někdo z nás říci: Mně není třeba žádné rady ani pomoci?! Kdo do vniterku stavu učitelského nahlédl, zajisté zvolá opačně. — Dostí ale již toho; časopis jest již v běhu, na nás tedy záleží, bychom jej podporovali ne snad jen dopisováním do tobolky jeho, ale i také do příbytků našich ho přijímáním, neb jinak řečeno, na něho předplácením; neboť, coby si pracovník počítí musil, kdyby žádný jeho práce odbírali nechtěl? — Ale, řekne někdo, vždyť jest předce tuze drahý, a člověk tedy, aby jen na časopisy a přitom ještě na jiné knihy pracoval! — Já ale myslím, že maje on více podporovatelů peněžitých, nám mnohou potřebnou knihu nahraditi může, a tímby drahotu tuto napravití spíše mohl. Konečně radím:

*) Byl to Svatopluk, král Velké teház Moravy, která se nesvorností synů jeho rozpadla.

Žádášli kdo, uče
 Pomoc k tomu míti,
 Hleď si předplatiti
 Posla z pražské Budče.

František Vykoukal,
 :podučitel v Limusích..

Poděkování.

Níže psaný skládá díky pp. spolubratrům za důvěru a podporu jemu po celý rok při držaných učitelských poradách v Českobrodském okresu co předsedovi prokázanou, s připojením snázné prosby, aby páni oudové v dalším navštěvování porad těchto neulevili, věduce, že toliko spojenými silami cos dokonalého vyvésti lze.

Josef Maršner,
 oud porad učitelských v okresu Českobrodském.

Vážené mu učitelstvu v Čechách a na Moravě!

Po delší již čas zaměstnávám se sbíráním a spisováním *her pro děti*, a jelikož síly jednotlivcovy nedostačí: obracím se k Vám páni učitelé s tou snáznou prosbou, abyste mně v brzkém *popise láskavě zdělití ráčili*, jakými hrami děti v okrsku Vašem se *obceselují*. — O paedagogické vhodnosti a potřebnosti spisku nadřečeného *) jest bohdá každý vzdělanec a pravý vychovatel a vůdce lidu přesvědčen.

Jan Vácslav Rozum,
 vychovatel.

V Praze na malé straně č 159.

*) Po vyjití odešle se každému pánu přispivateli s poděkováním výtisk skvostně vázaný.

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*

Ydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk Bedřicha Rohlička, dříve vd. Táborové.

POSEL Z BUDČE.

Časopis pro učitele, vychovavatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvrtěk u Fr. Řivnáče na Pří-
kopeck číslem 858—II. Předplácí se na čtvrt léta 45 kr., na půl léta
1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl.
50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.

Plato o vychovatelství.

V literatuře proslulých Řeků spis Platonův: *Πολιτειων η περι δικαιου* t. o republice čili o spravedlivém náleží ne-
jen mezi nejvýtečnejší práce tohoto řeckého mudrce, žáka
Sokratova, ale i mezi nejznamenitější v celé řecké litera-
tuře. Mezi hrubé neznalce počítá se ten, kdoby aspoň
nějaké známosti neměl o spisu tomto, a zvláště u učitelů
neměla by se pohřešovati hlubší jeho známost.

V spisu tom vystavuje Plato ideál společnosti lidské
v stát uspořádané a vychovává si k tomu cíli své lidi vše-
likého stavu, vládaře i vojáky, úředníky, i učitele, řemesl-
níky i plavce a rolníky.

Přemnohému může se učitel náš ze spisu toho na-
učiti, a ačkoli i všecko schvalovati moci nebude, předc
na okrasu vzdělanosti mu to často bude sloužiti, ví-li také
co onen řecký mudrc, byť chybně o tom smýšlel. Plato
cituje se ve všech spisech jako důležitá honorace č. nota-
bilita mudřecká. A již proto zasluhuje všeho povšimnutí
ano i prostudování.

Nahlížíme ale dobře, žeby zde a tam ze spisu vyňatá
místa o vychovatelství často jen k neporozumění ano i k
podivnostem vedla, což ale všecko se ztratí, vezme-li se
soustavní celek, do něhož ta neb ona myšlenka co článek
docelující náleží.

I umyslili jsme si tedy napřed v krátku podati přehled

všech 10 knih toho spisu a pak teprv podávati postupně vlastní jeho náhledy, kteréž obyčejně v rozmluvách pojednává, a učíteli svému Sokratu v usta klade.

I. Kniha.

První kniha jest předehtou k celému dílu a skoumání, t. o tom, co jest spravedlivého, neb nikoli vystavení obrazu o dokonalé soustavě státu jest cíl toho spisu.

Napřed zavazuje Plato samé uzly a ani jeden se nerozváže. Jsou to rozličná vysvětlování o tom, co jest spravedlnost. Tyto uvádí se po sobě, vystavují se proti omu pochybnosti, však bez rozhodnutí a rozluštění.

Rozmluva počíná mezi Sokratem a mezi starým Kephalem (Hlavanem) o těžkostech života lidského, a sice zdáli život v stáří není pouhou již obtíží. Sokrat ptá se starého Kefala, co on o tom soudí. Mnozí stěžují si na stáří, odpovídá Kefalos, protože se radost a chuť mladosti v něm více naléztí nemohou. Já ale soudím, že v tom stáří příčinou není, ale zajisté zvláštní způsob života. Špatný způsob živobytí dělá život sám nešťastný, nechť již je mladý neb starý. Sokrates namítá mu, žeby mu největší díl lidí odpověděl, že vesele žije, poněvadž bohatství má. Ovšem, odpovídá Kefal, dává bohatství jakýsi příspěvek k šťastnému žití, a však jen cnostnému a rozumnému? Jestli bohatství prostředkem, aby člověk z neuze a chudoby šiditi nemusel neb lháti; aneb lidi a bohy o jich majetnost obíráti. Kefal mluví slovy, která Sokrata nutí uprdati osnovu rozmluvy o povaze a pravé přírodě toho, což spravedlivým slove. Co se tedy spravedlnosti týká, praví Sokrat, musíme přijati, že na prsto se zakládá v *pravdivosti řeči* a v *dávání toho, co jiným přináleží*. Tu se uvádí pak příklady, aby se okázalo, žeby toto vše v každé případnosti slouti nemohlo spravedlivostí, a že tedy v tom i pedstatný pojem o spravedlivém ležeti nemůž.

Zde ponechává Kefal svému synu Polemarchu (voj-

vůdci) svůj předmět, s nímž Sokrat ještě dále o vysvětlení spravedlnosti rozmlouvá, při tom ale jistý výrok mudree Simonida za podklad bere, na nějž se onen odvolával. Sokrat okazuje, že Simonides něco jiného mysliti musel, nemá-li jeho sada: každému! dáti, co mu v jistém ohledu přináleží, za špatnou prohlášena býti.

Po mnohých srovnávaních přichází konečně Polemarch k tomu vyznání, že spravedlivost v tom se zakládá, činiti přáteli, jenž dobr jest, dobrého a nepříteli, jenž zlý jest, činiti zlého. Sokrat vyvracuje to tím, že okazuje, spravedlnost býti cností lidskou a že musí užitek nésti těm, kdož lidmi jsou. Takovouto ale spravedlností činí se nepřítel, je-li zlý, ještě horším. Jako tedy vychovávání koní k užitku koní cílí, tak spravedlnost k užitku lidí a nikoli, aby se jim křivda dělala.

Zde ale Trasymach (Trasem máchajcí) divokými posuňky na oba si vyjede, nazýváje jejich žvastání bláznovstvím neb hračkou, a vyblašuje s zvláštním důrazem, že *výhoda silnějšího* podstatou jest spravedlnosti. Sokrat vyvracuje po mistrovském opsání Trasymachovy povahy nápad jeho samými obdobami a příklady. Jest-liže podstata spravedlnosti, praví on, pouze v tom leží, co silnějšímu jest ku prospěchu, aniž se na slabšího bere ohled, tedy jest to to samé, jakobychom řekli, poněvadž hevězí maso Polydamovi (Mnohodav) k duhu jde, tedy též slabým osobám k duhu býti musí.

Trasymach vyhlašuje tento nápad za Sokratickou smýčku a praví dále: To, co v státu převládá a vládne, vždy jesti to, co jest silnějšího, a právě to dává zákony, jenž mu samému jsou k prospěchu, a tím prohlašuje vládnoucí oddíl právě to za spravedlivé, a protivu toho za nespravedlivé neb za přestupek. Ty však, odpovídá Sokrat, předce uznáš dle svého vlastního náhledu, že přináleží k spravedlnosti, aby poddaní konali, co představení poroučí. Ti však mohou chybiti, a tedy zákony dáti, které jim samým škodí, a takby i neprospěšné a prospěšné silnějšího bylo spravedlností.

Klitofon, jenž Trasymachu pomahati chce, namítá, že Trasymach pod prospěšností silnějšího nic jiného nemyslí, leč to, o čem se myslí, žeby mu prospěšno bylo, a právě v to že on klade spravedlnost.

Sokrates ptá se na to Trasymacha, zdali to jeho míněním jest, ten ale k tomu znáti se nechce, anby spolu také přijati musel, že ten jest lékařem, kdo v léčení lidských nemocí chyby dělá, a právě v té případnosti, když je dělá atd. Žádný znalec věci nechybuje, pokud tím jest, co jméno jeho vyznamenává, a tak i silnější ne (*Κρείττων*) pokud a jak dlouho tím jest.

Pokud tedy opravdivým vládařem jest, nic neporučuje jiného, leč co jemu samému prospěšno jest, a proto tudy na tom přestati se musí, spravedlivé že jest užitečné moci vladnoucí.

Na to tlačí Sokrat na zevrubný výměr slov *vládař* a *silnější*. Já pod vládařem, praví Trasymach, vyrozumívám toho, který tím v tom nejužším smyslu slova jest. Tedy, praví Sokrates, není lékař v prvním smyslu nižádný odřihost, nýbrž obstaravatel nemocných. Jelikož tedy lékařství nedosahuje toho, co mu prospěšno jest, nýbrž jen to, co prospěšno jest dílu slabšímu t. nemocnému; tudy musí i vládař opravdivý v nejužším smyslu toužiti po užitku poddaných atd.

Trasymachu na to, když byl Sokratu poradil, aby si dal od své kojně nos utřítí, namanul se jiný nápad, neboť pravil: Ty jsi předc hodný hlupec, myslíš-li, že pastýř proto ovce a voly pase, aby sami z toho užitku měly, nýbrž zajisté proto, aby je na jatkách pro sebe zkolil.

Zrovna tak cítí se vládař k svým poddaným, a ty máš opačný pojem o spravedlivosti, myslíš-li, že ovoce její připadá ovládaným t. poddaným nikoli ale vládaři. Tot potvrzuje zkušenost na bilední, neboť konatel spravedlivosti všudy přichází ku zkrácení, nejlepší užitek z toho má nespravedlivý. Nejpatrněji to viděti u Tyranů, jenž nespravedlnost na vrch hnáti umí, všecko bohatství sobě přiosobující, nechť již lidské, nechť již božské.

Když Trasymach podlé významu svého jména (otřásáním bojovati, máchat) co nejuživěji se byl vyjádřil, chtěl odejiti, a však Sokrat vyprosil si od něho zevrubnější vysvětlení toho, protože věc tak jest důležitá, a poněvadž se tu o štěstí i neštěstí života jedná.

Sokrat ukazuje, že Trasymach sám věren svému vysvětlení nezůstává, poněvadž lékaře, pastýře a vladaře v nejužším smyslu bráti se osvědčil; nyní ale že vidno jest, že lékař a pastýř v nejužším smyslu není jiný, leč který čelí k užitku předmětu sobě svěřeného. Taktéž musí vladař přiblížeti k dobru poddaných, nechť to již je stát neb rodina. To vše vysvitá i z toho, že nikdo v spravování obce rád se nepouští, že za to odměny žádá v tom předpokládání, že užitek vládaření nepřipadá osobě vladařově, ale poddaným. Tak prý dosahuje lékařství, že lidé se uzdraví, kormidelník na lodí, že zachová plavce atd. Na to přichází Sokrat k tomu, že není život nespravedlivého šťastnější, nežli život spravedlivého. Sokrat ptá se napřed Gloukona, ku které straně on pro svoji osobu by se v pravdě přidal. Gloukon odpovídá, že na stranu spravedlivých. Nyní počíná skoumání samo.

Spravedlnost, praví Sokrat, jest přece cnost, nespravedlnost hřích a brudeň. To docela ne, praví Trasymach; nespravedlnost jest *chytrost*, ne hřích; a spravedlnost jen *dobromyslná sprostota*.

To vyvracuje Sokrat, a vyvádí, že Spravedlnost jest *dobrota* a *moudrost*; a nespravedlnost *nevědomost* a *zlostnictví*, že onono všudy pravou míru nalezne, tato ale ani sebe ani jiné spravovali nemůž, a že na způsob moudrého a dobrého lékaře, ten samý jest silnější, tak i spravedlnost, že jest silnější, nespravedlnost ale slabší.

Zbouření, nepřátelství a bitky že dělá, kdekoli se nalezá, a tak že sama sebou nic nezomě, jelikož v sobě jest nesvorná. Konečně okazuje Sokrat, že spravedlivý šťastněji žije, než nespravedlivý. Důvod ten vidí se jako všudy jinde, pomocí samých příkladů. Každá věc prý má svoji dobrotu neb zlotu, k. př.: kůň, oko, duše. U duše

že spravedlnost jest cnost její vlastností, a nespravedlnost její nemocí a pokažeností.

Druhá kniha začíná tím, že Glaukon na to se mrzí, že Thrasymach všemu tak dobromyslně přisvědčil; Sokrat že je zhola ještě nepřesvědčil, žeby spravedlivost přednosti zasluhovala před nespravedlností. Glaukon radí, aby se poznovu a sice zevrubněji patrati začalo.

Majetnosti vezdejší že jsou rozdílného druhu. Některé z nich že hledáme pro cenu jejich vlastní, nikoli pro dobré jejich ovoce, k. př. radost atd. Jiné že hledáme dílem pro ně samy, dílem pro jich následky k. př. prozřetelnost, zdraví k. př. uzdravování nemocných, tělocvik atd. Ještě jiné hledají se pro užitek, a nikoli pro ně samy.

Kdokoli spravedlnost chváliti chceš opravdově, nechť okáže, že náleží k dobrům č. majetkům prvního druhu, jichž se hledá pro ně samy. Sokrat tvrdí, že on tomuto poslednímu věří. Glaukon ale na to nedbá, nýbrž uvádí důvody těch, kteří tvrdí, že spravedlnost jest věc lopotná a zhola ne tuze užitečná, pročež i Sokrata žádá, aby, může-li, toto mu vyvrátil, což prý on nejlépe trefí, an prý po celý svůj život spravedlivostí se obírá.

(Pokračování.)

Týráni zvířat.

(Dokončení.)

Tolik působil spolek v prvním roce a i z toho všeho *nepřišlo* k mnohému pro lhostejnost lidskou. — Premie pro obchodníky s dobytkem *ostala bez povšimnutí*; spisy, které se sešly jednajíce o týráni zvířat, *neučinily požadovkám* vypsáným zadost. Ani o cenu na zapuzení jha č. zapřahání o hlavu a zavádění zapřahání poprsního posud nikdo se „*nehlásil*.“ — To vše vykládá Dr. Castelli i jiné podrobnosti a praví, že udalosti roku 1848 nemálo k tomu přispěly, že spolek tak malého účastenství a podpory u obecnstva docházel. „Nyní ale,“ končí svou správu, praví

dále, „kdežto pokoj opět nastal, chce spolek s dvojnásobnou silou i přičinlivostí počítí dílo své. Naděje se, že v nynějším novém čase dostane se mu i s hůry oné svobody, jaká při humanitních činech nikdy k přechvatům zavéstí nemůže, že se mu žádné překážky v cestu nepoloží u volení prostředků, jichžto se chápati bude k tomu cíli, aby ubohé zvířata, jsoucí též tvory božimi, jako my, chráněny byly před surovostí pocházející z oné banebné zásady: „*však je to můj dobytek, mně patří, a mohl si s ním dělali co chce*“; naděje se, že se mu tím způsobem poštěstí, ku *slepění lidí samých* přispěti a nebude ztenčován odněkud v té krásné povinnosti, býti útrpnosti zástupitelem.“

Uvážíme-li všechno, co Dr. Castelli zde uvádí, musíme účel spolku dotčeného upřímně chváliti a spolu ze srdce přátí, aby se naděje v poslední sadě vyslovené, vyplnily. V čem se ale s oným dopisovatelem nikterak neshodujeme, jest, že příčinou tak nepatrných výsledků a slabé podpory spolku ze strany obecnstva, pouze v událostech roku 1848 vyhledává. My hledáme původ této lhostejnosti jinde a sice v *nedokonalém vychovávaní naší mládeže*, tvrdíce že žádný spolek a kdyby jich sebe více stávalo, není s to, aby (kromě jednotlivých případností) zvířata před surovým nakládáním ochránil, pokud nebude v stavu všechnu ukrutnost ze srdce lidského vykořeněni anebo lépe: pokud nebude v stavu účinkovati, aby se ukrutnost do srdce lidského nikdy neuhnězdila, a to — tuším — žádný spolek aspoň bezprostředně nemůže; to se dá jen vychováním docíliti. Neboť kam se tvrdost jednou vloudila, tam útrpnost tak brzo místa nenajde *). Právě Komenský (hl. 23): Cvičení (ve mravich

*) Abych mínění své lépe objasnil: Já přirovnávám spolky a) proti týraní zvířat a školy (v této stránce mravního vychovávaní) dvěma hospodářům, kteří majíce domy spustlé, spraviti je usilují. Onen přibíjí sem tam na střechu jeden šindel, opravuje okna atd. tento ale, věda že bořiti nesmí, byt i celou budovu znova postavití obmyšlel, staví poznenáhlu hned od základu dobré podezdívky, vyhání pevní pilře atd. . . . Která oprava bude stálejší? . . .

a) Nemysli někdo, že jsem snad proti spolkům těmto; naopak, já bych přál, aby se jich i u nás zřídilo; kdo nemůžeš ránu zacelití aspoň se přičin, jí tak pomoci, aby méně bolela.

a cnostech) časně začni, dřív než se nespůsobové a necnosti hnězditi začnou. Nebo neoseješ-li z jara časně roli, vydá sic byliny, ale jaké? Koukol, ostí, bodláčí, kopřivy a jinou chamrad; již máš-li umysl kořeny potrhati, snáze to spraviš, časně podoraje a semenem dobrým zemi zaměstnaje, (aby onyno místa, vláhy, síly a zniku neměly) nežli potom jednu po druhé tu neřest (an tě bůsti, pichati, páliťi konečně bude) vytrhati chtěje. —

Slov těchto sobě dobře všimněme! a dobře jich uvážíce přihlížejme bedlivě k této stránce srdce lidského, neboť na nás — opakuji s dobrým vědomím: na nás — to hlavně záleží očistiti je skvrny, ze které již tolik zla pro společnost lidskou zniklo. Učiniťme i my mezi sebou spolek proti týrání zvířat, t. j. vzdělávajíc rozum mládeže, neopomíjeme i na srdce účinkovati, starajíc se o to, aby neřesti všeliké v něm se neuhostily, a potomci naši sbírajíc někdy z daleko rozvětvených kmenů stromu toho blahé ovoce, budou žehnati památku naši!

Kdoby se domníval, že zde příliš mnoho místa pouze „hovadům“ obětováno, tomu nechceme připomenouti to, co již nahoře jednou vyrčeno, že i zvířata jsouce tvorové boží, jako my, lidského s sebou nakládání zasluhují; poukazujeme jej ale na činy lidí *srdce tvrdého*, a příčiny jejich aby zpýtoval, prosíme. Které byly zárodky všech těch vražd, krádeží a jiných ukrutností, ješto se ne na hovadech, ale na lidech spáchaly? — Kdo, jak se říká, ani kuřeti neublížil, ten nebude v stavu tak lehce svou vlastní, těhotnou ženu zastřeliti, ten ueotevře staré, bezbranné ženě život, dle způsobu myslivců, když zvěř kuchají — příklady to smutné, o kterých v poslednějších číslech Mor. Nov. více čísti můžeme.

Z těchto důvodů vysvítá i bezednost námítek jednoho dopisovatele (M. N.), že bychom se raději o to zasaditi měli, aby *týrání lidí* dříve než *týrání hověd* zrušeno bylo. Kdybychom zde odpověditi chtěli, že *týrání zvířat* za počátek č. *první zjev zatorzelého srdce* považujeme, *týrání lidí* ale koncem č. *vrcholem ukrutnosti* jmenujeme, neučinili bychom

více, leč že bychom to, co nahoře již vysloveno, opakovali. Přec ale k tomu ještě přidáváme, že kde počátku nebylo, nemůže býti žádného konce; aby ale počátku nebylo, o to *chceme*, o to *máme* pečovati.

Co se konečně ještě i oněch námítek týče, že mnozí pánové a paničky hejna psů a koček živí, a žebráka zahánějí ode dveří svých; na to odpovídáme, že takové mazlení a hejčkání zvířat rovněž za nic jiného nepokládáme, než za znamení srdce nevzdělaného, surového — tvrdého. Vímet to dobře, že mnohá panička, šlápněš-li mopsiku jejímu na nohu, do mdlob padá, otrhaného žebráka ale vlastní rukou odstrčí! A právě proto, že to a více víme*), budeme u vychovávání mládeže k tomu přihlížeti, ahychom jí *oštipili čistý cit pravé lidskosti*, spolu i o to se starajíce, aby všeho malicherného citlivůstkářství prosta zůstala! — S Bohem!

B. D. V.

Zeměna česká.

(Pokračování.)

Obširný povrch plasy pískovcové jest nerovný množstvím hlubokých údolí po lživých, an stráně jich často jsou stěny kolmé *Bílým hradům* podobné. V jižním dílu Litoměřicka k. p. u Libichova a v blízkém Boleslavsku plocha hořejší této plasy žernovitá t. polana znamenitě klesají; předc ale okoliny toho útvaru podržují svůj zvláštní ráz podobný předešlým k. př. Libichovské sráže, Kokořinská údolí; údolí u Skalska, údolí Jizery.

V Bydžovsku a v jihu Královehradecka klesají polana až k dolanům (dolejším krajinám), tak že jen severovýchodně zase se dosti zdvihají, tvořice u Hradiště, Liběnova, Turnova, Hrubé Skály, u Kukus a zvláště u Zámorsk ob-

*) Víme n. p. že si v jednom českém městě jeden pán 60 psů choval, z nichž každý denně 10 kr. stř. na stravu měl ustanoveno; chudí tohoto města měli denně po 4 kr. v. č.!

zvláštní jednotlivé zápole. kekúry, homolé, jakoby i pevnostní hradby a i složité úupy podivných útvarů *). Ačkoliv řeč lidská i fantasmie není dosti činná, vše to trefně opsati, předc mnoho teprv tím by se získalo, kdyby se jména míst všech na polanech a na dolanech, v zámrcích č. zmrscích a propastech dávno v lidu užitá sebrala, a místnosti porovnála a trefných pak názvů vybralo k zavedení slov a názvů *pootechně platících*, t. všudy tam na světě, kde se kdekoli na zemi podobný útvar opukový, pískevcový, čedičový k. př. v Australsku (Modré hory, v Africe atd.) nalezájí.

Jen tam, kde plasa žernovitá napořád klesá a skoro i mizí, tu bývá od opukových slojí pokryta.

Pláme-li se, co tento žernov vlastně jest, tedy shledá se, že pískevec nejvíce čistý více jemno-než hrubozrný dosti pevný a dosti bílý, který zde a tam v sobě chová drobnou slídu, někdy i po místech (k. př. u Merklovic v Královéhradecku, u Mezholes při Horách Kutnách, u Čáslavy zelenavý písek (Grünsand, Glauconie) se zelená.

Zkameněliny zvířat žernovu jsou velmi podobny oněm v opuce, mimo to i nalezájí se

rohulka vydutá (*Cerithium excavatum*)
 Ustřice kýlnatá (*Ostrea carinata*)
 Uchal pětizebrý (*pecten quinquecostatus*)
 některé druhy donky (*Trochus*), trojatyky (*Trigonia*)
 pazúral holub (*gryphaea columba*).

Zkameněliny rostlin nalezájí se často, zvláště v žernovu slídnatém, rostliny ale jsou nezachované, tak že se určití nedají, jakéby byly. Leckde k. př. u Mšena, u Hloupětína, má žernov slabá ložiska hnědouhlí a tu se v lupku písečnatém poznaly, *tujice travnatá* (*Thuites gramineus*), listy dvouděložnic, kapradin atd.

*) Kdyby příroda v Hrubé Skále a jinde tak podporována byla, brzo by krásnými, sošnictvím atd. jako Šporkem v Kukusích, Umami země česká stala se krásozahradou, jenž jest vrchní cíl všeho rolnictví. (Viz aesthetiku.)

Dobu tuto netze ukončili, aby se neuvedl útvar sopečný, který ovšem mladší jest než žernov a opuka, který ale tuto dobu ladvenského životění svým nad zem vypuknutím, svým vztýčením ano i s požárem na konec přivedl, nejen povrch ouzemi českého u vnitr znamenitě změnil, ale i do dnes největší díl živě účinkujících *otridel* a *židel* českých, ano i *opařísek* způsobil *).

Jesti to hornina *čedič* (Basalt) zvaná, která původ svůj sopečný č. vulkanský projevuje, a všudy již ze zdáli k poznání jest podle homolitosti hor, jenž z rovin upřímo vzhůru vystupují a pro svou zvláštní formu *chlumy* slují. Celé vábec tak zvané Středohoří české (böh. Mittelgebirge) složeno jest ze samých chlunů čedičových, nad nimiž všemi vévodí chlun *Hromolan*, jehož ale hornina jest bílý čedič č. zněnc (Phonolith), nikoli černý čedič. Vábec zdá se, že tento z chlunů nejvyšší nejpozději vystoupil, t. v čas *jesezenska*, což spolu o všech chlumech platí, jenž nemají čedič, nýbrž hmotu sopečnou, drasneku (Trachyt) podobnou.

Hledíme-li všechny čedičové chluny v jedno přehlednouti, uzříme — dvě hlavní tlupy č. dvě čedičná ouzemi, z nichž první jest *Dupovské* souchlumí v Loketsku mezi Karlo-Vary a Zatčí. Dupov leží skoro u prostředt oho útvaru, a místa pohraničná jsou: Ostrov, Chyš, Vroutek, Nepomyšle, Radonice, Vilemovice. —

Druhá veliká tlupa t. Verneřická v severu nad Litoměřicemi, a sice v neustálém tahu od Trebenic až k hoře Jeleníku (Hirschberg) a od Levína až za Děčín. Kromě těchto 2. tlup všudy kolem nich jsou mnohé roztroušené chluny a chlumky, jenž od hranic českých u Chebu již a od Černošina u Stříbra začínají, celé severní Čechy probíhají ano

*) Opařiska jsou prameny a bahna v zimě nemrzoucí pro dolejší své teplo. Prameny tyto všudy jaksi nerozdílně provázejí oupatí čedičových a zněncových pochlumí a chlunů. U Dupovského souchlumí leží Karlovy Vary, u Verneřického souchlumí Teplice a Bilina; u jednotlivých chlunů proudí se židlo Slánské, Františkolázenské, Mariánskolázenské, Janskolázenské na Krkonoších.

až i na Sněžku v Krkonoších, tedy do ohromné výše stoupají, jsouce zde bez pochyby jedinou příčinou, že Sněžka tak vysoko své tůmě vynesla. Ostatně cípy tohoto útvaru sahají také za hranice české t. do Smrčín bavorských, do Hořejních Palat, i do Sas a Slezka, neboť nejsevernější chlum čedičový nalezá se u Hořelic v Hořejní Lužici, a nejjižnější chlum jest Kunětická hora u Pardubic.

Kdekoli čedič se jeví, tam prolamuje a nakloňuje starší i novější útvary, a však z vyjmutím nynějších a potopenin, a z toho souditi lze, že se vystupování jich na konci této periody stalo. Čedič protrhuje žulu a svor k. p. v Černošíně, kde p. hrabě Sternberg zvláštní kopání k vůli zemězpytu zavedl; též protrhuje jeseň, ano i stranou nechává porfýr zdejší n. p. na Kozakově (u Turnova) a z toho již souditi lze, že hlouběji leží a z hlubšího vnitřku země přišel než-li žula.

Na mnohých místech přepatrně viděti jest, že čedič ač co těsto tekuté horké ze země vystoupil, předč často ve varu tom výše to přišlo, a sice k soptění plynů, bomb, lavy rozteklé puchýrnaté, ano i kotliny viděti jest, jenž se kotlinám a chrťánům nynějších soptanů zcela podobají.

(Pokračování.)

Kříž a meč.

Vedlé sebe viseli
 Meč a kuše ve zprojnici;
 Jako svorní oučastníci
 Důvěrně si zdíleli
 Přestálé své udalosti.
 Meč dí: Havíř z hlubokosti
 Horního mne vyňal hrobu,
 Kde má hmota drahnou dobu
 Jako ruda přespala;
 Zkusiv na to výhně muka

Byl jsem rejčem, jímžto ruka
 Rolníkova hrabala. —
 Rolník umřel. — Synem jeho,
 An ctíl věrně otce svého,
 Rejč, jež ve kříž zpodobil,
 Postaven mu na hrob byl.
 Tam sem po čas dlouhý stál,
 Až mne drží zloděj vzal.
 Že mu rámě neztrnulo!
 Ještě leto neminulo,
 Byl meč ze mne ukován;
 Jenž mne co kříž hrobní žádal,
 Tomu jsem byl, než se nadál,
 Na stinadle katem dán. —

Tak dí ocelový meč;
 Považme si jeho řeč!

* * *

Ocel srdce vyznačuje,
 Svědomí též čistý kov!
 Z něhož skutky utvořuje
 Rejč si člověk na svůj rov,
 Z toho na náhrobek kříž,
 Poslední ten chrání skrýš.
 Kdo však kříže hoden není,
 Tomu pak rejč v meč se mění!

F. J. Proško.

V ý m ě s k y.

Stálost zajisté církve i obcí na ničem, na ničem pravím,
 než na dostatku lidí rozumných podlé písma svatého svě-
 dectví (Přís. 11. 14. a 15. 22.) nezáleží. Tak někdy Kal-
 dějští, tak po nich Peršané, tak Řekové, tak Římané, tak

teď let minulých Hišpané moudrostí toliko a dobrou správou vítězili; a jiní zase, kdo se jim brániti a ubrániti mohli, ne jinak než rozumem a zdravými radami mohli. Poněvadž tedy všeho světa příkladové ukazují, že sláva národů a rodů, měst a osad, obcí, církví, toliko na lidech moudrých a rozumných záleží; my opětliž čekati budeme, aby nám lidé takoví, jako v lese dříví, sami rostli? či z kamení jich sobě nebo ze špalků natešeme? či počekáme, až je nám pán Bůh zázračným nějakým porodem, mimo běh přirozený vyvoditi začne? O nikoli, nikoli! Naše povinnost jest, o to se starati, aby naši bedlivou prací vychovávaní byli; protož starati se začněme již aspoň jednou, a to hned bez odkladu.

Komenský.

Snadná bude učedníku každá práce, jestliže mu všeho, co kdy dělati má, zřetelný vzor ukážeš, aby odkud začítí, kam směřovati, kudy vésti má, vždycky jasně viděl. Tu samo ho přirození, aby se toho chápal, povede, protože žádná opice povahy té, všecko co jiného dělati, hlouběji v sobě nemá, jako člověk, jen když, jak se co dělá, věděti můž. Protož učitel, večkoli kdy učedníky zavozuje, nejen jim psanou neb malovanou, toho podobu dáti, ale také sám, jak se co dělá, pokaždé vždycky zřetelně ukázati, a tak vždycky ve všem jim živým příkladem býti musí; a uhlídá, že po něm rádi s chutí všecko dělati budou, lečby kdo nepodařilý byl, jemuž by do ničeho nebylo; ale i takoví, snad v živé dílně živých lidí občerstvují, aneb metla také něco napomoci můž.

Týž.

I člověka (tedy) k tomu, k čemu ho přirození nevede, přes moc přece chtítí hnátí, jest s přirozením daremně zápasiti; (neboť učící není pánem, ale sluhou přírody; není přetvůrcem, ale utvrditelem,) aneb se nic nedovede, aneb nic zvláštního. Protož lépe jest, k čemu koho přirození nevede, z toho jej propustiti, v naději, že se to jinou stranou nahradí, jakož obyčejně bývá. Neb když se na stromě je-

den roub neb ratolest zčesne, ostatní rostou tím mocněji. A když žádný k ničemu přes moc a vůli svou nebude hnán, nebude mít, cožby se mu přičilo, a dlouhou dělalo chvíli, s chutí a hbitě půjde mu jiné všecko. *Týž.*

D o p i s y.

Dne 18. dubna byla v Bechyni ; rvní tohoto roku učitelská porada držána.

Návštěva vel. duchovenstva a učitelstva byla četnejší, než se při deštivém počasí očekávatí dalo.

Porada započala čtvero zpěvem:

„Bratři, stejná snaha naše
K rozvinutí ducha míří! atd.“

kterýžto od učitele Milévského schvalně k této příležitosti složen a v nápěv. uveden byl. Po ukončeném zpěvu bylo o všech školních předmětech rokováno, dílem co se již kdo opravilo, dílem co by se ještě opravití dalo k prospěchu mládeže naší.

Na to se ozivalo všeobecné stěžování na nedbalost mládeže v navštěvování jak každodenní tak nedělní školy. Tato překážka, kteráž se ve vzdělání dítek učitelům venkovským v cestu klade, velmi těžko se odstraniti dá; an jen řídci jsou mezi rodiči, kteří potřebu duševního vzdělání dítek svých k správě života budoucího důstatečně by uznali, hledíce spíše na to, aby dítko v letním čase k materialní své výživě zároveň s čeledí a s dobytkem použili. Odstranění těchto nesnází, které každý venkovský učitel při vyučování cítí, zůstane tak dlouho jen pium desiderium, pokud vlada sama v této záležitosti přisně nezakročí.

Mezi otázkami, které se při této poradě staly, jako: Nebyloliby lépe, aby žáci obsahy sv. evangelií na místě posavadního doručení jich p. katechetovi jednotlivě, do zvláštních sešitků spisovali, tyto pak vždy k nahlédnutí

přinášeli, a je pak sobě ponechali? Jakby se počítání s číslicemi, a bez nich nejlépe zavésti dalo? přišla i ona, máli se é při čtení prodlužovati čili nic.

Konečně napomínal důstojný náš p. střídník a tamní děkan P. *František Felix*, horlivý to pěstitel národnosti, přítomné učitele, aby se všemožně přičinili, outlou mládež jim svěřenou pódlé potřeb a pokroku času pro národ československý a člověčenstvo neunavně pěstovali a vychovávati, aby ona v dospělejší době skutkem toho dokázati mohla, čemu se z mladí naučila.

K závěrce této porady zpíval se též od Milévského učitele složený čtvero zpěv:

„Jenom pro vlast naši žíti,
Pro vlast drahou pracovati, atd.“

Kypta.

Pani lékarnikova *Josefa Kablškova* z Vrchlabí darovala tyto dni sbírku výborně sušených rostlin z Květeny Krkonošské hlavní národní škole v Náchodě, začož Jí nejen snad Náchodská škola, ale vůbec vlastenecké obecenstvo vroucími díky zavázáno jest.

Kýžby tato neobyčejná a spanilá kněžka Krkonošské Flory jiné také ústavy národních škol těmito vzácnými klenoty Krkonošské Flory obmyšleti nepřestávala, zvláště v těchto dobách, kde lepší již duch národního vyučování doleháním samého ministerstva osvěty poznenáhla rozvíjeti se počíná. Podobnou dobročinností v rostlinách a zvířatech také ústav p. Maxmiliána Opice a spolku „Lotos“ zavděčívati se národu neopomínají, začož jim buďtež vřelé díky. Učitelské Porady v Budči milerády se již postarají o názvy české, jsou-li toliko latinské přidány.

Redaktorové: *Jos. Řehák* a *Frant. Tesař*.

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské*.

Tisk Bedřicha Rohlíčka, dříve vd. Táborové.

POSEL Z BUDČE.

Časopis pro učitele, vychovavatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvrtek u Fr. Řivnáče na Pří-
kopech číslem 858—II. Předplácí se na čtvrt léta 45 kr., na půl léta
1 sl. 30 kr., na celý rok 3 sl. Po poště se předplácí pololetně 1 sl.
50 kr., s obálkou 2 sl. 14 kr., celor. 3 sl. 40 kr., s obálkou 4 sl. 28 kr.

Láska u vychovávání a vyučování.

(Pokračování.)

Každé náhlé, násilné započetí a skončení jakési věci, jíž se dítě zaměstnává — zláště ve hře — dráždí je k prud-
kosti, k prechlivosti; musíme se ho tedy co nejobmyslněji
varovati.

Spící dítě nesmí býti násilně probuzeno. První oka-
mžení procitnutí jeho měly by mír, pokoj, láska jemu na
blízku býti. Neměla by se s ním hned z cela obyčejná
rozprávka začítí.

Jest-li takovéto zacházení s dítětem právě dobrodiní
pro ně; tedy právě tak důležité jest, abychom s většími
dítětkami až do posledního okamžení, kdy k spání uléhají,
o malicherných, nepatrných a nepotřebných předmětech ne-
mluvili a ráno podobnými opět nezačínali. První a poslední
okamžikové nastávajícího a končícího-se dne měli by vždy
s jakýmsi *poklidem*, s jakousi *tichostí* — s vážným, veleb-
noslavným rozpoležením mysle ztrávení býti — Zláště pak
nesmí dítě náhle uleknuto býti. Bojí-li se dítě za šera, za
tmy, musí se s ním šetrně zacházeti, i nesmí nikdy buď
samo (o samotě), buď beze světla ponecháno býti.

Bojí-li se koček, psů, koní; oškliví-li sobě myš, hada,
krůtu (fopku) anebo nějaký hmyz (jak se u dítek s tím
neb oným zvířetem přibázívá); tváří-li se čivoslabě při

nšlyšení toho neb onoho zvuku — nežádejte, aby toho sobě nevšímalo, hleďte ráději, aby v první případnosti na obávaný předmět pokojně se podívalo; vezměte je za ruku a vedte je dnes o několik kroků blíže, zítřka opět o něco blížeji k němu atd. — V druhé případnosti, co se totiž nepříjemného zvuku (hlasu, tónu) týká, hleďtež, pakli to v moci vaší, nejprvé z podání, pak vždy u větší blízkosti na něj je navykati, a zajisté k víře podobno, že dítě zponenáhla se otuží i že bude moci slyšeti, co mu dříve protivno bylo.

Téměř tatáž okolnost jest, když dítě nějakého nápoje nebo nějakého pokrmu nerádo požívá, aneb když mu onen docela se protiví.

Nenuťtež je, aby ho požívalo (pakli to žádný lék není), než dejte mu bez dlouhého šfiení slov — a však *velmi málo* z něho, k čemuž nechať chleba požívá; pakli ho i potom ještě požívatí nechce, nevaďte se s ním hned, nýbrž nedejte mu žádného jiného pokrmu dříve, dokud s tímto hotovo není, i čiňte tak, jako by samo sebou se rozumělo, že, pak-li ještě více jísti chce, to, co bylo obdrželo, prvé snísti musí — zponenáhla dávejte mu pak víc a více, i naučí se tak obyčejně všecko jísti. Pakli ale nějaký pokrm *celé jeho přirozenosti* se protiví, ušetřte je takovým.

Bázeň a nucení (násilí) oslabuje činy, a naopak: veškerá draždilivost čtv rozmnožuje bázeň.

Slyší-li dítě nějakou tajemství plaou povídku vypravovati, bude ji *s napnutou pozorností*, ano s jakousi *ouzkostí* poslouchati; a kdyby tato pak *sebe příjemněji* se končila — škoda dítěti již zůstane.

A jak teprv pak, když povídka skutečně něco násilného, hrozného, zlého, strašlivého obsahuje!

Příliš ouzkostlivé střežení dítek činí tyto nemotorné, bázlivé a ouzkostlivé i tu, kde by jinak takové ani byly nebyly.

Jest-li že matka anebo chůva na dítě stále volá a je napomíná: „Dej pozor! Seber se! Nezkaž šaty! Hle, tu

jede vřz, tu běží pes, kůň!“ atd. „Nechod blízko k vodě! Nepíchni se! Nespál se! Neber náž do ruky!“ atd. — místo co by měly — slov o tom nečiníce — s dítětem jíti aneb jemu tak na blízku zůstat, aby ku škodě nebo k úrazu nepřišlo — stane se (dítě) buďto bázlivým, anebo neposlušným, aneb docela tím odvážlivějším a opovážlivějším — anebo v jiné případnosti neobratnějším, nezpůsobnějším, nejpnějšíším. —

A právě iak škodlivé, ano rozmazlenost je to, pakli dítě neustále za ruku vodíme, aneb pakli sami ouzkoštlivými se ukazujeme, má-li ono přes kámen, přes prkno kročiti, po látce atd. jíti. —

(Pokračování.)

Plato o vychovatelství.

(Pokračování.)

Glaukon tedy k tomu naměřuje okázati 1. jakové má vlastnosti spravedlnost, a jakého původu jest 2. že ti, kteří o ni se starají, nerádi o ni se starají, 3. že to nedělají bez okázalosti.

Co se tedy prvního týká, tedy se myslí, že nespravedlnost činiti dobré jest, nespravedlnost trpěti ale zlé jest, a nespravedlnost trpěti větší zlé, než spravedlivost činiti. Toto prý jest poměr a povaha spravedlnosti.

Za touto tedy příčinou učinili prý lidé mezi sebou smlouvu, nejednati ani proti sobě nespravedlivě, ani nespravedlivost mezi sebou netrpěti. Tudy prý povstali zákony.

Co s těmi se srovnává, jest prý zákonné a spravedlivé. Na tom se zakládá podstata a původ spravedlnosti. Jestli tedy ona prostřednice mezi tím, co jest nejlepšího a nejhoršího. Neboť nejlepší prý jest to, můželi kdo bez trestu nespravedlivost konati, a to nejhorší, kdyby od jiných nespravedlnost trpěti měl, aniž by se pomstíti mohl. Tato prostřednice,

spravedlnost, nemiluje se od lidstva jakožto dobro, nýbrž proto, že často slabi jsme, nespravedlnost konati bez potrestání; jak mile však s to jsme, tu že lid nespravedlnost pro sebe samu.

Ti, kteří po spravedlnosti toužejí, pídějí se nerádi po ní, a to jen proto, že jest věcí nevyhnutelnou, nikoli ale, že jest o sobě dobrem. Toto jest druhé tvrzení Glaukonovo ve jmenu oněch lidí. Na důkaz toho uvádí zkušenost tu, že se vždy okazuje, postavíme-li spravedlivého a nespravedlivého v stejné okolnosti, kde oba nespravedlivost bez trestu konati mohou, že i spravedlivý nemá děle již chuti, zůstatí spravedlivým. To okazuje v příkladu Gygesa krále, a z toho vyvodí, že spravedlivý jen ze strachu před zlými následky jest spravedlivým, a tudy z nucenosti, nikoli ale z vlastní náchylnosti.

K tomu mají jakousi okázalost. —

Tato pak, že život nespravedlivého lepší jest a šťastnější než spravedlivého, dokazuje ze srovnání životů obou těchto lidí. Oba staví Gloukon na nejvyšší stupeň svého života. Nespravedlivý měj nejvyšší chytrost, a nebud hudlařem v daremnostech, a při tom platíž za muže nejspravedlivějšího. Při největší nespravedlivosti měj největší slávu, a namanulé chyby opravujž hned řečnictví a výmluvost, velicí a mocní přátelé.

Taktéž budiž spravedlivý muž velmi upřímný a bezlestný, jenž nikoli spravedlivým zdáti, nýbrž skutečně býti chce, při tom zdej se býti mužem nejnespravedlivějším, pozbaven vší cti a všech darů, toliko mocen spravedlností až do smrti zdej se nespravedlivým, budiž v okovy dán, bičován, mučen, a i na kríž přibit.

Srovnáme-li osud obou, tedy z toho jde pravidlo prozřetelnosti, aby se nehledala podstata spravedlnosti, nýbrž jen její zdání. Se zdanlivostí sbratří se brzo největší výhody váženost a mocnost ve státu; takovýto pak usmíří vše oběťmi, dáváním darů a tím stává se bohům ještě milější. Tak bohové i lidé všudy jen nespravedlivého pod-

porují, a jeho výhoda musí v tom býti, aby se jen spravedlivým zdáti snažil, nikoli ale po spravedlnosti netoužil.

Na to uchopuje se Adimant slova a popisuje na proti oným všecky výhody spravedlnosti, které se ale nepotahují na dobré její vlastnosti, nýbrž jen na výhody od bohů a lidí jí udělovaných. Napřed klade se dobrá *pověst* a všecky její výhody; básníci všudy dělají horující opisy o odměnách lidí cnostných, tak že bychom skoro věřiti měli, že nestává jiných pro ně odměn, než plné tabule a věčná opilst v onom světě. Naproti tomu nechávají nespravedlivce věčně v blátě vězeti, řešety vodu nabíratí atd.

Jiní blížeji se více ku pravdě a opisují spravedlnost a mírnost za věc sice chvály a slávy hodnou, ale i lopotnou, nespravedlivost pak zase za věc sladkou a snadnou, podle výkladu zákonů za hanebnou sice, ale v celku za prospěšnou.

Básníci a mnozí jiní vedli jsou řeči nejpodivnější o bozích a o cnosti. A sice že bozi spravedlivým v tom životě jen strasti udělují, bezbožným ale osud zcela opačný. K tomu ještě že přicházejí kněží z ulic a hadači, jenž lid přemlouvají, kouzelnými zpěvy a obětní všechno opět směřují, hřích že v cnost obracují, ano že podle nejznamení-tějších básníků bohové se dají lichoticími prosbami a vůněmi od lidí tak vésti, kamkoli tito si přejí.

Jest-li že nyní, praví Glaukon dále, mladý člověk takovéto věci slyší, nemusí-li sám sebou v otázky a rozepře vejíti, kterou cestou by se bráti měl? Protože pak na straně zdánlivé spravedlivosti takové výhody vidí, brzo se k tomu rozhodne, obhaliti se zdánlivým obrazem spravedlnosti a táhnouti za sebou lestný a v tisíce smyčkách prohnáný ocas liščí nejmoudřejšího Archilocha č. arciosydelníka.

Mladý člověk dělá si sice předhůzky, zda-li přece jen vždy možno jest v brloze skrytým zůstatí, a co k tomu asi bohové říkati budou. On však napotom sám si všechno vymluví, a podle toho i plan svého života si ustaví.

Na to praví Adimant (nekrotitelný) dále, jak by ještě,

možno bylo, aby někdo, jemuž přednosti štěstí, bohatství, těla a rodin důležitými věcmi jsou, spravedlnost ještě v uctivosti měl, a jenž by v smích nevolky přišel, alyší-li ještě spravedlnost chváliti. To prý dotvrzuje zkušenost.

Po této řeči vyzývá se Sokrat, aby, máželi, ty náhledy vyvrátil a okázal jakou obzvláštní silou spravedlnost i nespravedlivost na duši člověka působí, pak že nespravedlnost tím největším zlem jest, a spravedlivost největším dobrem.

Sokrat na to praví, že Glaukon a Adimant božské kdesi nadchnutí obdržeti museli, protože necnost tak vychvalují, předc ale sami jen spravedlivostí se drží. Napotom činí ten návrh, povahu a následky spravedlivosti i nespravedlivosti v jednom předmětu prohledávati, který by se proti jednotlivým lidem tak choval, jako písmo s velikými písmenami proti písmu s menšími písmenami ale téhož obsahu, jelikož tamto všecko jest čitelnější a oku nápadnější. Radí tedy, aby se za předmět obral celý stát, místo člověka jedmolivého, a tak řeč se vede na stát.

Abyste se okázalo, coby spravedlivost a nespravedlivost v celých společnostech jakožto morálních tělech byla, jde on zcela až k jich začátku a rejsuje zde původní společnosti a státy způsobem velice pravdivým a mistrovským.

Jeho stát tvoří se na začátku jen z několika lidí, jejichž společenské spojení jeho nemá cíle leč největší jich potřeby, a tyto leží v společenském obyvání při sobě ku všeobecnému sdílení svých vlastních a vzití cizích služeb.

Tento jest základ a původ státu.

On okazuje, že v každém sebe menším státu již všeliký pořádek a pospolité poměry se nalezají, jenž rovněž i v státech největších svou platnost podržují. Na to okazuje jak stát pospolitými poměry a rozmnožením potřeb sám zo sebe vyrůstá.

A Sokrat i svůj stát až ku nejstrojenějším pohodnostem a obihům, až ku svobodným a krásným uměním vyrůstí nechává; on poukazuje původ vojny v nenasytelnosti zisku a choutek rozličných. Na to přebází na nevyhnutelnost vo-

jáků a vojska a na jich ráz dosti obšrně. Tito nemají 1. se obrátit nižadným umělectvím, 2. mají býti jako vycvičení honící psi ostrozrací a troufalí, neurputní proti svým vlastním, nýbrž dobří ale i téže troufalé mysli proti přátelům.

Jelikož pak v přírodě samé takovéto smíšení dvojaté povahy největší jest řídkostí, tedy by z toho následovalo, že i výborný ochrance státu nemožností jest. A však právě toto smíšení nalezá se u psa a proto tedy i mezi lidmi ráz ten jest možný. 3. Vojín musí míti mudřeckou žilu, aby z několika vzdálených znaků mnoho souditi mohl, právě jako psové, jenž beze všeho rozmyšlení a hned známé od cizinců rozeznávají, aniž jsou dobrodiními neb urážkami k tomu drážděni. A proto vojenský majitel státu musí býti mudrc, zlostník a dobrák, svižník i silák v povaze své.

Takovéto lidi vojanší musí podle jakého-si pravidla vychování býti. Pouhé již skoumání, podle kterého pravidla by se to nejlépe dařilo, jest velmi užitečné, aby se rozhodnulo, kterakým způsobem spravedlivost i nespravedlivost v státu se vytvářejí.

Dvojnásobní prostředkové k tomuto vychovávání jsou *tělocvik* (Gymnastik) a *krásná umění* (Musika t. umění mus. č. uměn, Musikunterricht). S krásným uměním, kamž povídky a báchorky náležejí, musí se začíti, aby pak mládež k tělocviku přistoupiti mohla.

Protože ale při každém podnikání začátek to nejdůležitější jest, tu u volení báchorek náramně prozřetelnosti zapotřebí jest. Matky i kojné mělyby při tom starostlivější býti, nežli když ruku a něhu k slušným a ozdobným pohybům navádějí.

Mudrc navrhuje největší díl povídek těch, jichž za jeho času užíváno bylo. Mnohé povídky z Homera i Hesioda (2 řeckých básníků) jsou proti všemu dobrému zdání. Příklady k tomu. Povídky z bohoplzí (theogonie) t. jak bohové povstali, nemají božství jinak představovati, leč co bytost naveskrze dobrotivou, a tudy vynechati se musí ty, jenž je opisují co bytosti zlodějně, svéhlavě a nepřátelské.

Také co se reků týká, k nimž vážnost máti máme, nemají se v pohoršlivých postavách, posunech a svárech představovati. K tomu zase uvádí se příklady z nejlepších básníků. Za tou tedy příčinou mají se nepřestupitelní zákonové dáti básníkům a bajkářům jeho státu, a to zvláště proti oné zle zvyklosti básnické, že bohy v tisíceronásobných postavách jako jakési kejklíře představují. Bohové mají se opisovati jakožto bytosti neustále dobrotivé, pravdivé, bez lsti a vád, jenž lidí klamati nemohou, protože toto vše velikého vlivu má na přátelskou svornost ohčanů mezi sebou.

Dále musí býti k vychování vojínů takových řečí a povídek užíváno, jenž je troufanlivými činí, aby pak smrti se nebáli. Vyhostěny tedy jsou všechny povídky o strašných dobrodružstvích pekla, jenž ani o sobě pravdivi nejsou, aniž k povaze se hodí těch, jenž do vojny jíti mají.

Rozličná místa z Homera se vymažou. Též nařikání si a kvílení reků musí pryč, protože mudřec, jakovými tito ochrancové státu býti mají, musí býti mírný ač ne bez citu, nesmí býti bázliv a nerozhodnutý.

Též nesmí býti posměvační a proto místa vynechati se musí, kde bohové a rekové neslušně se smějí.

Za třetí musí ochrancové státu *střídmí*, tedy panující vlády poslušni býti, a zdržovati se vši nemírnosti v jídle, pití a zkrátka ve všech tělesnostech. Taktéž v chování se k jiným; též nesmí neslušně láti. Všecka místa v Homeru se smažou, kde bohové v necudnosti se představují.

Za čtvrté nesmí býti ochrancové porušitelní dary a proto se všecka místa v Homeru haní, kde se bohové obětní neb rekové dary dají porušiti; rovněž i těch výtržností nesmí býti připomínáno, kde rekové na loupež vycházejí.

Napotom okazuje Sokrat, jak při vychovávání budoucích vojínů o lidech mluveno býti má.

Největší díl rečí obyčejných nestojí za nic k. p. že spravedlivost plodí jen neštěstí a trápení, nespravedlivost ale pokud skryta zůstává, že jen k štěstí vede.

Nyní následuje přechod k *způsobu*, jakým se mluvíti má. Sokrat v celém tom díle neuvodí místečka, jehož by

nepoužil k svému cíli. Způsob mluvení jest dvojnásobný: Básníci buď své bohy a reky sami mluví, buď ve jménu jich mluví.

Oba způsobové střídají se často, a z toho povstává způsob třetí *smíšený*. Je-liť ve všech 3 způsobech nápodobují, tedy nápodobiti musí povahu a ráz jich. A z toho tedy vyplývá ten zákon: aby básníci ve svých vzorech ku vychování vojinů nikoli všecko a každé nápodobili, nýbrž jen to, co jim užitečno jest. Neboť člověk nemůže toliké a tak sobě protivné věci nápodobiti, a přece pevný ráz zachovávat, jehož by vojínové budoucí míti měli. Vojínové, jakožto nelíčení a nejbedlivější v skutek-uvádítelé svobody státu, nemají se věcmi obírat, jenž by jim k onomu cíli nesloužily. Nesmějí se *tedy státí kejklíři*. Co koli nápodobí, hleď k jejich ustanovení k. p. slavných mužů srdnatost, mírnost, svatost, svobodomyšlnost a šlechta srdce.

Nyní se udávají všechny věci, jichž nápodobiti nemají, k. p. ženy, křik a kvílení, otroky, kováře, bučící túry atd.

Napotom přichází Sokrat na *melodickou podání* tonu a souzvučnosti, v řečnictví a v básních, mnoho-li od toho vojnům zapotřebí, a jak se podle toho řečníci a básníci spravovati mají.

Z hudebnických tonad č. soustav a způsobů tonů jedná se potud, pokud na citu se zakládají. Plačtivé, zženštilé a sladounké se vypouštějí, a podržují se jen bohatyrské a mírné ohledem na dvojitou povahu vojinů.

Oboje tonady do dur i do mol vyrážejí hlas a řeč a i city šťastných a nešťastných, mudrců a reků nejvíce. (Celá tato Sokratova epizoda o hudbě důležitá jest pro historii starožitné hudby, ano i pro dušezpyt, protože mravnost v člověku vlastní ladič a porodatel celého hudebního výrazu jest.)

Starost vládařů nesmí však pouze týkati se básníků a hudebníků, ale i ostatních umění: *malířství, vyšívání, sošnictví atd.* I zde se mají zlomravy odstraňovati. Špatné obrazy a sochy jsou pro mladé duše to samé, co špatné pastvy pro dobytek. Ze všech jednotlivých zlých věcí se-

bírají a připravují si *jedno* velké zlé. Z ohledu důležité a nebezpečné otázky o lásce mají se jeho vojínové tak chovati, aby jinak nemilovali a nělibali než jako otcové své syny, a nic nežlechetného nemá býti v tom skryto. To odůvodňuje taktó. Duše, v níž všechny krásné a vznešené mravné cnosti v nejkrásnějším souzvuku jsou, jesti nejkrásnější pastva pro duši, která na ni pohlízetí může. Tato láska musí se právě jen ku krásě a vznešenosti ducha nésti. Vojín musí podle ducha moudrosti a Uměn milovati. Pročez všecko nečisté, nezkrotitelné, zvířecké a bezuzdné vyloučiti se musí. Takovýto ochrance státu nesmí žádného milovati, jenž by sám nebyl s těmito všemi krásnými mravy, Uměn č. mús v přirozeném poměru.

Tímto ukončuje Sokrat díl jeden o vychovávání, pod nímž díl Uměn č. músní díl vyrozumívá. (Něco podobného vyrozumívá náš starý Budeč pod názvem: *Vůševé oěštyby.*) Neboť Sokrat tvrdí, že skoumání o krásných uměních s láskou ku krásnému končiti musí.

Na to přichází Sokrat (vlastně Pláto) k druhému oddělu vychování a sice ku *tělocviku* č. gymnastice.

Celé řecké vychovatelství obsaženo bylo v těchto výrazech totiž v *umění Mus* což Musika sloulo *) a v *Gymnastice*.

Vojínové a vládeci v Platonové republice i v tělocviku již od mladosti se vychovávají. S pravidly dietetickými dlouho se neobírá, počítaje je k těm, jež každý již zná, neboť jak mile duše ve všech svých silách dobře jest vzdělána, nezabloudfi prý nikdy ve výstupky smyslné. Na to haní obyčejné životozprávi těčasních gymnastiků, jelikož prý své lidi tuze líné a tupé činí. Jeho vojínové naproti tomu musí jako slídící psi vždy býti svižní, a ostražní, pročez jich zdraví nesmí býti tak outlé, aby i hned při každé

*) Jak vidíme, slovo musika mělo u starých Řeků mnohem širšího významu, nežli u nás, jenž pod tím pouhý zpěv a hudbu vyrozumíváme. Musika bylo umění bohyň nazvaných a těch se počítalo 9 a sice: Uměna dějepisu, uměna zpěvu, uměna divadelní, uměna básnictví, malby, sošnictví atd.

změně života onemocněli. Musíš vedro i zimu, brzo ty brzo jiné potraviny a nápoje snášeti uměti. Proto tedy má Gymnastika, jakožto sestra umění krásných tak jednoduchá býti jako tato sama; nižadné tedy složité pokrmy, ladné chutě, nižadné syrakusské pochoutky a všeličeho chutě.

(Pokračování.)

Rozhodnutí některých úloh z měřictví.

(Pokračování.)

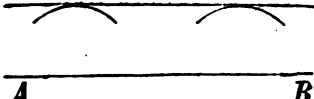
Úloha X.

Táhnouti rovnoběžky na papíře.

1. V libovolné vzdálenosti.

Způsob první. Tento podobá se zcela onomu na poli v libovolné vzdálenosti (viz úlohu VI.). Táhnou se totiž dvě kolmice jakýmkoli způsobem na určenou čáru, které se pak kružidlem stejně odměří. Koneční body odměřených kolmic stanoví poloha rovnoběžky.

Způsob druhý. Místo dvou kolmic táhnou se libovolným ale stejným poloměrem ze dvou bodů určené rovnice

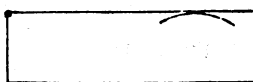
AB tam, kde rovnoběžka jíti má, dvě obloučice. Na tyto přiloží se pak pravítko se strany vypouchlé, a táhne se podlé něj rovná čára, která jest žádaná rovnoběžka k čáře AB.

Táhnutím oných dvou obloučic nestalo se nic jiného, než že i tím dva body v rovnoběžce se stanovily. Tyto dva body jsou stýčné body, jež přiložením pravítka na obloučicích vznikly. Oba stýčníci leží v obloučicích nejvyšš, a jelikož povstaly opsáním dvou oblouků stejnými poloměry, budou ony nejvyšší dva body též v stejné vzdálenosti od čáry AB, právě tak, jako koneční body oných dvou odměřených kolmic.

2. V určené vzdálenosti.

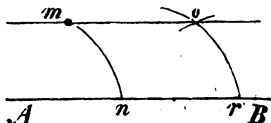
Způsob první. Je-li bod určen, skrze nějž rovnoběžka jíti má, spustí se z onoho bodu kolmice na čáru vytknutou; napotom táhne se v jiném bodu druhá kolmice a udělá se s první stejná, čímž opět dva body v rovnoběžce se určily.

Anebo kolmice první vezme se do kružidla a opíše se jí z jiného bodu čáry vytknuté obloučice, ku kteréžto z

bodu určeného stýčnice se táhne. Stýčnice tato jest rovnoběžka k čáře první.

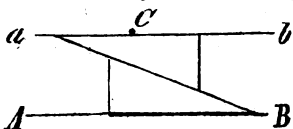
Způsob druhý. Ony dva body v rovnoběžce mohou také stanoviti se taktó: Kružidlo postaví se jednou nohou

do rovnice AB, druhou nohou do určeného bodu n. p. do bodu m , skrze nějž rovnoběžka jíti má.

Tímto poloměrem táhne se z bodu m obloučice mn na rovnici AB. Nyní postaví se kružidlo na jiný bod v rovnici AB, a tím samým poloměrem jako dříve táhne se druhá obloučice or , o něco delší, nežli mn . Napotom vezme se obloučice, aneb vlastně těživice oblouku mn , a přenesse se na obloučici or , tak aby $mn = or$. Průřežní bod o , leží s bodem m v rovnoběžce; nebo i tu jsou body o a m pomocí stejných obloučic stejně vzdáleny od rovnice AB.

Způsob třetí. K táhnutí rovnoběžek poslouží též dva dřevění trojcové úhelcoví č. trojenci. Jeden takovýto

trojtec dřevěný položí se větší odvěsnou na rovnici AB; druhý postaví se na první tak, aby oba trojenci byli přeponicemi k sobě obráceni.

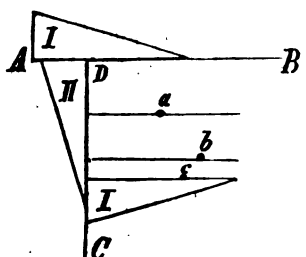
Trojtec druhý postrkuje se nyní tak daleko, až hořejší jeho odvěsnice určeného bodu C se dotýká; podlé odvěсны této táhne se čára, která jest rovnoběžka k čáře AB.

Způsob ten zakládá se na ústroji trojenců samých. Trojenci takoví totiž, jsouce přeponicemi na sebe kladeni,

mají protiležní hrany vždy rovnoběžné; čáry tedy, jež podlé hran oných táhneme, stanou se též rovnoběžnými k čarám protiležním. V trojenci svrchním jest odvěsna přilehající na bod C rovnoběžná k odvěsně přiléhající na čáru AB; následovně budou i čáry podlé nich taženy k sobě rovnoběžné, t. ab $\parallel$ AB.

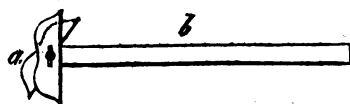
Způsob čtvrtý. Je-li mnoho rovnoběžných čar k rejsování, může se to pomocí dřevěných trojenců též dobře rozhodnouti, a sice takto: Dejme tomu, že k rovnici AB

mají se táhnouti rovnoběžky skrze body a , b , c . K tomu cíli položí se trojenc I na rovnici AB, a pomocí trojence II táhne se na AB kolmá čára DC. Na této zůstane trojenc II nepohnutě ležeti, trojenc I položí se menší odvěsnou na trojenc II, a z bodů a , b , c táhnou se kolmé čáry na DC, které jsou mezi sebou a k rovnici AB rovnoběžné. Nebo, jak známo, nesmí kolmá čára k druhé čáře, na které stojí, ani v pravo ani v levo více aneb méně se klonit; stojí-li více čar na jedné rovnici kolmo, platí to o každé jiné z nich u přirovnání s onou rovnici, na které stojí. Tím tedy kolmice k sobě ani přiblížiti ani od sebe vzdáliti se nemohou, z čehož vyplývá, že všechny od začátku až ku konci v stejné vzdálenosti zůstávají, totiž, že všechny mezi sebou jsou rovnoběžné.

Místo jednoho trojence může se užití obyčejného pravítka.

Způsob pátý. K táhnutí mnoho rovnoběžek slouží též *pravítko dopadné* (Schlaglineal, Reißschiene). Pravítko to

skládá se ze dvou hlavních dílu, z hlavy a a z obyčejného pravítka b . Hlava jest opět na dvě polovičky rozdělena. Na polovičce svrchní jest pravítko b ve zpodu zapuštěno a tvoří s touto polovičkou úplný úhlec. Polo-

vička druhá jest první šroubkem připojena a může dle libosti se zatočiti a šroubkem opět upevniti.

Pravítka toho může se užívati jen při napnutém papíře na prkně rejsovém. Spodní polovička hlavy činí s pravítkem podpatek, jímž na stěnu prkna rejsovního se přiloží. Dle potřeby zařídí se hlava, šroubkem se upevní a všechny čáry, jež podlé tak sestaveného a podpatkem na stěnu prkna položeného pravítka dopadného na papíře napnutém se táhnou, jsou k sobě rovnoběžné.

Důkaz jest ten, že pravítko jednou upevněno a na stěnu prkna přiloženo vždy jeden a tentýž směr podrží, jako kolmé čáry stojící na jedné a té samé rovnici. Jako ony kolmice nikde více aneb méně k sobě se nepřibližují, aniž od sebe více aneb méně se nevzdalují, rovněž takto vzniklé čáry k sobě se chovají.

Mimo to stává ještě více způsobů táhnutí rovnoběžek, které se zakládají na jistých sadách měrických, a o kterých jinde promluvíme. —

(P o k r a č o v á n í.)

Zeměna česká.

(P o k r a č o v á n í.)

Sem náleží především hora Kozákov u Turnova, kde na vrcholu všudy množství bublinaté rozteklé lávy čedičové viděti jest. V prostorách těch nalezá se často olejek (Olivin) a mnohé šipobledové rozmanité sbary. Taktéž památný jest *Sopivec* u Chebu (Stammerbühl), pak Vlčín (Wolfsberg) u Černošína, kde zvláště krásné hlatě pětilupy a jinorazce (na hranách trochu taveného) se nalezájí. Zde všudy horem čedič mění se v lávu. Čedič zde svor prolomil a po vysopnění i naň se rozlil. [V Alveransku a v Nizo-Rýnsku francouském kotliny čediče jsou sice patrnější než-li u nás.]

Dle přípovědi zbývá ještě promluvíti o *zněnci*, který tak často v drásnekovitý tvar (Trachyt) přechází k. p. u Oustí

(Flußig) a také i v čedič sám se tratí. Těsto jest zněncovité a chová v sobě hojnost černých jehliček pětilupových, zvláště pak množství dutinek, jenž rozmanitými bílými křemeny k. p. napuchavci srstítmí natratu rozlupivci atd. naplněny jsou.

Památná jest výška mnohých památnějších chlumů v tomto útvaru.

V čedičové tlupě Loketské nalezá se nejvyšší: Hladká Louka (Glatzwiese) mezi Kynžvartem a Sangerbergem, kde čedič skrz žulu se vzhůru prolámal a prodral do výše 506₁ nad hladinu mořskou. Pak jest Podhora u Habakladrub t. čedič skrze rulu proniklý u výši 415 sáhů; Hledník (Schberg) u Branišova čedič v rule 412¹. Vlčín u Černošína, kde čedič a láva z břidlice a svoru vystupuje, počítá 342¹.

V čedičové tlupě Hromolenské čítá Žitenice (Schüttenitz) jakožto hranice známá mezi opukou a čedičem 109₁ a Česká Lípa, kteráž jest hranicí mezi pískovcem a čedičem 126₁ nad mořem. Vesnice Milešov, která leží na patě Milešovské Hory č. Hromolenu počítá 180¹; za to ale Hromolen ještě o 250 sáhů výše stoupá t. do výše 430 sáhů, pročež ovšem horám vévodí této tlupy čedičové, Hromolen ale nevévodí jiným horám, neboť v prvnt tlupě Hladká Louka má 506₁ a Stožín (feulichte Buchberg) na Jizerské Louce do výše 505¹ a čedič v Sněžné Jámě (Schneeegrube) pod Sněžkou stujeje do výše 768₁, kterýžto čedič tedy bezpochyby nejvyšší jest v celé střední Evropě. Hoblík u Loun má 251¹, Křížová Hora u Žitenic 288¹, Kozlová Hora u České Lípy 303¹, Panská Hora (Herrnsauberg) u Steinschönau 304¹, Vlčí Hora u Steinschönau 325¹, hora zněncová blíž Jiretína (Georgenthal) 396¹. Z roztroušených chlumů čedičných v plase pískovcové a opukové, počítá Kunetická Hora u Pardubic, kde čedič skrze opuku se dere, 156¹ nad mořem; Klepy (Hasenburg) u Libochovic, jenž jest čedič v opuce 208¹, Špičák (Spitzberg) u České Lípy, čedič v žernovu 225¹; Říp u Roudnice 230¹; Bezdězy (Bösig) u Bílé Vody, zněnc to v žernovu 310¹; Růžový chlum u Rožové Vsi (Rosendorf) čedič v žernovu čítá též 310¹; Roll

u Mimoně čedič v žernovu 312₁; Kleis u Haidy; Jedlová Hora.

Památný útvar ladvenský jest *čertová hradba* (Teufelsmauer) na západě u Českého Dubu v hornické hodině 2 a 3. a sice mezi vsí Kotel (Steffel) a vsí Lessel táhne se asi hodinu cesty do délky hradba z čedičových sloupů 2—3 a více sáhů vysokých (Basaltbamm), ačkoli vlastně tato hradba i s některými přestávkami vlastně celé 2 hodiny trvá, neboť pod Světlou a po vrchu Horká zvaném také ač skrytě v lese leží.

Hráz tato vyčuhuje z *pískovce* a sice *náhleji* na dešivém a promývaném západě, kde Němci již bydlejí než na východě, kde české obyvatelstvo dosud se udrželo. Divná to shoda přírody s národností, kterou čertová hradba dělí*). Tloušťka hradby zřídka nad 2 sáhy obnáší. Na zněmělém západu leží vesnice Zábrdy, Vlachova, Dolanky, Dehtaro a Lessel; na východu zase vsi Zmrzel a Budíkov. Po obou stranách zároveň s hradbou běží pahrbky dílem již zakrouhlené dílem holé, dílem hvozdnaté (lesem pokryté). U Zábrd slove jeden hvozď Rajlík, Vláděj, Kytol. Aby spojení mezi vesnicemi Zábrdy a Zmrzlém se zavedlo, byla hradba u Zmrzle prolámána a průlom slove *bránou Dáblové hradby* (Thor der Teufelsmauer). Zdejší čedič v celku má lom a štěrbivost klínato-tyčkovitou a přechází v sloupovitou (u Zmrzelské brány), jenž z čedenu se skládá. Hranoly jsou 5—6boké, kladivem naražené hranoly rozpadají se v desky 1—2° tlusté. Sloupy zapadají k 10 hod. a kloní 34—54 úhlem.

(Pokračování.)

*) Básnictví lidu českého zajisté tento výjev přírody zdarilou bříží provází.

Redaktorové: Jos. Řehák a Frant. Tesař.

Vydavatel a nakladatel: Porada Učitelská v Budči Pražské.

Tisk Bedřicha Rohlička, dítěte vd. Táborové.

POSEL Z BUDČE.

Časopis pro učitele, vychovavatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvrtěk u Fr. Hivnáče na Pří-
kopech číslem 858—II. Předplácí se na čtort léta 45 kr., na půl léta
1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl.
50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.

Plato o vychovatelství.

(Pokračování.)

Dále praví, že to patrným jesti důkazem ohavnosti
mravů a vychování v státu, když i ti, jenž za to platiti
mají, ještě lékařů a soudců potřebují. Neboť

1. jen ti užívají cizé přitažené spravedlnosti, jenž sady
práva a bezprávi sami ze sebe nečerpají.

2. Lenivost a prostopášný život dělají, že lékařů po-
třebí jest, poněvadž tělo jak kalužiny, rozličnými moky a
větry se naplňují, pročež synové Aeskulapovi (t. lékaři)
vynaleztí museli posměšná jména větrů a katarhů. Sokrat
jde napotom nazpět k původní jednoduchosti starého lékař-
ství a okazuje, že o takovýchcto nemocech prvé nic zná-
mého nebylo. On sám jest tak veliký nepřítel methodické
diacety, že tvrdí, že sám Aesculap, nikoli z nevědomosti,
nýbrž z moudrosti žáky své v tomto umění nevyučoval.

Na to okazuje, v kterémto smyslu slovo *soudce* se
bere, a kreslí pak pravý charakter rozšafného a moudrého
soudce, jenž všecko krásné a vzncšené v sobě míti má a
pohřešky zkušeností svou na jiných poznávati musí.

Vojínové ale sami nepotřebují cizé spravedlnosti, po-
něvadž študii mus sami již moudří a mírní jsou.

Pojednání o gymnastice tím se končí, že Sokrat od-
pírá tomu všeobecnému tvrdění, jakoby gymnastika tím

byla tělu, čím krásná umění jsou duši. Oboje má prý býti pro duši a *gymnastice nemá se jinak učiti leč ohledem na duši*. Jedno bez druhého dělá prý duši surovou a divokou, aneb outlou a zženštilou. Výborně se zde okazuje, jak oboje na se působí, a jak daleko se v obou jíti má při učení. Taktéž jedná se o škodách vyplývajících z toho, jestliže jednomu bez druhého se cvičí a učí. Gymnastika jest bez síly, sluchu a zraku pro vznešenost, krásu a šlechtu krásných umění, poněvadž smyslové jeho vnitřní ani probuzení ani živení ani očistění nejsou. Bůh nejmilostivější dal prý člověku k tomu cíli oboje umění: *umění mus a umění těla*, aby spojil srdnatost a rekovnost s moudrostí, mírností a sebe zapíráním.

To byl základní rys vychovatelství.

Nyní obracuje se skoumání na *vládnoucí moc*, aby se vyjednálo, kteří lidé za vládaře státu bráni býti mají.

1. *Starší* musí vládnouti, mladší poslouchati.
2. Mezi staršími zase přednost mají nejmoudřejší, nejšlechetnější a nejlepší znatelé toho, jak se nad lidmi vládnouti má, jako onen právě rolník za nejlepšího platí, který tomu vzdělávání rolí nejlépe rozumí.
3. Vládaři musí blaho obecné nade všechno vyhledávati.
4. Nyní starají se vládaři nejvíce o to, co jen jim se líbí.
5. Miluje se a dělá se to nejvíce velmi horlivě, o čemž se zdá, že nám samým nejvíce užitku přinese.

Na to se opisuje život takového vládaře.

Vládařové mají po svůj celý život věrni zůstati nejá vznešenějším zásadám, jimž se byli hned z mládi naučili, nemají se ani dáti nutiti ani lákadly dáti zaváděti, aby snad opak činili, na blaho státu nepomníce. Pokud se to stává a čím oboje se vysvětluje a na vládaře obrací. Za tou příčinou musí se budoucí vládařové od mládi již ostaviti a vystaviti největším zkouškám. Kdokoli běh ten zkoušek čistě a vznešeně odbyde, nechť se stane vládařem a ochráncem státu.

Za to ale také nechť se jim největší odměny, památníky slávy a vděčnosti udělují. Toto a zvláště rozdíl šle-

chetnějších a nešlechternějších charakterů vysvětluje jinotajitelnou báchorkou o zlatých, stříbrných a meděných duších. Lidé nemají býti rozeznáváni a ustanovováni podle stavu otců, nýbrž podle své přirozené povahy; protože tato za orakul sloužiti musí, k němuž člověk toliko bohem samým ustanoven býti může. Narodí-li se dítě se zlatou duší, nechť již náleží sedláku aneb komukoli; tedy náleží mezi budoucí panovnický; a naopak měděná duše narozena u panovníka, nechť bez milosrdenství se počítá mezi řemeslníky. To jest zákonem přírody a jedinou podporou, na níž trvalé blaho státu osnovati se dá.

Na to nechává Plato své vojíny do pole táhnouti. Tito musí ode všech odděleni takové místo voliti, kdeby nejen vnitřním nepokojům státu ale i návalům nepřítelů odolávali. Jejich stány jsou jednoduché. Jejich vychováním a zvláštním způsobem života předejde se tomu, že ani mezi sebou se nchaštějí, ani na občany jako vlci nepadají. Život jejich zevrubněji se popisuje. Nemají nižádného majetku, nýbrž dostávají své potřeby na útraty státu, žijí jako bratři mezi sebou, zlata se ani neteknou, poněvadž zlato jejich duše tímto vezdejší zlatem opomítati učí. Na to učí jak mnoho zlého z vezdejšího materialního zlata vyplývá.

Čtvrtá kniha začíná s námitkou Adimantovou, že t. Sokrat svým vojínům právě nic výborného a šťastného nepodává; nic že zde není slyšeti o nádherných domech, nic o skvostném náradí, nic o zlatě a stříbře.

Sokrat naproti tomu tvrdí, že při tom při všem předce vojínové při tomto svém živobytí nejšťastnější lidé jsou, protože nejprůměřenější svému ustanovení život vedou. Nežijí pro sebe, ale pro stát, a nesmí prý se hleděti, aby jednotlivec šťastným byl, ale celek státu. Toto žádá pravá a krásná rozměrnost. Neboť jinak by se také žádati mohlo, aby oko co nejkrásnější díl nachez malovalo, a sedlák talarem se pokrýval neb ozdobil.

Naopak musí celý stát, když náležitě vzrostnul, moudrou vládou tak veden býti, aby každý zvláštní druh občanů v té míře podílu bral na všeobecné blaženosti, jak to po-

vaha jeho stavu sebou nese. Zvláště musí se k tomu hleděti, aby se bohatství zde a tam tuze nehromadilo, a jiným stranám zase scházelo. Zbohatlý hrncíř nebude více chtítí dále hrnce dělati, a je-li tuze chudý, nebude mítí nástrojů, aby je dělati mohl.

Na to namítá Adimant z novu, že t. nebude moci stát vojnu vésti, nemá-li svého veřejného pokladu? Odpověď jest, že to u velkého státu velmi snadná jest věc, jelikož tento obyčejně z dvou dílů se skládá, z bohatých a chudých. Bohatí nemohou státu oddolati, protože jsou tuze tlustí a neohrabani, chudí pak proto ne, protože se dají dary získati a ponecháním vojenského plenu.

Dělá se opět nová námitka, která rovněž se zodpovídá. Vládařové mají stát jen tak daleko nechati růsti, dokud sám sobě nepřekáží, aby jedním zůstal státem. Nesmí tedy stát býti malý, ani tuze velký, nýbrž sám na sobě dosti mítí má. Vládařové státu musejí k tomu přiblížeti, aby cvičení tělesné a umění Mús tak podrženy byly, jak na začátku přijaty byly, protože novotářství a nepořádky v tomto ohledu i celý stát převrátiti mohou. Jestliže stát již jednou do dobrých kolejí přišel, tu i vmocňování-se jeho má dobrého prospěchu, jako začatý měřický obrazec: kružice (Circules). Dobré vychovávání dává dobrou mládež; dobré přírody ještě lepší děti. Jestliže začátek a konec vychování šlechtnými snahami a pracemi učiněn jest, tu následkové jsou výborní, sáhají až do nejmenšin, tak že zapotřebí není, vydávati nařízení o maličkostech, jakož jsou udalosti na trhu, osobní urážky a to proto, že stát již dokonale mravné občany má, co zatím stát, jenž těmito věcmi obíráti se musí, nemocnému se podobá, jenž svému zdraví samými dietetickými pravidly pomáhati chce, a předce nemocí svou až do hrobu táhati se musí. Na ten samý způsob dělají to tacito dobromyslní vládaři, neboť poráde opravují a opravují, chtějí to vzdy lépe učiniti, co zatím hydře jen jednu hlavu ufali, místo níž 10 jiných vyrůstá. V dobrých státech takovýchto nařízení zapotřebí není, v zkažených pak nemají nižádného užitku.

Zákony o náboženských a vůbec bohoslužebných věcech, poněvadž předmětu nejvelebnějšího a nejdůležitějšího se týkají, neostavuje Sokrat zákonodárcům, nýbrž *jedině hlasu božímu*, protože Bůh jedině k tomu přirozené právo má.

Po vybudování tohoto státu a po ukončení zákonodárství žádá Sokrat Adimanta a Polemarcha, aby se ohledli, kdeby nyní v tomto státu ještě stávalo spravedlnosti neb nespravedlnosti, a kteráby z nich ještě přednost míti zasluhovala. Adimant a Polemarch ale toho od sebe odvracující žádají to samé od Sokrata, který praví, že tento punkt na ten způsob nalezen býti může, jestliže z toho, co v něm patrně svítí t. moudrost, udatnost a mírnost, ono neznámé č. dosud nenalezené vyhledáme*). Že však náš stát jest praví Sokrat,

1. *moudrý* za příčinou svých prozřetelných úmyslů. (Tito úmyslové ale netýkají se umění ve dříví neb v kovu, též nikoli orby, nýbrž moudrosti těch, jenž celý stát opravují; jejichž tedy počet jest nejmenší, pročez stát jmeno moudrého státu nese od nejmenšího ale i nejšlechetnějšího dílu svých občanů.)

2. *udatný* jest stát za příčinou svých vojinů č. ochranních služebníků. (Tato udatnost, od níž celý stát své jmeno nese, záleží zvláště v tom, že občané od mládí již i v největších nebezpečnostech podržuje své nabyté dojmy a city v tom, čeho se báti neb nebáti mají. To vysvětluje Sokrat obrazem barvené vlny, která bylali od přírody hned nejbělejší, a pak zbarvena, barvu tuto až do nejmenšího kouštlínku podržuje. Taktéž musí míti ochrancové státu nejlepší a nejšlechetnější povahy, musí gymnastickým a múním vzděláním nejlepší důrazy od mravné barvy v sebe přijati, aby pak i v nejsilnějších zkouškách věrni zůstali zásadám svým.)

3. *mírný* jest tento stát, protože v sobě nejkrásnější

*) To se potahuje na trojčlenku v počtářství, neboť Plato psával na dveře své školy: „*Ουδεις αμαθι της εισελθαι*.“ Nizádný bez mathematického znání nevstupuj.

souhlas všech svých vyšších i nižších poměrů chová. (V státu tom vládne šlechetnější díl, protože rozličné smyslnosti, smutky a choutky místa míti nemohou. Mírnost zde panuje nejen v lepším díle občanstva ale i ve všech dílech i nejmenších, a proto i tento celek v trvalém souhlasu a pořádku se udržuje).

4. *spravedlivý* že tento stát spolu jest, nalezne se konečně v tom, že každý jednotlivý občan poukázanou jemu práci vykonává, že každý ve své míře uskromnití se ví, dítě jako matka, sluha jako pán, umělec jako vladař. Každý jen své povinnosti vykonává, aniž tím v práva a užitky jiného sahá. Jestliže však tento pořádek mnoho pracností a žadoněním rozličným se ruší a zmate, stát trpí a zasluhuje pro mnoho tudy vznikající nespravedlivosti a ubližování jiným jmeno *státu nespravedlivého*.

Celé skoumaní o státu směřovalo k tomu, aby se okázalo, co spravedlivé a nespravedlivé jest.

Nyní ale Sokrat tento obraz státu t. jeho 3 dílů vladařů, vojínů a umělců obrací *na duši člověka* jednotlivého, a okazuje světle, že mravní soustava jednotlivého člověka celému státnímu tělesu se podobá, byť se za příklad vzal člověk *spravedlivý* neb *nespravedlivý*. Sokrat praví, že všechny mravy z těchže samých základních popudů jednotlivého člověka přicházeti musí, jako v státu celém, protože onino *mracové z člověka jednotlivého do státu přejíti a přecházeti musí*. I začíná tedy Sokrat prohledávati všechny základní popudy a síly duše, a okazuje, že zvláště tři mocnosti duše 1. *rozum*, 2. *srdatost*, a 3. *snaživost* s třemi díly mravního těla státu v náležitém směru státi musí, a sice rozum s dílem *vladařským*, srdatost s dílem vojenským a *snaživost* s dílem uměleckým č. řemeslním.

První musí jedině poroučeti a vládnouti, druhý musí jedině míti se k vyplňování rozkazů dílu prvního, a třetí musí na veskrze poslouchati.

Udatnost musí za předmět míti nejšlechetnější účel, aby se pak užítí dal k nejtěžším úlohám duše. Jednotlivý člověk nestává se tedy *spravedlivým*, *udatným* a *mírným* leč

tím, čím se to daří u celého státu, tedy pomocí těchže samých základních mocí duše.

Jakož spravedlivost duše se zakládá ve vnitřní souhlasnosti sil, tak i nespravedlivost, jsou-li onyno mocnosti mezi sebou v rozbroji, když se n. př. snaživá zistnost nezkratitelná proti rozumu zpouzí a jej pod jarmo ohavné uvádí.

(Pokračování.)

Potřebnost průmyslních a řemeslnických škol *).

Veliký čas rodí veliké myšlenky a veliké myšlenky vedou k slavným činům. Činy ale jen tenkrát pravou velikostí vynikají, když jich následkem veliká změna, prospěch lidstva vyměňující do života vstoupí. Takový prospěch sestává v pokroku, jenž vede k uvědomění a poznání věci pro život pospolitý potřebných. Jestli ale život pokolení lidského velmi pestrý; zakotven v mnohonásobném povolání jednotlivců, kteří vzájemně k velikému cíli — totiž k blahu člověčenstva pracují. K tomu cíli směřují rozličné síly, síly duševní a tělesné, které ve svém spojení pravou činnost člověka zobrazují.

Činnost člověka jeví se rozličným způsobem; jedni věnují život hlubokému bádání, druzí obracují zřetel na lidskou společnost, by na základech práva a zákonů spočívala, ti se zanášejí vychováním, oni si libují v průmyslu a umění, jedna část obírá se orbou a hospodářstvím a konečně jiná, a sice nejznačnější část lidské společnosti oddala se řemeslu, totiž onomu zaměstnání, jímž výrobky přírody dle jistých mechanických pravidel, buďto za mzdu aneb na prodej k všelijakým předmětům, jenž jsou k ukojení potřeb vezdejších, k pohodlnému a dobrému životu potřebny, se zhotovují a předělávají. Častokrát znamená ale slovo řemeslo vzájemné spojení řemeslníků jak říkáme k. př. krej-

*) Článek tento vyňatý z Moravských národních novin pro jeho důležitost a včasnost tuto klademe. Red.

čovské, zámečnické řemeslo atd. řemeslníci k tomuto řemeslu náležející.

V nejstarších časech nebylo řemesel a řemeslníků, nýbrž každý, jenž něco potřeboval, sám si to zhotovil; později byly takové a podobné práce ženám a sluhám přenechány.

Když člověčenstvo k vyššímu vzdělání pokročilo, utvořila se řemesla, která ve 12. století, když města byla založena a se rozmnožila, v cechy oddělena byla. Ohledem na cechy byla řemesla na cechovní a necechovní rozdělena, a konečně na uzavřená, jenž žádného cizího k jistému řemeslu nepřipustili. Cechovní zřízení, o jehožto užítku a vadách jindy promluvíme, udrželo se až na naši dobu, a z toho stanovíště chceme teď o tomto důležitém zdroji výživy lidstva promluvit.

Není zapotřebí, abysme zde našim čtenářům připomněli, jak hluboce řemesla za našich časů klesla, a jak často řemeslník namáhati se a zápasiti musí, by v potu tváří dosti těžce tolik vydělal, aby sebe a rodinu svou před hladem a bidou ochránil. Příčiny tohoto všeobecného klesání řemesel jsou dílem zevní, dílem vnitřní; ony hledati musíme v zevnitřním působení rozličných vplyvů na řemesla, tyto v řemeslech a řemeslnících samých.

Minouce příčiny zevní, totiž drahotu, války, záplavy a jiné nehody, obrátíme se pouze k příčinám vnitřním, vytknouce především neduhy, které se řemeslníky samými do stavu řemeslnického vkradly.

Pravda jest, že v staré době, hlasu svého svobodně pozvednouti, zakázáno bylo, žádati opravy v leckterém odvětví společenského života. Ale řemeslník, jádro občanstva, mohl se přece výše vynésti, než jak se to až posud stalo. Větší část řemesel měla svoje zřízení — zřízení cechovní.

Ale bohužel právě cechovní zřízení stalo se zkázou řemesel a řemeslníků, poněvadž nemělo základy své v duchu ve vyšším vzdělání jednotlivých údů, nýbrž pouze na sprostý hmot poutáno bylo. Co se medle dělo a děje ještě v

cechách pro vzdělání učedníků a tovaryšů, pro ušlechtnění mistrů a zvelebení řemesel vůbec ?

Podává se v nich tolik, aby učedník řemeslo nepovažoval za robotu, aby se tovaryš den ode dne zdokonaľoval, mistr rozsáhlejších vědomostí nabyt a aby řemesla takřka vznešeností umění ozářena byla? Podívejme se trochu do tohto cechovního řízení! Učedník se přijme na učení; než se přijme, musí být ohlášen u cechu, a když dostává za vyučenou, sejdou se údové cechů — a nový tovaryš bývá zasnouben se svým povoláním — pitím a jídlem. Tovaryš se chce státi mistrem — obdržení mistrovství slaví se zase — pitím a jídlem. Když se k ročnímu skládání oučtů údové cechů sejdou, když slavnost nějakou odbyvají — započínají a skončují těžké práce — pitím a jídlem. A tak zaujímá pití a jídlo v cechovním zřízení první místo.

Jsouť s cechovním zřízením též spojeny dobročinné ústavy, jako: starání se o vdovy chudých mistrů, zaopatření nemocných a vandrovních atd. Ale ruku na srdce, kdyby sme chtěli vše podrobně rozbírat, zabořelo by nás to v nejhlubší duši, poněvadž vidíme v tom ohledu často velikou nedbalost a netečnost, malátnost a nevšímavost. A takovým zřízením mají se řemesla povznést?

Ale skoumejme dále! Jak to stojí se řemeslníky samými? Přicházíme nyní na nejdůležitější stránku naší řeči. Co se děje pro učedníka a tovaryše a též i pro mistry?

Do očí si hledme, pravdu sobě mluvmé! Učedník jde na učení obyčejně v nejoutlejším věku. Jak dlouho mohl chodit do školy a vůbec čemu se naučil ve škole! Mistr, jenž ho přijme do učení, nepřijmul ho proto, aby se dále učil předmětům školním, nýbrž on ho potřebuje k práci.

Učedník — mučedník, staré přísloví.

Namítne mně někdo, že jsou k dalšímu vzdělání učedníka opakovací hodiny určeny. Ale opakovací hodiny zhorší spíše, co by měly prospívat. O tom nás přesvědčuje skutečnost. Jen se podívejme do opakovacích hodin, a my se zhrozíme, vidouce před sebou nevázanou, rozpustilou čc-ládku, tropící šelmovství, kterouž ani metla, ani rákoska, ani

hůl zkrotit nemůže! A tím má být o vzdělání postaráno? Mnozí učitelové jsou rádi, když se těch chlapců zprostí a tím hyne mravnost a všelikeré cnosti občanské. Z takového učedníka stane se tovaryš, z tovaryše mistr, mistr vstoupí do společenského života a tím se zmahá nevzdělanost, surovost a tupost. Eihle tu máme ty následky!

A předce mohou být odstraněny, a dají se odstranit všechny tyto neřesti a néduhy způsobem vznešeným, při tom ale jednoduchým, který se dá lehkým způsobem uskutečnit.

Jakým!? — zní zevšad otázka, na kterouž odpovídáme: „založením a zřízením škol řemeslnických na základech práv občanských, požadavek času a nutnosti potřeb ve-zdejších.“

A jak mají být zřízeny takovéto školy? Nahledněme do stavu řemeslnického a máme otázku rozluštěnou. Stačí snad pouze to k pořádnému řemeslníku, co se učedník jenom při řemesle naučí? Nikoli! více se požaduje. Škola řemeslnická musí též na ducha působit. V takové škole musí se především učit zeměpisu, aby scznal řemeslník dříve zem z. popsání, než se do ní odebere, pak „všeobecným nástinům strojnictví čili mechaniky, lučby č. chemie, prvotninám počtářství, způsobům počítání a měření v rozličných zemích v oběhu jsoucím“ a hlavně kreslení, základu to každého řemesla. Náboženství, dějepis a mluvnice budou též přednášeny a pak se podíváme na našeho řemeslníka, opatřeného vědami a naučivšího se prakticky řemeslu, pak se podíváme v krátkém čase na rozkvět našich řemesl, a uvidíme, jak tím bude poslouženo lidské společnosti, sprostěné hlodajícího červa na její mravnosti a vznešenosti.

„Ale jakými prostředky dají se zříditi takové školy“ — slyšíme otázky ze všech stran. Na to odpovídáme stručně: „Dilem z vlastních příspěvků, dilem podporováním odjinud. Cechové mají své kasy. Peníze, které se dávají při udělování tovaryšství a mistrovství na jídlo a pití, nech se obrátí k základnímu kapitálu, určenému pro zřízení školy

řemeslnické. Mimo to nech každý mistr skládá měsíčné příspěvky, aspoň 3 kr. stř., každý tovaryš 2 kr. stř. — to není mnoho a každý to rád učiní. Dejme tomu, že je v Brně 300 mistrů a 1000 tovaryšů [bude jich více], dostaneme hned v prvním roce značnou summu k základnímu kapitálu. Mimo to může se učinit sbírka a jsme ubezpečeni, že se vyskytne dosti dobrodinců, kteří takové blahodatiné podniknutí dojista podporovati budou. K tomu je mnoho zámožných řemeslníků; ti se mohou spojit, zhotovit mnoho výrobků, je veřejně do výstavy dát; každý, kdo se bude chtít na ně podívat, musí složit nějaké vstupné — a hned máme zase peníze. Pak se mohou výrobky k účelu založení školy prodat — zase peníze — a každý takové věci rád koupí; neb při tom je i ta výhoda, že se každý vynasnaží, aby dobrou a pěknou práci do výstavy dal, tím vznikne mezi řemeslníky jakási hrdość a šlechet v zápas — a dobré věci je tím se dvou stran pomozeno. Slovem, šlo by to, jen kdyby se s rázností, odhodlaností, dobrou vůlí a chutí k vychovávání přikročilo; nesnáze by se překonaly a sotva by rok uplynul, byla by škola řemeslnická zřízena svědčící o pilnosti, vytrvalosti, dobrém vkusu a šlechetnosti občanů, pro dobrou a užitečnou věc zaujatých *).

Zeměna česká.

(Pokračování.)

Přišlaby nyní řada na Linveské útvary, a však u nás nic toho druhu se nenalezá leč v křehoti Třiblické a Podsedlické jisté hnědélovité malinké zkameněliny, jenž se vypírají s granaty a rohulka (*cerithium*), věžulka (*Turritelle*), dončilka malá a *Turbinollia parvula* slovou. Buď vody z ciziny Liasové je přinesly se vším i s granaty, buď čedičové

*) V Brně se zřizuje politechnický ústav; ostatně doufám, že přístří zemský sněm na tento důležitý předmět obzvláště zřetel svůj obrátí, usilujíc o to, aby takové řemeslnické školy aspoň v každém větším městě založeny byly.

derouce se ven skrze dolejší vrstvy, přinesly je sebou na povrch.

Z Keuperu i lasturovápna (Muschelkalf) též ničeho nemáme, ačkoli ve vůkolí čedičových chlumů u Doubic, (Massendorf) nakloněná ložiska vápna šedého zde a tam šedě neb zeleně blamatého viděli jest, které čedičové těsto sebou na vrch země přivedlo, což na zrcadlitých od tření černolesklých plochách snadno pozorovati lze. U Doubic vápno ono pokryto jest žernovem.

Tak z petroslínu, z kamenosolních útvarů, ze sadra, dolomce, cechovce ničeho posud se nenalezlo v oněch neckách a vrtání zemovrtém po soli kuchyňské nevedlo k mnohým zkušenostem.

Jesepen.

(Rothe Sandstein-Formation.)

Článekové tohoto útvaru jsou, jdeme-li od mladších k starším jisp č. Porphyry, pak jesep a jeho podřízená ložiska, vápence, kamenného uhlí atd. ač vlastně vysvětlení žádá, předeslati jesep a pak teprv nech následuje jisp atd.

Jesep sám v sobě jest vlastně více neb méně hrubozrný písek s tím rozdílem od pískovce (žernov) znaným, že tmel č. těsto jest hlinato-krevelité t. červené, rudkové, od železitky, která ale jsou někdy železatkou prostoupeny, což blamy v kamenu dělá zelenavé.

Hlavní ložiska jesepu vidíme 1. v Bydžovsku a Královčhradecku, kde na oupatí Ještěru u Rašna, Záska, na oupatí Jizerských hor u Friebssteinu, Bozkova, Grunthal, a na noze hor Krkonošských u Nizo-Štěpanic, Vrchlábí, Středo-Langenu, Lauterwasser, Freiheit, Šaclíře a dále do Slezka, na svoru a břidlici leží a jižně žernovem obmezen jest, u Liběnova, Hrubé Skály, Kozakova, Libuni, Železnice, Radími, Chotče, Bělohradu, Bělotřemošně *).

*) U Vrchlábí jest skoro nejvyšší rovina plasy jesepové, u Svobody (Freiheit) ale čítá 2481; u Černého Kostelce již jen 2171 a nejhlubší punkt jsou Semile na Jizeře. Jisp (Thouroporphyr) tohoto útvaru dosahuje mnohem vyšší roviny.

Jestli to zde zvláště drobnozrný, červený, též zelenavý pískovec (Arkose) u Brané, Příkry, Lomnice. Též se nalezá zvláštní *jeseponý slepenec* (Psefit) s velkými křemelami, škajkami atd. k. př. u Záska, Semil na Svarovu, u Nedvěs, Boskova atd.

Chová pak jesepon zvláštní v sobě ložiska lupku, jenž okazuje na uhlí, a chová v skutku nejen otisky kapradin, ale i pleciny uhelné k. p. u Šaclíře, Nedvěsů a Čikvasy.

To samé vidíme dále kolem Náchoda, Kostelce, Hronova, u Slárkova.

Také slabá ložiska vápence však bez zkamenělin nalezáj se u Pecky, pod Kozakovem u Taborit, kdež se i tento kámen lámá a po vybrání ložiska takového, zase jiné hledá.

Z otisků rošlinných zná se

plavunil vidláčkovitý (*Lycopodites selagionides*)
 šupinostrom zubatý (*Lepidodendron punctatum*)
 žilnokaprad obrovská (*Neuropteris gigantea*)
 hřebenokaprad krásná (*Pecopteris elegans*)
 hřebenokaprad vstřihána (*Pecopteris incisa*)
 pištelodrv mulitankovitý (*Syringodendron organum*) a
 Bruckmanka tenkolistá (*Bruckmannia tenifolia*).

(P o k r a č o v á n í.)

Prání příteli ve snu.

Usnův snil jsem. Přítel mladý, kterého jsem dávno již neviděl, vyhledal mne v háji, v kterém jsem se sám a sám po zeleném procházel mechu. Ruku v ruce, kráčeli jsme vzhůru, kráčeli jsme dolů, po stezičkách hezounkých, až jsme se octli na rozcestí, u prostřed jarého osení. Tu se k nám přidružilo více mladíků, soudruhové jeho. On mi ruku tiskna řekl: Nevíš že můj dnes svátek? Slova ta povznesla srdce me k přání, které jsem i v skutku zaznamenal, jak mile mi s Bohem dal. Znělof takto:

Jest tvůj svátek přítelinku?
 Nu tak poslyš přání mé:
 Předně sobě zvolíš život,
 Ježby prospěl vlasti tvé.
 Za druhé ti přeji stálost,
 Bys co počneš dokonal.
 V lásce k Bohu, vlasti, králi
 K přátelům svým setrval.
 Za třetí bys místo krásné
 V české vlasti obýval,
 A tak všemi blaženostmi
 V životě tom oplýval.

Št. K.

Reišla

čili

Věnceslava Kokořinského není více!

Krátká byla pouť života Tvého, mladíku nadějný! a však příkladná i následování hodna. Škoda Tě, žes tak záhy opustil nás! Jako študujícího na školách Pražských Tě seznáv, pravdivé chci o Tobě příteli drahý vydati svědectví. Tys to byl, který nejvřelejšího z nás bral podílu na zdaru a pokroku vlasti naší, jsa věrným i vděčným synem jejím, jakož i ctitelem nejvroucnějším; Tys to byl, který se radoval nad blahem jejím a truchlil, kdykoliv některou podporu svou ztratila na věky. Hodný žáku učitele svého Vlašáka! Rozenče chudý *) města Ludmilina! Ty jsi hoden pře-

*) Byl on syn chudého obuvníka z Mělníka. Zvláštními vlohami obdařen již co 18letý do našich časopisů články podával. Tak k. p.: Ve Květech, ve Věce mnohý pěkný obrázek ze života našeho obsažen jesti. S zvláštní satyrou jest psán spisek posvícení ve škole. Poutník chová od něho též cestopis od Labe ke Mži a j. v. Na ústavě filosofickém měl největší zásluhu o vedení psaného časopisu pod názvem „Poupě“, ježto redaktorem byl Vojtěch, syn Jana Svobody, kteréhožto

bývání věčného v středu oslavenců našich v Olimpě; neboť jsem Tě viděl obcovati s nimi s těmi muži učenými, již zde na zemi, s koriféi znamenitými i vlasti naší obhájci statnými; i byl bys dosáhl výše jejich jsa déle na světě živ. Způsob života Tvého vždy poctivý a šlechetný, skromnost Tyá nelíčená, jednání Tvé neohrožené. Tys uměl rozpálit k lásce vlasti písmem i slovem, vědels i uměls trefně pokárat netečnika. Ironie Tvá, mnohdy perná, nejednoho pobloudilce obrátila na cestu pravou, po které jsi Ty s mnohými soudruhy svými k cíli tak krásnému, jako jest *zdar vlasti* bez unavení kráčel, až jsi dokráčel. Pokoj Ti!

Že jsi umřít mohl, kdožby pochyboval?
 Že jsi umřít musel, kdožby nelitoval?
 Lituji Tě velmi jūne vlasti drahý,
 Líto mi Tvé vůle i Tvé marné snahy.
 Kam jste se jen děli, jeho krásní snové?
 Kam ach kam jste prchli mládí pěkní dnové?
 Pryč je slíčnost tváře, zvadnul vlasti kvítek,
 Zhasla oka záře, zničen rodný štípek!
 Aj proč že nám Tebe, jūne drahý jūne
 Pryč odňalo nebe, vlast kdy těžce stūně?
 Tak to vůle Boží od pravěkūv byla,
 Aby na zmar přišla ducha Tvého síla?
 Že pak nemám moci, moci z pána Boha,
 Oč že by Tvá opět z hrobu vstala noha!
 Ta by Tě pak vedla k cíli posvátnému,
 Ku spáse národa, k oslavení Tvému.

Školku Raišl výborně při vyučování dítek rodin Pražských potřebovati znal. Síly tyto, které by se časem zajisté ku prospěchu vlasti byly ustálily, (neboť byl teprv 24 let stár při skonání svém), vykouzlil a vyvinul učitel Vlasák na Mělnice, známý co spisovatel biblioteky mládeže, do které i náš Kokořinský (od hradu Kokořína) básně a příklady psával. Životopis muže tohoto jednou sepsati a tiskem vydati, sliboval vědčny žák, jehožto neunavenou péčí i snahou bylo, knihy české všemožně rozšiřovati a průchodu nejsnadnějšího literatuře naší české u poněmčilých druhů svých připravovati. Z krátka: On byl apoštol v pravém duchu národním. Přešel v život jiný dne 8. Září 1848.

Že však moci nemám, vínek Ti jen pletu
Z červeňoučkých růží — z lipového květu.

Št. K.

Školní zprávy.

Ministerstvo rozkázalo, že nařízení, jenž chlapcům a děvčatům až do 15. roku ukládá za povinnost, navštěvovati opakovací hodiny, na učedlníky se nevztahuje, a že tito bez ohledu na stáří po celý čas učení hodiny opakovací navštěvovati musejí, a jen tenkrát za tovaryše povýšení býti mohou, vykážou-li se řádným vysvědčením. —

Vyjmuti jsou jen hoši, jenž všechny 4 třídy hlavní školy s prospěchem slyšeli, jedno řemeslo již se naučili aneb obchodní školu ve Vídni navštěvují. —

Ministerium vyučování povolilo, aby předměty 3. hlavní třídy se přednášely i na privátních ženských vyučovacích ústavech. — Ústavy tyto jsou zplnomocněny pro tuto třídu vydávati i platná vysvědčení, zachovají-li se jen při tom potřebné formálnosti, a mají-li učitelkyně právo vyučovati.

Ministerstvo osvěty ustanovilo, aby učitelé i podučitelé, kteří jen vysvědčení způsobilosti pro triviální školy mají a chtějí dostati vysvědčení způsobilosti k vyučování na hlavních školách aneb na školách národních záležejících ze 3 tříd, cestou konsistoře u c. k. náměstnictví o povolení podrobiti se zkoušce, žádali. Při tom musejí se vykázati služebným vysvědčením a vysvědčeními z obou roků čtvrté třídy a neb z tříd gymnasiálních. — Dostane-li čekánek dovolení, ustanoví vrchní školdozorství den zkoušky. —

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk Bedřicha Rohlíčka, dříve vd. Táborové.

POSEL Z BUDČE.

Časopis pro učitele, vychovavatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtortek u Fr. Řivnáče na Pří-
kopeck číslém 858—II. Předplácí se na čtort léta 45 kr., na půl léta
1 sl. 30 kr., na celý rok 3 sl. Po počítě se předplácí pololetně 1 sl.
50 kr., s obálkou 2 sl. 14 kr., celor. 3 sl. 40 kr., s obálkou 4 sl. 28 kr.

Plato o vychovatelství.

(Pokračování.)

Když takto vše pojednáno bylo, ptá se Sokrat, zdaliby nyní vyskoumati neměli, který to druh by zasluhoval pravé přednosti. Na to odpovídá Glaukon, žeby skoumání to již směšným se stalo, poněvadž každý člověk svého života více si váží, nežli aby nespravedlivostí si jej porušiti dal.

Na proti tomu ale praví Sokrat, že pro ouplnost tohoto skoumání poměr obou k sobě vysvětliti se musí, a tudy ku konci té knihy začíná opisovati rozličné brudně a hříchy duší podle obrazu zkažené oustavy státní, protože cnost a spravedlivost toliko jedinou tvář mají, jakož jen jediná oustava státní nejlepší a nejdokonalejší býti může.

V. Kniha.

A však Adimant přetruhuje jej hned na začátku, pročez předmět ten teprva na začátku 8. knihy z novu se začíná. — Adimant žádá přede vším sevrubnější vysvětlení a důkazy o důtklivé jakož důležité záhadě z ohledu *společného držení žen*, o čem Sokrat prvé několik slov prohodil*). Sokrat

*) Byt i věci tuto následující pro každého čtenáře se nehodily, hodí se přede pro pravého národního učitele, neboť on právě co vůdce národu má i tyto všechny choulostivé stránky z podstatného světla pro i proti dekonale znáti.

se tu vymlouvá, že věc ta nejen jest velmi lektivá, nýbrž i celý roj nových skoumání po sobě táhne, nic méně ale, že se dá řádně dokázat i ospravedlniti, byť by pak i nikdo k tomu víry přiložiti nechtěl. Při tom při všem přiběře se Sokrat s patrnou ostýchavostí k tomuto vysvětlování.

Celý ten způsob okazuje, že při tom neblouzní, aby pak sám byl nevěděl, co mluví a žádá. Sám při tom okazuje mnoho sřízlivosti a nedůvěry k sobě; předc ale věc za pravou drží, poněvadž si ji ve světle vyšším, ideálním představuje a za nutnou k základu jeho státu považuje. Celou tu věc považuje Sokrat za *tajemství*, o němž jen i přítelem nejdůvěrnějším domluvití se může. Ano Sokrat boje se pochybků prosí bohyni Adrastu (nevzdalitelnou) napřed již za odpuštění.

Věc sama, kterou Sokrat ženským zástojem tohoto divadelního kusu nazývá, počíná s tou otázkou: zdali se nepatří, aby i psice mezi psy ochranu vedoucími stráž držely? Odpovídá se mu, že ano. Pak zdali stejná služba také stejné vychování a stejnou potravu nepředpokládá? Ano. Z toho dovodí, že ženy tak dobře jako muži gymnastiky a musního vzdělání potřebují. Na to ptá se, zdaliby věci tyto podle venkovských mravů směšnými býti se nezdály? Ovšem že. A však smějící se panáčkové ať povážjí, že není tomu tak dlouho, kdy i z ohledu mužských neslušným býti se zdálo obnaženě bojovati, a že posměváčkové tedy i tenkrát dosti zábavy měli, když způsob tento na Kretě a v Spartě začátek svůj vzal; a tak prý i zde to bude. Poněvadž tato věc pro blaho státu nejlepší jest, aniž v sobě jest mravně hanebná, tedy musí míti svou platnost.

Je-li pak ale i ženská přirozenost takovýchto cviků schopna? Zde uvádí Sokrat všechny důvody svých odpůrců velmi světle. Mohou pak tyto říci: Sokrat sám sobě odporuje an tvrdí, že každá přirozenost č. povaha jen to, co jí vlastní jest, činiti má a nic jiného. Zde ale ženská povaha daleko jest od povahy mužské. Tyto námitky, praví Sokrat, nás utopí, jestliže se plováním naučujeme.

Naproti tomu ptá se, zdali plecháči t. holohlaví neumí tak dobře střevíco dělati jako ti, jenž kšticí mají. Taktéž prý neporozuměn jest rozdíl mezi přirozeností mužskou a ženskou. Žádný prý sice muž nemůže roditi, ani žádná žena ploditi, tím ale že není dokázáno, žeby se ženštiny k jistým pracím (o něž se zde jedná) tak nehodily, jako muži sami. Celá ta věc vzata býti musí podle rozdílnosti rázu duše, nikoli ale pohlaví. Na to popisuje Sokrat schopné a neschopné povahy podle dušezpytných znaků. Stává, praví Sokrat, schopných povah mezi ženštinami jako mezi muži, jenž se hodí k jistým lidským uměním a snažením, pokud tyto všeobecní a ne obzvláštní jsou.

Mezi rozličnými účely a snaživostmi, jimiž se stát v chodu udržuje, nestává ani jediné, kterážby pouze ženě co ženě a pouze muži co muži přináležela, ačkoli v celku žena slabší jest, než muž, podle čehož pak i obzvláštní práce ustanoviti a rozdělití se musí, tak aby v celku slabšímu dílu slabší oddíl prací se přidělil *). Poněvadž ale mezi ženštinami v skutku stává povah, jichž užití lze ku ochraně státu, tedy tyto vyhledány býti musejí. Neboť stejným přirozenostem náleží i stejné snaživosti. Tento punkt tedy jest možný.

Že pak tento punkt skutečně i blaho státu v sobě zavírá, hledí dále dokázati. Nedá se pro stát nic lepšího mysliti, leč aby měl nejlepší muže a nejlepší ženy. Poněvadž

*) U národů nevzdělaných dosud ženy vlastně vždy ty nejtěžší práce odbytí musí, atto ještě mnohem hůře se stává, anž muži i žalávají a mučí, kupují a pouze za majetek anž i dobytek domácí považují. Plato zde, byt leckde chybně, hledí celou svou výmluvností zjednatí ženským práva stejná s právy a výhodami mužských, což vlastně nyní křesťanskými náboženstvím na způsob mnohem čestnějš a přiměřenějš dosaženo jest. Kdo tuto celou Platonovu snahu z tohoto čistolidského hlediska bere, povděčen bude tomu, že již Plato k emancipování ženských nemálo přispěl a tu v nově opět a neomylně přírodopylem dokázanou sadu pronesl, že rozdíl pohlaví trvá jen na čas a že nemá spolu i té příčiny do sebe, aby ženštiny práv čistolidských zbavoval.

ale vychovávání v uměních Mus a gymnastika nejen muže ale i ženy zdokonaluje, tedy věc jest dokázána.

Odtud jde, praví Sokrat dále, zákon ten, že ženy a děti společným statkem č. majetkem býti musí. A však i to jest nejen užitečné ale i možné. Užitečné — jestliže se ta celá věc prozřetelně vyvede, a k tomu náleží, aby se podlé ducha celé státní oustavy nejlepší mužové a nejlepší ženy vybraly, aby stejně smýšlející se spojili, a spolu živi byli, a to vše bez všelikého majetku. Všecko budiž společné, — a sice nejen z ohledu zevnějších věcí ale i z ohledu osob samých. A však musí v provázení veřejných slavností svatá manželstva zavíratí se. Nejužitečnější jsou zde i nejsvatější. Nejslechetnějším osobám obou pohlaví budiž starost o potomstvo, jak to i hospodáři činí u koní a psů. K sňatku uchystají se jisté slavnosti a užije se žřebů č. loosů, při čemž soudcové v té věci tak si počínati a hrátí musí, aby nejlepší žřeby také nejlepší osobám připadly. Jiná ještě nařízení. — Všecko se tak nastrojí, aby děti své otce, a otcové své děti neznali, poněvadž třída ochránců státu nikoli z rozličných malých rodin nesestává, nýbrž z jediné veliké, kde stařec všecky děti stejnou laskavostí jako své vlastní miluje, a všecky děti sebe za bratry a sestry, všickni staří za otce a matky v nejouplnější pravdivosti považovati se musí.

Právě v této společnosti spočívá největší dobro státu. Neboť nyní pak nižádný více nepraví slove: *mé a tvé*, což jest všeho sváru začátek a konec; neboť všecko náleží všem. To samé jde a sahá až ku nejjemnějším citům lidského srdce. To se vysvětluje příkladem mnohých oudů na jednom těle. Jako zde, trpí-li jeden oud, celé tělo trpí, tak i zde atd. Místo toho, co vládařové jiných států jmena despotů a samodržitelů nosí, slují zde *ochránními služky* atd. Všecko cítí se býti v smutku a veselí pro všecky jiné. Tím mizejí rozepře a žaloby; nikdo nemá svou majetnost, a všickni jsou *pokrevní přátelé*.

Těž nikdo se neosmělí, na zdraví státi jinému, protože

všudy budou, kdožby se co otec neb bratr a sestra zastali potlačěného.

Je-li pak ale tato věc i *možná*? Ano. Napřed Sokrat okazuje, jak občané sobě zde počínati mají. Ženy i děti mají do pole táhnouti, poněvadž i mezi zvířaty staří tenkrát nejudatněji bojují, jsou-li i jich mládata přítomna. Na to se udávají prostředky, jimiž se oddolati může nebezpečenstvím. Kdokoli se bojacným býti proukáže, ať se nepříteli beze všeho milosrdenství a vykoupení ostaví a udatný nechť na všeliký způsob se ctí. Všickni mládenci ať jej líbají a po smrti za ochranního ducha ctí. Vůbec nesmí nepříteli kořisti odbíratí, ani země neb domy pustošiti. Rozepře mezi Řeky a Reky ať neslují *vojnamí* nýbrž *kramolí* č. zbouřením, poněvadž všickni jsou bratři jediného kmene.

Po těchto oucestích tlačí Glaukon na důkaz, žeby věc ta i s *nemožností* se potkávala. Sokrat odpovídá, že s věcí tak právě to stojí, jako s dokonalou spravedlností. Jako tato v jednotlivém člověku docela čistě a nedílně se nenalezá, nýbrž jako spokojení býti musíme, jestliže se k ní jen blíží a mnohé pěkné tahy toho dokonalého obrazu na sobě okazuje, tak i zde jen obraz dokonalé oustavy státní se představuje, k níž i tento punkt náleží, byť i možnost jeho vyvedení zde dokázati se nemohla. Bez toho i nic jiného se tak dokonale v skutek neuvádí, jak to právě popis dokonalosti sebou nese. Toliko k tomu přihlížeti se musí, aby skutečnost co nejmožněji idealu se podobala. Nejlépe ale se prý toho docílí, kdyby jen *sami mudrcové vládli aneb všickni vladařové mudrci byli*. To se pak dále rozvádí.

Mudrcové ale, jenž v státu vládnouti mají, nejsou nepravdiví, nýbrž opravdiví mudrcové. Tito pak jsou

1. v nedělený předmět mudrctví tak zamilováni, jako Erastové (milovníci) ve všecko krásné jakéhokoli tvaru a jakékoli barvy. Musí tedy tito již od mládí celou duší po všech vědách a umách lakotnými učiněni býti, musí tedy do čistě podstaty věci zamilovati se a je pozorovati. Musí býti

zamilování ve vše, co jim světla dáti může, aby onu podstatu nezměnitelnou a nevyobrazitelnou věcí nazíratí mohli.

2. Pak musí *veliké duše* býti, jenž neustále touží po všem, co jest božského a čistolidského.

3. *bohata na paměti* a

4. *náchylní* od přírody ku všemu, co jest *dobroměrné a krásné*, tak aby sami tahem své přirozenosti k podstatnému obrazu nadsmyslného nejvyššího předmětu vedeni byli.

(Pokračování.)

Proč a co máme čísti.

Starodávná, vůbec ztvrzená jest sada, že čítání užitečných knih prospěšně účinkuje na každého člověka. — Úmysl ocení skutek, patříme-li na činitele!

Každý rozumný, jenž před soudruhy svými ano i celou lidskou společností co takový považován býti chce, je muž blaho nejen zevnější, nýbrž i vnitřní, toliž ne pouze materialní, alebrž raději duševní na srdci leží; jenž vzdělanost svou denně na vyšší a vyšší stupeň dokonalosti povzněsti zamýšlí: každý takými vnadami obdařený, pravím nikdy nepočne dílo předsevzaté bez nějakého úmyslu. Rovným způsobem musí jednotlivec účel jakýsi míti při čtení knih; ale ten jest zajisté dvojn.

Někteří čtou proto, že právě tak libost jejich velí, jiní z rozkoše, k potěšení, někteří k ukrácení sobě chvíle, ano k ukrácení chvíle, nejskvostnějšího a nejdražšího to klenota člověka. Neuvážilif takoví, kterak vážiti sobě mají tohoto daru, neuvážili důležitou otázku, aniž jim snad na mysl vstoupila: Máme-li času nazbyt? O nikoliv! Každá hodina jest drahá jako stkvostná perla. Ano tomu jest tak, neb proč by se tolik vznešených mužů ctěného věku starého takovým pracím, namaháním, mnohým trpkostem nejen za dne, nýbrž i v noci podrobili; proč vše, co slyšeli neb viděli, uvážili a starostlivě sepsali, než aby sestavili knihu,

by potomkům krásnou a užitečnou ponechali památku, tu totiž, že nemusíme od počátku to břímě podstoupiti, kterému oni často až do umdlení podléhali, nýbrž že čas a věk svůj jinému věnovati můžeme.

Je-li ale jen kratochvile účel čtení našeho, tu zajisté jest stav spisovatelův smutný! Tak jako tito pro ukrácení chvíle, čtou jiní zase ze zvědavosti.

Máme knihy, o kterých se velmi často mluví, dlfem chvalně, dílem nechvalně, a tu se přechoasto stává, že mnohý dychtivě touží po oné, ale jaký jest úmysl jeho? v něm pučí slávy chtivost, by mohl říci: I já jsem tuto knihu četl. Však ke všemu tomuto nemají sloužit knihy, nýbrž k vzdělání ducha, k vzdělání — srdce.

Není ale na tom dosti proč čteme, ale též co čteme!

Obor vzdělanosti lidské jest veliký, tak že konce dosáhnouti nemožno; neb tak jako boháč, který radostí a rozkoší oplývá, čím víc má, tím více si přeje: tak i vzdělaný a učený, jenž se denně snaží ve vědách dokonalejším státi, v útrokách srdce svého cítí, že vše co ví a co již ducha jeho kráslí, jsou jen drobty z veliké hostiny. Za tou tedy příčinou jest knih mnoho všelikého druhu, rozličného obsahu.

Že blaho synů a dcer vlasti již od dávna učitelstvu na srdci leželo, snažilo se dle sil svých ono podporovati, a tudy zaraženy jsou na mnoze knihovny při jednotlivých školách; ale bohužel! málo až posud lidí zná jich cenu, jich užitek, ba i jsou doby, že učitel ani nemá místa ni skříně pro takový drahý poklad, a leckdes ležeti jej nechati musí.

Máme tedy knihovny, byť i skrovné. Nuže jak je k užitku použiti, by simě to hojné ovoce neslo? Snaha učitelstva tedy budiž ta, aby zavedlo knihy užitečné; neb víme, že stává i knih, kterým čas věnovati jest škoda; knih, které při takovém čtenářstvu, jaké až dosavad sem tam na venku máme, ducha čistotu spíše kazí a podřvají; u p. což prospívá čísti dítěti, jehož duch ještě hebounký na každou stranu dle libosti obraceti se dá, knížku o strašidlech a jiných pověrách (když to se jistí a tvrdí). Což se v takové úrodné půdě zakoření, vyplnění se snadně nedá; zvláště

když ještě přidáme k tomu zvyk starých lidí, o takovýchto nepravdivých, zkázy plných pádech vypravovati. Tím bychom tedy tuto vadu lidského života více podporovali, kdežto ji na každém místě a v každý čas zamezovati máme.

Hledme tedy, aby knížky naše, které národu k čtení doručujeme, vzbuzovaly v čtenáři lásku, buď dítek k rodičům, buď těchto k oněm, lásku k bližnímu, lásku k vlasti, které by rozpalovaly touhu po běhu dějepisném neb vzbuzovaly cit pro zeměpis, silozpyt atd.

Nuže račte rozvážit, milí páni bratří, spolu se mnou obsah těchto skromných slov a najdete vystavený cíl, aniž přísně sudte, když to ještě jediné přání vyslovuji, bysme neustáli i v tomto ohledu na dítky, naši péči a ochraně svěřené, dle možnosti oučinkovati a příležitost důležitost takovýchto prospěšných, než oných škodných knih jim vysvětlovati, nejen těmto maličkým, ale i též jich rodičům (kde toho potřeba káže); by jsme zachovali jednotlivci čistotu ducha, dochovali církvi boží věrného ouda, vlasti zdárného syna.

Kdyžby jsme proto trpkosti snášeti musili, podlehněme rádi a ochotně tomuto břemenu, věduce, že okáže čas, zdaliž jsme smýšleli dítky naše, národ náš ve tmách dále a dále voditi, či srdce a ducha jejich ušlechťovati!

Václav Kubeš.

Zeměna česká.

(Pokračování.)

Zvláštní památností jsou v okolí Nové Paky, tak zvané *slipy* (Pсарolith Staarfsteine), jenž po polích se nalezají a díly stvolů č. kmenů zkamenělých vájí č. palem předvěkých č. brsenských jsou. Brousí-li se, jsou to krásnobarevné lesklé samým šipbledem neb bezdrakem prostoupené hmoty plny krásných oček od rostlinných svazků palem pochodící.

2. Okolí Braunovské jest zase jeseptí, tak že jen okolí

Poličské se svým žernovem a zdejšími vrchy je zde dělí od jesejska kolem Náchoda, Kostelce, Hronova atd.

3. Památný jazyk jesejový nalezá se mezi Žamberkem, Supí horou, Lanškrounem, Svítavou, Českou Třebovou a Oustím nad Orlicí. Též nedaleko Oustí nad Orlicí nalezá se ostrůvek jesejový, a památno, že onen jazyk i ostrůvek tento přísně, jakoby lemován jest ouzkým lemem žernovu, jenž díl jest útvaru vřkolní opuky zde velmi rozšířené.

4. Jiný okršlek, kde se jesej nalezá, jest okolí Černého Kostelce, Českého Brodu. Vychází zde pod žernovem a opukou, a leží na rule neb žule. U Českého Brodu jest ten pískovec bředný č. rozmočivý, drobivý maje dosti drobné slidy, ano i slepence bílé a šedé, a taktéž vrstvy lupku se slabými ložisky č. slojemi uhlí.

5. Ještě jiný konečně okršlek jeseju nalezá se v poříčsku říčky Blšanky *), jenž jihoseverně běžíc do Ohry u Žatce padá. Jsou to okolí Blšan, Kryjí, mezi Podhořany, Vroutky, Chyší, Žihlí atd. Leží tedy toto jesejno č. jesejensko mezi útvarem kamenuouhelným z jedné strany a mezi ouzemím čedičové tlupy z druhé strany.

Jisp.

Tento útvar náleží nevyhnutelně k předešlému jeseju, neboť podlé všeho nezdá se býti ničím jiným leč jesejem,

*) Památná (jesti to vlastnost Čechů starověkých, že cokoli a kdekoli z krajin jménem svým pokřtili, názvy takovými je nadali, že největší harmonii mezi přírodou samou a mezi představou jeví. Blšany značí krajinu hnědé, blechovité barvy, a také říčka Blšanka tak zbarvena bývá v čas jarní neb povodní. Kromě této maličkosti o Blšance, uvedli jsme již v spisu samém a uvedeme skoro ještě sto jmen různých, v lidu nasebraných, ku geognosii ak popsání krajin nejpříhodnějších. Nebude snadno národu na světě tak bohatého na výrazy tyto, jako národu slovanského. Jeho názvy jdou tak šťastně a zároveň s přírodou, jako hodiny dobré s chodem slunce, a proto měla by pilnost na sbírání těchto názvů (jmen hor, údolí, polí, lesů, ano celých krajin atd.) s povšimnutím jich zvláštního geognostického zde již trochu naznačeného rázu č. charakteru od p. učitelů brána a v časopisu tomto oznamována býti. To prozatím kládeme panům učitelům a podobným duševním vůdcům lidu na srdce. —

kteřý horkem sítnenským tak se proměnil, že těsto hlínokrevelitě v živec červenavý a zrnka křemene v hlatě prohladenové se proměnily. Zvláštní tato odruda hukvy červenavé t. jisp slove u cizinců Euritporphyr (eigentlicher Borphyr) a nalezá se nejpěkněji vyvinut a sice v památném položení mezi čedičem na hřebenu a jesepe u paty hory Kozakovské, jakoby čediční bývalé horko jesepe v jisp bylo proměnilo, t. v tekutost, promačkání a sezrnatění při ochládání bylo přinutilo. Kdo jde od Koumarova do Tatobit pod Kozakovem památným, přijde na brala tohoto jispu s pěknými hlatěmi prohladného křemene.

Černojisp (melaphyr, Basaltit) rovněž sem náležející přechází často v mandlovec (Spilit, Mandelstein) rozmarného druhu a tvoří více nízkých hor a pahorků u Ježkova a u pat Hor Krkonošských k. př. hory u Sitova, Loukova, Rybnic, Bystré, kde zvláště černojisp panuje, pak tvoří mezi Hrubou Skalou a Semily Kozakovský tah hor, jenž souvisí s horou Tabor u Lomnice, Mařinova a Železnice, odkudž pak tah tento k východu se běře a na levínské hoře u Nové Paky zase mocně vystupuje. Hory Kozakov, Tábor, Levín skládají se hlavně z mandlovce, v jehož podstatě černojisp více neb méně patrně se jeví. Tak zvané mandle, jenž v dutinách mandlovce obsaženy bývají a zvětráním černojispu se vylupují, nalezají se často na těchto místech, často i velikosti hlavy, tak že k mnohým kamenářským a kamenofezeckým účelům s velkým prospěchem užití se dají, neboť jsou to obyčejně bezdraky, šipobleďy, drahule pěkné, ač také merotec, klenčil č. chabasit, obsotec č. anakim, sijavec č. Heulandit. Ostatně drahule v hoře Kozakovské a Levínské více se jeví v žilách a coukách nežli v mandlích, pročež pak často i pěkné desky poskytují.

Ještě zapotřebí připomenouti jisté odrudy t. zvaného mimophyru, který nejpěkněji u paty Ježkova, u Žďáru a u Liběnova se nalezá.

2. Dosud viděli jsme hukvu č. jisp vystupovati v ouzemí jesepe, a však nalezá se hukva i na mnohých místech, kde o jesepe není ani památky, tak že buď pouhé

z vnitřka země na vrch vystoupení hukvového těsta přijati se musí, buď opět jen sitnenská proměna jesepu povrchního; kterýžto poslední ale zcela proudy povodními odeprán a odnesen byl. Takovouto hukvu vidíme v znamení-
tých dosti prostrannostech a sice

a) největší na severu u Krupky, Eichvaldu, Zinvaldu.

Odtud nedaleko t. u Blšán nalezají se 2 prouhy v severu poledníka hukvy v útvaru žuly, která i za hranice do Sas běží v údolí krásnodolském (Schönbach), telnickém a Lisdorfském. V okolí Teplice opět vyskytuje se v rovníkovém severu prouha hukvy u Šenavy, Dornu, Vyržžan atd. Památná jest hukva u Setence, podlé jejíž zčernalosti uhlím a pouštění kyselé vody při pálení souditi chtí někteří, že teprv po utvoření opuky ano po uložení hnědouhli vypukla.

Nepatrná brala hukvy vidí se také u Jachymova.

b) Znamení-
tý podlouhlý útvar hukvy vystupuje v plase břidlicové, a sice začatmo od Křivoklát táhne se šúrem dosti šířím—se až ku Vydřiduchu, jenž jest hora u Holoubkova, kdež se pak mezi Volduchem a Březinou v chlumních jednotlivých trati.

Útvar tento dobře poznati jest na kopcích, jenž jeden vedlé druhého se táhnou od Častonice na Mži, mezi Branovou, oborou nad Broumem, přes starý hrad Tejšov, Skryje, Vostrovce, Terešov, Lohovice, Draho-újezd u Zbiroha, přes Vývanov, Dlouhou Lhotu, Siru, prochází zde křemenec, (Quarzfels) a křemitec (Grauwaffe) na Vydřiduchu a mizí zde konečně na patě Ráče a Chlumu.

Sem náleží také pstrád (Variolit), jenž s hukvou v spojení stojí a kopce u Veissgrünu tvoří; taktéž sem náleží afanitovitě skaliny na severním kraji hukvového útvaru u Branova, Kouřimce, Týřova, a pokládají se za zplodiny dotýkání se žižavé hukvy z dola vystupující s břidlicí prolo-menou. Pstrudovitě horniny viděti též zde a tam v okolí Radnice a Darové; taktéž couky hukvové v břidlici a kopce viděti dále i blíže u této hlavní hukvové plasy.

(Pokračování.)

O básních veršovaných.

Ačkoliv veršování jakoby ze zvyku bylo přišlo, nemůžeme přece opominouti, bychom i zde cosi podobného nepodali, an přesvědčeni jsme, že podobné věci mnohého velmi baví a ho těší.

Že však básní takových důležitý výsledek jest, dovozujeme jak následuje. Básněmi bude poslouženo nejen k tomu, že jich budou moci učitelové k přednáškám (co pro dívky důležité jest), použiti, noprž, že i mnohý hudby a zpěvu milovník tím látky nabude, o nápěv k slovům těmto hodící se pokoušeti, čímž se nápomocným stane u rozmnožování řádných zpěvníků pro mládež. A že i toto důležité je odvětví literatury české, každému nahlédnutí možno; nebo smutná zkušenost nás přesvědčuje, že mimo několika školních, pro malé dívky pouze uchystaných zpěvů — skorem praničeho nemáme: tudy doufáme, že takto sil získáme, které snad v oboru tomto spolu oučinkovati budou.

K tomuto cíli jsou voleny básně zcela nové, jenž ještě otisknuty nebyly. Obsah jich jest rozmanitý a v sobě z větší části myšlenky historické chovající; pročež se lze nadíti, že každému milo bude, by se poněkud i se slohem básnickým seznámil, o čemž, že a jak důležitý jest, v „Slovesnosti Jungmannově“ dočísti se lze.

Pohnůtkou mimo nadzminěnou důležitost jest i ona, již jsem při sbírání školních písní seznal, že mnohý jsa hudebník a chtěje nápomahati v tom, v čem se silna cítí, sám sobě písní tvořil, které arciv v sobě ducha básnického nechovají, navzdor krásným nápěvům.

Tudy neopomíňte všickni přátelé mládeže použití důležitého předmětu tohoto, neb lehce každému nahlédnouti lze výhod z toho vyplývajících, jestli že k straně dobré se použití hledí.

Janota.

Nynější věk.

Zaplesejme k světa Pánu,
 Že otevřel věku bránu,
 Jenž zavítá nyní nám;
 Na čele se hvězda třpytí,
 Ta na pravdu, na blud svítí,
 Aby člověk volil sám.

Eihle blud, co dlouho vládl,
 Novým věkem neomládl,
 V temnost dal ho moudrý čas;
 Již i ve hrob temný kleslo,
 Ono staré, prázdné heslo:
 Dřív co bylo — ať je zas!“

Však co dobré, ať je dávné,
 Má u nás přec místo slavné,
 Staré pravdě kvete máj;
 Ona věčně zelená se
 S pravdou novou v stejné kráse,
 Obě zdobí zemský ráj.

Picek.

O s v ě t a.

Bratří, budiž zaplesáno,
 Že nám nyní žítí přáno,
 Kde osvícen celý svět;
 Temnoty, co ducha kryly,
 Na věky se rozptýlily,
 Osvěty co vzešel znět.

Osvěta je zbraně naše
 Místo meče a palaše,
 Vítězná též korouhev;
 Ta již vládne po vsí zemi
 S bojovníků pluky všemi,
 Jenž jí dají statky, krev!

Sláva ti, ty vlasti drahá,
 Ty Špartanská matko blahá,
 Že i ty tam syny máš;
 Ti se k tobě věrně znají,
 A velebné heslo mají:
 „Osvěta a národ náš.“

Plesejte vy české kraje,
 Kde již jejich prápor vlaje,
 Sláva, sláva, sláva jim;
 Opětujte hlučné plesy;
 Hory, doly, nivy, lesy:
 Sláva, sláva, sláva jim!

Týž.

Na přírodu.

Přírodo slavná,
 Dcero milostná
 Otce věčného,
 Panno velebná,
 Věčně mladistvá,
 Tobě zaznívá
 V souzvuku tvorstva
 Varito zvučné.

Ladná nevěsto,
 Alpy ti bílé
 Dávají roucho,
 Závoj z červánků
 Pán ti zasílá,
 Vínkem ze hvězdic
 Skráně otáčí
 Božská nevěsto.

„Sláva ti sláva!“
 V dálce to hřímá,
 Blesky to piší
 V oblaky valné;
 Proudý šumící,
 V hájích slavici
 S pěvcem vše jásá:
 „Sláva ti sláva!“

Týž.

D o p i s.

Z okolí Přeloučského.

K nemalému užasnutí svému spatřil jsem, jaký pokrok rovnoprávnost řeči i u českých učitelů venkovských učinila. Přijda do knihtiskárny paní Košinové v Chrudimi, abych sobě potřebné knihy koupil, vidím zde asi 400 německých vý-
 tisků školních vysvědčení pro školu Přeloučskou, na nichž mezi jinými předměty také stálo „Die böhmische Sprachlehre!“

Ptám se — jakobych nevěděl — zdali Přelouč německé město jest? Za odpověď jsem ovšem čistou pravdu dostal, že není; ale pan učitel K. nechtěl prý česká vysvědčení. Ptám se tedy, proč pan učitel K. co český národní učitel české mládeže v českém městě svou vlasteneckou mluvou

docela opovrhuje? Vždyť přijde žák také do učení k takovému mistru, který ani německy mluví, ani čísti neumí. Proč pak nepíší Němci školní vysvědčení česky, a Francouzi vlasky? Nechte již toho šlendrianu, a přidržte se mateřčiny a vězte, že již ti největší odporci české řeči lépe pokrok dělají, a se snaží rovnoprávnost zachovati (?). A jaká hanba by to byla, aby národní učitelé nepokračovali s časem! Pan učitel K. není sám, jest jich ještě více povolaných, ale málo vyvolených.

Též jsou u nás mnozí školní úřadové, kteří až posud učitelům německé dopisy zasílají, nedbajíce ani na rovnoprávnost, ani na prosby a potřeby naše *). Což divu, že mnohý věrně oddaný pan učitel a kantor příkladem tím více se vede, než zákonem váže?

Poradní zpráva.

Ke všemu dobrému vždy ochotný pan Jan Spott, doktor lékařství, nabídl se, že bude v Poradách učitelských v Pražské Budči držeti svá čtení o životozprávě, při čemž i na tělesné vychovávání mládeže poukazovati neopomine. Nadějeme se, že sobě p. Dr. Spott takto učitelstvo české nemálo zavděčí, vyplňuje tak značnou mezeru v tom, čeho učitelovi zapotřebí, aby ve škole učil i vychovával.

Ohlášení.

— Tyto dni započne se tisknouti srbský překlad Královského rukopisu od Slavka Zlatojevića, k němuž přidají se překladatelovy básně „Zlatijnstvo“. Obě knihy, asi 10 archů silné, stojí v předplacení 30 kr. str. Předpláci se u překladatele v č. 981—II. na senovážném trhu.

*) v Praze také.

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk Bedřicha Rohlíčka, dříve vd. Táborové.

POSEL Z BUDČE.

Časopis pro učitele, vychovavatele, rodiče a vůbec
přátele mládeže.

Časopis tento vychází po archu každý čtvrtek u Fr. Řivnáče na Příkopech číslem 858—II. Předplácí se na čtvrt léta 45 kr., na půl léta 1 zl. 30 kr., na celý rok 3 zl. Po poště se předplácí pololetně 1 zl. 50 kr., s obálkou 2 zl. 14 kr., celor. 3 zl. 40 kr., s obálkou 4 zl. 28 kr.

Plato o vychovatelství.

(Pokračování.)

Zde přetruhuje Adimant běh Sokratovy řeči, a předhazuje mu, že podaným popisem mudrce zase tak společnost omámil, jak to on často činívá. Nestává takových mudrců, neboť byliby lidé neužiteční a nanejvýše podivní ano i velicí zchytralci. Sokrat dává mu za pravdu a okazuje, odkud to pochodí, že největší díl jich toho jména nezasluhuje, a že právě proto mudrctví z toho hanbu má.

1. Největší díl států chová se tak nesmyslně k pravným mudrcům, jako nesmyslný plavecký lid k svému kormidlníku. Neužitečnost mudrců nepřichází od nich samých, nýbrž z toho, že lid z nich užitku si bere. Nabízeti sebe nesmějí, jelikož nesmí lichotiti. Nemocný hledá lékaře, nikoli lékař nemocného. Tak zvaní mudrcové, o nichž se praví, že práhy boháčů navštěvují, jsou v celku jen kejklíři a potvory.

2. Největší díl mudrců nejsou mudrci, nejsou muži, jenžby pravdu pro ni samu vyhledávali, všudy stopovali a nesmrtelně ji milovali; anobrž jsou větrné, žvástavé hlavy a kejklíři, jenž podle své povahy nejsou schopni k moudrosti a po této jen se opičí. Někteří z nich sice mohli by býti mudrci, že však od mládí pokrmu nedostávali výchováním, zvrhnouce se stávají se zlými lidmi a chytroši.

Sem náleží žvástalové lidu, lichotníci, jenž v tom moudrosti hledají, znáti náchylnosti lidu tak jako náchylnosti nějakého nezkrotitelného zvířete, aby pak s ním se mohli lízati. Vůbec pak jsou dráždidla ku zkaženosti tak rozmanitá a silná, že neuchová-li takového člověka Bůh, on jinak sám utone v moři tom.

Na to popisuje ráz mladého člověka schopností lepších, který se lichocením příbuzných svých a lidu pokazí a který by jinak k mudrcetví docela se hodil. Zde za základ se běře obraz Alcibiada. Čím silnější a výbornější povahy přirozené na ten způsob se pokazí, tím více škodí státu, jelikož povaha prostřední neb malá ani mnoho dobrého ani mnoho zlého učiniti nemůž.

Zbývá jen malý počet mudrců, jenž se nazpět táhnou do samotin jako člověk, který pod střechu neb do jeskyně se utíká, jestliže kolem něho vítr a plískotice, prach a kroupy se metelí.

Za tou příčinou jsou všechny nároky o mudrcích nejvýše nespravedlivy, jak mile se příčina pokažení zná.

Dále se okazuje, jak to slát nastrojiti musí, aby se pravé studium moudrosti ujímalo, aby tím se dokonali obrazové moudrosti vyvedli, jež Homer obrazem bohopodobným a bohojevným nazývá.

Tento artikl jest velmi hojně pojednán. Na konci přichází Sokrat k tomu, že sice onen požadavek o samých mudrcích za vládaře aneb o samých králích co mudrců sice těžky jest, ale nikoli nemožný.

Na to dále se vyhledává, jakovými naukami a činnostmi vedení občané státu dobrou ústavu udržeti, a v kterých letech života jednotliví lidé toto jednotlivé zastávají musejí.

1. Vládaři musí mimo jiné studie zvláště podstatný praobraz dobrého t. Boha hluboce študovati, neboť toto dává nejhlubší vědu. Tímto se naučují spravedlivé, krásné a dobré nejen z utržených č. rhapsodistických obrazů znáti, nýbrž i v jich podstatě a v poměrech nevyhnutelných.

Sokrat nato žádán, aby onen praobraz dobra sám nakreslil, načež ale Sokrat odvětlí, že se toto dobro ve své

podstatné bytnosti dobře poznati nedá, ačkoli něco tomu podobného a oným *xplozeného* již možnější jest k popsání, a to že jim nakresliti chce.

Dobré podlé své podstaty jest v oboru duševním a v poměru k rozumu to samo, co slunce v oboru smyslním. Jakož oko samo nejpodobnější jest slunci, a v těle našem samo slunce, a jakož od slunce světlo si přibírá, taktéž přitahuje duch od podstatného světla duševnin na sebe a poznává v tomto světle to, co v temnost jest pohříženo a zplozeno, a co v něm se děje. Podstatný praobraz jest pospolu příčinou všeho poznatelného a všeliké vědy, jako zase slunce jest příčinou vševiditelnosti a smyslného pozorování. Ačkoli dobré podlé své podstaty vznešeno jest nad tyto věci pravdu a vědu, jako zase slunce není samo okem a viditelninou, přede oboje dobrému jest podobno.

Toto se více v oboru metaphysiky a dialektiky roz-
bírá, zvláště co se týká onoho rozdělení celého světa ve svět *rozumový* a *smyslný*. Každý z těchto polosvětů zase na dvě se dělí, z nichž jeden v sobě zavírá obrazy a druhý věci samy, smyslné i duševní. S tím v poměru stojí 4 způsobové poznávání t. tušení, víra, rozumění a nazírání v duchu.

VII. Kniha.

Tato kniha začíná s alegorií č. jinotajitelkou o proslulé *Platonově jeskyni*, kde se stav lidské přírody z ohledu vědy a nevědomosti probírá. Nejen smysl jinotajitelky ale i způsob jejího upotřebení jest výborný. Mezi jinými od-
tud jdoucími závěrky jest i tento: Duše nedá se k vědám uschnouti tak jako slepé oko k vidění; nýbrž v duši již ležeti musí ona mocnost poznávací a i smysl k tomu. Na to mluví o způsobě jak obojího užívati se má. U největšího dílu lidstva má falešný směr, nevidí, co a kam hleděti má. Ostatní cnosti jsou [v poměru k tělu. Cností může cvikem se nabýti a síla k tomu získati a to podlé toho, jak se vedou. Následkové mohou býti dobří i zlí, jak to ostrozraké duše zlomyslných lidí potvrzují.

Mimo ony vědy o podstatném praobrazu dobra musí vládařové

2. matematiku študovati, jelikož přivádí k poznání čistého dobra, protože duši nutí k přemyšlení, a tím jistou hbitost vpravuje. Aby však tohoto cíle se dosáhlo, nesmí se matematika vésti na ten způsob, jak ji kupci a hospodští potřebují, nýbrž podle podstaty fyziologických č. životopytlných a harmonických čísel; též měřictví ne tak, jak zeměměřiči s ním si počínají, nýbrž podle podstaty základních poměrů.

3. *Hvězdozpyt*, — ten ale nebudiž pouhé pozorování nebeských hvězd, jak se děti na obrázky čalounů divají: Ohoje neslove pracovati rozumem, ačkoli oči v obojích případech vzhůru obráceny jsou. Ano lesklá tělesa nebeská, jakožto obrazy viditelného světa musí se užívati, bráti za smyslné obrazy, aby jimi duševní bytost hvězdozpytu porozuměti se mohla.

4. Umění Mus taktéž brána býti musejí, mají-li vládařům k užítku býti. U vyzpytování vnitřních poměrů celá vědecká snaživost k tomu cíli musí, aby společné poměry a příbuzenství všech věd mezi sebou poznány a porovnávajícími úsudky jich společná souhlasnost vyvozována byla. A proto každá věda študována a všechny v jich duchu pochopeny býti musejí.

5. *Dialectica* (přemyslověda) zvláště jest důležitá, a sice co *věda praobrazových bytostí*. Má se k ostatním tak jako slunce k ohni prostému v oné tmavé prostoře jeskyně. Duše chtějí je pojeti, musí tolik stupňů projíti, jako onen člověk, jenž na stíny své jeskyně uvyknuv, na začátku ani oheň v té jeskyni očima svýma sněsti nemohl, později ale napořáde se čvīče toho dovedl, že i slunce nebeského světla ve své pravé povaze sněsti mohl. Způsob dialektický zcela jest *duševní*, nevěsít se ani na nejmenší domněnku; ji jedině přináleží jmeno vědy, protože všudy na základ bytosti uhoditi musí, máli průmyslenstvím (*Dialecticou*) slouti.

(P o k r a č o v á n í.)

Rozmluva o stromech.

Uč. Víte-li, milé děti, kde že jest mnoho stromů? — (*Dít.* V zahradě.) — *Uč.* A kde je jich ještě více, než v zahradě? — (*D.* V lese.) — *Uč.* Kdo byl v lese, ten to viděl. Jak pak asi nazveme stromy, které rostou v lese? (*D.* Stromy, které v lese rostou, nazveme lesní stromy.) *Uč.* Jak pojmenujeme opět ty stromy, které rostou v zahradě? (*D.* Stromy, jež rostou v zahradě, pojmenujeme zahradní stromy.) — *Uč.* Jmenujte mi některé zahradní stromy! (*D.* Švestkový strom jest zahradní strom; ořechový strom jest zahradní strom atd.) *Uč.* Které stromy máte raději, zahradní aneb lesní? (*D.* Zahradní stromy máme raději. *Uč.* A proč máte zahradní stromy raději, než lesní? — (*D.* Proto že zahradní stromy nesou chutné ovoce.) — *Uč.* Poněvadž zahradní stromy ovoce nesou, jak je můžeme také jmenovati? — (*D.* Ovocní stromy.) *Uč.* Co že se dělá s ovocem? (*D.* Ovoce se jí.) *Uč.* Zda-li pak se ovoce vždy jísti může? (*D.* Ne, jen když je zralé.) *Uč.* Kdo by ale ovoce nezralé jedl, co by se stalo aneb státi mohlo? (*D.* Mohl by se snadno rozstnati.) *Uč.* Neznáte-liž o nezralém ovoci průpovědku? (*D.* Známe.) *Uč.* Ten kdo ji umí, ať dá znamení rukou. (*D.* Kdo jí nezralé ovoce, upadává do velké nemoce.) *Uč.* Tedy nezralé ovoce co že působí? (*D.* Nezralé ovoce působí nemoce.) — *Uč.* Vojtišek, jistý chlapeček, nejedl nikdy nezralé ovoce, aby se nerozstnal, on ale ani mnoho zralého ovoce nejedl; poněvadž slyšel od svého učitele, že i mnoho ovoce působí nemoce. — Jednou šel s tatínkem do zahrady, tu stály stromy v řadách dlouhých. — Jak pak jmenujeme takové řady stromů jinak? (*D.* Stromořadí.) *Uč.* Na těch stromech rostla samá jablka, co pak to bylo za stromy? — *D.* To byly jablkové stromy č. jabloně.) *Uč.* Vojtišek viděl tu pod stromy množství jablek, i řekl k tatínkovi: Tatínku, což pak ta jablka nesesbíráme? Tatínek odpověděl: Ne, to jsou padavky. — Víte-li asi vy, co to jsou padavky? (*D.* Padavky jsou jablíčka nedozralá, na zem spadlá.) Potom ale přišli

k jednomu košatému jabloni, tam se tatínek zastavil a řekl: Tato jablka jsou zralá, ta očesáme. A šel hned pro hřebřík a Vojtíška poslal pro košík na ovoce. Na Vojtíška nebylo třeba dlouho čekat; byl tu s košíkem hned. „Tatínku“, povídal Vojtíšek, „nač ten hřebřík? já zatřesu a jablka spadnou;“ a šel a trásl. — Víte, mnoholi jablek spadlo? (D. Dvě — tři — čtyry.) Uč. Ani jedno! a víte proč? (D. Vojtíšek byl slab, a strom byl tlustý.) Vojtíšek, když viděl, že sotva větvička na stromě se pohnula, požádal tatínka, aby zatřásl, řka: Tatínku, zatřes ty, po tvém zatřesení zajisté jablka padati budou. Tatínek ale povídal: „To neudělám, jablka by se pochloukla a pak by hnila, což by škodu přineslo.“ Přistaviv hřebřík, a vzav košík, vystoupil na strom a česal jablka. Některá jablka ale předce strásl, — víte která? (D. Ta, která dosáhnouti nemohl.) — A ta Vojtíšek sezbíral. — Tatínek ale, když byl s česáním hotov, a se hřebříku slezl, pravil: Jablka natlučená vybereme a dáme je do jiného košíku; neboť by se mohla od nich zdravá jablka nakaziti. —

Vojtíšek jednou také prosil tatínka, aby ho, až pojedou do lesa pro dříví, sebou vzal. Tatínek mu to slíbil; a také ho třetího dne, když pro dříví jel, sebou vzal. Když přijeli do lesa, tu spatřili drvoštěpy, kteří stromy pilami podřezávali a sekerami osekávali. — Jak pak se jmenuje uříznutý a osekáný strom? (D. Kláda.) Některé ty klády dále ještě na kusy č. špalky rozřezávali, a špalky ty rozštípávali klínem na štepiny č. polena. Potom to dříví rovnali aneb na vůz nakládali. Když se byl Vojtíšek na ty drvoštěpy náležitě podíval, jak stromy podřezávali, osekávali, přezávali a štípali, prohlížel si pak stromy v lese; i pozoroval, že se tu nacházejí stromy, které až posud neviděl. On sice mnohé lesní stromy znal, ačkoli až posud v lese nebyl. Víte-li asi, kde se je naučil znáti? — (D. Snad v zahradě.) Uč. Ovšem, neb v mnohých zahradách bývají právě takové stromy, jaké v lese rostou. Také podlé cest a silnic bývají stromy lesní vysázeny; ty a takové Vojtíšek skoro všecky znal. Znáte i vy některé lesní stromy?

(D. Známe.) Uč. Kde pak vy jste se je znáti naučili? (D. V zahradě, za branou, v sadech.) Uč. Jmenujte nějaké lesní stromy. (D. Topol je lesní strom, lípa je lesní strom, maďal je lesní strom atd.) Zda-li pak jste si ale náležitě povšimnuly všech těch částí, jimiž se jeden strom od druhého liší, jako jsou listí, květ, větve, kůra, dále i semeno a dřevo. (D. Povšimly jsme si toho.) Uč. Dobře tedy; zde mám větvičky z takových stromů, jakové jste byly jmenovaly, a podlé těch se dozvím, zda-li tomu tak jest. — Co jest toto za větvičku? (D. To jest větvička stromu lipového.) Uč. Podlé čeho to poznáváš? (D. Podlé listů.) Uč. Listí takové, jenž se jako píka aneb kopí ve špic končí, jmenuje se kopinaté. Lípa má tedy jaké listí? — Listí lipové zvláště také kozám zdravou píci poskytuje. Co ale zvláště lípu ještě před jinými stromy vyznamenává, jest její květ, jenž na tenkých šfopkách se žlutým podlouhlým listečkem spočívá. Každý z vás to zde dobře viděti může. — Zda-li pak jste si ale také všimly semena lipového? (D. Ano, ono je v kulatých kapsičkách uzamknuto.) Ne tak semeno, jako vonný květ lipový jest nám z dvojího ohledu užitečný; předně jest, svařen byv, hojícím lékem v jistých prsních nemocech, a za druhé dává dobrou pastvu včeličkám, jenž med sladký a vosk i pro nás připravují. — Zde vidíte dřevo lipové; jest pěkné bílé, na jedné straně je hlazené, na druhé nehlazené. Řezbáři zvláště dřevo lipové milují; neboť z něho se jim práce řezbářské nejlépe daří, poněvadž jest dosti měkké a povolné. I uhlí lipové má nad jiné ten užitek, že se ku kreslení a na připravování střelního prachu potřebuje. Pod korou nalezá se lejcí, jenž se pro svou pevnost a vláčnost na obvazování stromků štěpovaných a přivazování jich ke kůlům potřebuje. Též se z něho na mnohých místech i rohože a krbce pletou. —

Co jest toto za větvičku? (D. To jest větvička z dubu.) Jak vidíte, listí dubové jest z obojí strany jako vykrajované; ovoce pak sedí na šfopkách. Víte, jak se ovoce z dubových stromů jmenuje? (D. Žaludy.) Jedí-li pak se žaludy, jako se jí ovoce zahradních stromů? (D. Žaludy

se nejedí; ale vepřový- dobytek jimi se dobře krmí.) *Uč.* Též se i za lék v mnohých nemocech potřebují, zvláště proti kriticem, běhavce a jinak. — Zde máte dřevo dubové, na jedné straně hlazené a pokostem potřeného, na druhé straně nehlazené. Dřevo dubové jest velmi tvrdé, a snadno nehraje; a pročež se ho potřebuje na rozličné nářadí, ku stavení zvláště vodnímu, a na lodě. Kůra dubová jest velmi drsná a jako z orána, ze kteréž koželuhové připravují tříslovinu na loužení koží. Často se stává, že jistý hmyz, kterýž žlabatka se jmenuje, vpichuje do listů dubových vajíčka svá, okolo kterých pak šáva se shromáždí, houste, až v kuličku ztvdne. Kuličky tyto duběnky se jmenují. (*Uč.* ukazuje duběnky.) Snad mnohý z vás kuličky takové na stromě dubovém viděl? (*D.* Ano; jmenují se duběnky.) *Uč.* I duběnky nejsou bez patrného užitku; potřebují se na děláni černidla č. ingoustu. Ovšem, nehodí se všechny duběnky na černidlo; nejvhodnější k tomu přivážej se k nám z teplejších krajin. — Co jest toto za větvičku? (*atd.*) *Stp. B.*

Zeměna česká.

(Pokračování.)

Mimo merotec na ouzkých coucích u Teplice, nevidí se cizé kamy v našich hukvách.

Hukvy v Krkonoších nespojené s jesepe, pak hukvy v ouzemí žulo-rulovém v Čechách jižních nejsou známy, památen pak zůstane v Matčine Hoře u Zbiroha, couk strakúdu v hukvě. Zde vážne zkušenost mnohého zemězpytce, neboť pokládá-li se strakúd za starší horninu a hukva za mladší, jest otázka, jak starší do mladšího se vedral? Mnozí pomáhají si tím, že praví: strakoud jest dvojí, starší a mladší, a zde že mladší vniknul do hukvy. Vše to jsou jen domněnky, jenž v budoucnosti očekávají rozřešení.

Broznen,

útvary broznenské, kameno-uhelní, břidličné (Übergangsg-
gebirge, Secundäre Gebirge).

a) Mnozí sice útvar uhelný za zvláštní pokládají, a od této domněnky pak závisí, kam jej ve své soustavě a ve svém pojednání kladou, a to i o našem spisu platí, neboť i my vykládáme věci jen tak, jak se my sami na ně díváme.

Velkých ložisek uhlí počítáme v Čechách čtvero, a) v okolí Plzeňském, začetmo od Královic šurem mocně se šířícím přes Touškov až k Merklínu; b) jižně přes Manetiny v okolí Hájové; c) v okolí Rakovníka, Horosedla, Žihle, Jesenice, Strašecí, načež po malé přetržce opukou následuje okršlek kolem Slaného, jehož výšina nad mořem obnáší 138'. Nadto známy jsou menší tyto útvary kamenouhelní, k. p. u Žebráka, u Berouna, u Radnic, u Lišova nedaleko Budějovic, též dva okrsky u Ročova, taktéž v okolí Oupice a před Stárkovem ve dvou podlouhlých plasách.

V Rakovnícku leží uhelná ložiska na břidlici; u Velvar, Miletic, Budenic, Vraného, Tejnice, Renče, Mutějovic pokrývá je pískovec a opuka. V Plzensku okazuje se útvar v jednotlivých neckách na břidlici jsa pouze potopeninami pokryt a to nejvíce u výši 145', nad mořem u Žebráka 153', u Chotěšov 177', u Břas na Radnicku 237'. k. p. u Sviné, Radnice, Vyvanova, Plzně, Chotěšov, též u Přílep, Hyskova a Sleciny.

Článekové tohoto útvaru jsou: uhelný pískovec č. brouskovec (Steinohlen[sand]stein), křemelatec (psammitischer Bud-
dingstein, Conglomerat), šedý a černavý lupek (Schieferthon), a *uhlí kamenné*. Památně vyvinutý brouskovec nalezá se u Novoměřic, Žehrovic a Myrešova. Kamenné uhlí zdejší samo jest cabité (schiefbrig) s vrstvami vláknité uhlotě (anthracit); v některých dolech též jsou slabé vrstvy uhlí listnatého k. p. u Žebráka, u Mutějovic.

Z rud v tomto uhlí nalezá se *celistvý ocelek*, *hlínatý sphaerosiderit s merotcem* u Hyskova, *červený hlínatý kre-*

vel, rudka u Zvoleňovse, též v ledvinitých a bobovitých geodách v Rakovnicku. Od této rudky pochodí ono časté zbarvení celé krajiny, která vypadá, jakobychom po jesepeu kráčeli; zevrubnější prohlednutí okazuje, že červená tato ornice jen lupek jest rudkou vyplavenou obarvený. Taktéž viděti jest *kysz* a ze sphaerosideritu tvořící se hnědel.

Z jakých asi rostlin povstalo černouhlí těchto míst, viděti a hádati lze podle otisků v lupku a podle zachovaných stonků rozličných. Nejvíce jsou to

Pluvunil krásný	Lycopodiolithes elegans
Pluvunil vidlatý	Lycopodiolithes dichotomus
Šupinodrv obvejčitý	Lepidodendron obovatum
— bodlinatý	— aculeatum
— vroubkovaný	— crenatum
— šterbinatý	— rimosum
— čeřitý	— undulatum
Šupinil modřínový	Lepidofloyos laricinum
Plastvouš obvejčitá	Favularia obovata
— trojhraná	— trigona
Klínokaprad čárkovitá	Sphaenopteris linearis
— outlá	— delicatula
— sleziníkovitá	— asplenivoides
Sítokaprad krkvitá	Neuropteris plicata
— obvejčitá	— obovata
Hřebenokaprad nejužší	Pecopteris angustissima
— podobná	— similis
— rozdílná	— discreta
— slabá	— debilis
— ladná	— venusta
— koléčková	— orbiculata
— srdčitá	— cordata
— měnivá	— varians
— vidlitá	— bifurcata
— otupená	— obtusata
— čeřitá	— undulata
— odhnutá	— repanda

Hřebenokaprad aspidní	<i>Pecopteris aspidioides</i>
— obstarožná	— <i>antiqua</i>
— vroubkovaná	— <i>crenata</i>
— nejistá	— <i>dubia</i>
Věkaprad obecnější	<i>Alethopteris vulgator</i>
Krkvatice čeřitá	<i>Rhytidolepis undulata</i>
Pišťelodrv srnčínohá	<i>Syringodendrum pes capreoli</i>
Trávouš nedobambusovitá	<i>Calamites pseudobambusia</i>
— čeřitá	— <i>undulatus</i>
— sblížená	— <i>approximatus</i>
— odstálá	— <i>distans</i>
— česká	— <i>bohemicus</i>
Bruckmanka deblá	<i>Bruckmannia rigida</i>
Chvostěnka dvojklasá	<i>Volkmannia dystachia</i>
Becherka voskolisticovitá	<i>Bechera ceratophylloides</i>
— rozkláditá	— <i>diffusa</i>
— holemá	— <i>grandis</i>
Kolečanka marsilkolistá	<i>Rotularia marsileaefolia</i>
— mnoholistá	— <i>polyphylla</i>
— malinká	— <i>pusilla</i>
Šutončil dlanitý	<i>Cycadites palmatus</i>
Vějířice borasní	<i>Flabellaria borussifolia</i>
Vájčil listnatý	<i>Palmacites canyotoides</i>
Nejrádka listnatá	<i>Noeggerathia foliosa</i>
Banánil podobný	<i>Scitamineites musaeiformis</i>
Pečetěnka smokvovitá	<i>Stigmaria ficoides</i>
Sosnil níký	<i>Conites cernuus</i>
— ozbrojený	— <i>armatus</i> .

Kmenů zkamenělých mnoho a sice často v tlupách, jakoby to lesy bývaly, nalezájí se nejvíce samé *váje* č. palmy a *šutoně* (*cycadites*), nikoli ale slipy (*psarolithy*), ač útvar ten starší jest jesepu.

(P o k r a č o v á n í.)

Jedy a kazijedy

dle Dr. Amerlinga co látka k názornému vyučování a cvičení mládeže v mluvení.

1. Rulík zlomocný.

Nemáme mezi jedovatými rostlinami v Čechách, na Moravě, v Slezku, na Slovensku a vůbec v rakouském mocnářství takovou, kteráby rulíku vyrovnati se mohla. Jestif to důležitý oučinnivý lék, ale u větším množství požit, velmi nebezpečný jed. Roste v stinných lesích vlhounkých a vyvýšenějších. Celá rostlina vyháni někdy keř svůj zvýší 2—6 střevisů a mívá několik prutů nahoře větvitých.

Kořen mnoho let v zemi trvá; z mládí podobá se petrželnému, ale starší jsa, bývá co ruka tlustý, silný, klikatý, hnědožlutý; u vnitř bělavý; pruty každoročně se obnovují jsouce přímé, oblé as půl palce tlusté; listí, jenž na pni stojí, jest dvojího způsobu; jeden list je vždy větší vejcového tvaru se šfopkou, druhý list as o dvě třetiny menší, ostatně jest z cela onomu podoben až na to, že jest podoby vejcovitější. Kvete v červenci a srpnu, načěž v září a říjnu ovoce třešním podobné zraje. Květy soukromé na šfopkách vycházejí z úzlabiček listů. Kalich zelený s pěti cípy podoben jest zvonku; koruna zbarvená skládá se jen z jednoho lupenu a jest též zvonkové podoby, pět cípků majíc a vystupuje z kalichu, který jest dvakrát kratší, než ona. Barva korunní jest nahoře špinavě hnědonachová, vdole u dna špinavě žlutá. Ve zvonku korunovém stojí pět prášníků na nitkách svých, a v středu jich viděti za času květení zelený kulatý vaječník, z kterého po odkvětení hladká, lesklá, černá, vnitř fíjalově šfavnatá jahoda č. malvice s mnohými semeny se dělá. Již výpary rulíkové jsou nebezpečny a usnrcují mnohá zvířata. Také peť dělá bolesti očí a celá rostlina obzvláště ale kořen a jahody nejsilnější jed mají. A že celá rostlina se svými zvonky a černými a lesklými malvicemi jako třešně v zeleném kalíšku položenými v skutku hezky vyhlíží, není divno, že

mnohé neštěstí těmito krasavicemi mezi neprozřetedlým lidem se stalo.

V posledních francouzských válkách as 500 vojáků v Sasku okolo města Pirny táborem ležících dalo se z nevědomosti do jědení rulíkových malvic. Všechněm přišlo nanic, oči se jim ztočily v sloup, zřítelnice se rozšířila neobyčejně a nehýbala se, jakož se to stává v zdravém stavu při změně tmy a světla, neměli čitu v očích a všecko viděli v směsici býti. Na to i po celém těle modrou krví se nadurili, pysky, jazyk, patro v ustech byly suché, polykání nemožné, od žaludku přicházely těžkosti, kroutili a hýbali pořáde prsty na nohách i rukách, mluvili a smáli se jako ztřeštění; všickni vypadali neobyčejně hloupě, jiní zase divoce a vztekle. Přivolaní vojenští lékařové však všemu dalšímu působení toho jedu dávicím lékem přetrž učinily.

Roku 1837 přinesla jistá žena venkovská malvice rulíkové do města Fuldy, majíc je za pravé třešně. Několik rodin je pro své dítky koupilo; ano žena sama s dítkami svými z nich jedla; jimiž všickni kdo z nich jedli za krátký čas více méně se otrávil. Ač z nich nikdo neumřel, přece mnohá smrt bylaby následovala, kdyby lékařové hned nebyli přispěli ku pomoci.

Kdyby zlou příhodou někdo rulíkem se otrávil, a mocnější dorážení toho jedu na sobě jevil, ať pije přede vším ocet, také tresť octovou, a není-li toho hned při ruce, ať pije mléko; také pití silné kávy mu prospěje. Lékařové také čpavek a opium podávají. Přede vším měj na to pozor, aby žaludek čist a prázdnen byl všech částek této jedovaté rostliny, aby dotčení prostředkové mnohem důrazněji oučinkovati mohli; což se stává dávicnou solí, jež se rozpuštěná vodou podává náležitě, třeba po dvou neb více zrnech. Sedláci meklenburští velice váží sobě nati rulíkové, a proto o svatém Janě kříteli ji sbírají a suší. Když dobytek hovězí neb sviňský se rozstůně, podávají mu prášku udělaného z rulíku as kvantik na dávek jeden. Jiní také užili rulíku proti vrtohlavosti ovčí, a s nemalým prospěchem.

2. Blín.

Blín roste na místech úrodných, mastných, podlé želníšťat a rolí, též na nevzdělaných, opuštěných místech, na hřbitovech, hradbách, často vedlé plotů, u cest a obydlí lidských. Celá rostlina má smutný pohled a často zvýší dvou stěeviců vyrůstá.

Kořen má bílý, štavnatý, na prst tlustý, obyčejně přes píd dlouhý, čekankovému podobný, který hluboko do zemi jde a při vytahování snadno se přetrhuje. *Plík* č. lodyhu má oblou, měkkou, lepkavou, štavnatou a na povrchu plnou bílých chlupů, která však teprw druhého roku vyraží a v keř dosti úhledný se rozvětvuje. *Listí* dolejší má výkrojky protisečné; hořejší nemá stopek, a to tedy sedavé jest; listí u kvítků sedící podobá se listí na pni postavenému, jen že oných menší jest. *Květy* z úžlabíček dotčených lístků vyrůstají; nemají stopek a stojí jen na hořejší straně prutu, zřídka na dolejší, čímž se toto uspořádání květu polovičného klasu podobá. *Květy*, jež v květnu, červnu ano někdy i v srpnu ještě vyhání, skládají se: z kalichu zvonkového, dole baňatého, nad středem své výše trochu zašněrovaného, nahoře opět mírně rozšířeného, a jest v 5 cípků rozštěpen; z korun velikých bledožlutých zašpinavělých, v způsobu zvonků červenofialovými žilkami protkaných, jenž mají na kraji pět cípků č. ušťů okrauhlých.

Semeno co mák malé šediwější však, kulaté, na povrchu trochu vráskaté uzavírá se v makovičce, která hrníčku s pokličkou se podobá. Blín, jedovatá rostlina, škodí lidem i zvířatům. U lidí působí již hned po žvikání a snědení bolesti v hrdle a ztabování, brzy na to rozšírjuje se zornička č. zřítelnice v oku, člověku se tmí před očima a točí, paměť jest zmatena, tak že buď všecko dvojnásobně vidí aneb se mu zdá, jakoby se všecko kolem točilo. Otrávený nemůže mluvit, blabolí jako opilec, padá do spaní s chropotem a má zimnici velkou; mnohý otrávený bývá dokonce steklý, vadí se napořád, jiný opět ke všemu jest velice lhostejný; nedlouho na to přicházejí na nemocného křeče, trhání a třesení oudů, bolesti v hlavě a v životě, ošklivost od žaludku a dávení, hnusení sobě vody, suchota v ustech a mdloby; což vše u někoho mnoho dní trvá. U citlivějších lidí brzy však následuje úplné ochrnutí všech oudů a částek těla a konečně mrtvice.

Roku 1824 v jistém sedlském dvčře u Dráždan hráli si tři pacholci stáři asi pět let v nepřítomnosti svých rodičů s blínem, ježž našli na jednom ramíšti. Jeden

vyňal hned mák z hrníčků a podal i druhému, aby s ním jedl; třetí ale ničeho nepřijal. Již za několik okamžení napadání byli onino dva trháním oudů, a bolestí křičíce svjželi se na zemi. Jeden natrhal v ouzkości své trávy a cpal si ji do ust, bezpochyby aby mu palčivost v ustech a žaludku přestala. V tomto stavu našla ho matka, která velikou prací teprv trávu z ust mu vyndala a na to hezký dávek oleje do ust vlila; načež dítě mnoho vrhnauti počalo. Ač ještě mnoho dní slabost neobyčejnou cítilo dítě, přece tímto způsobem šťastně se pozdravilo.

Divoké svině sežravše blín dostávají křeče a trhání těla, pudem svým ženou však se do vody, aby vyhledali raků a sežravše je, ku zdraví si opět pomohly; prasata domáci po blínu vrávorají, po zemi lezou a zadek za sebou vlekou; myši a krysy hynou, když se jim sem tam do oblíbených koutů a děr koušky kořene blínového nahází, ano pouhý smrad již je zahání.

Ač jest blín jedovatý, bývá přece v rukou zkušeného lékaře uzdravujícím lékem. Vezme-li se žejdlík mléka, dva loty bezového květu, třeba trochu šafránu, 2 loty blínové nati a vše svařiti se dá na kašičku, která se v šátek vyhrne a před spaním na oznobené ruce neb nohy přikládá skrze celý týden neb dva, tuť zmizí všecky oznobené naduřeniny a bolesti v příhřebích a oudech. Otoky zanícené, když tuze bolí, maží se blínovým olejem aneb také k obkladkům z kaše krupičné nař blínová se přidává. Není však radno, aby lidé v léčení nezběhli blínovými léky se obírali, leč na poručení lékařovo.

3. Náprstník červený.

Rostlina tato nejen planě po horách rostoucí, nýbrž i v zahradách pro okrasu pěstovaná, málo komu známa jest, co jed velmi krutý. Kveté v červnu a červenci. Má náprstník červený jako každý jiný (jest jich více druhů) kalich pěti-dělený; korunu břichatě zvonkovou, pěticipou s cípem dolejším nejdelším, u vnitř bílými blánami posetou, chlupatou; tyčinek jest čtvero značných, pátá zakrnělá; tobolka jest vejcová, dvěma pouzdruma opatřena, dvě chlopně pak ku sloupku, kde semena se upevňují, jsou přehnuta, tlustá; semen kulatých na sloupku, v středu tobolky stojícím, připevněných množství jest veliké; listy jsou kopinaté, na kraji zoubkovité, po řapíku stoupavé t. j. okraj listu, jenž u jiných bylin n. p. u lípy patrně řapík tenký ponechává, u náprstníku až k lodyze samé ač nepatrně se ubírá, tak

že řapík zoužením plochy listové, nikoli uvolněním, utvořen jest; mimo to stojí proti sobě a jsou jako chmerkem pokryty; lodyha jest skoro čtyrhraná, přímá, rovná, buď jednoduchá anebo vyrůstá nahoře několik větviček; (což se stává, když rostlina velmi bujná jest); dosahuje výšku dvou střevců, a nese ku konci hornímu květy odvislé t. na jednu stranu jenom vysuté, v hrozen sestavené.

Všichni druhové náprstníku jsou na nejjvyš jedovatí; náprstník však červený, ač jedovatý, v malých dávkách užíván zmenšuje u všech svých částkách dráždivost těla, tepání srdce a žil, a zmnožuje při tom vyměšování moče.

V dávkách větších dělá zoufalost a těžkost hlavy, omráčení, zavrať, rozličné vidění v očích a jiskry, bezčitnost, slabost, tupou bolest nad obočím, zimou, třesení a ševelení v oudech, silné pálení a škrabání v krku, velkou žízeň, silné dávení hmoty zelené, bolesti v životě, tepání žil srdce umenšené, silné vyměšování slin, moče a potu, a konečně mrtvicí smrt.

Byla jistá sedlka ve Willichu u Crefeldu, která nemocna ležela na vodnatelnost, pro niž jí povolany lékař radil, aby denně tři lístky červeného náprstníku k pití připraviti dala, když se v žejdlíku vody byly svařily. Nemocná učinila na začátku, jak jí poručeno, že ale voda dosti rychle z života se nehýbala, zvětšila ona dávek ten až na přehršlí, a nápoj z toho sobě udělala. Následky toho byly přesmutné; za maloučký čas po vypití ztratila ubolně žena všecku čitelnost; celé tělo hrozně se nadmulo a již o dvanácti hodinách v noci vypustila ducha v největších křečích.

Kazijedem jsou tuto byliny tríslo uzavírající, a kdyžby zánět útroh stupně nějakého byla dostoupila, tenkrát jsou mastné prostředky horem i dolem přiměřeny, nejlepší však mléko; dřívě ale dávením požitého jedu odstraniti třeba, chcemeli dobrého konce se nadíti.

(Pokračování.)

Školní zpráva.

Pp. biskupové prý v brzkém čase opět ve Vídni se shromáždí, aby záležitosti školní uspořádali, a co dle způsobu svého tak uspořádají, aby k potvrzení a schválení vysoké vládě předložili.

Redaktorové: *Jos. Řehák a Frant. Tesař.*

Vydavatel a nakladatel: *Porada Učitelská v Budči Pražské.*

Tisk Bedřicha Rohlíčka, dříve vd. Táborové.

Princeton University Library

32101 045854898

